

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 343.72 (043.4)

BUGA LARISA

TEHNICA LEGISLATIVĂ PENALĂ

SPECIALITATEA: 554.01 – DREPT PENAL ȘI EXECUȚIONAL PENAL

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Bujor Valeriu,

doctor în drept, prof. univ.

specialitatea: 554.01 – Drept

penal și execuțional penal;

554.02 – Criminologie

Autor:

CHIȘINĂU, 2016

© **Buga Larisa, 2016**

CUPRINS

ADNOTARE	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL TEHNICII LEGISLATIVE PENALE	14
1.1. Evoluția tehnicii juridice ca domeniu al științei	14
1.2. Interesul doctrinar față de tehnica legislativă penală.....	29
1.3. Concluzii la capitolul 1	38
2. LEGEA PENALĂ CA OBIECT AL TEHNICII LEGISLATIVE PENALE:	
CALITATE, EFICIENȚĂ ȘI FACTORI DE CONFIGURARE	40
2.1. Legea penală – obiect al tehnicii legislative penale.....	40
2.2. Calitatea și eficiența legii penale: criterii și particularități	50
2.3. Politica penală a statului ca factor de configurare a legii penale.....	64
2.4. Concluzii la capitolul 2	76
3. BAZELE METODOLOGICE ALE TEHNICII LEGISLATIVE PENALE.....	78
3.1. Tehnica juridică și tehnica legislativă: conținut și delimitare.....	78
3.2. Tehnica legislativă penală în contextul general al tehnicii juridice.....	87
3.3. Legiferarea penală: proces și tehnică.....	100
3.4. Concluzii la Capitolul 3	112
4. PROCEDEE ȘI METODOLOGII TEHNICO-LEGISLATIVE DE CREARE	
A CONȚINUTULUI ȘI STRUCTURII LEGII PENALE	114
4.1. Construirea legii penale după modelul normei juridice penale	114
4.2. Procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative	121
4.3. Construcția juridico-penală și metodologia construirii componenței de infracțiune.....	130
4.4. Metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale	147
4.5. Concluzii la capitolul 4	152
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	155
BIBLIOGRAFIE	162
ANEXE	178
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	179
CURRICULUM VITAE	180

ADNOTARE

BUGA Larisa. *Tehnica legislativă penală, teză de doctor în drept, specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Chișinău, 2016*

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 353 surse, 158 pagini text de bază. Rezultatele cercetărilor sunt publicate în 15 articole și comunicări științifice.

Cuvinte cheie: lege penală, tehnica juridică, tehnica legislativă, tehnica juridico-penală, politica penală, legiferarea penală, calitatea legii penale, tehnică legislativă penală, construcție juridico-penală.

Domeniul de studiu: drept penal și execuțional penal.

Scopul tezei rezidă în studierea unor particularități ale legii penale și ale legiferării penale în vederea argumentării necesității recunoașterii și dezvoltării tehnicii legislative penale ca ramură distinctă a tehnicii juridice și ca domeniu al științei penale, necesară pentru asigurarea calității și eficienței legii penale.

Obiectivele tezei: analiza legii penale ca obiect al tehnicii legislative penale; abordarea politicii penale ca factor de configurare a legii penale de care depinde calitatea și eficiența acesteia; identificarea tehnicii legislative penale ca ramură a tehnicii juridice și concretizarea conținutului și structurii acesteia; elucidarea particularităților legiferării penale ca proces și tehnică; analiza procedeeleor și metodologiilor de creare a conținutului și structurii legii penale (procedeul construirii legii penale după modelul normei juridico-penale, procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative, metodologia construirii componentei de infracțiune și a sancțiunii normei juridico-penale) în vederea aprecierii prin prisma acestora a calității tehnico-legislative a dispozițiilor Codului penal al RM; formularea de concluzii și recomandări ce vizează necesitatea recunoașterii și dezvoltării teoriei tehnicii juridico-penale în arealul științific autohton, în vederea consolidării principiului fundamentării științifice a legiferării penale și asigurării calității legii penale.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea științifică a rezultatelor obținute este determinată de faptul că în lucrare este supusă cercetării o temă care la moment în doctrina autohtonă este abordată doar fragmentar și superficial, în pofida semnificației sale teoretice, practice și didactice. Originalitatea studiului constă în faptul că s-a reușit: identificarea factorilor de care depinde calitatea legii penale; argumentarea rolului tehnicii legislative penale în procesul legiferării penale; precizarea regulilor, mijloacelor și procedeeleor tehnicii legislative penale de care depinde nemijlocit perfecțiunea legii penale.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a teoriei tehnicii legislative penale, ceea ce a contribuit la dezvăluirea și argumentarea rolului regulilor, mijloacelor și procedeeleor tehnicii legislative penale, fapt care permite asigurarea calității și eficienței legii penale.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă. Sub aspect teoretic, lucrarea conturează o imagine relativ integrativă a tehnicii legislative penale ca ramură a tehnicii juridice, care dispune de o structură complexă și un conținut distinct, fiind identificate particularitățile regulilor, metodelor și procedeeleor tehnicii legislative penale. Sub aspect practic, în lucrare sunt evaluate normele juridico-penale ale Codului penal prin prisma regulilor de tehnică legislativă penală, fiind constatate o serie de curențe și propuse soluții de amendare.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice obținute au fost implementate în contextul elaborării avizelor asupra proiectelor de legi cu privire la modificarea Codului penal al RM, cât și în activitatea didactică a Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată (elemente de tehnică legislativă penală fiind studiate de către studenți în cadrul disciplinei „Tehnica legislativă”).

АННОТАЦИЯ

БУГА Лариса. Законодательная техника в уголовном праве, диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности 554.01 – Уголовное и уголовно-исполнительное право. Кишинэу, 2016

Структура работы: введение, четыре главы, выводы и рекомендации, библиографический список из 353 наименований, 158 страниц основного текста. Результаты опубликованы в 15 научных статьях и докладах.

Ключевые слова: уголовный закон, юридическая техника, законодательная техника, уголовно-юридическая техника, уголовная политика, уголовное правотворчество, качество уголовного закона, законодательная техника уголовного правотворчества, уголовно-правовая конструкция.

Область изучения: уголовное право и уголовно-исполнительное право.

Цель диссертационной работы заключается в исследовании особенностей уголовного закона и уголовного правотворчества для того, чтобы обосновать признание и развитие теории законодательной техники уголовного правотворчества в качестве отдельной отрасли юридической техники, необходимой для обеспечения качества и эффективности уголовного закона

Задачи исследования: анализ уголовного закона как объекта уголовного правотворчества; анализ уголовной политики как фактора влияющий на качество и эффективность уголовного закона; выявление уголовного правотворчества в качестве самостоятельной области юридической науки; выявление особенностей уголовного правотворчества как процесс и техника; изучение некоторых элементов внутренней уголовно-законодательной техники (построение уголовно-правовой нормы, конструирование состава преступления и построение санкций уголовно-правовой нормы) с помощью которых определить качество предписаний Уголовного Кодекса Республики Молдова; формулирование выводов и рекомендаций для признания и развития законодательной техники уголовного правотворчества необходимой для обеспечения качества и эффективности уголовного закона.

Новизна и научная оригинальность. Новизна диссертационного исследования заключается в том, что были исследованы факторы которые влияют на качество уголовного закона, аргументирована роль законодательной техники в процессе уголовного правотворчества, перечисление правил, средств и приемов законодательного правотворчества от которых зависит качество уголовного закона.

Решенная научная проблема заключается в научном обосновании теории уголовно-законодательной технике и, таким образом, в выявлении роли средств, приемов и правилах уголовного правотворчества для обеспечения качества и эффективности уголовного закона.

Теоретическое и прикладное значение. С теоретической точки зрения, работа представляет общую картину об уголовном правотворчестве имеющей сложный структурный состав, в которой были исследованы правила, средства и приемы законодательного правотворчества. С практической точки зрения, были изучены уголовно-правовые нормы Уголовного кодекса с учетом правил уголовного правотворчества.

Внедрение научных результатов. Научные результаты были использованы в процессе разработки рецензий к проекту закона об изменении Уголовного закона РМ, а также в педагогической деятельности Института Уголовных Наук и Прикладной Криминологии (уголовно-законодательная техника).

ANNOTATION

BUGA Larisa. *The legislative technique of criminal law*, PhD thesis, specialty 554.01 – Criminal Law and Criminal Execution Law. Chisinau, 2016.

Thesis' structure: an introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography from 353 sources, 158 pages of scientific text. Research results are published in 15 scientific articles and papers.

Keywords: criminal law, legal technique, legislative technique, technique of criminal law, criminal policy, the criminal law-making, quality of criminal law, construction of criminal law, internal criminal legislative technique, the criminal law construction.

Field of study. Criminal Law and Criminal Execution Law.

The purpose of the thesis. The purpose of the thesis consists in the study of peculiarities of criminal law and criminal law-making for argumentation of the need to recognition and development of technique of criminal law as distinct branch of legal technique necessary to ensure the quality and effectiveness of the criminal law.

Objectives: to determine the concept of "criminal law" as the object of technique of criminal law; analysis of the concepts of "quality of criminal law" and "efficiency of criminal law" and specify the features and factors that its influences; developing the content and value of criminal policy as a configuration factor of criminal law; identifying of technique of criminal law as a branch of legal technique and delivers its content and structure (strictly speaking, the criminal legislative technique); elucidating features of criminal legislating as process and technique; study of some elements of internal criminal legislative technique in order to assess the technical quality of provisions of the Criminal Code of the Republic of Moldova; formulation of conclusions and recommendations to strengthen the role of technique of criminal law to ensure quality and efficiency of criminal law.

Scientific novelty of the results. Scientific novelty of the results is determined by the fact that the paper investigated a theme that at the moment in the local doctrine is investigated only fragmentary and superficial, despite its significance theoretical, practical and didactic. Scientific originality of the study derives from purpose and objectives established for development of the theory of criminal law, criminal lawmaking and technique of criminal law (a criminal legislative technique).

Important scientific problem solved consists in scientific substantiation of the theory of technique of criminal law and argumentation of the role of rules, means and procedures of criminal legislative technique in assurance the quality and efficiency of criminal law.

Theoretical and applied value. This paper outlines a relatively integrative picture of technique of criminal law as a branch of legal technique, which has a complex structure. The study allows focusing greater attention on the problems of criminal law-making, penal policy, quality and efficiency of criminal law.

Implementation of scientific results. The research results can be used in: criminal law-making process; practical work of public authorities of state; scientific work to develop theory of technique of criminal law; teaching process to prepare future lawyers and professional qualification training courses; developing teaching materials for subjects legal technique and technique of criminal law (criminal legislative technique).

LISTA ABREVIERILOR

art.	– articol
alin.	– aliniat
ed.	– ediție
e.n.	– evidențierea noastră
ex.	– exemplu
lit.	– literă
pct.	– punct
sec.	– secol
u.c.	– unități convenționale
CC	– Codul contravențional
CP	– Codul penal
CSJ	– Curtea Supremă de Justiție
Legea TFU	– Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane
FR	– Federația Rusă
RM	– Republica Moldova
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. În ultimele două decenii, legislația penală a Republicii Moldova a fost supusă unor transformări radicale, determinate în special de procesul democratizării societății și de aderarea la valorile și standardele general recunoscute la nivel internațional și european în materie de justiție penală. În acest context reformativ, în anul 2002, a fost adoptat noul Cod penal, care a marcat trecerea la un nou sistem de drept, axat în special pe ocrotirea valorilor supreme – drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În pofida efortului distinct al legiuitorului, perioada de tranziție și-a lăsat amprenta destul de pronunțată asupra „calității” noii legi penale. Astfel că doar după 6 ani de acțiune Codul penal a fost republicat ca urmare a unei intervenții substanțiale de modificare și completare a textului acestuia. Mai mult decât atât, perioada următoare a fost marcată de același dinamism, numărul actelor legislative de modificare a Codului penal depășind la moment cifra 46 (martie 2016). O asemenea situație denotă atât fragilitatea stabilității legii penale, cât și inconsecvența politicii penale promovate de către legiuitor.

Una din soluțiile care ar putea să remedieze o astfel de situație rezidă în consolidarea rolului tehnicii legislative în procesul legislativ (soluție valabilă nu doar pentru legea penală).

La moment, constatăm cu regret că știința juridică autohtonă nu acordă atenția necesară problemelor tehnicii legislative, limitându-se lapidar la unele aspecte mai relevante, expuse cu precădere în manualele de teorie generală a dreptului. Sub acest aspect, presupunem că dezvoltarea teoriei tehnicii legislative în Republica Moldova este una dintre cele mai actuale provocări în adresa doctrinei juridice. Semnificația acesteia este determinată de tendințele perfecționării continue a legislației naționale, care necesită minimalizarea activității legislative spontane și nesistematice, ridicarea nivelului de coerență și calitate a legislației în vigoare.

Tendința legiuitorului de a crea un sistem de drept eficient, care să asigure stabilitatea și ordinea de drept în societate, necesită o dezvoltare pe măsură a tuturor aspectelor activității de legiferare. În acest context, deosebit de importante și acute devin problemele ce vizează calitatea legii, adică sistemul caracteristicilor necesare pentru a fi un regulator eficient al relațiilor sociale. În procesul legiferării, calitatea legilor este asigurată prin realizarea unui ansamblu de cerințe care formează tehnica legislativă, apreciată ca un sistem de reguli, procedee și mijloace de elaborare a unor legi eficiente ca formă și perfecte ca conținut.

Dezvoltarea tehnicii legislative trebuie să ocupe un loc distinct și în sistemul științei dreptului penal, mai ales ținând cont de particularitățile legii penale și al procesului legiferării penale. Menirea dreptului penal de a fi un drept de protecție și apărare socială determină în mare parte și specificul legiferării în domeniu și a mijloacelor de realizare a acestei activități. Prin urmare, doar

în condițiile fundamentării științifice a procesului legiferării penale, legea penală ar putea fi marcată de calitate și eficiență.

Mai mult decât atât, calitatea legii penale este, în prezent, reclamată de exigențele statului de drept și necesitatea respectării drepturilor omului. În acest sens, atât la nivel național, cât și comunitar, legislativ și jurisdicțional, sunt reglementate și recunoscute câteva principii fundamentale, interdependente, menite să impună legiuitorului obligația de a asigura *calitatea legii penale*. Este vorba despre principiul legalității, principiul calității legii penale, principiul securității juridice, care în ansamblul lor reclamă caracterul accesibil și predictibil al normelor juridico-penale. Este relevantă în acest sens atât jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova (care a reținut că *principiului calității legii penale* este chemat să excludă în mod imperios posibilitatea incriminării și definirii infracțiunilor într-o formulă ambiguă și incertă), cât și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care în mod repetat a statuat faptul că legiuitorul are obligația de a asigura definirea clară a oricărei infracțiuni prin lege în virtutea art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (*Cauza S.W. c. Marea Britanie*, 22 noiembrie 1995).

Desigur, pentru a face față acestor exigențe, legiuitorul în mod obligatoriu trebuie să se bazeze și să aplice, în procesul legiferării penale, normele și mijloacele tehnico-legislative, în caz contrar fiind compromisă atât securitatea juridică a persoanei, cât și esența statului de drept. Sub acest aspect, dezvoltarea tehnicii legislative penale este deosebit de actuală și oportună.

În viziunea noastră, lipsa cercetărilor complexe cu caracter monografic axate pe problemele legiferării penale nu poate fi suplinită de numărul impunător de studii consacrate unor aspecte distincte care țin în special de interpretarea legii penale, a instituțiilor și articolelor concrete ale acesteia. Cu regret, în spațiul autohton, investigații dedicate aspectului tehnic al asigurării plenitudinii și coerenței legii penale practic nu pot fi atestate, chiar dacă este de la sine înțeles că fără dezvoltarea unei ample teorii a tehnicii juridico-penale este practic imposibilă consolidarea dreptului penal și asigurarea calității și eficienței legii penale.

O asemenea teorie este absolut necesară atât în cadrul procesului de legiferare penală, de aplicare a legii penale, cât și de formare profesională a viitorilor juriști, întrucât cunoașterea mijloacelor și procedeele tehnice de elaborare a normelor juridico-penale este chemată să servească ca bază solidă la interpretarea legii penale, înțelegerea și aplicarea corectă și eficientă a acesteia.

Cele menționate justifică actualitatea temei investigate, semnificația teoretică și practică a acesteia, precum și determină cercul aspectelor care au fost studiate în teză.

Scopul și obiectivele tezei.

Scopul prezentei teze rezidă în studierea particularităților legii penale și ale legiferării penale în vederea fundamentării științifice și dezvoltării tehnicii legislative penale ca domeniu distinct

al științei penale, necesară pentru asigurarea calității și eficienței legii penale.

Pentru atingerea acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective**:

- analiza legii penale ca obiect al tehnicii legislative penale;
- abordarea politicii penale ca factor de configurare a legii penale de care depinde calitatea și eficiența acesteia;
- identificarea tehnicii legislative penale ca domeniu distinct al științei penale și concretizarea conținutului și structurii acesteia;
- elucidarea particularităților legiferării penale ca proces și tehnică;
- analiza procedeeelor și metodologiilor de creare a conținutului și structurii legii penale (procedeul construirii legii penale după modelul normei juridico-penale, procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative, metodologia construirii componenței de infracțiune și a sancțiunii normei juridico-penale) în vederea aprecierii prin prisma acestora a calității tehnico-legislative a dispozițiilor Codului penal al Republicii Moldova;
- formularea de concluzii și recomandări care vizează necesitatea recunoașterii și dezvoltării teoriei tehnicii legislative penale în arealul științific autohton, în vederea consolidării principiului fundamentării științifice a legiferării penale și asigurării calității legii penale.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute este determinată de faptul că în prezenta lucrare este studiată o temă care, la moment, în doctrina penală autohtonă este abordată doar fragmentar și superficial, în pofida semnificației sale teoretice, practice și didactice. Sub acest aspect, lucrarea reprezintă un proiect științific care completează, în mare măsură, acest gol și cuprinde, expuneri și analize cu caracter novator.

În concret, noutatea științifică a studiului constă în faptul că s-a reușit: identificarea factorilor de care depinde calitatea legii penale; argumentarea rolului tehnicii legislative în procesul legiferării penale; precizarea regulilor, mijloacelor și procedeeelor tehnicii legislative penale de care depinde nemijlocit perfecțiunea legii penale.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a teoriei tehnicii legislative penale ceea ce a contribuit la dezvăluirea și argumentarea rolului regulilor, mijloacelor și procedeeelor tehnicii legislative penale fapt care permite asigurarea calității și eficienței legii penale.

Principalele rezultate științifice înaintate spre susținere țin de:

- argumentarea esenței, conținutului și structurii tehnicii legislative penale ca domeniu distinct al științei penale și a dreptului penal, care dispune de reguli, procedee și mijloace tehnice distincte;
- elucidarea interdependenței dintre politica penală și tehnica legislativă penală, în cadrul

căreia politica nu doar determină conținutul legii penale, dar și stabilește setul de mijloace tehnico-legislative utilizate de legiuitor în procesul legiferării penale;

- argumentarea necesității dezvoltării tridimensionale a *politicii penale* (teoretic, normativ și practic) în vederea asigurării coerenței și eficienței acesteia și implicit a legii penale;

- argumentarea necesității studierii în cadrul specialității *Drept penal* a disciplinei „Tehnica legislativă penală”, fapt ce va permite o mai bună înțelegere a dreptului penal și a instituțiilor acestuia și o interpretare corectă a legii penale de către studenți, precum și formarea profesională a viitorilor juriști ca potențiali redactori ai legii penale.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obținute în urma investigării temei tezei au o valoare atât teoretică, cât și practică. În concret, acestea dezvoltă substanțial teoria legislativă penală ca domeniu distinct al științei juridice, punctând cele mai importante aspecte ce țin de esența, conținutul și structura acesteia. În mod special, sunt accentuate particularitățile procesului de elaborare a legii penale și a metodologiilor tehnico-legislative aplicate. Un interes distinct prezintă analiza normelor Codului penal al Republicii Moldova prin prisma regulilor de tehnică legislativă, soldată cu identificarea unui șir de carențe tehnico-legislative, care influențează negativ practica aplicării legii penale. Pe cale de consecință, au fost formulate unele propuneri concrete de amendare a legii penale, care vin să accentueze valoarea aplicativă a lucrării.

Așadar, rezultatele științifice obținute sunt benefice dezvoltării continue a teoriei științei dreptului penal și a teoriei legii penale, teza reprezentând o sursă monografică și un reper orientativ pentru cercetătorii din domeniile dreptului penal, preocupați de problema calității legii penale și a posibilităților de asigurare a acesteia.

Concluziile și recomandările formulate ar putea fi utilizate și de practicieni pe parcursul soluționării problemelor concrete din cadrul procesului legiferării penale, pe segmentul modificării și completării legii penale, în vederea sporirii eficienței acesteia prin utilizarea regulilor și procedurilor de tehnică legislativă penală.

Important este că rezultatele tezei pot fi folosite și în procesul didactic în calitate de suport teoretic pentru cursurile de tehnică legislativă (tehnică legislativă penală).

Aprobarea rezultatelor. Lucrarea a fost aprobată în cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova, fiind examinată atât în ședința Catedrei Drept Public, cât și în ședința Seminarului Științific de Profil.

Principalele rezultate științifice obținute au fost aprobate în cadrul unor importante forumuri științifice naționale și internaționale, precum: *Probleme ale științei contemporane* (din 18-19 aprilie 2001, Chișinău); *Rolul pedepsei în societatea de tranziție* (din 14-15 februarie 2002, Chișinău);

Probleme de drept în perioada de tranziție (din 26 aprilie 2002, Chișinău); *Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere* (Chișinău, 2003); *Violența în societatea de tranziție* (din 16-17 mai 2003, Chișinău); *Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului* (din 10 decembrie 2013, Chișinău); Юридичні та соціолінгвістичні аспекти сучасності (Ismail, 2013); *Reforme de drept în țările post-sovietice: realizări și probleme* (din 28-29 martie 2014, Chișinău); *Teoria și practica administrării publice* (din 23 mai 2014, Chișinău); *Interferența dreptului intern și internațional în realizarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului* (din 10 decembrie 2014), *Integrarea Moldovei și a Ucrainei în Uniunea Europeană: aspect juridic* (din 6-7 noiembrie 2015); *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor omului* (din 11 decembrie 2015).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza este structurată în funcție de scopul cercetării și obiectivele prestabilite în următoarele compartimente:

Introducere în care este înserată argumentarea importanței și actualității temei investigate, scopul și obiectivele studiului, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, principalele rezultate științifice propuse spre susținere, aprobarea acestora și structura tezei de doctor în drept.

Capitolul 1, intitulat **Analiza situației în domeniul tehnicii legislative penale**, cuprinde o trecere în revistă a cercetătorilor care au fost preocupați de problema tehnicii juridice și nemijlocit a tehnicii juridico-penale, în scopul aprecierii gradului de cercetare științifică a temei.

Capitolul este structurat în două compartimente în funcție de direcțiile principale propuse spre investigare: evoluția tehnicii ca domeniu al științei și interesul doctrinar față de tehnica juridico-penală.

În baza studierii literaturii de specialitate, se face o analiză comparativă a situației existente în domeniu, se formulează problema de cercetare și direcțiile de soluționare a ei. În final, se argumentează scopul tezei și obiectivele principale pentru atingerea acestuia.

Capitolul 2, cu genericul **Legea penală ca obiect al tehnicii legislative penale: calitate, eficiență și factori de configurare**, reprezintă un compartiment axat pe dezvoltarea următoarelor aspecte: legea penală ca obiect al tehnicii juridico-penale, criteriile și particularitățile calității și eficienței legii penale, politica penală a statului ca factor de configurare a legii penale.

Scopul principal urmărit în cadrul acestui capitol vizează argumentarea dependenței calității și eficienței legii penale de calitatea politicii penale a statului în ansamblu și de modul în care sunt respectate regulile tehnicii legislative la elaborarea acesteia.

Capitolul 3, cu genericul **Bazele metodologice ale tehnicii legislative penale**, cuprinde un studiu asupra esenței și valorii tehnicii juridico-penale. În concret, sunt elucidate particularitățile

tehnicii juridice și ale tehnicii legislative, conținutul și structura tehnicii juridico-penale, particularitățile legiferării penale ca proces și tehnică.

Urmărindu-se în acest capitol concretizarea cu precădere a conținutului și structurii tehnicii juridico-penale, se argumentează importanța delimitării tehnicii legislative penale în tehnica legislativă internă (ce ține de determinarea structurii legii penale) și tehnica legislativă externă (care asigură crearea formei externe a dreptului penal).

Capitolul 4, intitulat Procedee și metodologii tehnico-legislative de creare a conținutului și structurii legii penale, conține un studiu detaliat asupra unor procedee și metodologii concrete de tehnică legislativă penală, precum: – procedeul construirii legii penale după modelul normei penale; – procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative; – construcția juridico-penală și metodologia construirii componentei de infracțiune; – metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale.

Accentul în mare parte se pune pe analiza corespunderii normelor concrete din Codul penal al Republicii Moldova regulilor, procedeele și mijloacelor tehnicii legislative penale interne. În rezultat, sunt elucidate o serie de carențe și erori admise de către legiuitor la construirea normelor juridico-penale, a componentelor de infracțiune și a sancțiunilor normei juridico-penale, fiind identificate și unele soluții pentru remedierea acestora.

Compartimentul **Concluzii generale și recomandări** inserează ideile generalizatoare formulate ca rezultat al investigațiilor desfășurate și propunerile de rigoare pe marginea deficiențelor constatate. Concomitent, în acest compartiment sunt consemnate aportul autorului la studierea științifică a problemei și direcțiile principale de cercetare în perspectivă a tehnicii juridico-penale.

Bibliografia cuprinde suportul documentar și doctrinar al tezei, fiind constituită din 353 de surse (acte normative, tratate, monografii, articole științifice etc.).

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL TEHNICII LEGISLATIVE PENALE

1.1. Evoluția tehnicii juridice ca domeniu al științei

Un bun început în cercetarea oricărei probleme este marcat fără îndoială de conturarea evoluției în timp a acesteia, moment ce permite atât o mai bună înțelegere a esenței fenomenului studiat, cât și o prefigurare a perspectivelor de dezvoltare ulterioară. În acord cu această idee, în cele ce urmează vom trece în revistă unele momente importante din istoria apariției și evoluției tehnicii juridice, care servesc unei profunde înțelegeri și a tehnicii juridice penale.

În general, tehnica juridică are o istorie ce se contopește cu istoria și evoluția dreptului, de aceea vorbind despre evoluția tehnicii juridice, practic dezvoltăm evoluția dreptului, a normelor de drept. Și viceversa, procesul de dezvoltare și perfecționare a dreptului este văzut ca un proces de perfecționare a însăși tehnicii juridice [191, p. 13].

Este de menționat că totul a început cu acumularea experienței practice în sfera creării dreptului, în timp ce înțelegerea teoretică (științifică) s-a produs cu mult mai târziu, și timp îndelungat a rămas în urma acesteia.

Tehnica juridică a parcurs un drum destul de lung, mai ales sub aspectul său practic, pentru ca astăzi să dispună de un caracter destul de complex și sofisticat. Potrivit unor cercetători „tehnica juridică a fost folosită înainte de a se fi știut ce reprezintă” [70, p. 8], deoarece interesul științific față de procesul și metodologia elaborării dreptului, a normelor de drept a apărut relativ recent. Doar cu 200 de ani în urmă, gândirea juridică începe să se preocupe de latura teoretică a procesului de elaborare a dreptului (procesului legislativ). Desigur, diferite reflecții în acest sens pot fi atestate și ceva mai înainte (după unii cercetători pe la sfârșitul sec. al XVII-lea [322, p. 15]), dar abia în sec. al XVIII-XIX au început să apară lucrări științifice consacrate tehnicii juridice.

Astfel, pe parcursul timpului la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice și-au adus contribuția:

F. Bacon (1561-1626) – care s-a expus pentru caracterul lapidar al limbajului juridic (considerând-o drept o axiomă), precum și pentru caracterul exact al normelor pentru a se evita înțelegerea neuniformă a acestora. Un alt merit – pentru prima dată a menționat despre incorporare ca modalitate de sistematizare a dreptului.

Ch. Montesquieu (1689-1755) – a identificat câteva reguli și principii concrete de formulare a legilor, printre care: simplitatea propozițiilor, exactitatea, concizia materiei normative etc. [95].

J. Bentam (1748-1832) – a reflectat atât asupra legilor, cât și a regulilor de formulare a lor; a abordat problema limbajului legilor și a structurii interne a actelor normative [170]. În cunoscuta sa lucrare *Teoria legislației* [143], întemeietorul utilitarismului susținea că „menținerea securității juridice, ca funcție protectoare a dreptului reprezintă cel mai important scop al acestuia”. El cre-

dea în posibilitatea unei complete codificări științifice pe care o considera „condiție a îndeplinirii funcției amintite, realizabilă prin fundamentarea legislației pe principii raționale” (apud I. Flămânzeanu [65, p. 28]).

F.K.von Savigny (1779-1861) – este cel dintâi care a utilizat noțiunea de *tehnică* în drept; el distinge în drept un aspect politic, opera spontană a conștiinței populare, și un aspect tehnic, care reprezintă elaborarea științifică a dreptului de către juriști. Prin urmare, Savigny nu distinge tehnica și știința, pe care – dimpotrivă – le identifică, ci tehnica și politica, știința fiind înțeleasă în sensul de cunoaștere a dreptului și de elaborare a lui [154].

Contribuția cea mai remarcabilă este considerată a fi cea a lui *R. von Ihering* (1818-1892), și nu doar pentru că a elaborat o monografie intitulată „Tehnica juridică”. El a formulat însăși definiția tehnicii juridice, cu toate că înțelegea prin aceasta doar tehnica legislativă. De asemenea, a formulat numeroase reguli de întocmire a legilor, precum și a realizat o clasificare a acestora (reguli de simplificare calitativă și de simplificare cantitativă) [149].

O altă personalitate a fost *F. Géný* (1861-1959) care în lucrarea sa fundamentală „*Science et technique en droit prive positif*” [148], analizează pentru prima dată, profund și multilateral, raportul dintre știință și tehnica juridică, făcând o delimitare între aceste categorii, pornind de la cele două concepte „dat-ul” și „construit-ul”. Respectiv, tehnica juridică este percepută de savant ca o creație artificială, un rezultat al voinței oamenilor care caută să transpună „dat-ul” în formă juridică, adică să-l construiască. De aceea, „construit-ul” reprezintă un rezultat al voinței și acțiunii oamenilor, o creație a acestora.

Merită enunțată și contribuția inedită a lui *J. Dabin* (1889-1971), considerat a fi unul din părinții tehnicii legislative, care face o distincție clară între „tehnica juridică materială”, care privește fondul reglementării și „tehnica juridică formală”, care se referă la utilizarea procedeele tehnice – logice, semantice, filologice chiar – destinate să asigure o cât mai bună percepție a comandamentului juridic în ordinea socială [144].

Șirul gânditorilor care au completat teoria tehnicii juridice poate fi continuat și cu alte nume remarcabile, precum: J. Bonnet, E. Cuq, L. Duguit, G. Jèze, H. Kelsen, P. Roubier etc. În continuare însă, ne vom referi la situația actuală din domeniul doctrinei contemporane.

Astfel, în prezent, interesul față de această problemă continuă a fi manifestat mai ales în limitele teoriei generale a dreptului, remarcabile fiind contribuțiile cercetătorilor:

– din Republica Moldova: Baltag D., Guțu A. (*Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002 [6]); Avornic Gh. (*Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2004 [4], *Tratat de teoria generală a statului și dreptului (în două volume)*. Chișinău, 2010 [5]); Negru B., Negru A. (*Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006 [100]); Aramă E., Ciobanu R. (*Metodologia dreptului*. Chiși-

nău, 2011 [92]) etc.;

– din România: Djuvara M. (*Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. București, 1999 [59]); Craiovan I. (*Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001 [52]); Popa C. (*Teoria generală a dreptului*. București, 2001 [110]); Popa N. (*Teoria generală a dreptului*. București, 2000 [111], 2002 [112]); Popescu A. (*Teoria dreptului*. București, 2001 [113]); Voicu C. (*Teoria generală a dreptului*. București, 2000 [137]); Vonica R.P. (*Introducere generală în drept*. București, 2000 [138]) etc.;

– din Federația Rusă: Алексеев С.С. (*Общая теория права*. Москва, 1982 [156], *Проблемы теории права*. Москва, 1972 [157; 158]); Марченко М.Н. (*Общая теория государства и права*. Москва, 1998 [297]); Пиголкин А.С. (*Общая теория права*. Москва, 1998 [298]); Корельский В.М., Перевалов В.Д. (*Теория государства и права*. Москва, 1999 [330]); Матюзов Н.И., Малько А.В. (*Теория государства и права*. Москва, 2003 [329]) etc.

O dezvoltare mai amplă însă a subiectului poate fi atestată în lucrări special consacrate tehnicii juridice. În acest sens, vom preciza că, în arealul românesc, preocupări în materie pot fi atestate chiar din primele decenii ale sec. al XX-lea. Este relevant sub acest aspect studiul realizat de către prof. S. Popescu, intitulat *Elaborarea dreptului. Fundamentarea științifică – aspect principal*, în care autoarea face o trecere în revistă a unora dintre personalitățile marcante care, de-a lungul vremii, într-o formă sau alta, au adus în discuție problematica elaborării dreptului, a principiilor acesteia precum și problematica pe care o ridică – „tehnica legislativă” sau „legistica formală” [115, p. 43-51] (în cadrul doctrinei românești – e.n.).

Privit în ansamblu, studiul realizat de către prof. S. Popescu prezintă o importanță inedită pentru cunoașterea contribuțiilor științifice care au stat practic la temelia dezvoltării tehnicii juridice în spațiul românesc.

În același context istoric, o atenție distinctă merită E.A. Paulopol, care în lucrarea *Rolul și limitele tehnicii legislative și Consiliului Legislativ. Elemente pentru o teorie a legilor nedrepte*, preciza la vremea sa (anul 1931) câteva idei cu valoare de principiu, dintre care vom cita următoarele, considerate și astăzi actuale [106, p. 5-8]:

- „normele vieții sociale trebuie traduse științific în formule precise, care să supună realitatea complexă a vieții sociale acelei discipline de logică și claritate care este știința dreptului”;
- „cunoașterea precisă a principiilor superioare de drept și aplicarea lor în opera de legiferare revine tehnicii legislative”;
- „teoria pură a tehnicii legislative din punctul de vedere al eficacității legii își pierde mult din valoarea sa rațională sau logică și în fond este indiferentă”;
- „tehnica legislativă se vrea a fi o operă practică, cu scopul precis limitat de a realiza o

operă legislativă eficace care judecă, pragmatic, să-și producă efectul său: legea să aibă succes; dacă legea nu are succes, cu siguranță că tehnica legislativă a fost defectuoasă”.

O altă lucrare de referință (având la fel un caracter de epocă), este voluminoasa monografie *Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului* [98], semnată de Anita M. Naschitz, considerată una dintre pionierii cercetării tehnicii juridice în România în perioada postbelică [116, p. 325]. Fiind preocupată în special de domeniul conceptualizării juridice, autoarea subliniază că opera de reglementare juridică implică, cu necesitate, o precisă definire a tuturor elementelor acestei reglementări. Vizând să orienteze conduita oamenilor, prescriind anumite comportări, interzicând altele, stabilind drepturi și obligații, determinând statuti juridice, capacități, sfere de competență, statornicind sancțiuni, normele juridice trebuie să opereze cu precizie, să restrângă cât mai mult posibil sfera de indeterminare. Definirea conceptelor cu care operează este, ca atare, o condiție a eficacității acestor norme.

Așadar, potrivit autoarei, construcția conceptuală nu poate fi despărțită de operațiunile de elaborare a fondului reglementărilor juridice. Justețea și eficacitatea normelor de drept reclamă o reflectare adecvată a realităților, reflectare ce nu se poate realiza, fără o bună folosire a mijloacelor conceptuale răspunzând nevoii de a asigura practicabilitatea și realizabilitatea soluțiilor de fond [98, p. 250-253].

Generalizând, cercetătoarea precizează că conceptele, categoriile, construcțiile și, în general structurile logice ale dreptului sunt susceptibile să răspundă acelei cerințe de bază a tehnicii legislative care constă în capacitatea lor de a se mula faptelor și relațiilor sociale și nu numai a celor privite în configurarea lor de moment, ci și în dinamismul necesar al acestora [98, p. 255].

În continuare, perioada postcomunistă, de asemenea, a fost marcată de importante studii cu caracter monografic în materia tehnicii juridice, semnate de asemenea cercetători români, precum: Zlătescu V.D. (*Introducere în legistica formală. Tehnica legislativă*. București, 1996 [139]); Hanga Vl. (*Dreptul și tehnica juridică*. București, 2000 [71]); Vida I. (*Manual de legistică formală: introducere în tehnica și procedura legislativă*. București, 2000 [135]; Grigore M. (*Tehnica normativă*. București, 2009 [70]) etc.

În încercarea de a realiza o scurtă trecere în revistă a problemelor abordate de către autorii menționați, vom preciza, inițial, contribuția prof. I. Vida la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice, care a atras o atenție specială *legisticii formale* ca ramură distinctă a dreptului. În Manualul său de legistică formală, autorul expune destul de detaliat și argumentat atât normele metodologice de redactare a actelor normative (Partea I a lucrării), cât și regulile de procedură legislativă (Partea a II-a), care și constituie în ansamblul lor conținutul legisticii formale ca ramură de drept (în viziunea autorului).

Pornind de la funcția legislativă a Parlamentului, continuând cu ierarhia legilor și rolul documentării juridice și administrative, savantul trece ușor la principalele momente ale tehnicii legislative: conceptualizarea juridică, arhitectura actului normativ, redactarea actelor normative, sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, evenimentele legislative (modificarea, completarea și abrogarea actelor normative), finalizând prima parte a lucrării cu problema aplicării normelor de tehnică legislativă în procesul elaborării actelor administrative normative, precizând necesitatea respectării acestor norme de către toate autoritățile care desfășoară activitate normativă [135, p. 196].

Privită în ansamblul său, lucrarea reprezintă una dintre cele mai ample studii în materie de tehnică legislativă din arealul științific românesc, o lucrare de referință în care tehnica legislativă a fost scoasă ideatic din sfera teoriei generale a dreptului și plasată în limitele unei ramuri de drept distincte, în care se reunesc și unele norme de drept constituțional (sau nemijlocit parlamentar), sub auspiciul unei metodologii distincte de reglementare a relațiilor sociale.

Cu ocazia revizuirii și completării lucrării sale, în anul 2012, prof. I. Vida notează destul de tranșant că *Legistica formală* este aproape o noutate în peisajul doctrinei juridice românești. Nici-o facultate de drept (cu excepția Facultății de Administrație Publică a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București) nu a inclus în programa sa de învățământ *Legistica formală* [136, p. 5] (situație caracteristică, cu regret, și Republicii Moldova – e.n.).

În continuare, ținem să cităm câteva idei ale savantului, care în opinia noastră sunt relevante nu doar pentru tehnica legislativă din Republica Moldova (ca știință, disciplină didactică și „artă”), dar și pentru tehnica legislativă penală. Astfel, în viziunea cercetătorului, „opțiunea pentru *legistica formală* este un imperativ al învățământului juridic modern și un instrument al perfecționării procesului legislativ, întrucât *Legistica formală* își propune să elimine haosul din sistemul legislativ, să găsească metodele și căile de trecere de la instabilitatea legislativă la continuitatea procesului legislativ, fără sincope și contradicții”.

Continuându-și argumentele, autorul consemnează că „*Legistica formală* este, înainte de toate, un silogism care articulează realitatea socială cu regulile tehnicii legislative și ale procedurii legislative. Ea este, în același timp, o ramură distinctă de drept, o disciplină științifică și o disciplină didactică. Ținta acestei discipline este elaborarea legii în parametri necesari utilizatorilor săi. Pe această cale, se vizează eliminarea antinomiilor în drept, interpretările selective și tendențioase, extrapolările exagerate pentru a se ajunge la redactarea unor norme juridice congruente, predictibile, clare, simple și precise.” În acest context, cercetătorul apreciază că „legea nu poate fi nici opera exclusivă a specialiștilor din domeniul respectiv de reglementare (învățământ, știință, agricultură, medicină, asigurări sociale etc.) și nici a juriștilor. Doar conlucrarea lor poate fi un fun-

dament al unor reglementări juridice viabile” [136, p. 5].

Mergând și mai departe, autorul subliniază că *Legistica formală*, așa cum a fost concepută, nu se poate opri la tehnica redactării actelor normative. Ea trebuie să își urmeze drumul până la capăt, respectiv să îmbine exigențele tehnicii legislative cu cele ale procedurii legislative pentru a supraveghea integritatea procesului legislativ [136, p. 5]. Pe acest fond, în lucrare sunt abordate nu numai problemele legate de esența tehnicii legislative (ierarhia legilor, structura actului normativ etc.), dar și cele privitoare la procedura parlamentară și extraparlamentară a elaborării legii (o atenție deosebită fiind acordată procedurii legislative ordinare, procedurilor legislative speciale și, mai ales, procedurii legislative complementare, specifică delegării legislative).

Aceeași linie de gândire poate fi atestată și la prof. V.D. Zlătescu, care realizează o introducere în legistica formală, pe care o consideră un domeniu de vârf al științei dreptului [139, p. 9]. Mai mult, în viziunea cercetătorului „prin reglementarea legală a procedurii de elaborare a actelor normative care devine frecventă, disciplina se transformă dintr-o culegere de recomandări și sfaturi pentru legiuitori, într-o adevărată ramură de drept: dreptul elaborării legislative” [139, p. 7]. În continuare, autorul regretă faptul că această disciplină nu se regăsește în programul multor facultăți de drept, deși prin cunoașterea tehnicilor, procedurilor și procedeele logisticii formale câștigă nu doar legiuitorii (parlamentarii, corpul tehnic care elaborează și avizează proiectele de acte normative), dar și interpreții legii, practicieni și teoreticieni, care, decelând „au rebours” modul de a proceda al legiuitorului, pot să se apropie mai mult de intențiile sale.

Confirmând aceste idei, în conținutul lucrării cercetătorul punctează principalele aspecte ale tehnicii legislative, începând cu etapele procesului de elaborare (științifică și tehnică) a dreptului, redactarea actelor normative, structura acestora, procedeele tehnice de entropie și creație în legiferare și finalizează cu conceptele și procedeele de tehnică legislativă. În esență, lucrarea înserează o serie de reflecții pe marginea aspectelor enunțate, susținute cu concluzii și argumente importante, relevante și pentru demersul nostru științific.

La rândul său și prof. Vl. Hanga a înregistrat o contribuție inedită la dezvoltarea aspectelor ce țin de materia dreptului și a tehnicii juridice, precum: factorii de creare a dreptului, rolul tehnicii juridice în crearea dreptului, esența și importanța limbajului, a prezumțiilor, a ficțiunii juridice, a conceptelor și construcțiilor juridice, a definițiilor juridice, a categoriilor juridice ca procedee indispensabile procesului de elaborare a actelor normative [71].

O atenție distinctă merită în același context contribuția lui M. Grigore la delimitarea unor asemenea categorii precum: „tehnica legislativă, tehnica juridică și legiferarea” [70, p. 21-26], și la concretizarea conținutului și interferenței dintre „tehnica legislativă, politica legislativă, politica juridică și programul legislativ” [70, p. 26-28].

În viziunea cercetătorului, elaborarea dreptului (activitatea normativă) este un proces complex, el cuprinzând două laturi sau faze. O fază de formulare teoretică (științifică) de elaborare a normelor dreptului și o altă fază de exprimare concretă a acestor norme, numită faza tehnică. Acest proces de elaborare a normelor juridice este numit „elaborarea dreptului sau a normelor juridice”. Procesul de elaborare a dreptului este un proces continuu, influențat de evoluția datelor care îl condiționează (este un proces deschis, nelimitat în timp, continuu; el este deosebit de intens în perioade ce succed unor evenimente ce produc schimbări sociale structurale) [70, p. 7].

În același timp, autorul concretizează că tehnica elaborării dreptului își găsește cea mai fecundă expresie în *tehnica elaborării legii*. În schimb, tehnica aplicării dreptului pozitiv se manifestă sub forma aplicării nemijlocite a legii, care îmbracă forma unei *tehnici administrative*, căreia i se adaugă o *tehnică judiciară*, care asigură autoritatea de lucru judecat. În același cadru de idei, potrivit cercetătorului, se poate distinge o *tehnică doctrinară* și una *jurisdicțională*. Dincolo de aceste aspecte tehnice particulare există o *tehnică juridică fundamentală*, care este inerentă procesului de elaborare a dreptului pozitiv și care nu poate fi decât opera jurisconsultilor [70, p. 11].

Este de menționat totodată și aspectul comparativ pe care îl dezvoltă cercetătorul, abordând atât procedurile normative naționale (procedura legislativă cu toate etapele ei și procedura elaborării actelor la nivelul Guvernului), cât și procedurile normative comunitare (în concret: procedura de codecizie, procedura de consultare, procedura de cooperare și de aviz conform).

Luând în considerație și celelalte aspecte importante cercetate de către *M. Grigore* (motivația și avizarea proiectelor de acte normative, redactarea proiectelor de acte normative, arhitectura actului normativ, evenimentele legislative, sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, tehnica redactării actelor normative comunitare etc.), putem susține că lucrarea reprezintă o deosebită valoare teoretică și practică, fiind utilă atât cunoașterii tehnicii normative, cât și aplicării acestora de către practicieni.

În continuare, vom releva și alte studii care, chiar dacă mai reduse ca volum, sunt totuși destul de consistente științific și importante pentru dezvoltarea unor aspecte concrete ale tehnicii juridice (legislative), fiind semnate de așa cercetători, precum:

– Flămânzeanu I. (*Elaborarea dreptului cu privire specială asupra legisticii formale* [65, p. 25-39]), care elucidează inițial într-o formă succintă gradul de cercetare a tehnicii juridice în literatura de specialitate, după care punctează cele mai importante momente proprii legiferării, precum: distincția dintre legea organică și cea ordinară (importantă pentru conceperea legii), unele aspecte de procedură legislativă (în plan comparativ cu asemenea state precum Franța, Belgia, Slovenia, Lituania etc.), specificul metodologiilor legislative (de asemenea sub aspect comparativ), regulile de redactare a actelor normative și de structurare a acestora etc.

O atenție deosebită autorul acordă distincției dintre legistica *materială* și cea *formală*, în acest sens subliniind că politica legislativă (sau legistica materială) are drept obiect conceperea scopurilor și mijloacelor unei acțiuni legislative, prin discernerea a ceea ce este de dorit de ceea ce este posibil. Aceasta se referă la sistemul de acțiune pe care îl reprezintă legislația. Ea decupează procesul legislativ în mai multe faze și furnizează recomandări metodice pentru a ameliora eficacitatea legii. Pe de altă parte, tehnica legislativă sau legistica formală este arta de a face legile; ea reprezintă o parte a științei legislative ce are drept obiect aplicarea opțiunilor politicii legislative și constă nu numai în redactarea textului de lege sau mai general în organizarea sa (prezentare formală, plan, titluri, diviziuni, etc.), dar și în alegerea și coordonarea modurilor de enunțare a normei de drept și a procedurilor tehnice de realizare [65, p. 32].

În același timp, cercetătorul se expune pentru unitatea acțiunii științifice și tehnice în procesul elaborării normativ-juridice, deoarece în cadrul acesteia, operațiile științifice asigură cadrul esențial de raționalitate care previne voluntarismul creației, intervenția subiectivă, nefondată pe cunoaștere, a legiuitorului. Astfel, în viziunea sa, activitatea normativă juridică nu trebuie privită decât ca un tot unitar, fără să existe o ruptură între cele două preocupări: științifică și tehnică, întrucât știința supune investigației mediul social ce solicită intervenția legiuitorului, iar tehnica determină modalitățile prin care intervenția devine posibilă, prin acțiunea nemijlocită a legiuitorului [65, p. 27].

– Popescu S., Ciora C., Țăndăreanu V. (*Probleme curente privind folosirea limbajului juridic* [118, p. 3-11]), care în calitate lor de practicieni în cadrul Consiliului Legislativ al României, atrag în mod special atenția asupra importanței limbajului juridic în procesul de elaborare a legilor, elucidând unele probleme în folosirea acestuia, precum: polisemia (care creează riscul de neînțelegere a mesajului juridic al legii, venind astfel în contradicție cu cerința exprimării *clare* și *precise* a conceptelor juridice [118, p. 6]) și antinomiile (contrarietăți aparente sau reale dintre două texte legislative, care îl pun pe cel care citește legile sau le aplică să se găsească în fața unor soluții contradictorii), propunând unele soluții de depășire a acestora. În concluzie, cercetătorii precizează că limbajul legislativ reprezintă un compromis între exigența preciziei și principiul primordial al înțelegerii depline a textelor juridice, sugerând legiuitorului să formuleze textele actelor normative într-o manieră care să asigure înțelegerea de către destinatarii săi, iar prin alegerea cu grijă a termenilor folosiți să evite apariția legilor de interpretare, atât de nerecomandate de tehnica legislativă [118, p. 11].

– Popescu S., Ciora C. (*Necesitatea realizării unei metodologii privind elaborarea unitară a actelor normative, ca fundament pentru un sistem legislativ de calitate și stabil* [117, p. 41-60]), readuc în atenție problema inflației legislative și impactul negativ al acesteia asupra recepționării

voinței legiuitorului de către cetățeni. Or, inflația legislativă este considerată de natură să erodeze autoritatea legii, încrederea cetățeanului în norma de drept și să creeze o imagine externă nefavorabilă [117, p. 49]. În viziunea cercetătorilor pentru ca legile să fie înțelese mai bine și să fie mai corect puse în practică, aplicate și respectate, este esențial să se vegheze asupra calității redacționale și acest lucru se poate realiza doar prin respectarea cu strictețe a regulilor de tehnică legislativă [117, p. 56]. În același timp, specialiștii accentuează: „dacă justetea unei legi, respectiv modul în care norma juridică răspunde la comanda socială, implică, cu precădere, factorul subiectiv, de oportunitate, soluția politică, celelalte atribute ale unei legi bune, claritatea și fermitatea sunt obținute prin respectarea unor reguli stricte și precise, de *tehnică legislativă* [117, p. 43]. Prin urmare, se recunoaște că redactarea legilor necesită cunoștințe și abilități juridice speciale, precum și o metodologie care să ghideze activitatea de elaborare a acestora. Mai mult, redactorul legii are ca sarcină să facă astfel ca proiectul de lege să fie corelat cu celelalte texte normative, ca metodele pe care le utilizează să fie ușor de folosit și din punct de vedere juridic eficiente, iar formularea juridică să fie pertinentă și inteligibilă. Prin urmare, textul final al proiectului trebuie să reflecte în mod clar și exact imperativele legislative, comanda socială [117, p. 46].

– Popescu S. (*Unele aspecte privind conceptualismul juridic* [116, p. 321-333]) dezvoltă unele aspecte importante ale conceptualismului juridic ca parte a tehnicii legislative. Atenția cercetătoarei este axată cu precădere asupra unor asemenea procedee de tehnică legislativă precum: conceptele juridice, construcțiile juridice și instituțiile juridice, categoriile juridice, prezumțiile și ficțiunile juridice, dezvăluind importanța lor pentru procesul elaborării științifice și tehnice a legilor. În realizarea studiului său, cercetătoarea folosește o serie de lucrări de referință semnate de renumiți savanți români și străini (de ex., Ch. Perelman, P. Fariers, F. Terré, A. Naschitz etc.), subliniind astfel și aportul acestora la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice.

Conclusiv, vom menționa că lista celor care au fost și sunt preocupați de problemele tehnicii juridice în arealul științific românesc poate fi continuată, fapt ce probează atât un viu interes doctrinar, cât și un nivel destul de ridicat al cercetării științifice în materie. În același timp, însă, carențele legislației, frecvent atestate de către cercetători, și faptul că tehnica juridică rămâne și în continuare a fi studiată fragmentar și sintetic doar în cadrul teoriei generale a dreptului, ne face să deducem că realizările științifice nu sunt valorificate suficient în practică (nici ca disciplină didactică, necesară pentru formarea profesională a redactorilor de legi, și nici ca metodologie obligatorie în activitatea legiuitorului).

În continuare, ne vom orienta atenția spre doctrina rusească, în vederea precizării contribuțiilor inedite aduse la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice de către renumiți cercetători ruși, precum:

– Тихомиров Ю.А. (*Теория закона*. Москва, 1982 [334]; *Законодательная техника: понятие и элементы*. Москва, 2000 [331], *Законодательная техника как фактор эффективности законодательной и правоприменительной деятельности*. Нижний Новгород, 2000 [332]). În una din numeroasele sale lucrări (elaborate în coautorat), cercetătorul dezvoltă cu precădere noțiunea și elementele tehnicii legislative (în concret, natura și menirea tehnicii legislative și regulile acesteia), precum și experiența străină în materie de tehnică legislativă. În calitate de elemente ale tehnicii legislative, cercetătorul analizează: structura normativă a textului legii și regulile întocmirii acesteia, limbajul legii, logica textelor normative, procedura elaborării proiectelor de lege etc. În contextul relevării experienței altor state în materie de tehnică legislativă, cercetătorul subliniază în mod special, valoarea teoretică și practică a cunoașterii de către persoanele implicate în procesul legislativ și normativ a particularităților activității legislative din alte state, fapt ce le-ar permite atât înțelegerea corectă, cât și evitarea erorilor în procesul de ajustare a legislației la anumite standarde general recunoscute [333, p. 250].

În ansamblu, lucrarea semnată de un colectiv de autori [200], a fost concepută ca un ghid pentru practicienii procesului normativ, fiind propusă în același timp și ca material didactic pentru facultățile de drept, disciplină considerată indispensabilă formării profesionale a juriștilor.

– Керимов Д.А. (*Законодательная техника*. Москва, 1998 [224]), abordează asemenea subiecte precum: – dreptul, legiferarea și tehnica legislativă; – esența, conținutul și forma legii; – coraportul dintre norma juridică și articolul din lege; – logica, stilul și limbajul legii; – caracterul sistemic al dreptului și sistematizarea legislației, lucrarea fiind concepută ca un manual științifico-metodic.

– Арзамасов Ю.Г. (*Нормография: теория и методология нормотворчества*. Москва, 2007 [296]), pledează în lucrarea sa (elaborată în coautorat) pentru recunoașterea „normografiei” ca știință aplicativă, auxiliară teoriei generale a dreptului, necesară pentru cunoașterea metodologiei elaborării actelor normative [296, p. 21]. Lucrarea este structurată în două părți: prima cuprinde unele aspecte generale ce vizează activitatea de elaborare a dreptului și tehnica juridică (precum, noțiunea, principiile și rezultatele activității de elaborare a normelor de drept, noțiunea și mijloacele tehnicii juridice, cerințele înaintate față de proiectele de acte normative și modalitățile de expunere a actelor normative), iar cea de-a doua este dedicată tehnologiilor activității normative (precum, organizarea și metodologia elaborării proiectelor de legi, etapele procesului legislativ, activitatea normativă a autorităților centrale ale puterii de stat și activitatea normativă a autorităților administrației publice locale), fiind astfel, de asemenea, considerată drept un ghid al metodologiilor aplicate în procesul de elaborare a actelor normative.

Sub aspect didactic și aplicativ, într-adevăr lucrarea merită toată aprecierea deoarece autorii

au reușit să accentueze nu doar distincția dintre categoriile de acte normative adoptate în cadrul statului, dar și dintre activitatea normativă a diferitor autorități și a procesului normativ desfășurat de către fiecare dintre ele.

– Москалькова Т.Н., Черников В.В. (*Нормотворчество*. Москва, 2011 [286]), propun, de asemenea, o lucrare inedit concepută, în care dezvoltă în mod succesiv cele mai importante momente și etape ale procesului normativ. Astfel, pentru început autorii se axează pe elucidarea esenței dreptului în contextul mecanismului de reglementare socială, a noțiunii de „activitate de elaborare a normelor de drept”, a procesului desfășurării acesteia, precum și pe identificarea cercului de subiecți implicați în activitatea normativă, pentru ca ulterior să dezvolte nemijlocit cele mai importante momente ale procesului normativ: stabilirea necesității de reglementare normativă, monitorizarea normativă, planificarea activității normative, pregătirea proiectului de act normativ, particularitățile textului actului normativ (limbaj, stil, definiții, logică, structură), expertiza proiectelor de acte normative, înregistrarea de stat a actelor normative și finalizează cu problema sistematizării actelor normative. Privită în ansamblu, lucrarea are avantajul de a dezvolta destul de detaliat toate particularitățile și etapele activității normative, fapt ce-i accentuează valoarea teoretică și practică.

– Давыдова М.Л. (*Юридическая техника: проблемы теории и методологии*. Волгоград, 2009 [191]) își inițiază studiul cu unele reflecții pe marginea dilemei conturate în jurul noțiunilor de „tehnică juridică” și „tehnologie juridică”, în încercarea de a-și expune poziția și astfel să-și justifice alegerea pentru terminologia folosită. În continuare, un moment nu mai puțin important accentuat de autoare ține de precizarea rolului tehnicii juridice în cadrul societății, subliniind două idei în acest sens: în primul rând, rolul fundamental al tehnicii juridice în menținerea în stare funcțională a dreptului ca sistem, asigurarea stabilității și dezvoltării durabile a acestuia și, în al doilea rând, rolul tehnicii juridice în transformarea evolutivă a dreptului, asigurarea corespunderii acestuia relațiilor sociale dinamice și necesităților schimbătoare ale societății [191, p. 11-12].

Pe de altă parte, cercetătoarea nu evită a releva și perceperea acestui rol al tehnicii juridice în diferite sisteme de drept (anglo-saxon, romano-germanic și musulman), precizând că aceasta depinde în mare parte de specificul reglementării juridice și de stilul juridic ce caracterizează fiecare familie de drept. Respectiv, în familia de drept anglo-saxonă, dat fiind faptul că principalul izvor de drept este considerat precedentul judiciar, dezvoltarea tehnicii juridice de la bun început a presupus perfecționarea formelor de jurisdicție, a metodelor de examinare a cauzelor deduse judecării și a metodelor de probare. În sistemul romano-germanic principalul izvor al dreptului este văzut a fi activitatea legiuitorului și, prin urmare, dezvoltarea procedurilor tehnico-juridice a fost axată întotdeauna pe perfecționarea modalităților de expunere a voinței legiuitorului, pe perfectarea tex-

telor de lege, sistematizarea și codificarea acestora. Un model cu totul distinct de tehnică juridică este considerată cea caracteristică sistemului musulman de drept, întrucât în cadrul acestuia se presupune că dreptul deja există sub forma textului Koranului și, respectiv, dezvoltarea dreptului înseamnă cunoașterea acestui text, altfel spus interpretarea lui (sarcină ce revine cu precădere doctrinei). De aceea, dezvoltarea tehnicii juridice în cadrul acestui sistem se caracterizează, în primul rând, prin perfecționarea procedeeleor de interpretare [191, p. 15-17].

În continuare, atenția autoarei este axată pe asemenea probleme importante precum: semnificația științifică și practică a tehnicii juridice; noțiunea tehnicii juridice și locul ei în sistemul categoriilor teoriei generale a dreptului; clasificarea și componența (structura) tehnicii juridice; limbajul ca mijloc socio-general principal al tehnicii juridice; construcția juridică ca mijloc doctrinar principal al tehnicii juridice; prescripția normativă ca mijloc normativ principal al tehnicii juridice; ipotezele juridice ca varietate a prescripțiilor normative (axiomele, prezumțiile, ficțiunile etc.); simbolurile juridice ca mijloace normative ale tehnicii juridice. Privită în ansamblu, lucrarea prezintă o deosebită valoare teoretică și practică, fapt ce o face utilă ca sursă științifică, manual didactic, dar și ca un ghid pentru practicieni.

Lista cercetătorilor ruși care și-au adus aportul la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice poate fi continuată și de alte nume sonore, care fie în calitate de autori de monografii și materiale didactice (Чухвичев Д.В. *Законодательная техника*. Москва, 2006 [350]; Кашанина Т.В. *Юридическая техника*. Москва, 2011 [223] etc.), fie de articole științifice (Карташов В.Н. (*Юридическая техника, тактика, стратегия и технология (к вопросу о соотношении)*). Н. Новгород, 2000 [221]; Соловьев О.Г. *К вопросу о юридической технике в теории права: понятие, виды, значение*. Ярославль, 2002 [325]), fie de teze de doctor în drept (Болдырев С.Н. *Юридическая техника: теоретико-правовой анализ*. Ростов на Дону, 2014 [176]) au dezvoltat într-o formă inedită problematica din domeniu.

Spațiul redus în care trebuie să ne încadrăm, cu regret, nu ne permite o analiză pe măsură a acestor lucrări. De aceea, concluziv vom sublinia că cele menționate *supra* denotă un viu interes și o preocupare constantă a cercetătorilor ruși pentru dezvoltarea tehnicii juridice ca știință, moment ce, după cum o spun chiar ei, vine în contrast cu calitatea actelor normative. Pornind de la acest fapt, practic majoritatea cercetătorilor pledează nu doar pentru predarea *Tehnicii juridice* la facultățile de drept, dar și pentru organizarea de cursuri de instruire pentru practicienii implicați nemijlocit în procesul elaborării actelor normative, văzute fiind ca absolut necesare pentru valorificarea rezultatelor științifice în practica normativă a statului.

Vorbind în continuare despre situația din arealul științific autohton, de la bun început trebuie să precizăm că în comparație cu doctrina românească și cea rusească, în mediul academic de la

noi, cu regret, nu poate fi atestat un asemenea interes față de tehnica juridică, preocupările științifice încadrându-se doar în limitele teoriei generale a dreptului (despre care am enunțat ceva mai sus). Respectiv, studii în materie sunt foarte puține, lipsind cu desăvârșire lucrările cu caracter monografic. Este o constatare făcută și de alți cercetători cu ceva timp în urmă (bunăoară, I. Postu în anul 2003 [120, p. 3]), dar care, cu regret, rămâne actuală și astăzi.

Dincolo de acest moment regretabil, totuși trebuie să recunoaștem semnificația unor lucrări în materie. Bunăoară, notele de curs semnate de către B. Negru și V. Cojocaru (*Tehnica legislativă*. Chișinău, 1996 [99]) prezintă importanță datorită încercării autorilor de a dezvolta unele aspecte însemnate în materie, precum: noțiunea, esența și importanța tehnicii legislative; organizarea activității de elaborare a legii, principiile legiferării; actele normativ-juridice și categoriile acestora; elaborarea și definitivarea concepției legii; procesul de elaborare a actelor normative și principalele etape ale acestuia; activitățile prealabile redactării; redactarea actelor normative și regulile proprii acestora; teoria creației și lacunele în drept. În același timp, autorii atrag atenția și asupra problemelor ce țin de: realizarea dreptului; interpretarea normelor juridice; acțiunea actelor normative în timp, spațiu și asupra persoanelor; tehnica elaborării actelor de drept internațional; sistemul dreptului, evidența actelor normative, sistematizarea și perfecționarea legislației.

Per ansamblu, lucrarea, chiar dacă a fost concepută ca material didactic, prezintă și o valoare științifică întrucât dezvoltă într-o anumită măsură teoria tehnicii legislative, ca parte integrantă a teoriei generale a dreptului. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că pe alocuri, autorii abordează aspecte ce exced domeniului tehnicii legislative (precum acțiunea actelor normative în timp, spațiu și asupra persoanelor), fie expun o informație deja perimată (precum cea referitoare la Departamentul legislativ din cadrul Ministerului de Justiție), moment justificat pe deplin de particularitățile timpului în care a fost publicată lucrarea. Lipsa preocupării ulterioare a autorilor de a o revizui și actualiza, din punctul nostru de vedere, se poate explica ca fiind determinată de două cauze strâns legate între ele: lipsa interesului științific față de teoria tehnicii juridice și a tehnicii legislative și, în același timp, lipsa acestei teorii ca disciplină didactică din programele de studii ale facultăților de drept din țară.

O asemenea situație, regretabilă de altfel, nu se încadrează sub nici o formă în contextul actual al Republicii Moldova, care tinde spre democratizarea societății și consolidarea statului de drept, în care, după cum se știe, rolul primordial revine legii, ordinea de drept fiind direct dependentă de calitatea și eficiența acesteia.

Sesizând perfect aceste momente, cât și importanța deosebită și necesitatea unei tehnici legislative dezvoltate pentru un stat de drept, cercetătorul I. Postu și-a propus pentru teza sa de doctor în drept să dezvolte – *Rolul și importanța tehnicii legislative în ascensiunea calității reglemen-*

tării relațiilor sociale [120], pentru a demonstra locul și rolul tehnicii legislative în reglementarea relațiilor sociale, cât și importanța acestora în elaborarea unor acte normative calitative [120, p. 3]. În contextul argumentării importanței studiului realizat, autorul notează că problema abordată este deloc de neglijat pentru faptul că legea, de rând cu actele juridice subordonate legii, constituie fundamentul activității și prosperării unei societăți moderne, societate ce trebuie să răspundă aspirațiilor statului de drept [120, p. 3].

În vederea atingerii scopului propus, autorul supune analizei o serie de aspecte ale problemicii abordate, precum: conceptul tehnicii juridice și rolul acestora în elaborarea dreptului; conceptul tehnicii legislative și principiile legiferării; conceptul, structura și clasificarea actelor normative; procedeele de tehnică legislativă și regulile desfășurării acestora, pentru ca în capitolul final al lucrării să identifice unele strategii concrete de perfecționare a procesului de elaborare a legislației (precum: crearea și organizarea cadrului juridic pentru elaborarea proiectelor de legi; rolul expertizei în calitatea reglementărilor normative; opinia publică ca factor determinant în stabilirea necesităților reglementării normative).

Un aport distinct la dezvoltarea teoriei tehnicii juridice în arealul autohton a înregistrat și cercetătorul Gh. Feodorov, printr-o serie de articole științifice, precum:

– *Правотворчество и язык закона* [342, p. 4-9], în care autorul accentuează ideea că dreptul poate influența conduita și voința oamenilor doar cu ajutorul limbajului, care astfel intermediază voința legiuitorului și conștiința destinatarilor normelor juridice; respectiv, limbajul are două funcții: de reprezentare (exprimare) a voinței legiuitorului și comunicativă (aducerea la cunoștința cetățenilor a voinței legiuitorului) [342, p. 4]) și influențează nemijlocit conținutul legislației. Acest fapt, după autor, impune respectarea unor reguli stricte de limbaj în procesul elaborării proiectelor de acte normative.

– *Правотворчество и законодательная техника* [343], articol în care Gh. Feodorov dezvoltă succint: noțiunea și distincția dintre „tehnica legislativă” și „tehnica juridică” (pe care o înțelege extrem de redus ca totalitate de mijloace, procedee și reguli utilizate la întocmirea actelor de aplicare a dreptului și a actelor individuale (sentințe, dispoziții, hotărâri, ordine etc.) [343, p. 8], prin aceasta practic ignorând legătura ce există între tehnica juridică și cea legislativă); principalele cerințe înaintate față de forma proiectelor de legi; mijloacele de expunere a voinței legiuitorului (construcțiile juridice etc.) etc..

– *Правовые презумпции. Юридические фикции. Преюдиции* [344], studiu axat, după cum se observă, pe unele dintre cele mai principale procedee de tehnică legislativă, precum prezumțiile juridice și ficțiunile juridice, în vederea elucidării conținutului, particularităților și importanței lor pentru elaborarea legii.

Privite în ansamblu, studiile elaborate de către Gh. Feodorov, prezintă o anumită valoare științifică, cel puțin din considerentul că cercetătorul lansează pentru discuții și dezbateri aspecte importante din domeniul tehnicii juridice și al tehnicii legislative, subliniind necesitatea acestora pentru dezvoltarea teoriei tehnicii juridice și în mediul academic de la noi. Cu regret, sunt puțini cei care răspund unor asemenea provocări științifice.

Acest moment, după cum am subliniat ceva mai înainte, este regretabil, deoarece lipsește practic activitatea legislativă a statului de fundamentul științific necesar, fapt soldat cu o serie de consecințe negative, uneori irecuperabile. În acest sens, vom preciza că organizarea rațională și fundamentată științific a procesului tehnic a activității de creare a dreptului contribuie la ridicarea calității actelor normative și permite evitarea erorilor în practica aplicării acestora. În schimb, folosirea ineficientă a tehnicii juridice se poate transforma fie în cauze ale instabilității dreptului, o intervenție excesivă în ordinea de drept prin adoptarea de noi și noi reglementări, fie în o sursă de încălcare a legalității, într-un mijloc de substituie a voinței reale a legiuitorului cu voința organelor ce aplică dreptul [325, p. 18].

Reiterând o idee expusă *supra*, vom menționa că pe lângă puținele cercetări în materie, tehnica juridică nu este valorificată în măsura necesară nici ca disciplină didactică. În viziunea noastră, acest moment este inacceptabil și necesită remedieri corespunzătoare.

În pofida faptului că redactarea legilor reprezintă un domeniu specializat, trebuie să recunoaștem că un număr mare de juriști nu manifestă aptitudinile necesare sau sunt slab pregătiți din acest punct de vedere, ceea ce se reflectă și în reglementările normative pe care le întocmesc și care, ulterior, se dovedesc a fi confuze, contradictorii, greu aplicabile. În același timp, și teoreticieni în materie sunt extrem de puțini. Prin urmare, dacă se dorește ameliorarea calității modului de elaborare și redactare a legilor trebuie investit în specialiști care să dispună de aptitudinile necesare și să fie interesați de activitatea dată [33, p. 9].

Așadar, eficiența și calitatea activității de legiferare, mai bine zis a rezultatului acesteia – actele normative, depinde substanțial de existența normelor de tehnică legislativă și de abilitatea specialiștilor chemați să le aplice. La rândul său, este necesară și o anumită calitate a normelor de tehnică legislativă care de altfel, depinde tot de profesionalismul celor care le întocmesc. Acest moment ne determină să recunoaștem semnificația deosebită a tehnicii legislative nu doar ca un sistem de norme juridice și știință, dar și ca o disciplină juridică indispensabilă procesului de formare a viitorilor juriști în instituțiile de învățământ superior.

1.2. Interesul doctrinar față de tehnica legislativă penală

Referindu-ne nemijlocit la subiectul tezei de doctorat – *tehnica legislativă penală*, vom preciza de la bun început că sub aspect istoric, se impune în atenție contribuția deosebită a lui J.P. Marat (1743-1793), care (în contextul participării în anul 1777 la un concurs pentru cel mai bun proiect de reformare a dreptului penal) publică în anul 1782 „Planul legislației penale”. În introducerea acestuia, autorul nota: „este important ca în prezentarea infracțiunilor și a pedepselor să nu fie nimic neînțeles, cu dublu sens sau întâmplător, este nevoie după caz de o descriere detaliată. Cu toate acestea, cât de detaliat nu ar fi Codul penal, el nu trebuie privit ca o simplă enumerare a infracțiunilor și pedepselor; de la acesta se cere expunerea semnelor care constituie baza sa, spiritul legilor penale” [280, p. 29]. Acest moment poate fi considerat una dintre primele preocupări științifice față de tehnica legislativă penală.

După cum am precizat ceva mai sus, în arealul nostru științific nu s-a conturat până la moment o adevărată teorie în acest sens, și la fel ca în cazul tehnicii juridice, este destul de acută necesitatea abordării sale științifice și implementării în procesul formării profesionale a juriștilor.

Desigur, unele aspecte minore de tehnică juridico-penală sunt expuse tangențial practic în toate manualele și studiile de drept penal semnate de penaliștii autohtoni (Borodac A. *Drept penal. Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 1996 [15]; Borodac A. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006 [14]; Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl., Grama M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău, 2005 [62]; Macari I. *Drept penal al Republicii Moldova. Partea generală*. Chișinău, 2002 [88]; Borodac A., Gherman M., Maldea N. *Manual de drept penal: Partea generală*. Chișinău, 2005 [89]; Mariț Al. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău, 2002 [90]; Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol I. Chișinău, 2011 [61]; *Drept penal: Partea generală*. Vol. I / M. Grama, S. Botnaru, A. Șavga. Chișinău, 2012 [63] etc.), doar că, cu unele mici excepții, nimeni nu invocă un asemenea concept precum *tehnica legislativă penală* (sau tehnica juridico-penală).

În pofida acestui fapt, într-un șir de alte studii în domeniu, cercetătorii (Brînză S. [19], Stati V. [20], Ciobanu I.A., Groza Iu. [38], Cojocar R. [47], Zosim Al. [142], Bîrgău M., Ursu V. [13], Gladchi Gh., Nour V. [69], Mariț Al. [91], Berliba V. [12], Cușnir V. [53], Mutu-Strulea M. [97] etc.) atestă existența a numeroase carențe în legea penală, cauzate atât de conceperea și promovarea defectă a politicii penale, cât și de nerespectarea normelor de tehnică legislativă. În același timp, cu ocazia unor cercetări tematice, penaliștii și criminologii enunță unele tangențe și interferențe între politica penală, legea penală și tehnica legislativă. În continuare vom releva câteva contribuții științifice în materie:

- Ciobanu I.A., Groza Iu., în lucrarea *Politica penală – etape, obiective și direcții de acțiu-*

ne, 2008 [38], se axează în principal pe explicarea conceptelor de „politică penală”, „luptă împotriva criminalității”, „controlul asupra criminalității”, „contracurarea criminalității”, „prevenirea criminalității” și concretizarea rolului criminologiei și a politicii penale în realizarea acestora. Pe lângă argumentarea rolului deosebit al criminologiei în fundamentarea unei politici penale eficiente în lupta împotriva criminalității, cercetătorii accentuează necesitatea și importanța expertizei criminologice (a proiectelor de legi, a diverselor proiecte sociale, a programelor naționale de luptă împotriva tipurilor de criminalitate concretă etc.), iar pentru viabilitatea programelor de luptă cu criminalitatea, ei consideră a fi absolut necesară „fundamentarea unei politici penale eficiente, asigurată de procesul legislativ” [38, p. 111]. Respectiv, deducem că chiar dacă într-o formă indirectă, cercetătorii recunosc semnificația tehnicii legislative în asigurarea eficienței politicii penale.

– Cojocar R. – *Politica penală a Republicii Moldova în domeniul criminalizării și decriminalizării: tendințe actuale și soluții de perspectivă*, 2012 [47], supune unei analize critice modificările de ultimă oră operate în Codul penal al Republicii Moldova și mai ales în materie de decriminalizare. În concret, autorul își exprimă dezacordul referitor la dezincriminarea faptei de vătămare intenționată ușoară a sănătății sau a integrității corporale (și atribuirea acesteia la categoria contravențiilor), apreciind-o ca una pripită și neadecvată gradului prejudiciabil ce îi este aferent. În concluzie, cercetătorul susține că regimul sancționator actual al acestei fapte nu corespunde pe deplin gravității, deoarece o asemenea valoare socială, precum sănătatea persoanei, nu poate fi sacrificată în schimbul umanizării legii penale pe calea dezincriminării faptelor săvârșite prin violență [47, p. 60].

– Zosim Al. *Aspecte ale prevenirii erorilor în procesul elaborării și realizării politicii penale*, 2012 [142]. Este un studiu deosebit de relevant pentru cercetarea noastră, întrucât autorul, în urma unei evaluări obiective, dă o apreciere concretă politicii penale actuale a Republicii Moldova, subliniind că este marcată de grave erori, mai ales în ceea ce privește alegerea strategiei de combatere a criminalității (represivă versus umanistă). În același timp, dânsul constată că legea penală ca element al politicii penale și politica penală în ansamblul său, tot mai mult capătă un caracter de clasă, represiunea penală în cea mai mare parte fiind orientată spre păturile mai sărace ale populației, în timp ce criminalitatea celor bogați rămâne în afara răspunderii penale. Acest fapt denotă în viziunea sa o încălcare gravă a principiului constituțional al egalității persoanelor în fața legii și a justiției și, prin urmare, reliefează caracterul discriminant al politicii penale.

Una din erorile grave admise în procesul de conturare a politicii penale, identificată de către cercetător, este *încălcarea principiului abordării științifice a acestui proces* sau respectarea parțială a acestuia. În concret, are în vedere că proiectele actelor normative sunt supuse expertizei în diverse instituții de stat, inclusiv științifice, însă opiniile experților (practicieni și teoreticieni), nu

sunt obligatorii pentru legiuitor, fapt ce duce la o ineficiență a politicii penale în general [142, p. 179].

După cum am menționat, studiul realizat de către Al. Zosim prezintă o importanță distinctă atât prin faptul că sesizează legătura strânsă dintre politica penală și legea penală, cât și prin aceea că evidențiază rolul științei în optimizarea calității politicii penale și a legii penale.

– Bîrgău M., Ursu V. *Impactul dreptului internațional asupra dreptului penal al Republicii Moldova*, 2007 [13]. Cercetătorii supun analizei fenomenul racordării legislației penale naționale la instrumentele juridice internaționale, elucidând inițial particularitățile mecanismului de implementare a normelor internaționale în sistemul legislației Republicii Moldova. Prezintă importanță faptul că în contextul analizei detaliate a problemei incorporării normelor dreptului internațional în legislația penală națională, autorii evidențiază specificul normelor internaționale, subliniind că acestea au o structură trunchiată (formal redusă) și nu conțin sancțiuni concrete. În același timp, ei dezvoltă două metode ale procesului de incorporare: recepția și trimiterea, care prin esența lor sunt subiecte ce se încadrează domeniului tehnicii legislative.

– Gladchi Gh., Nour V. – *Examen critic al regulilor generale de individualizare a pedepsei – persoana juridică*, 2005 [69]. În contextul abordării problemei individualizării pedepsei aplicate persoanelor juridice, autorii invocă un aspect ce prezintă importanță din perspectiva tehnicii legislative penale. Este vorba de critica adusă de către autori criteriilor de clasificare a infracțiunilor, în care subliniază pe bună dreptate că în condițiile în care principalul criteriu de clasificare a infracțiunilor este „gradul prejudiciabil al faptei în raport cu pedeapsa închisorii aplicate persoanei fizice”, rămâne a fi incertă evaluarea gravității faptelor comise de persoanele juridice, pentru care singura pedeapsă principală este amenda. Respectiv, devine dificilă și aprecierea circumstanței atenuante pentru persoana juridică „săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave” în cazul când legiuitorul nu a dispus clasificarea infracțiunilor după gradul prejudiciabil al faptei pentru persoana juridică [69, p. 136]. Apreciind în mod special acest aspect, ne-am propus să-i acordăm o atenție distinctă în unul din compartimentele de mai jos.

– Barbăneagră Al. – *Perfecționarea legislației penale – imperativ al timpului*, 2005 [8], pune în discuție unele propuneri de perfecționare a legislației penale, considerate oportune pentru obținerea unei legi penale cât mai aproape de imperativele timpului. Inițiindu-și demersul cu precizarea faptului că Codul penal actual al Republicii Moldova corespunde în linii generale rigorilor timpului (întrucât a exclus în mare parte, caracterul declarativ al normelor penale, clișeele ideologice, a evidențiat principiul priorității valorilor umane și a eficientizat într-o anumită măsură lupta cu criminalitatea), autorul nu evită a recunoaște că acesta conține, evident și anumite carențe inerente unor lucrări de asemenea gen. În mod special, domnia sa atrage atenția asupra faptului că în

pofida tendințelor legiuitorului de a racorda conținutul legii penale la rigorile și standardele internaționale, totuși, există vădite divergențe între componentele de infracțiune reglementate în Codul penal și actele internaționale în domeniu (bunăoară, art. 135, 137, 138 CP al RM). În același timp, autorul constată cu regret că în cod sunt suficient de multe componente de infracțiune a căror latură obiectivă fie agravantele lor sunt prea vagi sau esența a căror nu este formulată de legiuitor [8, p. 59]. În pofida carențelor constatate în conținutul legii penale (pentru care subliniază necesitatea efortului de continuare a muncii de ajustare și perfecționare a acestora de către savanți și practicieni din domeniu) autorul, cu regret, nu face nici-o aluzie la legătura dintre acestea și tehnica legislativă (moment ce caracterizează majoritatea studiilor în domeniu).

– Brînză S. – *Soluții de perfecționare a cadrului legislativ de prevenire și combatere a traficului de persoane în Republica Moldova*, 2007 [19]. Studiul conține o abordare comparativă a Codului penal al Republicii Moldova ca principalul instrument de politică penală în materia traficului de persoane și a Legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, în calitate de complement de bază al acestui instrument. În rezultatul confruntării dispozițiilor acestor acte legislative, cercetătorul atestă existența unor contradicții vădite dintre ele (atât ce țin de aparatul noțional, cât și de descrierea modalităților de comitere a infracțiunii), moment ce în principiu poate fi apreciat ca un rezultat evident al neglijării normelor de tehnică legislativă la elaborarea acestora.

Generalizând asupra studiilor enunțate până acum, putem sesiza un moment caracteristic tuturor – în pofida faptului că identifică carențe, coliziuni și alte aspecte problematice în conținutul legii penale, cercetătorii, destul de evaziv fac aluzie la tehnica legislativă, cu toate că în centrul atenției lor se află anume diferite elemente ale acesteia.

Pe de altă parte, însă trebuie să recunoaștem meritul unor studii științifice de a pune în evidență diferite aspecte ce vizează în mod direct aspectele de tehnică legislativă a legii penale. În viziunea noastră, în sensul dat prezintă importanță câteva lucrări (în realitate poate sunt mai multe) semnate de:

– Bujor V., Vdovicenco O. – *Unele aspecte vizând elaborarea normelor de drept penal*, 2009 [35]. Cercetătorii dezvoltă problema elaborării normelor de drept penal, punând accentul în principal pe construirea componentelor de infracțiune materială, formală și formal-redusă în funcție de pericolul social al faptei. O atenție distinctă în cadrul studiului este acordată problemei construirii sancțiunii penale, fiind sintetizate câteva reguli-repere, respectarea cărora ar contribui la construirea unor sancțiuni penale eficiente și echitabile.

– Mutu-Strulea M. – *Coliziunile și carențele legii penale*, 2007 [97]. Cercetătoarea își axează studiul pe două probleme tehnico-legislative majore ale legii penale (numite inconveniente

logico-formale): carențele și coliziunile. Pornind de la esența acestor defecte logico-formale ale legii penale, drept *coliziune* este apreciată situația în care legiuitorul stabilește norme raportându-le ca parte și întreg, fără însă a stabili între ele coraportul de specialitate, iar drept *carență* – absența regulii necesare în cazul unor dezacorduri între situația *de iure* și cea *de facto*. În viziunea cercetătoarei, cele mai serioase deficiențe sunt create de normele de blanchetă, deoarece absența actului normativ la care face referință Codul penal, face dificilă aplicarea lui. Privind în ansamblu studiul realizat de către M. Mutu-Strulea, care chiar dacă nu prezintă o abordare complexă a subiectului, totuși prin aspectele dezvoltate și nemijlocit, deficiențele logico-formale concrete identificate în conținutul legii penale, sugerează într-o formă indirectă semnificația și necesitatea respectării regulilor de tehnică legislativă în procesul legiferării penale.

– Lealin Iu. *Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale*, 2011 [76]. Studiul dat poate fi considerat drept una din puținele abordări teoretice a instituției semnelor estimative (ca element-procedeu distinct al tehnicii legislative) în arealul științific autohton, cercetătorul venind cu o expunere destul de detaliată asupra esenței, funcțiilor și semnificației tehnico-legislative a semnelor estimative în procesul legiferării penale. În același timp, ținând cont de argumentele *pro* și *contra* acestor semne expuse în doctrină, Iu. Lealin încearcă să identifice unele criterii și condiții, respectarea cărora ar evita eventualele disfuncționalități pe care ar putea să le genereze acestea. În concluzie, cercetătorul subliniază că utilizarea în legislația penală a semnelor estimative este determinată de un șir de cauze obiective și subiective și este însoțită de îndeplinirea unui spectru larg de funcții diferite după caracterul său. Toate acestea vorbesc despre productivitatea aplicării legii penale, care apare cu condiția fixării legislative corespunzătoare a semnelor estimative și respectării principiilor de interpretare a normelor juridico-penale care le conțin.

– Brînză S., Stati V. *Articolul art. 2011 „Violența în familie” din Codul Penal suferă de grave carențe tehnico-legislative*, 2013 [20]. Axându-și în special atenția pe conținutul art. 2011 din Codul penal al Republicii Moldova, cercetătorii destul de logic și argumentat elucidează carențele tehnico-legislative ale componentei de infracțiune cuprinse în acesta. În special, subliniază sensul echivoc al unor sintagme din articolul dat, cât și apreciază componenta dată de infracțiune ca fiind una excedentă. În concluzie, cercetătorii apreciază că sub aspect tehnico-legislativ, art. 2011 CP al RM este de o calitate mediocră, lăsând loc pentru interpretări echivoce. Din câte se poate observa, cercetătorii folosesc destul de abil elementele tehnicii legislative pentru a aprecia calitatea normei juridico-penale analizate, fapt ce le permite să identifice și soluții corespunzătoare pentru optimizarea acesteia.

Desigur, șirul cercetărilor și a lucrărilor științifice poate fi continuat, deoarece calitatea

precară a legii penale în vigoare (sau a unor norme concrete ale acesteia) continuă să preocupe mediul academic. Cu toate acestea, în viziunea noastră, abordarea fragmentară a problemelor ce marchează legea penală poate să ofere doar soluții fragmentare pentru remedierea (parțială, temporară) a situației, care într-un final se dovedesc a fi insuficiente și ineficiente. De aceea, suntem de părerea că numai o abordare integrativă și complexă a legii penale și a tehnicii legislative penale este în măsură să permită identificarea unor direcții strategice pentru asigurarea perfecțiunii și eficienței legii penale.

Urmărind un asemenea scop și ținând cont de momentele enunțate, ne-am axat prezentul studiu pe câteva aspecte principale, dezvoltarea cărora ar permite o fundamentare teoretică solidă a tehnicii legislative penale și a rolului acesteia în asigurarea calității și eficienței legii penale.

Importante repere în acest sens ne-au servit rezultatele științifice obținute de doctrina rusă, în limitele căreia poate fi atestat un spectru larg de probleme în domeniu abordate destul de detaliat. Vom exemplifica doar unele dintre ele, clasificându-le în funcție de subiectul tratat. Astfel:

– problemele **calității și eficienței legii penale** sunt pe larg dezvoltate de către: Козлов А.В. *О критериях качества уголовного законодательства*. Уголовно-правовой запрет и его эффективность в борьбе с современной преступностью. Саратов, 2008 [235]; Брыжинский А.А., Лукьянов А.А. *Технико-юридические критерии качества законодательного акта*. Социально-политические науки, 2011 [179]; Жариков Ю.С. *Эффективность уголовно-правового регулирования как необходимая предпосылка повышения превентивного потенциала уголовного законодательства*. Вестник Академии Генеральной прокуратуры РФ, 2010 [195]; Курылева В.Н. *Эффективность уголовно – правовых норм*. Бизнес в законе, 2007 [261]; Пудовочкин Ю.Е. *Понятие и критерии качества уголовного закона*. Противодействие современной преступности: оценка эффективности уголовной политики и качества уголовного закона. Саратов, 2010 [314]; Сизова В.Н. *Эффективность российского уголовного законодательства: теоретико-прикладной анализ*. Н. Новгород, 2012 [323] etc.

Una dintre principalele concluzii argumentate de către cercetători vizează rolul determinant al tehnicii legislative în asigurarea calității legii, moment ce, în opinia noastră, justifică necesitatea acordării unei atenții sporite dezvoltării teoriei tehnicii legislative penale în vederea asigurării suportului științific necesar laturii tehnice a procesului de legiferare penală.

– **noțiunea și conținutul politicii penale** a constituit obiect al cercetărilor realizate de către: Борсученко С.А. *Понятие и содержание уголовной и уголовно-правовой политики*. Вестник Российской Правовой Академии, 2009 [177]; Босхолов С.С. *Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационные аспекты*. Москва, 2004 [178]; Епифанова Е.В. *Концепция уголовно-правовой политики России как*

средство управления процессом противодействия преступности. Вестник Самарской гуманитарной академии, 2009 [193]; Зинченко И.А., Трапицын А.Ю. *Уголовная политика: понятие, проблемы и перспективы*. Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта, 2011 [201]; Зыков Д.А., Шеслер А.В. *Основные тенденции современной уголовно-правовой политики*. Вестник Владимирского юридического института, 2012 [203]; Устинов В.С. *О концепции уголовной политики как научно-учебной дисциплины*. Вестник Нижегородского Университета Им. Н.И. Лобачевского, 2003 [341]; Лопашенко Н.А. *Уголовная политика*. Москва, 2009 [268], *Концептуальные основы уголовной политики: взгляд на проблему*. Правовая политика и правовая жизнь. Пятигорск, 2001 [270], *Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика*. СПб., 2004 [271], *Уголовная политика: понятие, содержание, методы и формы реализации*. Уголовное право в XXI веке. Москва, 2002 [273] etc.

Ideea centrală ce poate fi desprinsă din aceste studii vizează rolul determinant al politicii penale în conturarea conținutului legii penale. Deci, anume politicii penale îi revine sarcina să asigure calitatea conținutului legii penale, altfel spus, corespunderea acestuia cu realitatea socială. Pornind de la această idee și ținând cont de situația reală din domeniul justiției penale, se poate conchide că la moment este absolut necesară o concepție clară și coerentă a politicii penale, fundamentată științific, care să asigure prioritar stabilitatea, eficiența legii penale și capacitatea acestuia de a face față necesităților reale ale societății noastre.

– **criminalizarea și decriminalizarea** ca metode de realizare a politicii penale sunt studiate de: Кудрявцев В.Н. *Криминология и проблемы криминализации*. Журнал российского права, 2004 [250]; Мизяков А.А *Криминализация и декриминализация в уголовном праве*. Бизнес в законе, 2009 [282]; Николаев А.М. *Истоки и перспективы формирования общей теории криминализации деяний с учетом пределов их общественной опасности*. Актуальные проблемы российского права. Москва, 2010 [295]; Орлеан А.М. *Теоретические основы исследования оснований и принципов криминализации конкретного деяния*. Вектор науки ТГУ, 2013 [299]; Прозуменгов Л.М. *Криминологические условия криминализации и декриминализации деяний*. Вестник Томского Государственного Университета, 2012 [312]; Сабитов Т.Р. *Принципы криминализации и пенализации общественно опасных деяний*. Вестник НГУ, 2011 [318] etc.

Semnificația acestui subiect pentru prezentul studiu este de necontestat, dat fiind faptul că criminalizarea și decriminalizarea formează un segment important al legiferării penale. În concret, procesul criminalizării finalizează cu adoptarea, modificarea sau completarea normei juridico-penale, iar cel al decriminalizării – cu abrogarea unei asemenea norme.

– ***tehnica juridico-penală și tehnica legislativă penală*** a constituit subiect distinct de pre-ocupare pentru: Иванчин А.В. (*Внутренняя и внешняя законодательная техника в структуре уголовного правотворчества*: Монография. Рязань, 2014 [205], *Законодательная техника в механизме уголовного правотворчества*: Учебное пособие. Ярославль, 2009 [206], *Законодательная техника в уголовном правотворчестве (понятие и структура)*. В: Юридическая техника, 2008 [207], *О взаимосвязи законодательной и интерпретационной техники в уголовном праве*. Актуальные вопросы дифференциации ответственности и законодательной техники в уголовном праве и процессе. Ярославль, 2004 [209]; *О роли законодательной техники в создании состава преступления*. Вестник ЯрГУ, 2011 [210]); Кругликов Л.Л. (*О средствах законодательной техники в уголовном праве*. Ярославль, 1996 [247]); Кругликов Л.Л., Спиридонова О.Е. (*Юридические конструкции и символы в уголовном праве*. Санкт-Петербург, 2005 [249]); Кузнецов А.П., Бокова И.Н. (*Методологические основы юридической техники в современном российском уголовном праве*. Нижний Новгород, 2003 [256]); Кузнецова Н.Ф. (*О законодательной технике в уголовном праве*. Вестник Московского Университета, 2004 [257]); Лапшин В.Ф. (*Юридическая и законодательная техника: вопросы соотношения и применение в уголовном праве*. Человек: преступление и наказание, 2009 [262]); Лариошин А.С. (*Законодательная техника уголовно-правовых норм (ст.ст. 158-162 УК РФ)*. Власть и управление на востоке России, 2010 [263]); Наумов А.В. (*Понятие и особенности техники уголовного закона*. Вестник Дальневосточного юридического института МВД РФ, 2012 [288]); Николаев А.М. (*Законодательная техника криминализации деяний на нижнем уровне их общественной опасности в свете системных принципов законотворчества и дидактики уголовного права*. Юридическая техника, 2009 [294]); Панько К.К. (*Методология и теория законодательной техники уголовного права России*. Воронеж, 2004 [301], *Правила и приемы российского уголовного законотворчества*. Lex Russica, Научные труды МГЮА, 2014 [303], *Основы законодательной техники в уголовном праве России: теория и законодательная практика*. Воронеж, 2007 [302]); Семенов Я.И. (*Законодательная техника в уголовном праве*. Челябинск, 2007 [322]); Воскресенский К.А. (*Юридическая техника: частные вопросы совершенствования уголовного закона*. Санкт-Петербург, 2008 [186]); Кленова Т.В. (*Основы теории кодификации уголовно-правовых норм*. Самара, 2001 [228]); Коняхин В.П. (*Теоретические основы построения Общей Части российского уголовного права*. Краснодар, 2002 [238]) etc.

După cum se poate observa, tehnica juridico-penală este pe larg dezvoltată în doctrina rusă. Mai mult, în arealul științific rus există și o Școală științifică „Tehnica legislativă și diferențierea răspunderii în ramurile ciclului criminal”, condusă de către prof. Л.Л. Кругликов [353, p. 762-

790], care mai mult de 10 ani deja studiază problemele tehnicii legislative penale. În opinia specialiștilor, este practic imposibil de evaluat contribuția acestei școli, precum și a reprezentanților ei în parte la studierea și dezvoltarea teoriei tehnicii juridico-penale [303, p. 295].

Sub acest aspect, considerăm că avem o posibilitate inedită de a beneficia de importante realizări științifice pentru dezvoltarea tehnicii juridico-penale, în general, și a tehnicii legislative penale, în special, la nivel național. Ignorarea unui astfel de patrimoniu științific pare a fi total nejustificată, deoarece după cum am enunțat ceva mai sus, legea penală a Republicii Moldova necesită la moment importante remedieri, în vederea asigurării calității și eficienței sale, scop practic imposibil de atins dacă va fi ignorată tehnica legislativă și doctrina care o fundamentează.

Prin urmare, în contextul perfecționării legii penale este necesară racordarea acesteia la cerințele tehnicii legislative, care este apreciată ca o „regină” [331, p. 7] a legiferării și, prin urmare, trebuie să ocupe un loc principal în procesul de elaborare și adoptare a legilor. Doar în asemenea condiții este posibilă evitarea numeroaselor colizii și contradicții ce grevează la moment sistemul legislației, precum și aplicarea uniformă a legii pe întreg teritoriul țării, prin aceasta contribuind la consolidarea legalității ca fundament al statului de drept.

Este important de reținut că pentru desfășurarea procesului legiferării în strictă conformitate cu cerințele tehnicii legislative este nevoie de timp, de elaborarea unor recomandări științifice, adoptarea de acte normative în domeniu, formarea profesională a cadrelor care să cunoască regulile și particularitățile tehnicii legislative și să fie apte să le aplice în practică. Un rol important în acest sens revine elaborării și implementării în programele de studii ale facultăților de drept a cursului special „Tehnica legislativă” [322, p. 54] („Tehnica legislativă penală” la specialitatea drept penal), care astfel devine unul indispensabil formării profesionale a viitorilor juriști, a viitorilor creatori și interpreți ai legii penale.

Pe de altă parte, trebuie precizat că aplicarea legii penale este de neimaginat fără interpretarea acesteia. În general, în doctrină sunt adesea expuse mijloace, procedee și reguli de interpretare, vorbindu-se în acest sens despre *tehnica interpretării legii*. În pofida importanței distincte a acesteia, în literatura de specialitate nu întotdeauna este elucidată corespunzător interdependența dintre tehnica interpretării și tehnica legislativă. În cele mai multe manuale de drept penal, la capitolul interpretării legii penale se invocă definiția acesteia, formele și metodele interpretării (gramatică, sistemică etc.), cu o succintă explicație a acestora [62, p. 57-61]. În schimb, nu se face nici o aluzie la relația metodelor de interpretare cu tehnica legislativă.

În acest sens se poate susține că interpretarea sistemică este necesară și posibilă, întrucât legiuitorul își expune voința în legea penală într-o formă sistemică. De asemenea și metodele gramaticale de interpretare sunt necesare, deoarece legiuitorul utilizează o serie de procedee lingvis-

tice în procesul de elaborare a legii [205, p. 51].

Prin urmare, dat fiind faptul că în conținutul legii legiuitorul își expune voința într-un limbaj juridic, pentru aplicarea reală este necesară „traducerea” acestuia [156, p. 292]. Sub acest aspect, interpretarea legii penale urmărește anume realizarea acestei traduceri, descifrarea textului legii. Iar pentru descifrare, după cum se știe, este necesar a cunoaște cifrul sau codul, care în acest caz este reprezentat de setul de instrumente ale tehnicii legislative. Deci, cunoașterea mijloacelor și procedeele speciale de construire a dispozițiilor juridico-penale poate servi drept o bază importantă pentru interpretarea și explicarea corectă a legii penale și, în consecință, pentru aplicarea profesionistă a acesteia.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Făcând o concluzie generală pe marginea materialelor științifice examinate, deducem:

1. Printre oamenii de știință care au cercetat problema tehnicii legislative penale se numără: A. Borodac, S. Brânză, V. Stati, I. Macari, I. Ciobanu, Iu. Groza, R. Cojocar, V. Bujor, Al. Zosim, Al. Mariț, V. Berliba (Republica Moldova); Djuvara M., Craiovan I., Popa C., Popa N., Voicu C. (România); Алексеев С.С., Марченко М.Н., Пиголкин А.С., Корельский В.М., Перевалов В.Д., Матузов Н.И., Малько А.В. (Federația Rusă) etc. Lucrările acestor cercetători reprezintă baza teoretică a studiului nostru. Prezenta investigație vine să întregască studiile întreprinse anterior în domeniu, evidențiind aspecte noi și abordând altele care anterior nu au fost elucidate în doctrină.

2. Evaluând în ansamblu gradul de valorificare științifică a tehnicii legislative penale în arealul științific autohton, putem conchide că la moment, majoritatea cercetătorilor atestă existența în legea penală a numeroase carențe de ordin tehnico-legislativ, pentru care propun diferite soluții, dar fără a invoca teoria tehnicii legislative penale.

Însă abordarea fragmentară a problemelor ce marchează legea penală poate să ofere doar soluții pentru remedierea parțială și temporară a situației.

3. Doar o abordare integrativă și complexă a legii penale și a tehnicii legislative penale este în măsură să permită identificarea unor direcții strategice pentru asigurarea perfecțiunii legii penale. Propunându-ne un asemenea scop pentru prezenta teză de doctorat, ne-am axat studiul pe câteva aspecte principale, dezvoltarea cărora, în viziunea noastră, ar permite fundamentare teoretică a tehnicii legislative penale și a rolului acesteia în asigurarea calității și eficienței legii penale. Direcțiile de soluționare a acestei probleme sunt orientate spre:

- legea penală ca obiect al tehnicii legislative penale;
- calitatea și eficiența legii penale;

- politica penală ca factor de configurare a legii penale;
- conținutul și particularitățile tehnicii juridice, tehnicii legislative, în general, și a tehnicii legislative penale, în special;
- legiferarea penală ca proces și tehnică;
- construirea legii penale după modelul normei penale, construirea componenței de infracțiune și construirea sancțiunii normei juridico-penale ca aspecte distincte ale tehnicii legislative penale.

În acest sens, ne propunem să realizăm următoarele:

- analiza legii penale ca obiect al tehnicii legislative penale;
- abordarea politicii penale ca factor de configurare a legii penale de care depinde calitatea și eficiența acesteia;
- identificarea tehnicii legislative penale ca domeniu distinct al științei penale și concretizarea conținutului și structurii acesteia;
- elucidarea particularităților legiferării penale ca proces și tehnică;
- analiza procedeeelor și metodologiilor de creare a conținutului și structurii legii penale (procedeul construirii legii penale după modelul normei juridico-penale, procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative, metodologia construirii componenței de infracțiune și a sancțiunii normei juridico-penale) în vederea aprecierii prin prisma acestora a calității tehnico-legislative a dispozițiilor Codului penal al Republicii Moldova;
- formularea de concluzii și recomandări ce vizează necesitatea recunoașterii și dezvoltării teoriei tehnicii legislative penale în arealul științific autohton, în vederea consolidării principiului fundamentării științifice a legiferării penale și asigurării calității legii penale.

4. Problema științifică importantă rezolvată constă în fundamentarea științifică a teoriei tehnicii legislative penale în vederea dezvoltării și argumentării rolului regulilor, mijloacelor și procedeeelor tehnicii legislative penale fapt care ar permite asigurarea calității și eficienței legii penale.

2. LEGEA PENALĂ CA OBIECT AL TEHNICII LEGISLATIVE PENALE: CALITATE, EFICIENȚĂ ȘI FACTORI DE CONFIGURARE

2.1. Legea penală – obiect al tehnicii legislative penale

Pentru a pătrunde în esența tehnicii legislative penale este indispensabil a cunoaște inițial obiectul acesteia – legea penală. În doctrina juridică, în materia dreptului penal se operează atât cu noțiunea de „lege penală”, cât și cu cea de „legislație penală”. Din perspectiva subiectului propus spre cercetare, considerăm important a clarifica de la bun început conținutul acestor noțiuni și eventual, raportul dintre ele.

Accepțiuni și definiție. O explicație a ambelor noțiuni poate fi atestată la cercetătorii români M.I. Rusu și M. Basarab, care susțin că „prin lege penală se înțelege orice dispoziție penală care se află într-o lege, iar prin legislație penală se înțelege totalitatea dispozițiilor legale penale, indiferent de sediul lor la un moment dat” [126, p. 15-16; 10, p. 23-24], Cod penal, lege specială penală sau nepenală cu dispoziții penale [90, p. 43].

În general, noțiunii de „lege penală” îi sunt recunoscute câteva accepțiuni. Bunăoară, în doctrina penală românească noțiunea se interpretează în dublu sens: *actul scris* care emană de la organul legislativ stabilit prin Constituție și *regula sau norma juridică* de drept penal [128, p. 78]. Alți teoreticieni susțin că în sensul cel mai larg, prin lege penală se înțelege totalitatea legilor penale (în această accepțiune apropiindu-se în conținut de noțiunea de drept penal [90, p. 48]), iar în interpretare restrictivă, prin lege penală se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi (în acest sens apropiindu-se de noțiunea de normă juridică penală) [101, p. 23]. Unii cercetători accentuează în acest sens că este vorba despre orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice [103, p. 15].

Savanții autohtoni, luând în considerație conținutul și volumul reglementării, sursa normei juridico-penale, susțin că *legea penală* poate fi privită sub câteva aspecte [181, p. 6]:

- lege penală este însăși Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP al RM) ca act legislativ unic codificat în care sunt expuse sistemic normele juridico-penale;
- lege penală este și un articol al Codului penal sau o parte a acestuia, care prevede răspunderea pentru o faptă concretă;
- lege penală este și dispoziția (sau dispozițiile) din convențiile și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Aceste dispoziții trebuie să fie reflectate și în cuprinsul Codului penal al RM, prin includerea normelor corespunzătoare.

Alți autori consideră că noțiunea *legea penală* poate fi interpretată și utilizată în două sensuri [89, p. 45]:

- 1) normativ-juridic – Codul penal în vigoare, ca unica lege penală a Republicii Moldova;

2) normă juridică sub o dublă condiție, având caracter penal și conținându-se într-un act legislativ cu statut de lege.

Această ultimă idee este dezvoltată de către S. Botnaru, A. Șavga, Vl. Grosu, M. Grama, autori ce susțin că în pofida prevederilor art. 1 alin. (1) din CP al RM [45], în care este stabilit că Codul penal este unica lege penală în Republica Moldova, există și alte legi penale cu o sferă de incidență sau aplicare mai restrânsă, cum ar fi de ex., *Legea cu privire la combaterea terorismului* [77]. Tot din categoria legilor penale fac parte și actele prin care se acordă amnistia și grațierea. Specific acestor legi este domeniul de aplicare mai restrâns deoarece privesc o anumită instituție sau câteva instituții ale dreptului penal. Pe de altă parte, dispozițiile cuprinse în aceste legi (numite în literatură și „legi complinitoare” sau „complementare” [105, p. 57]) sunt în totalitatea lor de natură penală, astfel completând cadrul normativ general fixat de Codul penal. Prin urmare, autorii citați consideră că „normele juridice care formează conținutul dreptului penal ca ramură de drept sunt cuprinse în acte normative interne sub denumirea de lege penală” [62, p. 25].

În pofida unei astfel de abordări largi a conceptului de lege penală, legislația națională, după cum am menționat *supra*, cuprinde dispoziții tranșante în acest sens. Articolul 1 alin. (1) din CP al RM stabilește: „Prezentul cod este unica lege penală a Republicii Moldova” [45].

În viziunea noastră, legea penală urmează a fi privită în accepțiunea consacrată în Codul penal care, în interpretare strictă, nu recunoaște calitatea de lege penală și altor acte legislative [21, p. 340-341]. Mai mult, în acest sens însăși Curtea Constituțională a RM a statuat că: „Legea penală a Republicii Moldova este supusă principiului codificării. În acest sens, Codul penal este un act legislativ unic, expus într-o formă unitară, omogenă, care cuprinde toate normele juridice din dreptul penal [72]”.

Sub aspect comparativ, este exemplificativ cazul României unde pe lângă Codul penal ca lege generală în materie penală mai există și „legi penale speciale”, categorie ce cuprinde atât legile cu caracter special exclusiv penal, cât și legile extrapenale care conțin și dispoziții cu caracter penal [109, p. 7].

O idee similară celei susținute de noi poate fi dedusă și din reflecțiile altor cercetători, care consideră că obiectul legilor complinitoare (după cum sunt: *Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului* [78], *Legea cu privire la combaterea terorismului* [77] etc.) este de a preveni și a combate fapta care este definită ca infracțiune în Codul penal. Aceste legi doar asigură realizarea sarcinilor Codului penal [97, p. 168]. Or, într-o altă opinie, aceste legi – apreciate ca fiind extrapenale – joacă doar un rol informațional, întrucât în procesul de calificare a infracțiunilor, trimiterea la astfel de acte normative nu este posibilă [49, p. 32].

Destul de clar s-a exprimat în acest sens cercetătorul S. Brînză care, expunându-se pe marginea legăturii dintre *Codul penal* și *Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane* [83], precizează că codul este principalul instrument de politică penală în materia traficului de persoane, iar Legea reprezintă complementul de bază al acestui instrument (care nu conține și nici nu poate conține dispoziții incriminatoare) [19, p. 42].

Același rol îl au, în viziunea noastră, și actele prin care se acordă amnistia (aceasta fiind o instituție interramurală complexă: constituțională, penală, procesul-penală, execuțional-penală și criminologică [127, p. 131]), acte prin intermediul cărora este aplicată legea penală.

În ceea ce privește noțiunea de „legislație penală”, aceasta poate fi atestată cu precădere în legislația și literatura de specialitate rusă, în care se accentuează în mod deosebit că întrebarea referitoare la ceea ce trebuie înțeles prin „legislație penală” este una arhiimportantă [213, p. 29].

La fel ca și în cazul Republicii Moldova, Codul penal al Federației Ruse (în continuare CP FR) conține dispoziții categorice în art. 1 alin. (1), potrivit cărora „Legislația penală a Federației Ruse este constituită din prezentul cod. Noile legi care reglementează răspunderea penală urmează a fi incluse în prezentul cod” [340]. Printr-o simplă deducție logică se poate conchide că „legea penală” și „legislația penală” pot fi considerate ca sinonime, ambele noțiuni fiind circumscrise unui singur act normativ – Codul penal. Este o situație caracteristică Republicii Moldova și Federației Ruse, mai puțin României, unde după cum s-a menționat, există atât Codul penal, cât și o serie de legi penale speciale și extrapenale.

O situație cu totul specială, în acest context, care nu trebuie trecută cu vederea, este cea a unor legi în care, contrar prevederilor CP al RM, sunt formulate componente de infracțiuni. Exemplu concret servește Codul electoral al RM (în care sunt calificate ca infracțiuni cinci forme de încălcare a legii electorale [44, art. 70]) și Codul vamal al RM (care prevede răspunderea pentru comiterea contrabandei [46, art. 224]). Comentând situația, penaliștii Al. Borodac, M. Gherman, N. Maldea ș.a., susțin că răspunderea penală prevăzută de aceste acte normative nu se aplică, întrucât ele nu cuprind reglementarea ipotezei norme penale, determinate doar de Codul penal [89, p. 48].

Desigur, o analiză mai detaliată a situației nu ar fi de prisos, însă problema se complică prin faptul că mai există asemenea legi. Bunăoară, *Legea privind protecția animalelor folosite în scopuri științifice și alte scopuri experimentale* [85], care în art. 26 alin. (3) determină ca fiind infracțiuni: 1) folosirea animalelor în scopuri experimentale sau în alte scopuri științifice fără notificarea experimentelor și 2) punerea în libertate a animalelor folosite în experimente fără aprobarea Inspectoratului Veterinar de Stat și fără avizul Ministerului Mediului. Paradoxal, dar odată formulate aceste componente de infracțiune, legiuitorul nu stabilește pedepsele corespunzătoare nici în

Legea citată, nici în Codul penal. Dacă pentru specialiștii în materie de drept al mediului, o asemenea situație, simplu vorbind, afectează eficacitatea normelor ecologice [125, p. 126], atunci pentru penaliști și dreptul penal considerăm că este o anomalie. Evident, nu putem recunoaște că această lege, dar și cele enunțate mai sus conțin norme juridice penale, fiind deci în varianta românească „legi penale speciale”.

Evaluând în ansamblu situația autorii citați *supra*, consideră că aceste erori legislative penale se comit deoarece, în Republica Moldova nu există un centru unic de elaborare a prevederilor penale, așa cum, de exemplu, se procedează în România (fiind vorba de Ministerul Justiției) [89, p. 48]. În viziunea noastră, în Republica Moldova este cu mult mai ușor de evitat asemenea erori legislative, cel puțin din simplul considerent că Codul penal este unica lege penală (în România centrul fiind necesar pentru elaborarea și modificarea legii penale generale și a legilor penale speciale, moment ce este cu mult mai complicat). Responsabilitatea în acest caz revine în totalitate legiuitorului (a comisiilor specializate) care, în ultimă instanță, trebuie să manifeste o diligență sporită pentru a nu admite formularea de norme cu caracter penal în alte acte legislative, decât în Codul penal.

În baza celor menționate, putem conchide că *de jure*, Codul penal al RM este unicul act juridic generalizator, care cuprinde într-o formă sistematizată toate normele legislației penale a țării [88, p. 29], *de facto* însă, legiuitorul admite prezența „normelor juridico-penale” și în alte acte legislative cu caracter extrapenal, moment ce contravine legii și necesită remanieri corespunzătoare.

În pofida acestui fapt, trebuie să recunoaștem că pentru Republica Moldova este specific sistemul codificat al legii penale, fapt ce contribuie la întărirea legalității și la unificarea legislației penale, totodată facilitând activitatea organelor de drept în utilizarea materialului normativ și în informarea de drept a populației [62, p. 45].

Referitor la definiția *legii penale*, aceasta este formulată atât de legiuitor, cât și de doctrină. Definiția legală este cuprinsă în art. 1 alin. (2) din CP al RM [45], potrivit căruia: „Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede pedepsele ce se aplică infractorilor.”

În doctrină, *legea penală* este definită în mod diferit, de exemplu:

- actul normativ, care conține anumite norme cu caracter juridico-penal ce reglementează întreaga sferă de relații sociale legate de infracțiune și pedeapsa penală [88, p. 47];
- acel act normativ emanând de la puterea legiuitoare după procedura specifică prevăzută de Constituție pentru legile organice, prin care se reglementează „infracțiunile, pedepsele și regi-

mul executării acestora” [105, p. 54];

- actul normativ adoptat de Parlament, unicul organ legiuitor, după procedura stabilită de Constituție, care cuprinde norme cu caracter penal [141, p. 23];

- actul legislativ adoptat de către Parlament, care conține norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale ale dreptului penal, determină care anume acțiuni socialmente periculoase constituie infracțiuni penale și stabilește pedepsele ce urmează a fi aplicate față de persoanele vinovate de săvârșirea lor [90, p. 42] etc.

O definiție destul de complexă în acest sens este formulată de cercetătorii ruși: legea penală este actul normativ juridic, adoptat de organele legislative supreme ale puterii sau prin referendum, care cuprinde norme juridice interconectate, unele din ele stabilesc temeiurile și principiile răspunderii penale și conțin dispoziții generale ale legislației penale, altele determină care fapte social periculoase sunt infracțiuni și stabilesc pedepsele ce pot fi aplicate persoanelor ce le comit, precum și prevăd temeiurile de liberare de răspundere și pedeapsă penală [317].

O altă opinie prezintă legea penală ca fiind actul normativ juridic (forma de exprimare a dreptului penal), adoptat de organul legislativ suprem, promulgat de șeful statului în care se conțin norme ce stabilesc infracțiunile, temeiurile răspunderii penale, tipurile de pedepse și alte măsuri de constrângere, principiile și condițiile de aplicare a acestora, liberarea de răspundere penală ca obiecte ale dreptului penal [277, p. 84].

În ceea ce ne privește, susținem definiția formulată de cercetătorii autohtoni [62, p. 44] potrivit căreia, legea penală este actul legislativ care conține norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele care constituie infracțiuni, stabilește pedepsele ce se aplică infractorilor, precum și temeiul, condițiile eliberării de răspundere și pedeapsă penală.

Legea penală și izvoarele dreptului penal. Referitor la problema recunoașterii Codului penal ca fiind unica lege penală (situație caracteristică pentru Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina (art. 3 alin. (1) din Codul penal al Ucrainei [244]), Republica Azerbaidjan (art. 1 (1.1.) din Codul penal al Republicii Azerbaidjan [339]) și alte state, mai ales ex-sovietice) trebuie menționat că este o idee (o dispoziție normativă) ce a fost aspru criticată, cercetătorii operând activ în acest sens cu termenul de „izvor al dreptului penal”.

Înainte de a ne referi la aceste critici, este binevenită concretizarea noțiunii de „izvor al dreptului penal” (în sensul său formal). În studiile de specialitate, prin aceasta se înțelege actul normativ adoptat de parlament, ca unică autoritate legiuitoare, care cuprinde reglementări cu caracter penal [107, p. 29; 140, p. 47]. Într-o altă accepțiune, mai detaliată, izvoarele formale ale dreptului penal sunt acele acte juridice (normative) care, în cuprinsul lor, stabilesc faptele care

constituie infracțiuni, sancțiunile ce se pot aplica, condițiile răspunderii penale, precum și actele normative care prevăd dispoziții obligatorii de respectat în procesul de elaborare și aplicare a dreptului penal [101, p. 18; 16, p. 30].

Astfel, pornind de la faptul că prin izvor al dreptului (în sens formal) se înțelege forma juridică pe care o îmbracă o normă pentru a deveni obligatorie, izvor al dreptului penal este considerat actul normativ ce cuprinde norme de drept penal [32, p. 23]. În cazul Republicii Moldova și nu numai, unicul izvor al dreptului penal îl constituie legea, or altfel spus, Codul penal ca unică lege penală. Pe cale de consecință, nu sunt izvoare de drept penal Hotărârile Guvernului, ordinele ministerelor, actele autorităților administrației publice centrale și locale [89, p. 30].

Revenind la întrebarea formulată ceva mai sus, precizăm că numeroși penaliști nu susțin ideea că Codul penal este unicul izvor al dreptului penal. Marea majoritate atribuie la categoria izvoarelor de drept penal Constituția, actele internaționale și legea penală (legile penale).

O poziție inedită în acest sens poate fi atestată la unii cercetători ruși, potrivit cărora o asemenea calitate poate fi recunoscută: 1) Constituției; 2) tratatelor internaționale; 3) actelor normative ale fostei URSS care nu au fost abrogate; 4) Codului penal al URSS din 1960; 5) actelor normative ale FR (inclusiv Codurile și actele complexe); 6) actelor cu privire la amnistie [248, p. 39; 246, p. 171-182; 238, p. 89-148; 228, p. 236].

Cu titlu de precizare, în doctrina juridico-penală rusă se menționează că din categoria izvoarelor de drept penal fac parte doar acele acte care conțin dispoziții juridico-penale. În același timp, se atrage atenția că este vorba doar de actele interne care nu contravin legislației noi, fie actele internaționale care nu necesită pentru aplicare adoptarea unor acte interne [238, p. 148]. Drept exemplu, cercetătorul П.В. Волосюк invocă în context *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* [185, p. 7].

Propunându-și o abordare argumentată a izvoarelor dreptului penal, atestate în literatura de specialitate, cercetătorul rus А.В. Иванчин vine cu unele răspunsuri concrete referitor la recunoașterea sau nu a acestora, precizând următoarele momente importante care, în viziunea noastră, trebuie luate în considerație [213, p. 31-32]:

- izvoarele dreptului penal sunt, în esență, izvoare formale, adică forme de exprimare externă a normelor și a altor dispoziții ale dreptului penal;
- parametrii temporali – sub acest aspect, izvoare de drept penal trebuie recunoscute a fi doar actele juridice care sunt în vigoare. Deci, actele juridice care au fost abrogate nu mai pot fi considerate ca izvoare de drept penal (din categoria acestora făcând parte: Codul penal al URSS din 1960, alte acte normative sovietice);
- parametrii spațiali – este vorba doar despre izvoarele dreptului penal al unui stat concret.

În acest sens, tratatele internaționale sunt considerate exclusiv izvoare ale dreptului penal internațional, Constituția în contextul dat stabilind doar prioritatea actelor internaționale asupra dreptului intern și nicidecum un amestec al acestora.

Un alt aspect asupra căruia se expune A.B. Иванчин ține de stabilirea raportului dintre noțiunile „izvor al dreptului penal” și „izvor (componentă) a legislației penale”. În viziunea sa, izvor al dreptului penal poate fi orice act normativ care conține norme juridice penale, acte ce *pot face parte* sau *nu* din legislația penală. Exemplificând cazul *Codului execuțional penal al FR*, cercetătorul susține că chiar dacă acesta poate fi considerat izvor al dreptului penal (pe segmentul normelor cu caracter penal pe care le conține), totuși nu este corect a-l recunoaște ca o componentă a legislației penale. Din puținele acte ce pot fi atribuite totuși la această categorie, în opinia sa, sunt actele cu privire la amnistie și legislația stării de război care prevede infracțiunile comise împotriva serviciului militar. În consecință, cercetătorul formulează concluzia că doar pentru aceste două categorii de acte (dintre care actele cu privire la amnistie au practic un caracter excepțional) nu este logic a corecta sau completa dispoziția categorică din Codul penal al FR, aceasta fiind complet justificată („legislația penală este constituită din Codul penal”) [213, p. 37-38].

În ceea ce privește Constituția, A.B. Иванчин susține că aceasta nu poate fi considerată drept izvor de drept penal, întrucât nu conține norme cu caracter penal, idee susținută și de alți cercetători (И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова [337, p. 25-26], Т.В. Кленова [228, p. 96]). Explicând, autorul precizează că, chiar dacă intervine o situație în care se recurge la aplicarea directă a normelor constituționale în soluționarea unei cauze penale, totuși Constituția se va aplica ca izvor al dreptului constituțional și nu ca izvor al dreptului penal (întrucât Constituția stabilește doar bazele tuturor ramurilor de drept). În aceeași ordine de idei, se pronunță împotriva recunoașterii ca izvoare de drept penal a Hotărârilor Curții Constituționale și a Hotărârilor Judecătoriei Supreme în baza faptului că nu au caracter normativ. În schimb, susține și argumentează calitatea de izvor de drept penal a Codului execuțional penal, a Codului contravențional, a Codul de procedură penală, acte ce în viziunea sa conțin („nejustificat”) unele norme cu caracter penal (dar care trebuie obligatoriu transpuse exclusiv în Codul penal) [213, p. 32-35].

Revenind la doctrina autohtonă, constatăm că reprezentanții acesteia menționează că norme cu caracter juridico-penal se conțin numai în legea penală, fapt ce face ca aceasta să fie unica sursă de drept penal. Totodată, însă se recunoaște că baza juridică a legislației penale este Constituția RM, ale cărei norme sunt principii fundamentale ce au o valoare inclusiv juridico-penală [88, p. 47].

În viziunea noastră, normele Constituției nu au o natură juridico-penală. De aceea considerăm că are dreptate cercetătorul A.B. Иванчин, potrivit căruia normele Constituției rămân a fi

norme constituționale indiferent de sfera în care se aplică. Or, prin faptul că, de ex., prezumția nevinovăției (reglementată în art. 21 din Constituția RM [48]) este întâlnită în legea procesual penală (art. 8 Cod de procedură penală [43]) și cea contravențională (art. 375 Cod contravențional [42]), nu poate fi dedus faptul că norma în cauză este de natură constituțională, procesual-penală și contravențională. Ea rămâne a fi una doar constituțională în limitele dreptului constituțional, procesual-penală în limitele procedurii penale și contravențională când este vorba de dreptul contravențional. Anume consacrarea acesteia în Constituție ca lege supremă determină obligativitatea prezenței ei și în ultimele două ramuri de drept.

În context, menționăm și norma conținută în art. 1 alin. (3) din CP al RM, care precizează: „legea penală se aplică în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe cu actele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului, au prioritate și se aplică direct reglementările internaționale” [45]. Semnificația acestor dispoziții confirmă în mod repetat faptul că legea penală atât se elaborează, cât și se aplică în conformitate cu Constituția și actele internaționale, dar nu se completează de acestea.

În viziunea noastră, cele mai multe semne de întrebare ridică totuși problema recunoașterii actelor internaționale ca izvoare ale dreptului penal intern, opiniile în acest sens fiind uneori diametral opuse. Unii specialiști se pronunță categoric împotriva recunoașterii actelor internaționale ce conțin norme cu caracter juridico-penal, ratificate de către stat, ca fiind parte a legislației penale interne a statului în cauză [292, p. 132]. În acest sens, se susține că tratatele internaționale constituie izvor al dreptului penal internațional, și în cazul în care sunt luate în considerație la elaborarea sau modificarea legislației penale interne, ele nu-și pierd acest statut [213, p. 31].

Dintr-o perspectivă mai largă, cercetătorii V. Pașca [105, p. 61] și A.T. Moldovan [94, p. 23] susțin că tratatele și convențiile internaționale devin izvoare de drept în măsura în care sunt ratificate de către state. În același timp, ei fac distincție între tratatele și convențiile care constituie izvoare directe de drept penal, prevederile acestora integrându-se direct în legislația națională și tratatele și convențiile care impun statelor semnatare obligația de a incrimina prin legile naționale anumite fapte, care lezează interesele tuturor statelor care au ratificat convențiile respective. Izvoare directe de drept penal, în viziunea autorilor, sunt convențiile de asistență juridică internațională care reglementează de regulă materia extrădării, dar sunt asemenea izvoare și actele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului, acestea fiind integrate legislației naționale prin ratificare și prevalând în raport cu legislația națională, atunci când între legislația națională și cuprinsul acestora există discordanțe.

Cu unele explicații intervine și Iu. Poenaru, potrivit căruia actele internaționale cuprind re-

comandări privind incriminarea de către state a unor fapte sau, în cel mai bun caz, formulează chiar conținutul faptic al unor infracțiuni. În mai toate cazurile însă, reglementările internaționale nu prevăd pedepse, acestea urmând să fie instituite prin legi interne. În alternativă, acele reglementări penale ar rămâne inaplicabile, necorespunzând în întregime principiului legalității incriminării și pedepsei. Prin urmare, dispozițiile din pactele și tratatele internaționale care conțin incriminări în materia drepturilor și libertăților omului sunt convertite în dispoziții de drept penal pozitiv intern [109, p. 14-15]. Este un temei luat drept argument și de către alți cercetători pentru recunoașterea unor categorii de tratate și convenții internaționale ca fiind izvoare indirecte de drept penal [103, p. 20; 94, p. 23] (numite și izvoare mediate a dreptului penal [16, p. 32]).

Cercetătorii autohtoni M. Bîrgău și V. Ursu operează în acest sens cu conceptul de internaționalizare a dreptului penal autohton, prin care înțeleg adaptarea sa la principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, moment ce contribuie la soluționarea problemelor ce stau la etapa actuală în fața umanității. Respectiv, Codul penal al RM conține un capitol special (Capitolul 1 al Părții speciale) ce cuprinde un șir de norme ce stabilesc răspunderea penală pentru infracțiuni săvârșite împotriva păcii și securității omenirii, precum și infracțiuni de război, fapte ce se conțin în tratatele semnate de Republica Moldova [13, p. 120-121]. Dat fiind faptul că prevederile din acest capitol fac trimitere la normele dreptului internațional, autorii consideră că dispozițiile acestor norme sunt de blanchetă, condițiile răspunderii penale pentru săvârșirea unor astfel de infracțiuni fiind conținute în normele dreptului internațional [13, p. 124].

În viziunea noastră, chiar dacă la o primă vedere s-ar părea ce este un temei suficient pentru a recunoaște actele internaționale ca izvoare de drept penal, totuși nu trebuie să uităm că Codul penal conține multe norme de blanchetă și adeseori face trimitere la diferite legi, Hotărâri de Guvern, decizii ale organelor administrative centrale și locale care adoptă diferite regulamente, instrucțiuni etc. [88, p. 52].

În fine, generalizând asupra problemei, vom sublinia că norma juridico-penală care prevede că „legea penală se aplică în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale actelor internaționale la care Republica Moldova este parte” trebuie interpretată în sens restrictiv ca fiind una adresată, mai întâi de toate, legiuitorului, obligând-ul astfel ca în procesul de elaborare și modificare a legii penale să țină cont de dispozițiile constituționale și de angajamentele internaționale ale statului. Inevitabil o asemenea obligație revine și subiecților ce asigură realizarea (aplicarea) legii penale.

Din perspectiva dată Constituția și tratatele internaționale pot fi privite doar în ipostaza de izvoare indirecte de drept penal, întrucât, impactul lor asupra legii penale are loc nu atât prin forța „literei”, cât prin „spiritul” lor, altfel spus – prin intermediul principiilor fundamentale pe care le

consacră.

În context, vom menționa că în spațiul european situația este radical diferită. După cum se știe, procesul integrării europene impune adaptarea legislației penale a statelor membre la legislația comunitară. Analizând cadrul juridic comunitar, cercetătorul român G. Antoniu menționează principalele implicații penale ale Constituției Europene [130]. Un prim moment constă în apropierea și armonizarea legislațiilor penale ale statelor membre urmărindu-se scopul creării nu doar a cadrului juridic necesar unei politici comune antiinfracționale, dar și a evita ca unele state membre, prin particularitățile legislațiilor lor penale, să devină locuri de refugiu pentru elementele criminale [155, p. 141-142].

Un alt moment elucidat de cercetător constă în posibilitatea prevăzută de Constituția Europeană ca prin legi europene sau legi-cadru europene să se introducă anumite reguli minime cu privire la definirea unor infracțiuni și a sancțiunilor în domenii de criminalitate gravă (cum ar fi terorismul, traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor, traficul ilicit de droguri etc.). Aceasta înseamnă că Uniunea Europeană poate impune unele reguli obligatorii pentru definirea unitară a conținutului unor infracțiuni și pentru stabilirea unitară a limitelor de pedeapsă în cazul acestora, ceea ce înseamnă modificări esențiale ale legii penale naționale pe baza legii europene sau a legii-cadru europene, a căror aplicare are prioritate față de legea națională. În același timp, există anumite domenii în care Constituția Europeană prevede că prin legea și legea-cadru europeană nu se instituie numai reguli minime de definire a unor incriminări, ci se prevăd chiar dispoziții unitare concrete care, în mod obligatoriu, urmează a fi introduse în legislațiile penale ale statelor membre privind reglementarea unor materii de interes comun (de ex., protecția datelor cu caracter personal). Deci, organele Uniunii stabilesc o reglementare completă a materiei penale, inclusiv un mod unitar de sancționare a faptelor respective [1, p. 15-16].

Din câte se poate observa, impactul *aquis-ului* comunitar asupra dreptului penal intern este cu mult mai pronunțat decât impactul tratatelor internaționale. Dacă în cazul tratatelor, crearea normelor juridico-penale rămâne la latitudinea completă a legiuitorului național, atunci în cazul Uniunii Europene, legiuitorul preia normele juridico-penale comunitare și le transpune în actele interne, fie doar face trimitere la acestea. În viziunea noastră, în acest caz există cu mult mai multe temeiuri de a recunoaște calitatea legilor comunitare de a fi izvoare de drept penal intern.

În concluzie, considerăm important a preciza că Constituția și actele internaționale totuși au un rol deosebit pentru legea penală. Legea supremă intervine ca un factor ce asigură „stabilitatea” legii penale și conformarea acesteia principalelor valori sociale garantate constituțional în interiorul statului și al societății, iar tratatele internaționale se manifestă ca un factor ce asigură „dinamica” legii penale, ajustarea acesteia la valorile umanității recunoscute și respectate pe plan interna-

țional. Impactul acestor categorii de acte asupra legislației penale în perioada contemporană ne permite să le recunoaștem ca fiind factori importanți de configurare a legislației penale, care determină standardele general recunoscute și direcțiile de bază ale politicii legislative a statului. Cu toate acestea, modul în care acești factori sunt luați în considerație la elaborarea și aplicarea legii penale naționale (în concret, Codul penal al Republicii Moldova) depinde practic în totalitate de politica penală a statului (subiect asupra căruia vom reveni în unul din secțiunile următoare).

2.2. Calitatea și eficiența legii penale: criterii și particularități

Calitatea legii penale. În societatea în care este proclamată supremația legii, forma și exprimarea normelor juridice, exactitatea și claritatea acestora, eficacitatea acțiunii lor constituie elementele necesare ale existenței statului de drept, a regimului constituțional și a inviolabilității drepturilor și libertăților omului și cetățeanului [179, p. 70]. Mai mult, dezvoltarea în continuare a dreptului, a statului și a societății cere din partea legiuitorului o atenție deosebită față de calitatea actelor legislative adoptate, moment de care depinde eficiența realizării lor, stabilitatea sistemului de drept și viitorul statului de drept [347, p. 193].

Problema calității legii penale, în pofida semnificației sale, nu poate fi recunoscută ca fiind bine studiată în cadrul doctrinei juridice autohtone. Ba chiar o asemenea problemă practic nici nu este formulată, cu toate că este una strategică. Desigur, nu trebuie negat că specialiștii în materie penală totuși sunt preocupați de importante întrebări ce țin de perfecționarea diferitor segmente ale reglementării juridico-penale. Cu toate acestea însă, analiza studiilor științifice contemporane în materie penală demonstrează că acestea se limitează adesea la interpretarea dogmatică (uneori, chiar lingvistică) a dispozițiilor unor sau altor norme juridico-penale fără a se atrage atenția la abordarea problemelor ce țin de eficiența și calitatea normelor date în general, a locului acestora în sistemul dreptului [314, p. 174].

În context, trebuie reiterat că nici în cadrul teoriei generale a dreptului (în special, în arealul științific autohton) problema calității legii nu se bucură de atenția cuvenită, aceasta aflându-se la periferia interesului științific [21, p. 336].

În pofida acestui fapt calitatea legii, mai ales în condițiile actuale, în care este destul de accentuată tendința creșterii cantitative a reglementării normative, constituie o condiție indispensabilă pentru ordonarea eficientă a relațiilor sociale, asigurarea stabilității în societate, menținerea ordinii și securității atât în interiorul societății, cât și în relațiile internaționale.

Majoritatea cercetătorilor recunosc faptul că calitatea legii este o problemă destul de complexă, întrucât însăși conceptul de lege poate fi utilizat în diferite contexte, cu diferite sensuri. Bunăoară, în viziunea lui Ю.Е. Пудовочкин, legea presupune concomitent un text, un sistem lo-

gico-formal, un element al sistemului legislației, o reflectare a relațiilor sociale, un instrument de conducere a proceselor sociale, un model de dezvoltare a societății. În fiecare dintre aceste manifestări, legea poate fi apreciată în mod diferit. Deci, calitatea legii în general poate fi înțeleasă doar ca o apreciere a valorii legii pe care o are în fiecare dintre formele sale de manifestare. Pentru o reflectare mai fidelă și clară a acestei idei, autorul propune un tabel (vezi Anexa 1), concretizând că primele trei direcții de apreciere a calității legii (precum: 1 – interpretarea gramaticală, analiza lingvistică; 2 – analiza logico-formală; 3 – analiza juridico-sistemică) pot fi considerate ca depinzând de calitatea tehnicii juridice, iar ultimele trei (1 – expertiza criminologică, umanitară; 2 – analiza futurologică; 3 – expertiza sociologică, analiza activității de aplicare a legii) – de condiționarea socială și criminologică [314, p. 176].

Făcându-se abstracție de aceste manifestări ale legii, în doctrina juridică conceptul „calitatea legii” nu este înțeles uniform. Susținând în mare parte polisemia și complexitatea acestuia, specialiștii în materie de teorie a dreptului totuși tind să reliefeze cele mai importante criterii ale calității.

În acest sens, Б.В. Дрейшев susține că „principalul criteriu al calității legii este corespunderea conținutului acesteia cu necesitățile și interesele obiective ale societății” [192, p. 30-31]. Cercetătoarea С.В. Поленина este însă de opinia că calitatea legii desemnează corespunderea ei realității economice și sociale, necesităților sociale și capacitatea acesteia de a asigura reglementarea relațiilor sociale conform scopurilor prestabilite la elaborarea sa [308, p. 7].

Reflectând asupra opiniilor mai multor cercetători, Е.В. Сырых identifică trei poziții în abordarea conceptului [327, p. 42-58]:

Potrivit *primei poziții*, calitatea legii presupune corespunderea acesteia realităților sociale (economice, politice etc.). Deci, accentul este pus pe conținutul legii [311, p. 76-81].

A doua poziție: calitatea legii se manifestă, în primul rând, prin aceea cum sunt formulate în cuprinsul ei necesitățile și cerințele realității sociale, adică principală este forma juridică. În cazul în care legea cuprinde exact cerințele societății, dar nu are forma necesară, atunci eficacitatea acesteia va fi sub semnul întrebării [214, p. 68].

A treia poziție: calitatea legii rezidă în totalitatea însușirilor (ce țin atât de conținut, cât și de formă) care-i permit să fie un regulator eficient al relațiilor sociale [327, p. 44]. Această ultimă abordare complexă a calității legii este considerată de numeroși cercetători cea mai potrivită [223, p. 154; 319, p. 25-27; 51, p. 9]. Din perspectiva acesteia, calitatea legii este definită ca „totalitatea însușirilor sociale și juridice caracteristice conținutului și formei legii, care-i determină capacitatea de a satisface anumite necesități și cerințe ale societății [223, p. 154].

Într-o altă opinie, calitatea legii, în fiecare din ipostazele sale, se apreciază că este formată din patru elemente: calitatea conținutului, a formulării, a adoptării și a punerii normei în acțiune

[319, p. 25-27]. În ceea ce ne privește considerăm o asemenea abordare excesiv de largă, ce caracterizează mai curând calitatea reglementării juridice a relațiilor sociale. În sens restrâns, însă calitatea legii poate fi apreciată în baza a două momente: a *conținutului* și a *formeii*. Aceste repere evidente pot fi utilizate și pentru aprecierea calității legii penale [21, p. 339].

În literatura de specialitate, cercetătorii se referă cel mai frecvent fie doar la unul, fie nu fac nici o distincție între acestea. Bunăoară, Ю.Е. Пудовочкин abordează calitatea legii penale prin prisma conținutului acesteia, adică a corespunderii legii cu necesitățile societății. Pentru început, autorul încearcă să stabilească care sunt totuși necesitățile societății care pot fi acoperite de reglementarea juridico-penală. Evident, face trimitere la îngrijorarea față de problema fenomenului criminalității și a ratei destul de înalte a acesteia. Luând în considerație acest fapt, domnia sa, pentru a clarifica care sunt necesitățile societății, formulează două întrebări principale: ce anume cere și așteaptă societatea de la stat în materie de contracarare a criminalității? Și, respectiv: ce îi va permite statului să întreprindă în acest scop? Altfel spus: ce „dorește” societatea și ce este dispusă să „plătească” pentru dorința sa? Răspunsul în viziunea sa este destul de clar: cerința societății constă în asigurarea securității celor mai importante valori, pentru realizarea căreia ea este dispusă să accepte anumite restrângeri [314, p. 177-178].

Aceste momente reamintesc, potrivit cercetătorului, două probleme fundamentale ale dreptului penal: 1) identificarea valorilor, de securitatea cărora este cointerесată societatea; 2) raportul dintre libertatea individuală și securitatea colectivă [314, p. 177-178].

Fiind de părerea că anumite aspecte ale acestor probleme sunt importante pentru determinarea „formulei calității” legii penale, autorul citat precizează că la o primă vedere, ținând cont de prezumția constituționalității legii penale, se poate susține că Codul penal asigură securitatea tuturor valorilor general recunoscute de către majoritatea populației țării. Cu toate acestea, însă, dată fiind diversificarea și creșterea numărului grupurilor sociale, care tind să promoveze sisteme de valori distincte, formarea nomenclatorului infracțiunilor devine dificilă. În aceste condiții, este necesară o abilitate deosebită a legiuitorului în materie de selectare a valorilor, pentru apărarea cărora ar fi necesară represiunea penală. În caz contrar, s-ar actualiza formula bine cunoscută: „poporul va vedea pedeapsa, dar nu va vedea infracțiunea”. Relevantă în acest caz este așa numita „criminalitate periferică”, care cuprinde faptele a căror criminalizare depinde nemijlocit de particularitățile național-istorice și necesitățile politice ale momentului [314, p. 178-179].

Sub acest aspect, considerăm că cercetătorul are dreptate, întrucât la moment este destul de vizibilă tendința și eforturile legiuitorului de a ajusta legislația internă (inclusiv cea penală) la rigorile internaționale și europene, ignorându-se în unele cazuri valorile și particularitățile societății noastre (mai ales în condițiile perioadei interminabile de tranziție), prin prisma cărora ar putea fi

identificate și alte valori ce ar necesita protecție penală [21, p. 342-343].

În continuare, autorul citat precizează că în condițiile în care societatea va reuși să ajungă la un numitor comun referitor la setul valorilor ce necesită protecție prin represiune penală, soluționarea problemei ce ține de raportul dintre libertatea individuală și securitatea colectivă devine cu mult mai ușoară [314, p. 179].

În general, în doctrină tot mai mult se susține că securitatea colectivă (înțeleasă ca un sistem complex de protecție a normelor și valorilor general acceptate de societate [314, p. 179]) este mai importantă decât libertatea individuală [165; 274]. O idee similară poate fi dedusă din însăși *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (din 1948) [54], art. 28 al căreia stabilește: „Fiecare persoană are dreptul la o orânduire socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în prezenta Declarație pot fi pe deplin îndeplinite”.

În baza acestor prevederi, Ю.Е. Пудовочкин conchide că dreptul la securitate reprezintă un drept inalienabil al omului, iar asigurarea acestuia este una din principalele obligații ale statului. Acest moment în viziunea sa trebuie să stea și la baza soluționării problemei raportului dintre libertatea individuală și securitatea colectivă în sfera dreptului penal. Sub acest aspect, în lipsa securității instituția drepturilor și libertăților omului își pierde sensul, întrucât este imposibilă realizarea practică a acestora în condiții de insecuritate. Evident, prioritatea protecției valorilor colective nu presupune în nici un caz că societatea va permite statului să facă uz de orice mijloace în acest sens, constrângerea statului fiind inevitabil condiționată de anumite limite [314, p. 179-180].

Generalizând, cercetătorul conchide că soluționarea conexată a problemelor enunțate (identificarea valorilor ce necesită protecție și asigurarea priorității a protecției valorilor colective în raport cu cele individuale) asigură într-un final calitatea legii penale, care astfel rezidă în posibilitatea asigurării prioritare, printr-un minim necesar de mijloace social-acceptabile, a protecției juridice a celor mai importante valori sociale, recunoscute de majoritatea societății. Totodată, autorul precizează că criteriul care denotă calitatea legii nu trebuie căutat în conținutul acesteia, ci în practica socială, în rezultatele realizării dispozițiilor legii. Din perspectiva dată, criteriile calității legii penale nu se reduc doar la asigurarea aplicării ei facile de către organele de drept, întrucât legea, într-un final, este creată nu pentru acestea, ci pentru cetățenii cărora se adresează. Criteriile calității, în viziunea sa, se conțin în practica realizării legii penale [314, p. 180-181].

Pornind de la formele de realizare a normelor juridico-penale (în număr de trei: executarea benevolă de către cetățeni a obligațiilor conținute în normele penale; realizarea de către aceștia a drepturilor reglementate de legea penală; aplicarea normei juridico-penale [289, p. 37]), cercetătorul consideră că pentru aprecierea calității legii penale trebuie luate în considerație următoarele momente: volumul și motivația conduitei juridico-penale legale a cetățenilor; volumul și plenu-

dinea realizării de către cetățeni a drepturilor reglementate de legea penală; volumul și calitatea aplicării legii penale de către organele de drept [314, p. 181].

Expunându-ne pe marginea acestor reflecții, precizăm că din câte se poate observa cercetătorul apreciază calitatea legii în funcție de criteriul corespunderii acesteia realităților sociale, deci pune accentul exclusiv pe conținutul legii, ceea ce denotă o abordare reduționistă a problemei. În ce privește aprecierea calității legii prin prisma practicii de aplicare a acesteia, considerăm că acesta nu poate fi considerat un criteriu al calității, întrucât anume practica aplicării legii este în măsură să confirme sau să infirme calitatea acesteia. Mai mult, practica aplicării poate proba eficiența legii ca o consecință a calității acesteia [21, p. 345]

O altă abordare a calității legii penale propune A.B. Козлов, care punând accentul atât pe conținutul legii penale, cât și pe forma acesteia, identifică în acest sens câteva criterii ale calității legii penale [235, p. 85-91]:

- *„Răspunderea penală trebuie să fie prevăzută doar pentru cele mai periculoase fapte”* (este o regulă aplicabilă doar în cazul unor state ca Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina, România etc., nu însă și în Germania, Italia, Spania, Franța etc., state ale căror Coduri penale includ și pedepsesc și delictelor (contravențiile administrative – e.n.). Deci, legea penală constituie forma extremă a reacției statului doar față de cele mai periculoase fapte, care atentează la cele mai importante valori și interese ale persoanei, societății și statului.

- *Răspunderea penală trebuie prevăzută pentru toate faptele social-periculoase.* Dacă respectarea primului criteriu exclude răspunderea pentru fapta ce nu a atins nivelul pericolului social al infracțiunii, cel de-a doilea presupune că în procesul de formulare a normelor juridico-penale este necesar a tinde spre acea ca nici-o faptă ce prezintă un pericol social caracteristic infracțiunii să nu rămână în afara legii penale.

- *Necesitatea diferențierii răspunderii penale.* Anume diferențierea constituie unul din principalele mecanisme de realizare a principiului echității în dreptul penal, o garanție importantă a faptului că pedeapsa, prevăzută pentru persoana vinovată de comiterea infracțiunii, va corespunde caracterului și gradului de pericol social al infracțiunii.

- *Aplicabilitatea practică a normei juridico-penale.* Dat fiind faptul că o expunere ideală a normei în Codul penal nu se reușește întotdeauna, în procesul formulării acesteia legiuitorul trebuie să asigure ca aplicarea normei să necesite costuri cât mai reduse sub formă de acțiuni de cercetare operativă, acțiuni criminalistice și procesual-penale.

- *Necesitatea stabilirii exacte a limitelor conduitei infracționale,* altfel spus, construcția normei juridico-penale nu trebuie să ofere organelor de drept sau instanței posibilitatea sau dreptul de a decide arbitrar, dacă acțiunile persoanei întrunesc sau nu elementele conținutului infracțiunii.

Generalizând asupra criteriilor expuse de autor, precizăm că legea penală poate fi considerată de calitate dacă: stabilește răspunderea penală doar pentru cele mai periculoase fapte, prevede toate faptele social-periculoase posibile, stabilește exact limitele conduitei infracționale, diferențiază răspunderea penală și dispune de aplicabilitate practică. Evident că semnificația acestor criterii nu trebuie ignorată, deoarece, după cum însăși autorul a subliniat, ele sunt deosebit de utile în procesul legiferării. Sub acest aspect, considerăm că criteriile în cauză sunt indispensabile procesului de construire a normelor juridico-penale [21, p. 346].

În aceeași ordine de idei, vom nota că în doctrina juridică, în cea mai mare parte, problema calității legii penale este abordată prin prisma *forme sale de exprimare*.

Bunăoară, A.C. Гатилова susține că calitatea legii este determinată de textul acesteia formulat și expus într-o consecutivitate logică, conform regulilor gramaticale, ce conține norme juridice clare și exacte. Sub acest aspect, calitatea legii se asigură prin aplicarea unor reguli și procedee speciale proprii tehnicii legislative [189, p. 7].

Abordînd din această perspectivă *calitatea normelor juridico-penale*, Ю.С. Жариков subliniază că aceasta presupune întrunirea cerințelor înaintate față de conținutul acesteia: exactitate, claritate și logica dispoziției; lipsa contradicțiilor între normele generale și speciale; economia represiei juridico-penale; corespunderea cu actele normative ce conțin norme cu caracter penal; reducerea la minimum a dispozițiilor de blanchetă; reflectarea intereselor generale ale societății [195, p. 37].

În opinia lui I. Bentam, se poate vorbi despre perfecțiunea legii doar atunci când aceasta este „concisă, înțeleasă, precisă, lipsită de ambiguitate și accesibilă fiecăruia” [170, p. 103].

În context, este important a preciza că în doctrină, în timp ce în mare parte se evită (fie chiar și justificat) identificarea unor criterii concrete care să denote calitatea legii, tot mai mult cercetătorii pun accentul pe deficiențele legii penale, care prin esență compromit calitatea acesteia. Dintre acestea, frecvent sunt reiterate asemenea momente ca coliziunile legii penale, carențele (lipsele) acesteia, lacunele și abundența normelor de blanchetă etc. Toate aceste momente în ansamblul lor, accentuează, în viziunea noastră, semnificația incontestabilă a tehnicii legislative pentru asigurarea calității legii penale [21, p. 347].

Este o idee confirmată și în literatura de specialitate, în care tehnica legislativă este considerată drept unul dintre principalele mijloace ce asigură calitatea legilor atît sub aspectul conținutului acestora, cît și al forme [189, p. 7]. În acest sens, se precizează că nivelul tehnico-juridic al unui act normativ constituie principalul indiciu al calității acestuia [263, p. 194].

Deci, respectarea normelor tehnicii legislative este văzută ca o condiție principală pentru menținerea legislației în vigoare într-o „stare funcțională”. Subaprecierea sau ignorarea acestei

tehnici determină inevitabilitatea admiterii de erori în elaborarea și aplicarea normelor de drept, fapt ce condiționează la rândul său înțelegerea și aplicarea incorectă a legilor și, într-un final, încălcarea legalității [189, p. 7].

Prin urmare, au dreptate cercetătorii când susțin că doar o respectare consecventă a cerințelor tehnico-juridice în procesul de elaborare a actelor legislative permite „obținerea” unor legi de calitate și, implicit, eficiente, cu un impact pozitiv asupra relațiilor din cadrul societății [51, p. 11].

Calitatea legii penale prin prisma legislației și a jurisprudenței. Vorbind despre instrumentul juridic menit să asigure calitatea legii penale, trebuie să reiterăm cu titlu general prevederile *Legii privind actele legislative* [80], în conținutul căreia printre normele de tehnică legislativă, cu valoare de principiu în procesul de elaborare a legilor, se regăsește cerința ca „actul legislativ (...) să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei (...)” (art. 3 alin. (2)), „principiul stabilității și predictibilității normelor juridice” (art. 4 alin. (3) lit. b)). Dat fiind caracterul general al acestor norme, incidența lor se extinde și asupra legii penale, de la care astfel se cere să fie: accesibilă, precisă, stabilă și predictibilă. Totalitatea acestor cerințe au conturat relativ recent un principiu fundamental pentru existența statului de drept – *principiul securității juridice* sau *principiul stabilității raporturilor juridice* [75, p. 4].

Având o proveniență jurisdicțională, *securitatea juridică* a fost definită în literatura de specialitate ca „acel principiu care tinde să înlăture din ordinea juridică riscul de incertitudine generat de imprecizia sau instabilitatea dreptului” [18, p. 158]. În context, cercetătoarea R. Duminică subliniază că din perspectiva elaborării legii, principiul securității juridice, înglobează următoarele aspecte: neretroactivitatea legii, accesibilitatea și previzibilitatea legii, interpretarea unitară a legii, coordonate a căror respectare constituie o condiție *sine qua non* pentru o legislație de calitate [64, p. 107] și o aplicare de calitate a acesteia [75, p. 7].

Fără a diminua semnificația celorlalte aspecte, în continuare ne vom referi în linii generale doar la *accesibilitatea și previzibilitatea (predictibilitatea) legii*, cerințe ce presupun atât caracterul public al normei ca pe un element intrinsec al juridicității sale, claritatea conținutului ei, care să-i confere inteligibilitate (ce implică lizibilitatea, atât claritatea și precizia enunțurilor, cât și coerența lor [119, p. 5]), nu doar pentru specialistul în drept, ci și pentru orice persoană cu inteligență medie, dar și caracterul previzibil al revizuirilor normative [55, p. 53].

Așadar, în contextul securității raporturilor juridice norma juridică trebuie să fie clară, inteligibilă, întrucât cei cărora li se adresează trebuie nu doar să fie informați în avans asupra consecințelor actelor și faptelor lor, ci să și înțeleagă consecințele legale ale acestora. În caz contrar, principiul *nemo censetur ignorare legem* nu ar mai putea fi aplicat [123, p. 13], ceea ce ar avea grave consecințe asupra ordinii de drept în cadrul societății.

În bogata sa jurisprudență, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat importanța asigurării accesibilității și previzibilității legii, instituind și o serie de repere pe care legiuitorul național trebuie să le aibă în vedere pentru asigurarea acestor exigențe. Astfel, în cauze precum *Sunday Times c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord* (1979), *Rekvényi c. Ungariei* (1999), *Rotaru c. României* (2000), *Damman c. Elveției* (2005), Curtea a subliniat că „nu poate fi considerată „lege” decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat”; „o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita”; „în special, o normă este previzibilă atunci când oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice” [123, p. 16].

Prin urmare, principiul securității juridice presupune ca dreptul să fie previzibil și ca soluțiile juridice să rămână relativ stabile. Cerința previzibilității normelor de drept a fost ridicată chiar la rangul de principiu (principiul previzibilității sau al predictibilității normelor juridice), respectarea căruia conferă coerență sistemului normativ, fiind de natură să asigure o lină și amiabilă relaționare între autorități și cetățeni, pentru ca aceștia din urmă să nu fie surprinși de acte normative inopinate (deci abuzive), care să le prejudicieze interesele [132, p. 111].

În continuare, ținem să precizăm că în materia dreptului penal principiul securității juridice fundamentează *principiul legalității*, care în formularea sa clasică, poate fi sintetizat în formula lansată de Beccaria: *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Valoarea deosebită a acestui principiu a determinat consfințirea sa la nivel internațional și comunitar, în acest sens fiind relevant art. 7 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* [48], care consacră, de o manieră mai generală, principiul legalității delictelor și pedepselor și interdicția aplicării extensive a legii penale prin analogie.

În opinia Curții Europene a Drepturilor Omului (*Cauza S.W. c. Marea Britanie, 22 noiembrie 1995*) garanția consacrată prin art. 7 din Convenția Europeană, element esențial al preeminenței dreptului, ocupă un loc primordial în sistemul de protecție oferit de Convenție. După cum decurge din obiectul și scopul său, art. 7 din Convenție trebuie interpretat și aplicat astfel încât să asigure o protecție eficace contra urmăririi penale, condamnărilor și sancțiunilor arbitrare.

În vederea realizării acestui deziderat, cât și a principiului legalității în general, Curtea Europeană a mai reținut că „Statele au obligația de a asigura definirea clară a oricărei infracțiuni prin lege” (*Cauza S.W. c. Marea Britanie, 22 noiembrie 1995*). Referindu-se nemijlocit la problema accesibilității și previzibilității legii penale ca element important al principiului enunțat, Curtea Europeană a statuat în jurisprudența sa că persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte

clari, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (*cauza Kokkinakis vs. Grecia din 25 mai 1993*). Atunci când un act este privit ca infracțiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracțiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană consultată de un specialist (*cauza X. vs. Regatul Unit din 7 mai 1982*).

De asemenea, în cauza E.K. vs. Turcia din 7 februarie 2002, Curtea Europeană a reafirmat cerințele previzibilității legii penale și formulării acesteia **suficient de clare**: „Această condiție se consideră îndeplinită atunci când justițiabilul, citind textul dispoziției pertinente și, în caz de necesitate, cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțele judecătorești, poate să știe pentru ce acțiuni și inacțiuni poate fi supus răspunderii penale (§51)”.

În context, ținem să reiterăm și poziția Curții Constituționale a Republicii Moldova, care atestă chiar existența *principiului calității legii penale*, chemat să excludă în mod imperios posibilitatea incriminării și definirii infracțiunilor într-o formulă ambiguă și incertă [72].

Dezvoltând aspectul dat, Curtea a statuat că orice reglementare de drept penal trebuie să fie conformă cu principiile fundamentale ale dreptului penal și cu exigențele prealabile ale protecției drepturilor fundamentale, prin exactitate respectând *principiul legalității* [72]. Mai mult, în viziunea sa, în materie penală, preeminența dreptului generează o serie de principii, dintre care mai cu seamă principiul legalității infracțiunilor și pedepselor; principiul inadmisibilității aplicării extensive a legii penale, în detrimentul persoanei, în special, prin analogie [72].

În același timp, Curtea reține că legea penală are repercusiunile cele mai dure comparativ cu alte legi sancționatoare, ea incriminează faptele cele mai prejudiciabile, respectiv, norma penală trebuie să dispună de o claritate desăvârșită pentru toate elementele componenței infracțiunii în cazul normelor din partea specială a legii penale, dar și a celor din partea generală a legii penale [72]. În fine, formulele generale și abstracte **într-un caz concret** pot afecta funcționalitatea legii penale, aplicarea ei coerentă și sistemică, ceea ce ar denatura *principiul calității legii*.

Așadar, importanța respectării *principiul securității juridice* pentru existența statului de drept impune o mai mare atenție acordată *calității legii*. Ca urmare, chiar dacă creșterea exponențială a numărului de acte normative și a complexității acestora poate fi justificată prin factori de natură istorică, sociologică, politică, economică, este necesar un efort de disciplinare a excesului normativ și de supunere a normelor edictate rigorilor securității juridice. Este vorba de un efort care privește legiuitorul și care presupune diagnosticarea problemelor, identificarea de remedii adecvate, în sensul organizării activității de legiferare prin fundamentarea riguroasă a acesteia pe principiile tehnicii legislative și a creșterii accesibilității și previzibilității normelor juridice [123].

De cele mai multe ori calitatea legii penale este confirmată de eficiența practică a acesteia,

fapt ce inevitabil presupune existența unei legături strânse între calitatea și eficiența legii penale. Paradoxul se ascunde în faptul că adesea este eficientă și legea penală ce nu corespunde criteriilor de calitate, astfel că din acest punct de vedere devine evidentă prioritatea calității față de eficiență și, implicit, rolul substanțial al tehnicii legislative penale în elaborarea legii penale [21, p. 348].

Eficiența legii penale. Aprecierea eficienței legii penale pe care ne propunem să o realizăm, necesită inițial o expunere succintă a unor considerente introductive referitoare la eficiență în general, cât și la eficiența normelor juridice, în special.

Merită precizat chiar de la bun început că în doctrină se operează cu o serie de categorii în domeniul de referință, precum: eficiența dreptului, eficiența ramurii de drept, eficiența instituției juridice, eficiența normei de drept, fiecare dintre acestea având un conținut și particularități specifice [197, p. 64].

Privită în ansamblu, studierea eficienței normelor juridice este strâns legată de noțiunea însăși de „eficiență”, criteriile, indicii și condițiile acesteia. În prezent, problema eficienței normelor de drept este puțin studiată în literatură (mai ales în arealul științific autohton), cu toate că este una destul de importantă, întrucât privește nemijlocit realizarea dreptului [25, p. 294].

Totodată, trebuie să recunoaștem că aceasta întotdeauna a atras atenția savanților. Bunăoară, cu ceva timp în urmă au fost identificate două aspecte importante pentru studierea eficienței reglementărilor juridice. În acest sens, cercetătorii В.Б. Никитин, В.В. Орехов, și Л.И. Спиридонов precizează că pentru a trece de la ideile teoretice la cercetarea concretă a eficienței normei juridice, este necesară, pe de o parte, elaborarea teoriei eficienței dreptului, iar pe de altă parte, a metodologiei de verificare a ipotezelor înaintate [293, p. 90].

În condițiile studierii eficienței normelor de drept, o semnificație primordială capătă astfel necesitatea elaborării teoriei eficienței dreptului, a ramurilor acestuia, a normelor sau instituțiilor distincte. În literatura de specialitate, în acest sens se subliniază că determinarea eficienței în diferite ramuri ale dreptului trebuie să fie uniformă și fără echivocuri și, totodată, să ia în considerare specificul relațiilor sociale reglementate, a abaterilor din sfera dată etc. [184, p. 32].

Sub aspect istoric, prima sferă în care a fost elaborată și aplicată noțiunea de „eficiență”, a fost economia, sarcina aprecierii eficienței economice fiind una dintre cele mai vechi. Cu toate acestea, însă, noțiunea „eficiență” în acest context coincide cu categoria „economic”, care presupune obținerea rezultatelor înalte cu cheltuieli minime [275, p. 23]. Ulterior, extinderea sferei de aplicare a noțiunii în cauză a determinat necesitatea generalizării conținutului acesteia, dar care nici în prezent nu cunoaște o explicație unică.

Astfel, în doctrină nu poate fi atestată o singură viziune asupra problemei ce anume trebuie

înțeles prin eficiența normelor juridice. Unii autori identifică eficiența, totalmente sau parțial, cu caracterul optim, corect, justificat și oportun al normelor. În acest sens, prin eficiența normelor juridice se înțelege corectitudinea și temeinicia normelor, corespunderea lor cu necesitățile dezvoltării sociale, consacrarea în conținutul lor a celor mai optime variante de conduită [304, p. 41-44; 264, p. 31].

Alți cercetători explică noțiunea ca fiind capacitatea potențială de a asigura atingerea scopului social necesar și obiectiv justificat, precum și a exercita o influență asupra relațiilor sociale într-o anumită direcție utilă pentru societate [236, p. 9].

O a treia categorie de cercetători leagă eficiența normelor juridice cu rezultatul influenței lor [158, p. 98; 352, p. 5].

Majoritatea savanților consideră însă că tradițional prin eficiența normelor de drept se înțelege relația dintre rezultatul obținut *de facto* și scopul pentru care acestea au fost create [219, p. 46; 258, p. 68; 254, p. 22].

Unii autori concretizează în acest sens că relația dată nu presupune însăși eficiența, ci doar formula aprecierii acesteia. Bunăoară, B.M. Баранов susține că eficiența normei de drept se apreciază în funcție de măsura în care aplicarea acesteia contribuie la atingerea scopului prestabilit pentru reglementarea juridică a relațiilor sociale date. În ceea ce privește scopul, acesta este atins dacă nu se mai comit fapte pentru care normele în cauză prevăd survenirea răspunderii. Respectiv, gradul de apropiere sau îndepărtare a rezultatului real obținut față de scopul prestabilit se apreciază ca un indiciu al eficienței [167, p. 92].

Privite în ansamblu, studiile axate pe problema eficienței normelor juridice sunt destul de numeroase și profunde, mai ales în cadrul doctrinei juridice ruse, fapt ce a determinat preluarea rezultatelor obținute și în domeniile ramurale ale științei juridice. În ceea ce privește ramura dreptului penal, trebuie precizat că în mod similar se operează cu asemenea categorii ca: „eficiența normei juridico-penale” [166, p. 101; 261, p. 114], „eficiența legislației penale” [323], „eficiența reglementării juridico-penale” [195, p. 39-44] etc.

Eficiența normei juridico-penale este definită ca un raport optim dintre acțiunea normelor și rezultatul social util atins, pentru care aceste norme au fost adoptate, reieșind din necesitățile societății [261, p. 117]. Într-o manieră asemănătoare, uneori chiar identică, este definită și eficiența legislației penale [323, p. 9].

În viziunea cercetătoarei B.H. Сизова eficiența legislației penale dispune de următoarele caracteristici [323, p. 9]:

- este o trăsătură calitativă ce-i caracterizează conținutul, constituind o manifestare a esenței acesteia;

– caracterizează elementele conținutului legislației din punctul de vedere al posibilității atingerii unui rezultat pozitiv. În cazul în care legislația penală nu asigură sau împiedică dezvoltarea progresivă, treptată a relațiilor sociale, contravine necesităților obiective ale societății, ea nu poate fi considerată ca fiind eficientă;

– are o legătură directă cu rezultatul acțiunii instituțiilor juridice și a normelor juridice ale legislației (se realizează prin acțiune, se manifestă în rezultat, dar în același timp rămâne o particularitate a instituției sau însăși a normei, de aceea este justificată acceptarea eficienței în lipsa atingerii *de facto* a rezultatului pozitiv, adică sub forma potențialului normei juridico-penale).

În același timp, cercetătoarea consideră că eficiența legislației penale depinde de un șir de factori, printre care: oportunitatea și exhaustivitatea reflectării în legea penală a celor mai esențiale trăsături ale fenomenului social periculos corespunzător; corectitudinea reflectării în dispozițiile juridice a cerințelor realității social-economice și politice contemporane; menținerea stabilității elementelor principale ale legii penale la etapa elaborării și în procesul realizării practice; îmbinarea sancțiunilor juridico-penale cu măsurile de influență socială; informarea destinatarilor asupra conținutului normelor juridico-penale, inclusiv și a sancțiunilor; inevitabilitatea pedepsei și stabilitatea politicii penale, fapt ce implică atât stabilitatea legii penale, cât și stabilitatea practicii judiciare; eficiența sistemului de pedepse [323, p. 10].

O atenție deosebită merită în context raționamentele cercetătorului Ю.С. Жариков [195, p. 39-40], care s-a expus cu precădere asupra eficienței reglementării juridico-penale (ce derivă din eficiența dreptului în general). În viziunea sa, analiza eficienței reglementării juridico-penale trebuie realizată atât din perspectiva elementelor sale, cât și a mecanismului acestei reglementări.

Sub aspect structural, eficiența reglementării juridico-penale presupune raționalitatea mijloacelor juridico-penale utilizate de legiuitor pentru protecția relațiilor sociale față de faptele social periculoase. La rândul său, eficiența mecanismului acestei reglementări presupune capacitatea exercitării unei influențe juridice sistemice asupra conduitei persoanelor și a proceselor ce au loc în cadrul statului și a societății. Ea ține de rezultatul criminalizării (decriminalizării) faptelor cauzatoare de prejudicii relațiilor sociale, precum și a penalizării (depenalizării) răspunderii pentru comiterea acestora. Totodată, cercetătorul precizează că eficiența reglementării juridico-penale trebuie apreciată în funcție de plenitudinea realizării scopurilor concrete ale legislației penale, precum sunt: reglementarea, protecția și prevenirea [195, p. 40], idee pe care o susținem și noi.

În ceea ce privește condițiile de eficiență ale reglementării juridico-penale, Ю.С. Жариков enumeră următoarele: oportunitatea adoptării și abrogării normelor juridico-penale; reflectarea exactă în conținutul normelor a celor mai importante criterii ale pericolului social al delictului; stabilirea tipului și măsurii sancțiunii în baza impactului acesteia în cazul faptelor concrete; opor-

tunitatea aplicării normei juridico-penale; calificarea exactă a faptei concrete; caracterul echitabil al pedepsei aplicate.

Merită apreciere faptul că cercetătorul subliniază în mod deosebit locul și rolul legalității ca cerință a eficienței. Pentru aceasta, identifică trei ipostaze ale legalității [195, p. 36-37]:

- privită în calitate de *principiu al răspunderii penale*, legalitatea constituie o condiție pentru aplicarea eficientă a normelor legii penale (condiție importantă pentru realizarea eficientă a protecției ca scop al acesteia);

- privită ca *metodă de reglementare juridico-penală*, legalitatea reprezintă deja o condiție a eficienței realizării scopului normativ al legii penale;

- privită ca *regim al reglementării juridico-penale*, legalitatea are o importanță deosebită pentru asigurarea eficienței potențialului preventiv al legii penale.

Prin urmare, legalitatea este văzută ca o condiție indispensabilă a eficienței întregului proces de reglementare juridico-penală, în timp ce fiecare din condițiile enunțate ceva mai sus, sunt aplicabile doar anumitor etape ale acesteia [195, p. 37].

În continuare, cercetătorul precizează că eficiența reglementării juridico-penale trebuie apreciată nu în funcție de numărul persoanelor atrase la răspundere penală și a infracțiunilor comise, dar în funcție de impactul social abstinent al legii, adică în funcție de realizarea potențialului său preventiv. În cazul în care în urma unui sondaj, persoanele chestionate vor indica că nu comit infracțiuni din cauza dezavantajelor pe care le prezintă consecințele atragerii la răspundere penală, atunci legea penală poate fi considerată ca fiind un regulator eficient al relațiilor sociale. În caz contrar, se impune a fi necesară corectarea acesteia (evident că în acest caz este necesar a ține cont și de factorii care determină conduita infracțională – e.n.).

Din această perspectivă devine clară necesitatea elaborării unor criterii fundamentate științific ale eficienței reglementării juridico-penale și identificarea celor mai raționale căi de sporire a acesteia. În calitate de criteriu principal în acest sens, cercetătorul iarăși consideră că este legalitatea ca metodă de reglementare juridico-penală (a activității normative) și ca regim de aplicare a normelor legislației penale. Argumentând această poziție, domnia sa precizează că legalitatea determină, în primul rând, calitatea legii penale, adică corespunderea acesteia cu Constituția, cu actele internaționale în materie, lipsa coliziunilor, formularea concretă și clară a dispozițiilor normative. Sub acest aspect, o semnificație deosebită are claritatea și accesibilitatea normei juridice nu doar pentru profesioniști, dar și pentru simplul cetățean, care este obligat să respecte normele juridico-penale. Așadar, eficiența trebuie privită atât de pe poziția asigurării legalității în procesul de elaborare a legii penale și exercitarea influenței generale asupra societății, precum și de pe poziția protecției legalității în procesul de aplicare a legii penale și crearea în societate a situației de înțe-

legere a oportunității și echității pedepsirii infractorilor [195, p. 38].

Importante reflecții pe marginea eficienței normelor penale expune și B.H. Курылева, potrivit căreia la etapa elaborării dreptului se poate vorbi doar despre o eficiență potențială, prognozată a normelor. Doar în procesul de realizare a normei concrete devine clară eficiența reală a acesteia. Ea poate fi mai ridicată decât cea prognozată (ca rezultat al influenței unor factori pe care legiuitorul nu i-a prevăzut la momentul adoptării normei), fiind apreciată ca o eficiență întâmplătoare a normei. Dar, de cele mai multe ori eficiența reală a normei juridico-penale este mai redusă decât cea spre care a tins organul legiuitor. Aceasta deoarece eficiența reală este condiționată de o serie de factori proprii procesului de realizare, precum: asigurarea realizării normelor juridice cu resursele materiale și organizaționale necesare, corespunderea normelor juridico-penale opiniei publice, performanței activității organelor de drept etc. [261, p. 117].

În baza acestor raționamente, putem conchide că eficiența legii penale este determinată în general de două procese importante: procesul elaborării sale și procesul aplicării sale. În viziunea noastră, rolul primordial în acest sens îi revine procesului de elaborare, care trebuie să asigure sub toate aspectele calitatea legii penale și să prevină astfel aplicarea unei legi penale defecte. În condițiile în care se va obține o lege penală de calitate, eficiența acesteia va depinde în totalitate de procesul aplicării sale practice [25, p. 296].

Dincolo de aceste momente, trebuie precizat că în literatura de specialitate au fost identificați câțiva factori concreți care influențează eficiența legislației penale, și anume [323, p. 10]:

1) *factorul juridic* – calitatea normei de drept, perfecțiunea sa tehnico-juridică (adică respectarea cerințelor tehnico-juridice în procesul de formulare a normelor: exactitate, claritate, exhaustivitate, laconism, neadmiterea lacunelor în legislație);

2) *factorul social-economic* – eficiența legislației penale depinde nemijlocit de starea relațiilor sociale și economice din cadrul societății;

3) *factorul tehnico-material* – selectarea corectă, repartizarea și numărul suficient de persoane implicate în procesul de aplicare a normelor juridico-penale, perfecționarea calificării profesionale; resursele utilizate pentru întreținerea organelor de drept și a organelor execuțional-penale; sistemul rațional de cointeresare materială a colaboratorilor organelor de drept;

4) *factorul moral* – calitățile morale ale personalului procesului normativ și a colaboratorilor organelor de drept, orientările lor etico-valorice.

Evident, ținând cont de acești factori, presupunem că măsurile destinate sporirii eficienței legislației penale trebuie orientate în două direcții principale [25, p. 296-297]:

a) *general-socială* – direcție ce presupune activitatea statului orientată spre îmbunătățirea condițiilor social-economice ale vieții societății, stabilizarea situației economice în ansamblu. În

această direcție necesită a fi realizate un sistem complex de măsuri cu caracter social-economic, politico-juridic și organizațional, inclusiv, măsuri orientate spre ridicarea conștiinței și culturii juridice a societății, prevenirea și depășirea nihilismului juridic. Tot în această direcție trebuie încadrată activitatea de concepere și elaborare a politicii penale a statului ca răspuns la provocările fenomenului criminalității, fiind astfel o determinantă a legii penale.

– *juridică* – direcție orientată spre consolidarea fundamentării științifice a normelor juridico-penale, asigurarea profesionalismului celor implicați în procesul legislativ, asigurarea caracterului sistemic al legislației penale, neadmiterea erorilor în elaborarea, aplicarea și interpretarea normelor penale, sporirea eficienței pedepsei penale. În concret, în cadrul acestei direcții este necesară realizarea următoarelor măsuri: asigurarea științifică a activității legislative; pregătirea cadrelor juridice în sfera legiferării; aprofundarea studierii și cunoașterii tehnicii legislative, în special, a tehnicii legislative penale; soluționarea uniformă a problemelor ce țin de prevenirea și înlăturarea erorilor în elaborarea, aplicarea și interpretarea normelor penale; determinarea factorilor ce influențează eficiența pedepsei și identificarea căilor de sporire a acesteia (toate aceste momente fiind, în viziunea noastră, direcții inerente politicii penale a statului).

2.3. Politica penală a statului ca factor de configurare a legii penale

Politica penală constituie unul dintre principalii factori de configurare a legii penale (dacă nu chiar principalul), de care depinde atât calitatea, cât și eficiența acesteia. Ipoteza în cauză (pentru secțiunea prezentă), însă necesită o dezvoltare corespunzătoare, în vederea aprecierii, cel puțin în linii generale, care este totuși conținutul politicii penale și cum își exercită influența asupra legii penale.

Teoria politicii penale își are începutul la mijlocul secolului al XIX-lea în doctrina vest-europeană, iar însăși termenul „politică penală” a fost lansat în circuitul științific în anul 1804 de către juristul german L. Feuerbach (*kriminal politik*), care a și definit-o ca „ansamblul procedeelelor represive prin care statul reacționează contra crimei”, altfel spus ca o politică represivă fondată pe teoria și practica sistemului penal [146]. Din câte se poate observa, politica penală în viziunea lui Feuerbach este sinonimă cu teoria și practica sistemului penal, o concepție care este tributară epocii în care a fost formulată, în sensul că specific acestei perioade este gândirea unor măsuri împotriva crimei, având un caracter preponderent represiv [93, p. 117].

Ulterior, concepția politicii penale a fost dezvoltată de către savantul german F. von List la sfârșitul secolului al XIX-lea, care, de asemenea, a privit-o ca un element de sine stătător al științei dreptului penal, precum și ca o luptă cu criminalitatea [266, p. 7-8].

În timp, politica penală a cunoscut mai multe definiții și interpretări, dar cel mai important

este că tot mai mult s-a subliniat necesitatea ca aceasta să nu fie redusă la noțiunea de drept penal, ci să fie văzută ca o reacție organizată și deliberată a colectivității împotriva activităților delictuoase, deviante sau antisociale.

Dezbaterile științifice pe marginea acestui subiect au continuat destul de intens, relevantă în acest sens fiind mai ales doctrina juridică și criminologică rusă. Merită enunțată în context, lucrarea fundamentală semnată de М.П. Чубинский în anul 1905 (considerată fiind una dintre cele mai importante destinate studierii politicii penale), în care destul de tranșant se susține că „politica penală constituie o ramură a științei dreptului penal” [349, p. 92].

Desigur, în secolul care a urmat, au fost susținute și alte viziuni care, fie au contrazis afirmațiile de mai sus, fie le-au dezvoltat substanțial. În acest sens, С.С. Босхолов [178, p. 25] și С.А. Борсученко [177, p. 55] afirmă că politica penală s-a format ca teorie în rezultatul nu doar a integrării științei dreptului penal, procesual penal, execuțional penal, a criminologiei și politicii sociale, dar și ca rezultat al apropierei și asocierii filosofiei, psihologiei, sociologiei, politologiei, științei conducerii sociale și a altor științe fundamentale. Astfel, ea a devenit un rezultat evident al cercetării complexe și multilaterale a criminalității și a altor fenomene și procese negative din viața socială. Prin urmare, cercetătorii evidențiază caracterul complex al politicii penale care excede limitele științei dreptului penal [27, p. 9].

Pe de altă parte însă, unii criminologi, susțin că „politica penală constituie numai o componentă a politicii criminologice, a cărei complexitate este superioară”, criminologia formând fundamentul politicii penale [11, p. 23].

Asemenea abordări au influențat substanțial modul de percepere și definire a conceptului de politică penală, generând numeroase opinii și viziuni.

Astfel, în prezent, asupra definirii conceptului de „politică penală” nu poate fi atestată o viziune unică, în studiile de specialitate acesta fiind interpretat în mod diferit. Mai mult, nu există unanimitate nici în ceea ce privește denumirea acestui fenomen: politică penală [47, p. 58; 142, p. 177], politică juridico-penală (care este privită fie ca sinonim al politicii penale [268, p. 4-5], fie ca un element component al acesteia [336, p. 6; 193, p. 73]), politică criminologică [164, p. 5-16; 226, p. 213; 326, p. 16-22], politică represivă [202, p. 23-32], politică criminală [145, p. 13] etc. (acceptându-se ca acești termeni să definească unul și același fenomen) [27, p. 9].

Reflectând asupra subiectului, Н.А. Лопашенко enunță că în „.... știința contemporană a apărut o poziție potrivit căreia termenul de „politică penală” nu este corect în sensul său direct, deoarece presupune o politică infracțională, criminală” (în acest sens, unii specialiști optează pentru noțiunea de „politică anticriminală” [217, p. 254] sau „politică anticrimă” [56, p. 75], cu toate că nu se preferă imaginea unei „lupte contra crimei” din care decurge prea frecvent un limbaj be-

licos (de tipul război criminalilor) [153, p. 51-58]). Astfel că, în viziunea sa, mai corectă ar fi utilizarea termenului de „politică juridico-penală”. Cu toate că o asemenea idee se justifică într-o anumită măsură, totuși nu trebuie ignorat faptul că termenul de „politică penală” este deja înrădăcinat de multă vreme și în pofida condiționării sale relative este perceput de toți uniform și corect. Ținând cont de aceste momente, cercetătoarea consideră posibilă utilizarea ambilor termeni – „politică penală” și „politică juridico-penală”. Mai mult, ea subliniază că atât termenii, cât și conținutul acestora sunt identici [268, p. 4].

Expunându-se pe marginea acestor reflecții, M.A. Кожевина consideră că în cazul în care se acceptă incorectitudinea noțiunii în cauză, ar fi binevenit ca acest fapt să fie recunoscut de către întreaga comunitate științifică pentru a se renunța la întrebuintarea lui. În caz contrar, ar fi necesar ca lucrurile să fie denumite așa cum sunt ele [233, p. 91].

Din această perspectivă, unii cercetători, sintetizând definițiile conceptului în cauză, au evidențiat trei accepțiuni ale politicii penale: extensivă, medie și restrictivă [268, p. 6-15] (potrivit altor voci – două accepțiuni: extensivă și restrictivă [38, p. 108; 233, p. 91]).

Accepțiunea extensivă prezintă politica penală ca fiind în general o luptă cu criminalitatea, care cuprinde un complex de măsuri sociale, economice, ideologice, juridice etc. [233, p. 91]. Astfel, în viziunea criminologului A.A. Герцензон (de origine basarabeană), politica penală „se realizează în procesul aplicării în practică atât a măsurilor speciale (criminalistice, juridico-penale, procesual-penale, execuțional-penale), cât și a măsurilor cu caracter social (economice, ideologice, medicale etc.)” [190, p. 179].

În mod similar, opinează și alți cercetători. Bunăoară, И.А. Зинченко și А.Ю. Трапицын privesc politica penală ca „parte a politicii sociale a statului în lupta cu criminalitatea. Conținutul acesteia cuprinde utilizarea în această sferă de activitate a unui complex de măsuri economice, juridice, sociale, organizaționale și de altă natură, determinarea sarcinilor strategice de optimizare și aplicare eficientă a legislației, precum și prevenirea infracțiunilor; scopul politicii penale – minimalizarea creșterii ratei criminalității și, în perspectivă, reducerea indicilor cantitativi și calitativi ai acesteia” [201, p. 87].

Cercetătorii autohtoni I.A. Ciobanu și Iu. Groza, acceptând sensul larg al noțiunii de politică penală, consideră că aceasta presupune ansamblul măsurilor îndreptate spre diminuarea criminalității, cum ar fi cele juridice, economice, sociale etc. [38, p. 108].

Privită în sensul său larg (adică, cuprinzând toate măsurile de influență asupra criminalității), politica penală este înțeleasă ca sinonim al conceptului de „luptă cu criminalitatea”. Fiind criticată o astfel de abordare (extensivă), în studiile de specialitate se susține că ea nu poate fi recunoscută ca corectă, deoarece duce la o anumită diluare a obiectului său, făcându-l prea greoi și

amorf. Din acest punct de vedere politica socială se transformă într-o politică penală [309, p. 71], fapt în esență inacceptabil (presupunem că sub acest aspect, pare a fi justificată recunoașterea de către unii cercetători doar a două accepțiuni a conceptului de politică penală: extensivă și restrictivă [27, p. 9]).

În același timp, o asemenea accepțiune este considerată a fi o utilizare improprie a termenului de „politică penală”, fapt ce s-a produs, potrivit lui O. Bejan, odată cu conceperea, ca urmare a dezvoltării criminologiei, tot mai clară a activității anticrimă drept un sistem de acțiuni de ordin atît penal, cît și extrapenal (politice, juridice, sociale, economice, educaționale etc.), în condițiile în care nu exista un termen special, apt să includă toate aceste semnificații distincte. S-a apelat inițial deci la termenul cel mai apropiat după sens („politică penală” – elementul principal fiind cel de „politică”, în timp ce calificativul „penală” este un element secundar menit a-l concretiza pe primul), iar apoi specialiștii, teoreticieni și practicieni, au înțeles că este nevoie de un termen specific, lansând o serie de alternative [11, p. 23].

O anumită clarificare în acest context atestăm la cercetătoarea H.A. Лопашенко, care atribuie măsurile cu caracter social, economic și ideologic „politicii statului de contracarare a criminalității”, în cadrul căreia identifică o sferă de sine stătătoare – politica penală (juridico-penală) [268, p. 4].

Aceeași idee poate fi atestată și la N. Queloz, care demonstrează că politicile publice au ca subdiviziune politicile de control social, care la rândul lor, le cuprind pe cele de securitate și pe cele economice și sociale, din care derivă în final politicile criminale și cele penale. În viziunea sa, politica penală reprezintă doar unul dintre numeroasele modalități în care politica criminală acționează și urmărește să „elaboreze incriminările (definițiile infracțiunilor) și sancțiunile corespunzătoare și care se individualizează în sentințele pronunțate de către justiție” [153, p. 51-58].

Referitor la *accepțiunea „medie”* a conceptului, notăm că aceasta restrânge conținutul politicii penale la totalitatea „altor politici de drept, așa-ziselor ramuri criminale” [268, p. 11]. În acest sens, se susține că doar măsurile speciale de prevenire a criminalității, determinate de legislația penală, procesual-penală și execuțional-penală, de datele științei, inclusiv criminologia și criminalistica, formează conținutul politicii penale [177, p. 57].

În concret, И.А. Исмаилов consideră politica penală ca fiind o direcție a activității statului realizată la nivelul conducerii și administrării politice, luării și realizării deciziilor concrete care au ca menire principală determinarea și transpunerea în practică a sarcinilor, formelor și conținutului măsurilor specifice de luptă cu criminalitatea (de influență asupra acesteia), organizarea și asigurarea funcționării optime și dezvoltarea acestui sistem în baza unor resurse informaționale, juridice și ideologice corespunzătoare și în interacțiune cu alte sisteme sociale [216, p. 124].

La fel, А.И. Копобеев, А.В. Усе și Ю.В. Голик susțin că politica penală presupune linia generală, care determină principalele direcții, scopuri și mijloace de influență asupra criminalității prin intermediul elaborării legislației penale, procesual-penale, execuțional-penale, a practicii de aplicare a acesteia, precum și prin elaborarea și realizarea măsurilor orientate spre prevenirea infracțiunilor. În structura politicii penale, ei includ (ca și mulți alți cercetători) ca elemente componente: politica juridico-penală, politica procesual-penală, politica execuțional-penală și politica criminologică [243, p. 7].

Deci, în așa-numita *accepțiune „medie”*, politica penală cuprinde o serie de elemente componente, precum: juridico-penală, procesual-penală, execuțional-penală (potrivit unor cercetători și: criminologică [243, p. 7], operativ-investigațională și postpenitenciară [201, p. 87]).

Vorbind despre *accepțiunea restrictivă* a conceptului în discuție, precizăm că diferiți cercetători se expun în mod diferit asupra conținutului acesteia. Astfel, О.Н. Бибик concretizează că în sens restrâns, politica penală presupune o direcție a activității statului, legată de aplicarea măsurilor juridico-penale de luptă împotriva criminalității (în acest caz, sinonimul politicii penale este „politica juridico-penală”) [172, p. 28].

La rândul său, М.А. Кожевина susține că în sens îngust, aceasta este politica juridico-penală, care constituie o parte componentă a politicii penale (direcție de sine stătătoare a politicii statului) și cuprinde, potrivit semnificației termenului „juridico-penală” – sfera dreptului, și potrivit termenului „politica” – sfera activității statului [232, p. 91].

În legătură cu termenul „politică”, considerăm a fi necesare unele precizări. Astfel, de cele mai multe ori, politica penală – fiind în cele din urmă o politică – este confundată cu politica în general, cu care nu are însă vreo contingență structurală sau intrinsecă. Diferența calitativă dintre cele două noțiuni decurge din faptul că în timp ce politica reprezintă preocuparea unor partide sau altor formațiuni politice, care promovează, în general, interese sau deziderate de grup sau de partid, politica penală reprezintă o strategie și o tactică la nivelul întregii societăți, pentru contracararea fenomenului criminalității. Aceasta este și motivația concluziei potrivit căreia politica penală – întocmai ca și suveranitatea și independența statului – nu poate avea culoare politică [114, p. 10].

Revenind la subiect, notăm că în viziunea cercetătorilor autohtoni I.A. Ciobanu, Iu. Groza, *stricto sensu*, politica penală presupune prezența doar a măsurilor juridice, axate pe activitatea nemijlocită a organelor de drept [38, p. 108].

Respectiv, abordarea îngustă a conceptului de politică penală o reduce pe aceasta fie la ansamblul mijloacelor juridice (privită ca „politică penală”), fie la arsenalul juridico-penal (văzută ca „politică juridico-penală”) [27, p. 10]. Pentru primul caz, exemplificăm definiția expusă de А.В. Валентукевич, potrivit căruia politica juridico-penală este o politică în sfera luptei cu crimi-

nalitatea în cadrul căreia statul determină principalii vectori ai activității organelor de drept și a altor organe de stat, ai formațiunilor obștești în sfera ocrotirii drepturilor omului, a subiecților relațiilor sociale față de atentatele criminale, de prevenire a infracțiunilor și delictelor, reprimarea oportună a acestora, atragerea la răspundere penală a persoanelor ce comit infracțiuni, executarea pedepselor și a altor măsuri de răspundere penală de către condamnați [182].

În al doilea caz, este relevantă definiția formulată de către Д.А. Зыков și А.В. Шеслер, în opinia cărora: „Direcția cea mai importantă și prioritară a politicii statului în sfera combaterii criminalității o constituie politica juridico-penală, care presupune o activitate specială a statului orientată spre influențarea criminalității prin intermediul arsenalului juridico-penal. Politica juridico-penală constituie o parte componentă a politicii penale în sfera luptei cu criminalitatea cu ajutorul măsurilor de răspundere penală, de influență asupra persoanelor ce au comis infracțiuni prin intermediul aplicării normelor de drept penal, care stimulează conduita pozitivă a indivizilor” [203, p. 85].

Politica penală este văzută în sens îngust și de către criminologi, care susțin că aceasta reprezintă modul de realizare a represiunii penale ca măsură de ținere sub control criminologic a criminalității (ea include patru elemente principale: incriminarea și dezincriminarea unor fapte sociale, modul de sancționare a faptelor considerate infracțiuni, aprecierea distructivității sociale a faptelor concrete și gradul de limitare a vieții private în numele intereselor sociale de securitate criminologică) [11, p. 23; 56, p. 75].

În context, merită atenție și reflecțiile altui cercetător, P.A. Трощенко, care luând în considerație interpretarea variată a conceptului de politică penală, conchide că definiția acesteia în știință este abordată în trei nivele [335, p. 110]:

- ca politică a statului de luptă împotriva criminalității determinată și realizată atât prin măsuri juridice, cât și nejuridice de contracarare a acestui fenomen;
- ca politică a statului de luptă împotriva criminalității determinată și realizată doar în baza normelor de drept;
- ca politică a statului de luptă împotriva criminalității determinată și realizată doar în baza normelor de drept penal.

Autorul susține că însăși termenul de „politică juridico-penală” (în condițiile în care este preferabil celui de „politică penală” – e.n.) poate fi înțeles în dublu sens: ca politică penală determinată și realizată numai prin intermediul normelor de drept penal, fie prin normele de drept în general. În primul caz, sintagma „juridico-penală” presupune apartenența normelor exclusiv dreptului penal, în cel de-al doilea caz, politica juridico-penală este politica penală determinată și realizată în general prin normele de drept. În acest ultim caz, P.A. Трощенко consideră că ar fi mai

corect să se vorbească de o „politică normativ-penală” ca politică a statului de contracarare a criminalității prin intermediul activității normative și de realizare a dreptului, adică politică fundamentată atît pe ramurile legislației, de esența cărora ține stabilirea pedepselor și a modului de aplicare a acestora (politica juridico-penală, procesual-penală, execuțional-penală), cît și a altor ramuri ale legislației. Respectiv, domnia sa conchide: politica normativ-penală constituie o parte a politicii penale a statului, determinată și realizată în baza normelor dreptului, în timp ce politica juridico-penală este parte a politicii normativ-penale, determinată și realizată în baza normelor legii penale [335, p. 111].

Asupra aspectului în cauză a reflectat și С.А. Борсученко, care privește „politica penală” ca fiind o noțiune cu mult mai largă cuprinzând întregul complex de măsuri de luptă cu criminalitatea. La rândul său, „politica juridico-penală” se limitează la activitatea legislativă și de aplicare practică a legii de către organele puterii de stat în sfera reglementării juridico-penale, reprezentând nucleul și baza normativă a politicii penale a statului, constituind o parte componentă și un element structural al acesteia [177, p. 58] (idee atestată și la С.Ф. Милуков [283, p. 190]).

În context, В.И. Тюнин, criticând identificarea politicii juridico-penale cu politica penală, susține că în prezent politica juridico-penală poate fi privită ca o parte a politicii penale, care presupune o direcție de activitate a organelor legislative și executive de elaborare a dispozițiilor legislației penale, criminalizării și decriminalizării faptelor, elaborarea tipurilor și mărimilor de pedepsă în sancțiunile componentelor concrete de infracțiune [336, p. 6].

Cercetătoarea Е.В. Епифанова, expunându-se pe marginea acestui moment, susține că „politica penală”, constând din politica juridico-penală, procesual-penală, execuțional-penală, criminologică, determină principalele direcții, scopuri și mijloace de influență asupra criminalității. „Politica juridico-penală” este, respectiv, acea parte a politicii penale a statului care este orientată spre contracararea criminalității în scopul protecției persoanei, proprietății, statului și a altor obiecte (interese) protejate de legea penală față de atentatele criminale. Scopul politicii juridico-penale constă în influențarea criminalității prin elaborarea concepțiilor teoretice orientate spre contracararea și prevenirea criminalității; formularea coerentă a legislației penale, procesual-penale, execuțional-penale și reglementarea practicii aplicării acesteia [193, p. 73].

Un aspect important ce poate fi desprins din aceste reflecții teoretice ține în viziunea noastră de coraportul dintre dreptul penal și politica penală. Dreptul penal, după cum se știe, reprezintă un sistem de norme juridice, în timp ce politica penală presupune ideile directoare care determină conținutul normelor și instituțiilor juridice penale, direcția activității structurilor de stat și a organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea luptei cu criminalitatea. Respectiv, dreptul penal constituie instrumentul politicii penale, iar aplicarea practică a normelor de drept penal presupune

transpunerea în viață a politicii penale a statului [265, p. 25].

Desigur, dincolo de clarificarea accepțiunii largi sau înguste în care este definită politica penală și de încercările de a deosebi „politica penală” de „politica juridico-penală”, prezintă importanță deosebită și alte aspecte ale definițiilor expuse în literatura de specialitate. Pentru aceasta, vom mai cita câteva din ele:

– М.А. Кожевина – politica penală este acea parte a politicii de stat orientată spre protecția celor mai importante relații sociale față de atentatele criminale prin elaborarea și aplicarea măsurilor de influență juridico-penală, realizate în contextul activității legislative și de aplicare practică a organelor competente ale statului [233, p. 94].

– Н.А. Лопашенко consideră politica penală ca fiind parte a politicii de stat, o componentă fundamentală a politicii statului de contracarare a criminalității, direcție a activității statului în sfera protecției celor mai importante valori pentru individ, societate și stat, relații sociale și interese legale față de atentatele criminale, care constă în elaborarea principiilor de determinare a cercului de fapte penale și a trăsăturilor legale ale acestora și formularea ideilor, principiilor, formelor și metodelor de influență juridico-penală asupra criminalității în scopul reducerii influenței negative a acesteia asupra proceselor sociale [268, p. 4].

– Г.Ю. Лесников înțelege politica penală ca un sistem de principii, prescripții politice și politico-juridice, norme juridice și sociale anticriminale, programe criminologice și de resocializare a infractorilor, elaborate științific și realizate de către stat în colaborare cu subiecții societății civile în vederea asigurării ordinii de drept, prevenirii și luptei cu criminalitatea, asigurării securității persoanei, și în unele cazuri a securității naționale. Politica penală este predeterminată de condițiile naționale și internaționale de luptă cu criminalitatea și terorismul, se exprimă prin crearea și realizarea unui sistem unic și multilateral de directive (politice) de stat, norme juridice de drept penal, procesual-penal, execuțional-penal și de altă natură; se bazează pe principiile prevenirii criminalității, luptei cu aceasta la nivel național și internațional și atitudinea față de infractori [265, p. 29].

Semnificația deosebită a acestor definiții constă în faptul că în cuprinsul lor sunt evidențiate obiectul, metodele, mijloacele și subiecții ce realizează politica penală. Sub aspect comparativ, precizăm că o asemenea formulă consistentă a conceptului de politică penală nu poate fi atestată nici în doctrina autohtonă, nici în cea românească. Spre exemplu, în dicționarele românești de drept penal și procedură penală, politica penală este definită ca:

– „parte a politicii generale a statului care cuprinde ansamblul măsurilor și mijloacelor de prevenire și combatere a infracțiunilor” [3, p. 213];

– „ansamblul obiectivelor pe care statul le urmărește în lupta contra fenomenului criminal

și a mijloacelor preventive sau represive pe care le aplică în acest scop (de ex., sancțiunile penale)” [133, p. 311] etc.

O expunere mai detaliată poate fi atestată în lucrările de specialitate. Bunăoară, M.I. Rusu notează că politica penală este o parte a politicii generale a statului și se referă la măsurile și mijloacele ce trebuie adoptate pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional într-o anumită țară, pe o perioadă determinată. Politica penală este ansamblul procedeeleor susceptibile să fie propuse legiuitorului sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat, pentru stoparea criminalității. În cadrul politicii penale se stabilește scopul dreptului penal, principiile acestuia, iar normele juridice penale elaborate trebuie să asigure, ca urmare a aplicării lor, realizarea scopului dreptului penal [126, p. 6].

Din câte se poate observa, cercetătorul abordează conceptul de politică penală într-un sens îngust, reducându-i conținutul exclusiv la măsurile cu caracter penal. O idee asemănătoare poate fi atestată la majoritatea cercetătorilor români. Mai mult, în doctrina românească nu este trasată nici o demarcație între politica penală și cea juridico-penală, ultima nefiind identificată ca categorie distinctă. În schimb, este remarcabil că în conținutul conceptului de politică penală cea mai mare pondere revine activității legiuitorului și normelor de drept penal, adică legii penale.

În arealul științific autohton se susține că conținutul politicii juridico-penale include în sine determinarea spectrului de măsuri de influență asupra criminalității în ansamblu, prin crearea unui cadru normativ în vederea previziunii faptelor ce constituie infracțiuni și excluderea acelor care nu prezintă gradul prejudiciabil al unei fapte pasibile de răspundere penală (criminalizare și decriminalizare), evidențierea caracterului de sancționare a faptelor infracționale și a temeiurilor, condițiilor de aplicare a instituțiilor liberării de răspundere și pedeapsă penală (penalizare și depenalizare) [53, p. 104], determinarea posibilităților legale de încadrare a unor fapte prejudiciabile drept infracțiuni concrete [12, p. 88]. Astfel, este ușor de observat că la noi, cercetătorii aderă și recunosc accepțiunea îngustă a conceptului de politică penală.

Revenind la doctrina rusă, de altfel, destul de bogată în cercetări de acest gen, și dat fiind faptul că în cadrul ei nu poate fi atestată totuși o definiție unanim acceptată a politicii penale, vom atrage atenția la aceea că unii cercetători propun o formulă de conciliere. În acest sens, Г.М. Миньковский susține că indiferent cum s-ar denumi direcțiile de activitate ale statului și societății legate de lupta cu criminalitatea, este vorba de o parte componentă importantă a politicii interne care asigură funcționarea eficientă a politicii economice, ideologice și sociale [284, p. 7].

Dezvoltând această idee, С.С. Босхолов subliniază că: „principalul constă nu în definirea exactă și completă a obiectului și conținutului politicii penale, dar în faptul ca [178, p. 29]:

- în primul rând, din această definiție să fie clară politica statului, strategia și tactica luptei

cu criminalitatea;

– în *al doilea rând*, locul principal în cadrul acestei lupte cu criminalitatea trebuie să revină dreptului, care prin esența sa, constituie însăși o materializare a politicii, ce realizează valorile statului de drept: securitatea persoanei, a societății și a statului; drepturile și libertățile omului și cetățeanului; legalitatea, umanismul și dreptatea;

– în *al treilea rând*, trebuie luat în considerație caracterul complex și multiaspectual al politicii penale, în special, nivelul său conceptual, normativ și practic”.

Cu toate că în mare parte cercetătorul are dreptate, totuși trebuie să recunoaștem că necesitatea de a da o definiție conceptului de politică penală, aptă să răspundă obiectivelor și scopurilor urmărite rezidă în faptul că, odată conturate trăsăturile acestui tip de politică statală, opera de realizare a politicii penale are mai multe șanse de a fi dusă la bun sfârșit. După cum susțin unele voci, este evident că doar după înțelegerea acestei noțiuni, iar prin definire se face un mare pas în acest sens, se poate trece cu adevărat la conceperea unui plan coordonat de acțiune în domeniul penal care să fie în concordanță cu imperativele de securitate pe care le ridică societatea actuală [124, p. 5].

Din acest punct de vedere, este relevantă opinia lui C.C. Босхолов, care susține că prin politica penală trebuie înțeles [178, p. 29]:

1) o politică a statului de luptă cu criminalitatea, exprimată în acte normative corespunzătoare (legi, Hotărâri ale Parlamentului, decrete prezidențiale, Hotărâri de Guvern);

2) o teorie științifică și sinteză a cunoștințelor politice, sociologice și juridice corespunzătoare;

3) un tip special de activitate socială, orientată spre o contracarare activă a criminalității și a altor delictе.

În esență, este vorba de trei nivele ale politicii penale: *normativ*, *teoretic* și *practic*. La o analiză atentă a acestora se poate constata că ele sunt indispensabile pentru existența politicii penale. Mai mult, pentru eficiența acestora sunt absolut necesare: o fundamentare științifică complexă (interdisciplinară), o reglementare coerentă și completă, precum și o realizare practică consecventă și competentă [27, p. 12]. Pe cale de consecință pot fi identificați și subiecții responsabili de realizarea nivelelor respective ale politicii penale: nivelul normativ revine legiuitorului, nivelul teoretic – doctrinei și savanților, nivelul practic – sistemului organelor de ocrotire a ordinii de drept.

Într-o altă accepțiune, subiecții politicii penale sunt, pe de o parte, organele supreme ale puterii de stat care apreciază, formulează, exprimă și consolidează politica penală a statului și, pe de altă parte, subiecții realizării și promovării politicii penale sau a aplicării acesteia în viață [90, p.

29]. O concretizare în acest sens, regăsim la cercetătorul român V. Pașca, care distinge între o politică penală legislativă, în raport cu activitatea legiuitorului de incriminare-dezincriminare a unor fapte și de o politică penală judiciară în raport de orientarea sistemului judiciar în aplicarea legii penale [105, p. 8-9].

Potrivit cercetătorilor autohtoni [142, p. 178], în realizarea politicii penale rolul principal revine sferei de creare a normelor juridice, întrucât doar legea este în măsură să indice asupra ilegalității și posibilității de pedeapsă penală a faptei. Politica penală realizată de către legiuitor poate fi caracterizată drept arta de creare și de perfecționare a legii penale. Sub acest aspect, anume legiuitorului îi aparține cel mai important rol în elaborarea politicii penale.

Accentuând în mod deosebit acest rol, unii autori ruși reduc politica juridico-penală doar la activitatea legiuitorului, obiectul căreia este legea penală, principalele mijloace sau instrumentarul utilizat de către legiuitor constând din: criminalizare, decriminalizare, penalizare și depenalizare [336, p. 5].

În concret, se susține că formularea normei juridico-penale este una din etapele finale ale incriminării faptei [294, p. 485]. În același timp, politica determină nu doar conținutul prohibiției penale, dar și forma acesteia, inclusiv alegerea procedeeleor, mijloacelor și modalităților, cu ajutorul cărora se realizează materializarea prohibiției. Sub acest aspect, politica juridico-penală are menirea de a asigura unitatea și continuitatea cerințelor față de procesul incriminării [294, p. 486].

Astfel, sistemul legislației penale, fiind un rezultat al politicii juridico-penale, se creează la etapa sa finală în baza regulilor de tehnică legislativă. Anume datorită acestora, sistemul dat capătă calitatea de a fi o exprimare fidelă a cerințelor politicii juridico-penale [294, p. 486].

Privită sub acest aspect, politica penală este considerată a fi un element constitutiv al dreptului penal [301, p. 69]; un factor de configurare a dreptului, iar legea penală este instrumentul de realizare a politicii penale” [232, p. 22].

Aflându-se în atenția cercetătorilor autohtoni, politica penală actuală a Republicii Moldova este apreciată ca marcată de grave erori, mai ales în ceea ce privește alegerea strategiei de combatere a criminalității (represivă versus umanistă). În pofida numeroaselor declarații de susținere a umanismului în legislația penală, Codul penal al RM prevede aplicarea largă a represiunii penale în forma închisorii [142, p. 178]. Mai mult, în spațiul CSI, se constată că legea penală ca element al politicii penale și politica penală în ansamblu său, tot mai mult capătă un caracter de clasă, represiunea penală în cea mai mare parte fiind orientată spre păturile mai sărace ale populației, în timp ce criminalitatea celor bogați rămâne în afara răspunderii penale [336, p. 6].

Evident, acest fapt denotă o încălcare gravă a principiului constituțional al egalității persoanelor în fața legii și a justiției și, prin urmare, reliefează caracterul discriminant al politicii penale.

Dincolo de aceste aspecte strategice ale politicii penale, specialiștii denotă și alte erori admise în procesul de conturare a politicii penale. Una dintre cele mai principale este considerată *încălcarea principiului abordării științifice a acestui proces* sau respectarea parțială a acestuia. În concret, se are în vedere că proiectele actelor normative sunt supuse expertizei în diverse instituții de stat, inclusiv științifice, însă opiniile experților (practicieni și teoreticieni), nu sunt obligatorii pentru legiuitor, fapt ce duce la o ineficiență a politicii penale în general [142, p. 179].

Soluția în acest caz este văzută în luarea unui set de măsuri ce țin de: consacrarea normativă a principiului abordării științifice a politicii penale chiar în legea penală; perfecționarea expertizei actelor legislative (sub aspect calitativ – prin antrenarea teoreticienilor și practicienilor, și cantitativ – prin susținerea financiară adecvată); examinarea periodică a întregului spectru de acte normative, care exprimă politica penală pentru a elimina erorile și contradicțiile; interzicerea adoptării actelor legislative neaprobată de către experți [142, p. 179-180].

În viziunea noastră, cauza acestei situații rezidă în cea mai mare parte în faptul că, în prezent, politica penală apare ca un concept al cărui conținut este determinat de legea penală, „în loc ca legea penală să fie expresia politicii penale a statului” [109, p. 10]. În acest sens, este destul de evident că politica penală trebuie să determine conținutul legislației penale, deoarece anume principiile și tendințele politicii penale conturează sfera faptelor care ar trebui să fie considerate infracțiuni, gama mijloacelor statale permise în lupta împotriva criminalității și principiile de aplicare a acestora [268, p. 3-4]. Altfel spus, legea penală trebuie să fie un instrument de realizare a politicii penale a statului. În acest sens, Curtea Constituțională a RM reține că incriminarea faptelor în legea penală, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, cum ar fi prescriptibilitatea răspunderii penale, se întemeiază pe rațiuni de politică penală [73].

În lumina celor expuse, considerăm că o condiție fundamentală pentru eficiența respectivei politici ține de realizarea acesteia în baza unei *concepții clare și concrete a politicii penale* consacrată la nivel legislativ, care să stabilească scopul, obiectivele, metodele și mijloacele de realizare a acesteia [27, p. 12].

Ținând cont de faptul că o expunere chiar și succintă asupra unui eventual model de concepție a politicii penale, implică inevitabil necesitatea unor investigații cu mult mai profunde și ample în materie, fapt ce în mare parte excede scopului și obiectivelor prestabilite în prezenta lucrare, noi ne vom limita a puncta doar câteva momente pe care aceasta în mod obligatoriu trebuie să le conțină. Astfel, considerăm a fi justificat și necesar ca „concepția” să fie axată pe cele trei nivele identificate în literatura de specialitate: *teoretic, normativ și practic*.

La nivelul *teoretic*, ar fi binevenită prevederea instituirii unui *Centru național de politici penale* în care să activeze cei mai buni specialiști, penaliști, criminologi din țară, care astfel să

asigure fundamentarea științifică a politicii penale a statului, implicit a legii penale (a cărei expertiză să fie de altfel obligatorie pentru orice proiect de lege în materie penală).

În cazul nivelului *normativ* să fie evidențiat rolul tehnicii legislative în elaborarea legii penale și prevăzute unele măsuri de consolidare a acesteia (de ex., prin necesitatea dezvoltării teoriei tehnicii legislative penale, elaborarea unor metodologii obligatorii în procesul elaborării și modificării legii penale, consolidarea tehnicii legislative penale ca disciplină didactică în instituțiile de învățământ superior etc.).

Printre măsurile și direcțiile indicate la nivelul *practic* din Concepție ar trebui să se regăsească și elaborarea unor analize statistice asupra rezultatelor aplicării legii penale, cu indicarea gradului de eficiență a acesteia, factorilor negativi și pozitivi care au avut impact în procesul aplicării legii etc. (analize care la rândul lor vor servi ca repere empirice pentru fundamentarea în continuare a eventualei modificări, completări și perfecționări a legii penale și a politicii penale în ansamblu).

În concluzie: studierea mai multor lucrări științifice ale cercetătorilor ruși care au abordat problema politicii penale (unii din ei susținând chiar necesitatea constituirii politicii penale ca ramură a științei penale și, respectiv, ca disciplină didactică [341, p. 393-397; 216, p. 128]) ne determină să constatăm că în arealul științific autohton acest subiect este neglijat cu desăvârșire și nejustificat. În mod logic, putem deduce [27, p. 12] că Republica Moldova practic nu dispune de o politică penală clar conturată și fundamentată științific, despre acest fapt vorbind și însăși lipsa Concepției politicii penale. Evident aceasta nu înseamnă că statul nu întreprinde măsuri corespunzătoare în vederea contracarării criminalității, ci doar pune sub semnul întrebării eficiența și rezultativitatea acestora, inclusiv calitatea și eficiența legii penale.

2.4. Concluzii la capitolul 2

Abordarea legii penale sub aspectul calității, eficienței și a factorilor de configurare ne-a permis să generalizăm următoarele idei importante:

1. *De jure*, Codul penal al RM este unicul act juridic generalizator, care cuprinde într-o formă sistematizată toate normele legislației penale a țării, adică este unica lege penală a Republicii Moldova, *de facto* însă, legiuitorul admite, nejustificat și contrar legii, prezența „normelor juridico-penale” și în alte acte legislative cu caracter extrapenal, moment ce afectează caracterul sistemic al legii penale și eficiența acesteia.

2. Dezvoltarea societății, în condițiile integrării europene, cere din partea legiuitorului o atenție deosebită față de calitatea legii penale adoptate, moment de care depinde eficiența realizării acesteia. Cu regret, problema calității și eficienței legii penale nu poate fi recunoscută ca fiind

profund studiată în doctrina juridico-penală autohtonă.

3. Calitatea legii penale influențează stabilitatea raporturilor juridice, adică securitatea juridică.

4. Calitatea legii penale depinde de întrunirea criteriilor de conținut cât și de formă cuprinse în sistemul tehnicii legislative, fapt ce presupune că respectarea regulilor acesteia constituie principala condiție pentru asigurarea calității legii penale.

5. Eficiența legii penale este determinată în general de două procese importante: procesul elaborării sale și procesul aplicării sale. Rolul primordial în acest sens îi revine procesului de elaborare, care trebuie să asigure sub toate aspectele calitatea legii penale și să prevină astfel aplicarea unei legi penale defecte. În condițiile în care se va obține o lege penală de calitate, eficiența acesteia va depinde în totalitate de procesul aplicării sale practice.

6. Măsurile destinate sporirii eficienței legislației penale trebuie orientate către două direcții principale: general-socială și juridică, ultima fiind îndreptată spre consolidarea fundamentării științifice a normelor juridico-penale, asigurarea profesionalismului celor implicați în procesul legislativ, asigurarea caracterului sistemic al legislației penale, neadmiterea erorilor în elaborarea, aplicarea și interpretarea normelor penale, sporirea eficienței pedepsei penale.

7. Politica penală a statului, ca factor determinant de configurare a legii penale, trebuie să dispună de trei nivele clar conturate și bine dezvoltate: *teoretic*, *normativ* și *practic*. Nivelul teoretic (o doctrină dezvoltată) și normativ (o concepție clară a politicii penale) sunt indispensabile pentru calitatea și stabilitatea legii penale. Altfel spus, în prezent este absolut necesară elaborarea unei Concepții a politicii penale a Republicii Moldova, clare, consecvente și fundamentate științific.

3. BAZELE METODOLOGICE ALE TEHNICII LEGISLATIVE PENALE

3.1. Tehnica juridică și tehnica legislativă: conținut și delimitare

Presupunem că e de la sine înțeles că pentru a cunoaște esența și conținutul tehnicii legislative penale este necesar a cunoaște ce reprezintă tehnica juridică (și tehnica legislativă) la general, aceasta servind drept fundament metodologic pentru prima.

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române cuvântul „tehnică” înseamnă „ansamblu de procedee și deprinderi folosite într-un anumit domeniu de activitate”, „totalitatea procedeeelor întrebuințate în practicarea unei meserii, a unei științe etc.” [57, p. 1079].

Cercetătorii înțeleg prin „tehnică” un ansamblu de metode, procedee și reguli, care, îmbinate cu o anumită măiestrie personală a celui ce le aplică, sunt utilizate în vederea executării unei lucrări, în practicarea unei profesii oarecare. Tehnica reprezintă, deci, un gen de cunoaștere, care trebuie să permită, pornind de la știință, folosirea practică a unui fenomen, a unei legi științifice [6, p. 199].

În literatura de specialitate pot fi atestate mai multe definiții și explicații ale *tehnicii juridice*, unele mai generale, altele mai concrete. Astfel, Vl. Hanga înțelege prin *tehnică juridică* totalitatea procedeeelor de ordin material și intelectual care urmăresc aplicarea principiilor de drept la realitățile concrete ale vieții sociale. Venind cu unele precizări, autorul subliniază că știința dreptului stabilește anumite principii generale, iar tehnica juridică urmărește să le aplice în mod concret la varietatea și complexitatea vieții sociale. Respectiv, tehnica juridică presupune folosirea anumitor elemente convenționale, care să adapteze și să actualizeze principiile generale și abstracte ale dreptului la finalitățile concrete și precise ale societății [71, p. 5].

Printr-o formulă asemănătoare, tehnica juridică este definită și de către prof. N. Popa, în viziunea căruia, aceasta presupune ansamblul mijloacelor, procedeeelor, artificiilor prin care necesitățile pe care le înfățișează viața socială capătă formă juridică (se exprimă în conținutul normei de drept) și se realizează apoi în procesul conviețuirii umane [111, p. 226] (definiție atestată și la unii cercetători autohtoni [120, p. 30]).

Într-o manieră mai concretă tehnica juridică este explicată de către I. Craiovan, care o privește ca un proces complex ce desemnează anumite reguli, principii, metode, procedee, operații folosite pentru elaborarea, realizarea, aplicarea și interpretarea normelor juridice [52, p. 263]. Într-o altă accepțiune, tehnica juridică desemnează totalitatea mijloacelor, metodelor, procedeeelor și tehnicilor utilizate de organele puterii de stat în procesul de inițiere, elaborare, adoptare și aplicare a actelor normative [137, p. 194].

Cercetătorii autohtoni D. Baltag și Al. Guțu consideră că *tehnica juridică* reprezintă ansam-

blul procedeeelor și metodelor folosite în scopul traducerii optime în acte normative a voinței de stat, precum și în scopul realizării și aplicării acestora în viață. În viziunea acestora, tehnica juridică este un concept complex, care cuprinde atât tehnica elaborării dreptului, cât și tehnica realizării, aplicării, interpretării și sistematizării dreptului [6, p. 201].

În ceea ce privește doctrina juridică rusă, în cadrul acesteia tehnica juridică este definită în mod diferit (existând o multitudine de interpretări și abordări a acestui fenomen). Vom cita doar câteva definiții. Astfel, О.Г. Соловьев înțelege tehnica juridică ca un sistem de reguli, procedee (metode) și mijloace elaborate în baza teoriei și practicii activității de creare și realizare a dreptului, folosite în procesul realizării voinței juridice (de creare, interpretare și aplicare a dreptului) a organelor și persoanelor împuternicite ale statului [325, p. 30].

În același timp, o cu totul altă abordare propune М.Л. Давыдова care, în baza analizei mai multor definiții date tehnicii juridice, conchide că aceasta reprezintă un sistem de reguli și mijloace profesional juridice folosite la întocmirea actelor juridice și realizarea altor activități juridice în sfera elaborării și interpretării dreptului, realizării publice sau private a dreptului, care asigură perfecțiunea formei și a conținutului acestuia [191, p. 50].

Deci, din câte se poate observa tehnica juridică este extinsă de la sfera publică la cea privată, fiind recunoscută utilizarea ei la întocmirea oricăror acte juridice (normative sau individuale), de către autorități publice sau persoane private. Prin urmare, tehnica juridică este recunoscută a fi inerentă oricărei activități juridice (avându-se în vedere în acest caz utilizarea acesteia atât la elaborarea legilor și a actelor normative, cât și la întocmirea sentințelor și hotărârilor judecătorești, diferitor contracte civile, cereri de angajare la serviciu etc. [223, p. 399-477]).

Sintetizând cele relatate, pot fi punctate câteva momente principale care configurează conceptul tehnicii juridice [33, p. 5]:

- ea presupune un ansamblu de reguli, principii, metode, procedee etc.;
- acestea sunt folosite în procesul de elaborare, interpretare, realizare și aplicare a dreptului;
- sunt utilizate în activitatea autorităților publice și de către particulari;
- este folosită în activitatea juridică (atât cea scrisă, cât și verbală);
- cuprinde atât sfera publică, cât și cea privată;
- asigură perfecțiunea dreptului ca formă și conținut.

În general, conținutul noțiunii de *tehnica juridică* este considerat a fi unul deosebit de complex, el implicând momentul receptării de către legiuitor a comandamentului social, aprecierea sa selectivă și elaborarea normei (tehnica legislativă), dar cuprinde, de asemenea, și momentul realizării (al transpunerii în viață) normei de drept construite de legiuitor (tehnica realizării și interpre-

tării dreptului) [112, p. 203]. Pe cale de consecință, specialiștii susțin că *tehnica juridică* cuprinde două segmente principale [137, p. 194]:

- un prim segment este acela al creării dreptului care parcurge trei etape: inițierea, elaborarea și adoptarea actului normativ. Acest segment este definit drept *tehnica legislativă*.
- un al doilea segment este acela al aplicării actelor normative, respectiv al transpunerii în viață a normelor juridice. Acest segment este definit drept *tehnica realizării dreptului*.

Într-o altă opinie, în structura tehnicii juridice sunt identificate (în funcție de forma de realizare a voinței juridice a subiectului) [325, p. 30; 176, p. 92]:

- *tehnica creării dreptului* (legislativă, normativă, tehnica actelor juridice individuale);
- *tehnica interpretării dreptului* și
- *tehnica aplicării dreptului*.

Cu mult mai complex prezintă structura tehnicii juridice cercetătoarea T.B. Кашанина [223, p. 94-95], potrivit căreia aceasta cuprinde următoarele tipuri de tehnici: *tehnica elaborării dreptului* (tehnica legislativă *stricto sensu*), *tehnica publicării actelor normative*, *tehnica sistematizării actelor juridice*, *tehnica interpretării*, *tehnica realizării dreptului* și *tehnica aplicării dreptului*. Drept criteriu al acestei tipologii, autoarea folosește etapele reglementării juridice (crearea dreptului, acțiunea dreptului și realizarea dreptului), în fiecare din ele fiind întocmite de regulă diferite acte juridice.

Totuși, în pofida acestei delimitări recunoscute de majoritatea cercetătorilor, uneori tehnica juridică se confundă cu tehnica legislativă, printr-o reducere nejustificată a sferei primei doar la procesul elaborării normative. Dar, din câte se poate observa, există o distincție clară între aceste două categorii [33, p. 7; 34, p. 55], moment bine argumentat în literatura de specialitate. Bunăoară, К.А. Воскресенский, Л.Л. Кругликов și В.Н. Карташов susțin că noțiunea de „tehnică juridică” este mai largă ca cea de „tehnică legislativă”, întrucât în primul rând, această categorie cuprinde procesul de elaborare nu doar a legilor, dar și a altor acte normative, în al doilea rând, ea presupune nu doar activitatea de creare normativă, dar și de aplicare a dreptului [186, p. 23; 247, p. 3; 221, p. 17-18]. Important e că tehnica legislativă (de creare a dreptului) reprezintă nucleul tehnicii juridice [156, p. 267].

Distincția dintre conceptele date este accentuată și în definițiile date *tehnicii legislative*. Bunăoară, I. Mrejeru o privește ca un ansamblu de metode și procedee, folosite în activitatea de elaborare a proiectelor de legi și a altor proiecte de acte normative, care ajută la determinarea unor soluții legislative judicioase alese – potrivit cerințelor sociale – și, deopotrivă, la modul de exprima-re a acestora în texte corespunzător redactate [96, p. 122] (definiție atestată și la I. Postu [120, p. 7, 37]).

Profesorul N. Popa înțelege prin *tehnica legislativă* partea constitutivă a tehnicii juridice ce este alcătuită dintr-un complex de metode și procedee menite să asigure o formă corespunzătoare conținutului (substanței) reglementărilor juridice. Ea privește strict construirea soluțiilor normative de către legiuitor, acțiune ce se prezintă ca o sinteză și un bilanț al experiențelor dobândite în trecut de participanții la viața socială, experiențe filtrate din perspectiva judecăților de valoare a legiuitorului [111, p. 226].

În opinia prof. I. Craiovan, *tehnica legislativă* este ansamblul principiilor, metodelor și procedurilor folosite în procesul de elaborare a actelor normative [52, p. 263].

În doctrina juridică rusă, *tehnica legislativă*, de asemenea, cunoaște diferite definiții, precum: – „totalitatea mijloacelor și procedeele folosite în corespundere cu anumite reguli la elaborarea și sistematizarea actelor normative pentru a le asigura astfel desăvârșirea” [156, p. 267; 310, p. 348]; – „totalitatea regulilor, determinate istoric și practic în condițiile unui anumit sistem legislativ, referitoare la modul cel mai rațional de formulare și expunere corectă a instituțiilor juridice, normelor și articolelor în actele normative în scopul atingerii perfecțiunii formei lor de exprimare” [225, p. 47].

O asemenea definire a tehnicii legislative în opinia lui К.А. Воскресенский este defectă, întrucât consemnează doar o simplă totalitate de elemente, care compun conținutul tehnicii juridice, fiind trecut cu vederea că aceasta reprezintă un sistem de reguli, proceduri și mijloace de aplicabilitate strictă și consecutivă [186, p. 26-27]. Respectiv, cu mult mai relevantă autorul consideră definiția formulată de А.С. Пиголкин, potrivit căruia tehnica legislativă presupune o totalitate de reguli și procedee (reieșite din practică și fundamentate teoretic) de pregătire a proiectelor de acte normative perfecte din punctul de vedere al formei și structurii, care asigură corespunderea maximă, completă și exactă a formei dispozițiilor normative cu conținutul acestora, accesibilitatea, simplitatea, claritatea și exhaustivitatea problemelor reglementate [305, p. 5-6; 298, p. 216] (această definiție fiind preluată și de Б.А. Миренский [285, p. 106]).

În opinia lui Я.И. Семенов, la elaborarea definiției tehnicii legislative trebuie reținut faptul că menirea principală a acesteia constă în soluționarea problemei raportului dintre conținutul și forma dreptului. Scopul ei rezidă în a da legilor o formă care să corespundă în totalitate conținutului acestora și să întrunească asemenea cerințe precum accesibilitatea, simplitatea și vizibilitatea. În consecință, cercetătorul formulează următoarea definiție a tehnicii legislative: un sistem de reguli, procedee și mijloace, determinate istoric, bazate pe realizările teoriei dreptului și verificate în practică, aplicate de către autoritățile statului în procesul de creare a codurilor, legilor, articolelor în scopul perfecționării continue a formei acestora [322, p. 46-47].

În același context, este relevantă și definiția formulată de А.В. Иванчин, potrivit căruia teh-

nica legislativă presupune un sistem de mijloace, procedee și reguli utilizate în scopul exprimării cât mai exacte și succesive a voinței legiuitorului în actele normative [213, p. 29].

Confundarea noțiunilor de *tehnică juridică* și *tehnică legislativă*, susține K.K. Панько, duce la înțelegerea incorectă a rolului acestora în procesul creării dreptului. De aceea, în viziunea sa, din definiția tehnicii legislative trebuie excluse semnele ce caracterizează alte forme ale tehnicii juridice. Activitatea tehnico-organizațională sau regulile de organizare a activității de pregătire a proiectelor de legi, cu toate că sunt strâns legate de tehnica legislativă, nu au nici o relație directă cu forma dreptului. De asemenea, nu au nici o legătură cu conținutul și forma dreptului regulile ce vizează publicarea actelor normative, traducerea acestora etc. Aceste momente țin mai curând de noțiunea tehnicii juridice. În definiția tehnicii legislative trebuie să fie reflectate doar acele momente care redau funcția acesteia de creare a legii. Deci, menirea sa funcțională este crearea legii ce corespunde conținutului normei dreptului, transpusă în viață de situația juridică și care necesită consacrare legislativă. Fiecare regulă ce asigură crearea legii trebuie să ocupe un loc special determinat și doar în acest caz poate să-și realizeze menirea sa [301, p. 92-93].

Prin urmare, rolul funcțional al tehnicii legislative este determinat de totalitatea procedeelelor și mijloacelor cu ajutorul cărora sunt utilizate cunoștințele, experiența și deprinderile practice în procesul de creare a legii. Ea se exprimă în activitatea juridică profesională numită *legiferare*. Doar în cadrul și prin intermediul acesteia are loc realizarea procedeelelor și mijloacelor, ce transmit cunoștințe, experiențe și deprinderi legiuitorilor, fapt ce duce la sporirea eficienței activității date, cât și a rezultatelor obținute [301, p. 93]. Respectiv, cercetătorul definește tehnica legislativă ca un ansamblu de mijloace, procedee și reguli, determinate de legitățile dezvoltării sistemului de drept și utilizate în activitatea de creare a legilor în scopul asigurării calității înalte a rezultatelor acesteia [301, p. 97].

În baza celor relatate se poate susține că locul tehnicii legislative în cadrul tehnicii juridice este determinat în mare parte de rolul și scopul urmărit în procesul legiferării.

Un aspect important în acest sens dezvoltă cercetătorul A.B. Иванчин, care atestă existența unei distincții între voința legiuitorului și conținutul dreptului, ca fenomene distincte. Voința legislativă determină esența unei decizii juridice, presupune o concepție, un plan al creatorului, pe care acesta intenționează să-l transpună în drept. Transpunerea acestei concepții în drept, de asemenea, necesită unele momente tehnice, ca și procesul formării externe a dreptului (exteriorizării dreptului). Voința legislativă trebuie să fie exprimată necontradictoriu atât în forma dreptului, cât și în conținutul acestuia. De exemplu, în Codul penal sancțiunile trebuie să fie coerente. Fundamentarea socială a sancțiunilor este un aspect de esență, însă nu ține de tehnica legislativă. În schimb, ordonarea sistemică și coordonarea acestora revine „tehnicii” (fiind folosite diferite pro-

cedee de stabilire a sancțiunilor pentru componentele de bază și pentru cele calificate etc.). Cu alte cuvinte, la o analiză mai atentă a mecanismului de formare a dreptului pot fi identificate operațiuni de formare a voinței legiuitorului și operațiuni de transpunere a acesteia în conținutul dreptului [213, p. 17-18].

Respectiv, autorul menționează următoarea consecutivitate logică: mai întâi are loc luarea unei decizii (se formează voința legiuitorului), după care această decizie se transpune în drept (în conținutul și forma acestuia) [2013, p. 18]. Formându-și voința, legiuitorul cu ajutorul diferitor mijloace și procedee tehnice, încearcă să o reflecte în conținutul dreptului. În consecință, voința se transformă în nucleul conținutului juridic, devine esența dreptului.

În acest sens, cercetătorul Д.А. Керимов menționează că „conținutul actelor legislative reprezintă nu doar voința de stat, ci voința statului intermediată prin norme juridice concrete” [224, p. 20-21]. Intermedierea dată presupune „traducerea” gândului legiuitorului în normele juridice: transpunerea succesivă a acestuia în norme de conduită, coordonarea sa prin norme corelate etc. [213, p. 19].

În lumina celor relatate se poate susține că tehnica legislativă nu participă la formarea conținutului dreptului, întrucât aceasta revine politiciii. În viziunea cercetătorului А.В. Иванчин, tehnica legislativă nu este preocupată de esența reglementării juridice, ci de conținutul acesteia (conținutul prescriptibil). Esența deciziei legislative se formează fără ajutorul tehnicii legislative, legiuitorul bazându-se în acest caz pe alți factori creatori de drept cum ar fi politici, economici, sociali etc., și nu pe tehnici și procedee. Tehnica intervine atunci când legiuitorul și-a adunat deja gândurile și a hotărât *ce* dorește să spună, după care trece la transpunerea voinței sale în drept [213, p. 21].

Destul de relevante în acest sens sunt reflecțiile lui К.К. Панько [303, p. 295], care clasifică când activitatea legislativă în funcție de scop și conținut, identifică trei tipuri de tehnică juridică:

- *tehnica organizării activității legislative;*
- *tehnica elaborării conceptuale a proiectelor de decizii legislative;*
- *tehnica redactării textelor proiectelor de legi (tehnica legislativă).*

Expunându-se asupra conținutului acestor tehnici, cercetătorul reduce sensul tehnicii legislative exclusiv la redactarea proiectelor de legi, prin aceasta identificând conținutul și locul tehnicii legislative în cadrul tehnicii juridice.

O cu totul altă tendință în interpretarea tehnicii legislative poate fi urmărită în doctrina juridică din România, unde în loc de „tehnică legislativă” este preferată denumirea de „legistică formală” (sintagmă preluată din literatura occidentală), pentru a se evita orice echivoc, în condițiile în care termenul de „tehnică legislativă” poate avea câteva semnificații (după cum precizează V.D.

Zlătescu, a legifera este o știință, este în același timp o artă, dar este totodată și o tehnică [139, p. 13]).

În același timp, se face distincție între „legistica formală” și „legistica materială” (politica legislativă), care are drept obiect conceperea scopurilor și mijloacelor unei acțiuni legislative, prin discernerea a ceea ce este dorit de ceea ce este posibil. Deci, legistica materială se referă la sistemul de acțiuni pe care îl reprezintă legislația. Ea decupează procesul legislativ în mai multe faze și furnizează recomandări metodice pentru a ameliora eficacitatea legii [65, p. 28].

La rândul său, legistica formală (sau tehnica legislativă) este arta de a face legile; ea reprezintă, în opinia lui I. Flămânzeanu, o parte a științei legislative ce are drept obiect aplicarea opțiunilor politicii legislative și constă nu numai în redactarea textului de lege sau mai general în organizarea sa (prezentare formală, plan, titluri, diviziuni, etc.), dar și în alegerea și coordonarea modurilor de enunțare a normei de drept și a procedeele tehnice de realizare [65, p. 32].

Alți cercetători susțin însă că legistica formală nu se confundă cu tehnica legislativă, deoarece ea se referă atât la normele metodologice de redactare a actelor normative, cât și la regulile de procedură legislativă. Mai mult, legistica formală nu poate fi tratată doar ca un ansamblu de reguli cu caracter metodologic, apte să reglementeze doar aspectele tehnice ale procesului de elaborare a actelor normative, întrucât adoptarea unei legi este supusă unei duble condiționări, prima de ordin tehnic metodologic și a doua de ordin politic. Cu alte cuvinte, adoptarea legii este supusă nu numai regulilor de tehnică legislativă, ci și normelor care fac obiectul procedurii legislative [135, p. 6; 136, p. 5]. Din aceste considerente, se susține că legistica formală constituie o ramură distinctă de drept (aspect asupra căruia vom reveni ceva mai jos).

Idei referitoare la recunoașterea unei componente procedurale în conținutul tehnicii legislative pot fi atestate și în doctrina rusă, în special, la cercetătorul Ю.А. Тихомиров [332, p. 39].

Expunându-ne asupra acestei probleme, considerăm că au dreptate cercetătorii care exclud din conținutul tehnicii legislative elementul procedural, întrucât acesta într-adevăr este ceva extern ce nu ține de esența tehnicii legislative ca ansamblu de procedee, mijloace și reguli de transpunere a voinței legiuitorului în norma dreptului pozitiv.

În continuare ne vom referi la **latura normativă a tehnicii legislative**. Așa cum s-a remarcat în doctrină, „elaborarea legilor nu este numai o artă, ci este, în egală măsură, o știință sau mai exact o tehnică și, în plus, o tehnică dificilă” [151, p. 476]. Iată de ce rigorile legiferării își găsesc expresia în normele de tehnică legislativă, care trebuie respectate de legiuitor la elaborarea oricărui act normativ.

Astfel, problema tehnicii juridice și a metodologiei elaborării normelor juridice nu este numai o problemă ce ține de știința juridică, ci sub anumite aspecte, se transformă ea însăși într-o

reglementare juridică, devine o obligație juridică pentru organele de stat, când pregătesc, inițiază un act normativ (fiind reglementate nemijlocit în legi, Constituție). În acest sens, în perioada contemporană, în unele țări au apărut așa-numitele metodologii de tehnică juridică, aprobate de organele de stat, în care se reglementează modul, formele, procedeele pe care le folosesc acestea în elaborarea actelor normative [52, p. 264]. În unele state, astfel de metodologii au căpătat putere de lege, spre exemplu: *Legea privind actele normative*, adoptată în Bulgaria (1973), *Normele legislative* din Polonia și Ungaria, *Directivele privind procedura preliminară în materie de legiferare* din Elveția (1970), *Ghidul canadian pentru redactarea legislativă franceză* (1980) etc.

Ridicarea la rangul de acte normative a unor astfel de metodologii consacră, potrivit lui V.D. Zlătescu, un adevărat drept al elaborării dreptului și transformă tehnica legislativă într-o adevărată ramură de drept de sine stătătoare [139, p. 16].

Pornind de la faptul că adoptarea legii este supusă nu numai regulilor de tehnică legislativă, ci și normelor ce fac obiectul procedurii legislative, se consideră că legistica formală (tehnica legislativă) are ca obiect atât metodologia elaborării actelor normative, cât și regulile procedurii legislative. Ambele categorii de norme au caracter formal și respectarea lor este o condiție *sine qua non* pentru a se trece de la „dat” la „construit” în drept, de la interesul pentru apariția unei reglementări juridice la un act normativ, apt să producă efecte juridice [135, p. 6].

Privită din acest unghi de vedere, legistica formală este considerată, în primul rând, o ramură distinctă de drept, și în al doilea rând, o știință juridică de sine stătătoare. Concretizând, I. Vida susține că legistica formală este o ramură de drept de sine stătătoare, deoarece este formată dintr-un ansamblu de norme juridice care reglementează un grup omogen de relații sociale pe baza unei metode distincte de reglementare și a unor principii specifice. Astfel, domnia sa atestă existența unei categorii distincte de norme juridice care reglementează procesul de creare a dreptului, procesul de elaborare a actelor normative, norme care nu fac obiectul unei ramuri de drept (normele de tehnică legislativă), sau chiar dacă fac parte dintr-o astfel de ramură de drept (regulile de procedură legislativă se consideră că aparțin dreptului constituțional sau instituției acestuia cunoscută sub denumirea de drept parlamentar), acest lucru nu împiedică gruparea lor și într-o altă ramură de drept, având în vedere scopul distinct al acestei apartenențe [135, p. 7].

Generalizând, cercetătorul conchide că legistica formală înglobează un set de norme juridice care nu aparțin nici unei alte ramuri de drept – *normele tehnicii legislative* (care definesc părțile constitutive ale actului normativ, structura, forma și modul de sistematizare a conținutului acestuia, procedeele tehnice privind modificarea, completarea, abrogarea, publicarea și republicarea actelor normative, precum și limbajul și stilul actului normativ [65, p. 32]). Acestor norme juridice li se adaugă normele care reglementează procedura legislativă. Apartenența acestor norme la

legistica formală este determinată de strânsa lor legătură cu normele tehnicii legislative. Această îngemănare a celor două categorii de norme juridice este impusă de scopul comun pe care îl urmăresc: adoptarea legii [135, p. 6].

O precizare în context este mai mult decât necesară. Legistica formală este valabilă în limitele marelui sistem de drept romano-germanic. Numai în cadrul acestuia legea scrisă și în primul rând codurile reprezintă principalul, dacă nu chiar singurul izvor de drept de luat în considerație; cutuma, de exemplu, are în acest sistem un loc cu totul minor. În alte mari sisteme de drept, în care principalul izvor de drept este fie practica judiciară (ca în common-law), fie anumite cărți sacre (ca în dreptul musulman sau în alte mari sisteme religioase și tradiționale) problema tehnicii legislative nu se mai pune.

Referindu-ne nemijlocit la situația Republicii Moldova, precizăm că aici ca și în alte state preocuparea pentru problemele tehnicii juridice a dus la elaborarea de către autoritățile publice a unor norme metodologice de tehnică legislativă, destinate statornicirii și elaborării celor mai importante principii, reguli și procedee ce trebuie folosite în procesul de elaborare și aplicare a dreptului. Raportate la finalitatea lor, normele metodologice de tehnică legislativă au ca scop orientarea și coordonarea, într-o concepție unitară, a activității de pregătire și sistematizare a proiectelor de acte normative, furnizând, totodată, autorităților elaboratoare un îndrumar pentru ca proiectele de acte normative întocmite să întrunească condițiile specifice reglementărilor juridice, atât sub aspectul eficienței sociale, cât și în ceea ce privește corecta lor exprimare în texte legale [33, p. 8].

În general, *de lege lata*, elaborarea actelor normative este reglementată prin următoarele acte: *Constituția Republicii Moldova* [48], *Legea privind actele legislative* [80], *Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale* [81], *Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului* [79], *Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale* [82], *Legea privind procedura publicării și republicării actelor normative și a rectificărilor operate în ele* [84], *Legea privind transparența în procesul decizional* [86], *Hotărârea Guvernului cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația comunitară* [74] etc.

Nemijlocit sintagma de „norme de tehnică legislativă” poate fi atestată în cuprinsul *Legii privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale*, în art. 6 al căreia este stabilit: (1) Normele de tehnică legislativă asigură sistematizarea, unificarea și coordonarea actelor normative, caracterul adecvat al conținutului și formei lor juridice. (2) Normele de tehnică legislativă definesc părțile constitutive ale actului normativ, structura, forma și modul de sistematizare a conținutului acestuia, procedeele tehnice privind modificarea, completarea, abrogarea, precum și limbajul și stilul actului normativ [81].

Obligativitatea acestor norme este reglementată în art. 7, potrivit căruia: normele de tehnică legislativă sunt obligatorii la elaborarea proiectelor de acte normative ale Guvernului, ale altor autorități ale administrației publice centrale, ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special, precum și ale altor autorități ale administrației publice locale.

În ceea ce privește *Legea privind actele legislative* [80], în pofida faptului că practic cuprinde în sine majoritatea normelor de tehnică legislativă, nu fixează expres acest fapt. Doar în art. 5 alin. (2) pct. b) stipulează ca o condiție generală obligatorie a actului legislativ „să fie întocmit conform tehnicii legislative și normelor limbii literare”.

O anumită unificare a materiei se propune în proiectul *Legii privind actele normative* [81], care în art. 1 alin. (1) prevede: „Prezenta lege stabilește categoriile și ierarhia actelor normative, modul de inițiere, elaborare, avizare, expertiză, redactare, interpretare, intrare în vigoare și încetare a acțiunii actelor normative, precum și normele de tehnică legislativă utilizate în acest sens.” În același timp, *Legea* definește „tehnica legislativă” ca totalitatea de norme, metode și procedee menite să asigure forma sistemică și coordonată a conținutului reglementărilor juridice (art. 2).

Dincolo de particularitățile reglementării juridice a normelor de tehnică legislativă, este evident că acestea există și sunt obligatorii pentru procesul legislativ, respectarea lor fiind condiția principală a calității și eficienței actelor normative elaborate și adoptate de către autoritățile statului (idee susținută de majoritatea cercetătorilor [179, p. 71; 347, p. 193; 327, p. 46]). Ba chiar mai mult, în viziunea noastră respectarea acestor norme de tehnică legislativă este de natură să asigure accesibilitatea și predictibilitatea (previzibilitatea) dreptului, precum și securitatea juridică a raporturilor sociale din cadrul societății (exigențe mult apreciate și eficient apărute la nivel european). Cu toate acestea, nu considerăm că la moment, totalitatea normelor de tehnică legislativă ar putea forma o ramură distinctă în cadrul sistemului național de drept, ea urmând a fi percepută doar ca un domeniu distinct al științei și cu atât mai mult o disciplină didactică pentru facultățile de drept.

3.2. Tehnica legislativă penală în contextul general al tehnicii juridice

Ținând cont de cele menționate în secțiunea anterioară referitoare la complexitatea fenomenului tehnicii juridice, în cele ce urmează, orientându-ne atenția spre nucleul problemei propuse spre studiere în prezenta lucrare – tehnica juridico-penală, ne vom axa în special pe segmentul tehnicii legislative a acesteia. Alegerea nu a fost întâmplătoare, fiind motivați de câteva considerente:

– în ansamblul său teoria tehnicii juridico-penale este foarte slab dezvoltată (în unele doctrine nefiind nici atestată, inclusiv doctrina autohtonă) și, respectiv, o abordare complexă a aceste-

ia în viziunea noastră este prematură;

- abordarea tehnicii juridico-penale în complexitatea sa (în limitele prezentei lucrări), deci pe toate segmentele sale (legislativ, interpretativ și aplicativ) pare a fi, în același timp, un dezechilibru prea pretențios, care ar putea să se soldeze doar cu o expunere superficială a problemei fără a i se pătrunde în esență;

- de aceea susținem oportunitatea abordării inițiale înguste a conceptului (de altfel, o asemenea evoluție a cunoscut și tehnica juridică în general, la începuturi fiind dezvoltată doar pe segmentul său legislativ).

Actualitatea și necesitatea unui astfel de demers, în viziunea noastră, sunt mai mult decât justificate, mai ales ținând cont de două momente importante: nivelul extrem de redus al interesului doctrinar în arealul nostru științific în materie de tehnică legislativă și, ca rezultat rămânerea în umbră și nevalorificarea teoretico-științifică a tehnicii legislative penale ca domeniu distinct de cercetare [29, p. 48]. Prin urmare, în încercarea de a contura *esența*, *conținutul* și *structura* acestui ultim concept, ne vom baza în principal pe realizările științifice ale teoriei tehnicii juridice (nemijlocit ale tehnicii legislative).

Pentru început considerăm necesar a reitiera că tehnica legislativă se poate diferenția, potrivit cercetătorilor, în funcție de diferite criterii [325, p. 30], unul din acestea fiind *obiectul reglementării*, care include: tehnica legislativă penală; tehnica legislativă fiscală; tehnica legislativă civilă etc.

Concluzia importantă ce trebuie dedusă în acest caz, privește posibilitatea identificării *tehnicii legislative penale* ca ramură distinctă a tehnicii legislative [29, p. 48].

Așadar, odată clarificate noțiunile de *tehnică juridică* și *tehnică legislativă* (în secțiunea anterioară), urmează ca în baza acestora să conturăm conținutul și structura tehnicii legislative penale.

Inițial considerăm necesar a releva că în general, pe parcursul timpului, ramurilor tehnicii legislative li s-a acordat foarte puțină atenție. Chiar și cercetătorii contemporani pun accentul în mare parte pe regulile și tehnicile generale de creare a legilor, aplicabile la elaborarea tuturor actelor normative sau din oricare ramură a legislației. Desigur, aceste reguli și tehnici generale de creare a normelor juridice sunt necesare pentru elaborarea legilor din orice ramură a legislației, întrucât aplicarea lor trebuie să asigure unitatea actelor normativ-juridice în plan interramural. Cu toate acestea, oricare ramură de drept își are specificul său și, prin urmare, fiecare dispune de propriile reguli și procedee de creare a normelor de drept [322, p. 26-27]. De aici, practic poate fi dedusă și existența unor reguli, procedee și tehnici proprii dreptului penal (moment recunoscut și de către cercetătorii autohtoni [35, p. 8]), care indubitabil necesită a fi studiate în cadrul teoriei tehnicii

legislative penale.

Necesitatea dezvoltării teoriei în cauză este condiționată în mare parte de faptul că unul dintre cele mai importante elemente ale sistemului de drept necesar pentru protecția, funcționarea normală și dezvoltarea progresivă a societății și a statului este considerată legislația penală [186, p. 14]. Un asemenea rol important al legislației penale în viața persoanei, a societății și a statului, presupune în mod inevitabil cunoașterea mai întâi de toate a modului cum ea este creată, cum se formează și se dezvoltă. Mai mult, după cum se știe succesul activității de creare a legilor depinde nu doar de cultura juridică a legiuitorului, dar și de nivelul de cunoaștere, posedare și aplicare de către acesta a unor cunoștințe și tehnici speciale de formare și formulare a actelor normative (care în ansamblu formează *tehnica legislativă*) [29, p. 49].

Marea majoritate a specialiștilor susțin că cele mai numeroase erori admise în aplicarea legilor sunt determinate de imperfecțiunea acestora, exprimată prin caracterul incomplet, neclar și contradictoriu. Respectiv, anume sistemul cunoștințelor cuprinse în tehnica legislativă, ca domeniu al științei, este chemat să evite contradicțiile și coliziunile interne ale legislației, doar ele permit cunoașterea profundă a realității, exprimarea corectă a voinței legiuitorului, formularea rațională și logică a dispozițiilor normative, ordonarea și sistematizarea materiei legislative. În aceasta și constă rolul și menirea principală a tehnicii juridice [186, p. 15] (în accepțiunea sa restrânsă de tehnica legislativă – e.n. – asemenea concretizări vor interveni în continuare de mai multe ori, întrucât, după cum am enunțat anterior, adeseori cercetătorii reduc sensul tehnicii juridice la cel al tehnicii legislative).

Este relevantă în context și afirmația cercetătoarei И.Н. Бокоба, potrivit căreia „eficiența Codului penal în vigoare depinde în mare parte de măsura în care sunt respectate cerințele tehnicii juridice (tehnicii legislative – e.n.), cât de corect sunt construite instituțiile juridico-penale, formulate temeiurile răspunderii penale, trasate semnele infracțiunilor, tipurile și mărimea pedepselor. Din acest punct de vedere o semnificație teoretico-metodologică, practică și didactică deosebită capătă tehnica juridică în procesul creării legii penale în general și a normei penale în concret. Respectiv, problema tehnicii juridice este una importantă nu doar la nivelul teoriei generale, dar și pentru fiecare ramură de drept în parte, inclusiv pentru știința și ramura dreptului penal” [175, p. 4], conchide pe bună dreptate cercetătoarea.

În aceeași ordine de idei, И.Н. Бокоба precizează just că în prezent, semnificația deosebită a tehnicii juridice este determinată de sporirea intensității activității legislative, evoluția impetuoasă a legislației penale și ca rezultat, complicarea sarcinilor de realizare a acesteia și de menținere într-o stare corespunzătoare. Soluționarea cu succes a acestor probleme depinde în cea mai mare parte de valorificarea eficientă a tehnicii legislative în procesul de elaborare a legii penale [175, p.

8].

Vorbind nemijlocit de această ramură distinctă a tehnicii legislative, trebuie să consemnăm că în literatura de specialitate (cu precădere rusă) se operează cu diferite noțiuni în acest sens, precum: „tehnica legislativă în dreptul penal” [257; 320; 321] (sintagmă considerată a fi incorectă, întrucât dreptul penal constituie un „produs” al legiferării (ca proces de creare a dreptului) și respectiv tehnica folosită la crearea acestuia nu poate intra în conținutul său [205, p. 45]), „tehnica legislativă a dreptului penal” [301], „tehnica legislativă a legiferării penale” [257], „tehnica juridică a legislației penale” [186, p. 9], „tehnica juridică a legii penale” [204, p. 14-17], „tehnica legii penale” [288, p. 4-9]. Această diversitate terminologică sugerează ideea abordării variate, dar, în același timp, și insuficiente a problematicii date în doctrină, cât și necesitatea unor ample studii în materie. Pe de altă parte, presupunem că problema își are rădăcinile chiar în teoria tehnicii juridice, care, cu regret, de asemenea, se află în plin proces de formare.

Evident, unii cercetători au propus soluții în acest sens. Bunăoară, О.Г. Соловьев [325, p. 31], Л.Л. Кругликов [247, p. 5], А.П. Кузнецов și И.Н. Бокова [256, p. 302-303] sunt de părere că în cazul legislației penale trebuie utilizat termenul de „tehnică legislativă”, iar pentru aplicarea dreptului sau a legii penale este binevenită utilizarea noțiunii de „tehnică juridică”. Fiind de acord cu o asemenea poziție, vom preciza (pornind de la teoria tehnicii juridice și ținând cont de specificul și complexitatea dreptului penal) că structura tehnicii juridico-penale cuprinde:

- *tehnica legislativă penală (tehnica elaborării legii penale)*,
- *tehnica interpretării legii penale* (considerată de sine stătătoare de numeroși cercetători [324, p. 127; 209, p. 86]) și,
- *tehnica aplicării legii penale* (ultimele două formând tehnica realizării dreptului penal).

Prin urmare, tehnica juridico-penală este constituită din tehnica legislativă penală (tehnica juridico-penală *stricto sensu*) și tehnica realizării dreptului penal.

Referindu-ne în continuare la tehnica juridico-penală în sensul său restrâns (tehnica legislativă penală), menționăm că în literatura de specialitate de la noi nu pot fi atestate încercări de definire a acesteia, situația fiind caracteristică și doctrinei românești.

O contribuție inedită la dezvoltarea teoriei tehnicii juridico-penale au înregistrat totuși cercetătorii și savanții ruși (Л.Л. Кругликов, И.Н. Бокова, А.В. Иванчин, А.М. Николаев, А.В. Наумов, К.К. Панько, К.А. Воскресенский, Я.И. Семенов etc.), rezultatul cercetărilor cărora considerăm că merită a fi utilizate.

Sub aspect conceptual, tehnica juridico-penală a fost definită în literatura de specialitate în mod diferit. Bunăoară, potrivit lui А.В. Наумов tehnica legii penale (tehnica juridică) presupune totalitatea mijloacelor (regulilor, procedeeleor) de formulare a dispozițiilor juridice corespunzătoare

re [288, p. 4]. Cercetătorul А.М. Николаев susține că tehnica legiferării presupune totalitatea regulilor, procedeele, modalităților și mijloacelor de fixare în actul legislativ a unei asemenea forme externe a normei juridico-penale, care ar reflecta pe deplin conținutul intern ale acestora [294, p. 486].

În viziunea lui К.А. Воскресенский tehnica juridico-penală (numită de el tehnica juridică a legislației penale) presupune metoda elaborării și optimizării formei și structurii legii penale, care cuprinde un sistem de reguli, procedee și mijloace interdependente, fundamentate științific și confirmate practic, de pregătire a textului actului juridic care asigură corespunderea completă și exactă a formei prescripțiilor normative cu conținutul acestora, accesibilitatea, simplitatea și exhaustivitatea problemelor reglementate [186, p. 9].

În același timp, cercetătorul concretizează că normele tehnicii juridice ca parte componentă a teoriei generale a dreptului sunt preluate de știința ramurală a dreptului penal, moment ce a permis formularea unor reguli, procedee și mijloace proprii tehnicii juridice a legislației penale, fiind propuse și diferite clasificări ale acestora. Regulile, procedeele și mijloacele sunt elemente de sine stătătoare ale tehnicii juridice a legislației penale, încălcarea cărora condiționează admiterea în legislația penală a erorilor tehnico-juridice, care la rândul lor determină interpretarea și aplicarea eronată a acesteia [186, p. 9-10].

Eminenta cercetătoare Н.Ф. Кузнецова înțelege tehnica juridico-penală (pe care o numește tehnica legislativă în dreptul penal) ca un „sistem al incorporării, codificării și construirii instituțiilor și normelor de drept penal, care asigură eficiența Codului penal” [257, p. 52]. Referindu-se la această definiție, А.В. Иванчин susține că aceasta este formulată prea larg, întrucât, de exemplu, crearea codificată a dreptului penal constă în elaborarea atât a esenței, cât și a conținutului și a formei acestuia. În viziunea penalistului rus, tehnica legislativă nu cuprinde toate aceste procese. Mai mult, o asemenea definiție conține și unele carențe logice, deoarece noțiunea construirii instituțiilor și normelor, se intersectează logic cu noțiunea de codificare. În fine, eficiența legii penale, în viziunea sa, depinde nu numai de și nu atât de tehnica legislativă, cât de esența dreptului penal (determinată de indicatori criminologici și de alți factori). Acestei tehnici îi revine un rol secund, dar nu mai puțin important – expunerea concretă și optimă a voinței legiuitorului în legea penală [205, p. 42].

În ceea ce ne privește, considerăm că *tehnica legislativă penală* (tehnica juridico-penală în sensul său îngust) poate fi definită ca sistemul mijloacelor, procedeele și regulilor utilizate de legiuitor în vederea exprimării optimale a voinței sale în legea penală [28, p. 50].

Conținutul (componentele) tehnicii legislative. În doctrină poate fi atestată o varietate de opinii referitoare la componentele tehnicii legislative. În concret, cercetătorii vorbesc despre „me-

tode și procedee” (I. Mrejeru [96, p. 122], N. Popa [111, p. 226], И.К. Ильин și Н.В. Миронов [215, p. 66]), „principii, metode și procedee” (I. Craiovan [51, p. 263],), „reguli” (Д.А. Керимов [225, p. 47]), „reguli și procedee” (А.С. Пиголкин [298, p. 216]), „reguli, mijloace, procedee și metode” (Б.А. Миренский [285, p. 106]; Т.В. Кашанина [223, p. 87-88]), „reguli, procedee și mijloace” (Я.И. Семенов [322, p. 46-47], К.А. Воскресенский [186, p. 26-27]), „mijloace și procedee” (С.С. Алексеев [310, p. 139]) etc. Din câte se poate observa nu există unanimitate referitor la componentele tehnicii legislative. Aspectul dat a constituit un subiect distinct de preocupare pentru А.В. Иванчин, care consideră că soluționarea acestei probleme este importantă mai întâi pentru clarificarea definitivă a conținutului tehnicii legislative, iar în al doilea rând, pentru că fiecare din componentele acesteia își au natura sa proprie și se subordonează unor reguli distincte [213, p. 24]. În plus, în viziunea noastră, clarificarea acestora va permite și dezvoltarea corespunzătoare a teoriei tehnicii legislative penale.

Așadar, ca rezultat al analizei formelor de exprimare a tehnicii legislative, cercetătorul menționat *supra* ajunge la concluzia că componentele primare ale acesteia sunt: *mijloacele, procedeele și regulile* [213, p. 24].

O idee similară poate fi atestată și la autorul В.Ф. Лапшин, care susține că principalele elemente ale tehnicii legislative sunt mijloacele tehnice și procedeele tehnice, în timp ce regulile tehnice reprezintă, în raport cu acestea, elemente derivate (secundare), întrucât reglementează modul de aplicare a mijloacelor și procedeele tehnice [262, p. 90].

În ceea ce privește sensul acestor categorii, în doctrină, de asemenea, nu poate fi atestată o viziune unică, cercetătorii interpretându-le diferit. În mare parte considerăm că aceasta se datorează faptului că în dicționarele explicative aceste noțiuni sunt expuse ca sinonime. În pofida acestui fapt, în cazul tehnicii legislative clarificarea și delimitarea semantică a acestora este absolut necesară [29, p. 51].

În acest sens, А.В. Иванчин susține că **mijlocul** (*stricto sensu*) este un „instrument (obiect) pentru realizarea unei activități”. Respectiv, prin mijloace ale tehnicii legislative trebuie înțeles nu fenomene sau metode, dar instrumentele nemateriale ale legiuitorului, cum ar fi construcțiile juridice, termenii etc. [213, p. 24] (alți cercetători atestă asemenea mijloace importante ale tehnicii legislative precum: structurarea normativă (normele juridice), construcția juridică, terminologia juridică, tipizarea ramurală, precum și câteva mijloace speciale ale tehnicii juridice, numite și prescripții normative netipice și anume, ficțiunile juridice, prezumțiile și axiomele juridice [296, p. 105-107]).

O idee total opusă (cu care nu suntem de acord) poate fi atestată la Т.В. Кашанина, în viziunea căreia *mijloacele* tehnicii juridice sunt obiecte materiale utilizate în activitatea juridică (de

exemplu, textele legilor ce trebuie modificate, publicațiile periodice în care sunt publicate legile, cărți, reviste, computere etc.) [223, p. 87].

Este important de precizat că mijloacele de creare a actelor normative sunt divizate în două categorii: *mijloace ce vizează structura* și *mijloacele ce vizează limbajul*. Mijloacele ce vizează limbajul legii îmbracă diferite forme de exprimare (termeni, noțiuni, definiții). Mijloacele ce vizează structura, de asemenea, cuprind numeroase elemente numite reguli, procedee, modalități [303, p. 297]. Cercetătorul C.C. Алексеев consideră drept mijloace de structură construcțiile juridice, iar ca mijloace de limbaj – terminologia [156, p. 271].

Spre deosebire de mijloace, **procedeele** tehnice sunt anumite modalități de realizare a ceva. În concret, procedeele reprezintă modalitățile de formulare a dispozițiilor juridice, inclusiv de corelare a acestora cu ajutorul anumitor mijloace. Drept exemple de procedee servesc: procedeele explicațiilor, definițiilor, trimiterilor, enumerărilor etc. În același timp, drept procedeu este recunoscută și *utilizarea mijlocului tehnic* [213, p. 25]. Astfel, raportându-ne la stilistica legislativă (stilul juridic), în cadrul acesteia unitățile lingvistice (termenii sau cuvintele obișnuite) sunt considerate mijloace, iar folosirea acestora – un procedeu de tehnică legislativă.

Procedeele tehnice sunt privite de către cercetători drept „tehnologii” de creare a normelor juridice, fiind clasificate în funcție de gradul de generalizare a dispozițiilor în *abstracte* și *cazuis-tice*; după modalitatea de expunere a elementelor normei juridice – în *directe*, *de trimitere* și *de blanchetă* [156, p. 271; 163, p. 85; 262, p. 90].

Regulile tehnicii legislative (din care fac parte și principiile legii penale) reglementează aplicarea mijloacelor și procedeele acesteia. De exemplu, un număr important de reguli privesc definirea unor noțiuni, folosirea mijloacelor lingvistice (referitor la procedeele definirii noțiunilor din actul normativ, regulile tehnicii legislative stabilesc obligativitatea fixării în definiție a trăsăturilor esențiale ce au semnificație juridică, evitarea definițiilor inadecvate etc.) etc.

Majoritatea regulilor tehnicii legislative sunt cuprinse în acte normative concrete, cea mai principală fiind în acest sens *Legea privind actele legislative* [80].

Unii cercetători grupează regulile de tehnică legislativă în trei categorii principale [294, p. 486; 322, p. 82]:

- 1) regulile construirii legilor în general;
- 2) regulile de construire a articolelor din legi (expunerii dispozițiilor și sancțiunilor);
- 3) regulile limbajului, stilului și a terminologiei.

În literatura nu există o viziune unică însă asupra numărului și conținutului acestora. Cele mai importante în acest sens sunt considerate a fi [334, p. 161; 330, p. 313; 262, p. 90]:

- claritatea și exactitatea, simplitatea și accesibilitatea limbajului actelor normative;

– îmbinarea conciziei cu exhaustivitatea necesară, exactității cu exprimarea abstractă a pozițiilor normative;

- consecutivitatea expunerii materiei normative;
- corelația, coerența și unitatea internă a materiei normative;
- lipsa contradicțiilor, lacunelor și coliziilor interne și ramurale.

Potrivit cercetărilor autohtoni tehnica legislativă trebuie să includă reguli care se referă la aspectul exterior al legii, la conținut și structură, la limba și stilul de exprimare a normei. Din categoria acestor reguli fac parte [92, p. 136]:

- consecutivitatea logică, interacțiunea dintre norme;
- lipsa contradicțiilor în act, în sistemul de drept;
- expunerea compactă;
- accesibilitatea și claritatea limbii actului;
- precizia și certitudinea termenilor;
- lipsa redundanței, adică a repetărilor inutile.

Valoarea mijloacelor, procedeele și regulile este destul de importantă și pentru tehnica legislativă penală. Cu ajutorul lor sunt realizate sarcinile tehnicii date, care de altfel sunt multiple. De exemplu, limbajul juridic este chemat să asigure transmiterea cât mai concretă și clară a conținutului dreptului penal, procedeele și regulile logice – să asigure coerența și lipsa contradicțiilor interne în exprimarea voinței legiuitorului, procedeul generalizării – să aranjeze compact dispozițiile juridico-penale etc. În ansamblul lor, sarcinile tehnicii legislative urmăresc asigurarea exprimării optime a voinței legiuitorului în legea penală [205, p. 46].

Analizând relația dintre mijloace, procedee și reguli, cercetătorul A.B. Иванчин precizează că regulile sunt strâns legate și depind de mijloace și procedee. De aici, deduce că mijloacele și procedeele tehnice trebuie considerate componente primare *de bază* ale tehnicii legislative, iar regulile – *derivate* [213, p. 25].

Structura tehnicii legislative penale. În continuare, vorbind despre structura tehnicii legislative penale trebuie să precizăm că în determinarea acesteia cercetătorii pornesc de la forma dreptului, pe care o divid în: *internă* și *externă*. În procesul conturării *formei interne* sunt create ramurile, subramurile, instituțiile și în sfârșit, normele și dispozițiile normativ-juridice nestandarde. Astfel se creează scheletul (carcasul) dreptului, adică *structura* acestuia. *Forma externă* este exprimată, în primul rând, prin limbajul și structura actului normativ. Respectiv, concluzia dedusă este că tehnica legislativă cuprinde crearea atât a formei externe, cât și a structurii și conținutului dreptului, cu excepția esenței acestuia. Corespunzător acestor forme ale dreptului tehnica legislativă cuprinde: *tehnica legislativă externă* (pentru crearea formei externe a dreptului) și *tehnica*

legislativă internă (preocupată de crearea structurii și conținutului dreptului) [213, p. 21-22; 205, p. 38; 207, p. 124-125]. O structură similară i se recunoaște și tehnicii legislative penale.

Tehnica legislativă penală internă. În procesul transpunerii voinței legiuitorului în conținutul dreptului penal, o sarcină importantă constă în formarea structurii acestuia. Este vorba de crearea formei interne a dreptului penal – a prescripțiilor juridico-penale și a unităților acestora – instituțiile. Modelul clasic al prescripției juridico-penale este norma juridică, care de asemenea, dispune de o structură proprie. Astfel, legiuitorul își expune voința nu în mod haotic, dar conform modelului normei juridice, adică formulează conținutul fiecărui element al normei juridice. Prin aceasta se obține o logică internă a dreptului penal (a legii penale). În baza acestui fapt, cercetătorii accentuează semnificația *procedeului construirii legii penale după modelul normei juridice* [213, p. 42].

Evident că pentru crearea unui conținut coerent și necontradictoriu pentru dreptul penal, nu este suficient ca legiuitorul să-și expună voința după modelul normei juridice. În acest scop, mai este necesară gruparea normelor ce reglementează relații sociale de același tip (adică consolidarea acestora). În rezultat, se obțin *instituțiile de drept penal* [310, p. 216].

În teoria generală a dreptului, instituțiile juridice sunt apreciate ca totalități (grupuri) compacte de norme juridice în interiorul ramurii de drept, care asigură reglementarea de sine stătătoare a unor grupuri de relații sociale sau realizarea unei funcții speciale în această reglementare, conțin în sine o construcție juridică specifică, norme juridice generale și principii și, de regulă, se identifică în interiorul actului normativ sub formă de capitol sau un alt compartiment [298, p. 181-182].

Instituția de drept penal reprezintă, de regulă, totalitatea normelor juridico-penale uniforme sau norme care reglementează relații sociale uniforme [269, p. 20]. Aceasta poate fi constituită dintr-o singură normă juridică (de ex., instituția amnistiei și grațierii), dar de cele mai multe ori ea cuprinde mai multe norme juridice.

În literatura de specialitate se face distincție dintre instituțiile Părții Generale și cele ale Părții Speciale a legii penale. Instituțiile Părții Speciale sunt evidențiate în baza capitolelor în care sunt concentrate normele juridico-penale ce reglementează infracțiunile ce atentează la obiectele de același gen: de exemplu, instituția infracțiunilor contra patrimoniului, instituția infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, instituția infracțiunilor contra justiției etc. La baza instituției juridico-penale, astfel, stă un obiect concret protejat de dreptul penal. În același timp, cercetătorii recunosc că în raport cu Partea Specială a Codului penal noțiunea de instituție *de drept penal* se folosește destul de rar, întrucât mai frecvent se vorbește despre categorii de infracțiuni în funcție de obiectul asupra căruia atentează. În schimb, noțiunea este folosită abundant în raport cu Partea

generală a Codului penal, în cadrul căreia sunt evidențiate asemenea instituții precum: instituția legii penale, instituția infracțiunii, instituția pedepsei, instituția circumstanțelor care înlătură caracterul penal al faptei, instituția altor măsuri cu caracter penal [269, p. 20].

Un asemenea procedeu tehnic presupune exprimarea voinței legiuitorului prin blocuri întregi de norme juridice penale, fiind numit *procedeu de construire a legii penale după modelul instituției juridico-penale* [213, p. 44].

Procedeele menționate, din câte se poate observa, contribuie la construirea structurii dreptului. În baza acestui fapt, și luându-se în considerație că ele pot forma împreună un bloc de procedee, mijloace și reguli, se poate menționa că acesta constituie o *metodologie distinctă de construire sistemică a dreptului penal*.

În afară de componentele tehnicii legislative penale interne, ce formează structura dreptului penal, mai există și componente (mijloace, procedee și reguli) ce asigură transformarea voinței legiuitorului în conținutul normelor juridico-penale. Și în acest caz pot fi evidențiate unități mai mari (blocuri), precum *metodologia construirii componentei de infracțiune* și *metodologia construirii sancțiunii pentru comiterea infracțiunii*. Identificarea acestor metodologii distincte a fost condiționată de faptul că cea mai mare parte a normelor juridico-penale stabilesc diferite infracțiuni, precum și sancțiunile aplicabile pentru comiterea acestora [213, p. 44].

În cadrul tehnicii interne mai poate fi evidențiată și metodologia formată din totalitatea mijloacelor, procedeele și regulilor logico-juridice. Un rol important în cadrul acestei metodologii revine unor astfel de procedee precum: *clasificarea* și *definiția*. Cea mai relevantă *clasificare* stabilită de legiuitor este clasificarea infracțiunilor în funcție de obiectul acestora și, respectiv, structurarea normelor juridico-penale din Partea Specială a Codului penal în funcție de categoriile acestora. *Definiția* ca procedeu tehnic este, de asemenea, valorificat în textul legii penale (de ex. în capitolul XIII al Codului penal al Republicii Moldova, art. 119-13413 [45] sau definiția infracțiunii, a tentativei de infracțiune, a responsabilității etc.), având un scop bine determinat – conferirea diferitor noțiuni a unor înțelegeri diferite de cele comune, utilizate în exclusivitate în aplicarea reglementării juridice în cauză (penale).

În fine, ținem să precizăm că potrivit cercetătorilor [205, p. 55], spectrul componentelor primare (mijloace, procedee și reguli) ale tehnicii legislative penale interne este foarte mare, ceea ce face dificilă o enumerare exhaustivă a acestora. Din cadrul acestuia fac parte toate mijloacele, procedeele și regulile (legile) cunoașterii științifice, instrumentarul bogat al logicii, toate posibilele mijloace și procedee de organizare și prelucrare a materiei juridice, numeroase instrumente și metode de „aducere” a conținutului dreptului „la condiție” etc. În ceea ce privește nivelul doi al componentelor tehnicii legislative interne (metodologiile), o enumerare limitativă a acestora este

posibilă, principalele fiind cele enunțate anterior: *metodologia construirii componenței de infracțiune*, *metodologia construirii sancțiunii norme juridico-penale* și *metodologia elaborării sisteme a legii penale* (în capitolul următor al lucrării ne vom axa cu precădere pe dezvoltarea unor aspecte importante ale acestor metodologii).

Tehnica legislativă penală externă. Tehnica legislativă penală externă se referă la crearea formei externe a dreptului penal. Din cadrul acesteia se consideră că fac parte următoarele componente:

- *metodologia formării lingvistice a normelor juridice penale;*
- *metodologia structurării legii penale;*
- *metodologia plasării materiei juridico-penale.*

Într-o formă succintă vom explica că *metodologia formării lingvistice a normelor juridice penale* reunește un grup distinct de mijloace (noțiuni, îmbinări de cuvinte, semne de punctuație etc.), procedee (stilul normativ) și reguli de folosire a acestora [213, p. 69].

Un rol important în cadrul acestei metodologii revine *abstracției juridice*, ca mijloc de formulare a noțiunilor, categoriilor, principiilor și construcțiilor juridice. În acest sens, în literatura de specialitate se susține că un mijloc distinct al tehnicii legislative, implicat direct în elaborarea reglementărilor juridice o constituie *conceptualizarea juridică*. Prin conceptualizare, în general, se înțelege realizarea unui produs al gândirii umane pe calea abstractizării, astfel de produse fiind noțiunile, categoriile, raționamentele, construcțiile etc. În procesul de elaborare a reglementărilor juridice, conceptualizarea îmbracă o formă juridică și se manifestă prin crearea noțiunilor, categoriilor, principiilor și construcțiilor juridice [136, p. 52].

Totalitatea acestor rezultate ale abstractizării juridice formează (conturează) un limbaj specific propriu actelor normative – *limbajul juridic*. În general, legii penale îi este propriu un limbaj distinct, o terminologie formată din noțiuni și concepte a căror sens, preluat fiind din limbajul cotidian sau propriu altor sfere ale activității umane, a fost adaptat la specificul domeniului penal.

Un important mijloc tehnic în acest sens este considerată *terminologia*, apreciată drept nucleul limbajului juridic (juridico-penal [213, p. 69]) și element al mecanismului de asigurare a eficienței legii [279, p. 301]. De rând cu terminologia, o atenție deosebită merită și *vocabularul*, care cuprinde fondul principal de cuvinte al unei limbi care este utilizat în domeniul juridic (în acest sens, este destul de răspândită utilizarea în textul legii penale a conjuncțiilor „și”, „sau”, cu valoare determinantă în aplicarea practică a normelor penale).

În literatura de specialitate se precizează pe bună dreptate că față de limbajul actului normativ sunt înaintate cele mai severe cerințe [346, p. 35]. Printre acestea notăm: caracter oficial, claritate, simplitate, exactitate maximă de exprimare, laconism, caracter compact, consecutivitate logi-

că și gramaticală de expunere, imparțialitate, formalism etc.

Un aspect important al *metodologiei formării lingvistice a normelor juridice penale* ține de definirea noțiunilor utilizate de legiuitor în textul legii penale. Materiei penale îi este proprie o tehnică de definire concretă, nefiind admisă în principiu definițiile largi, întrucât se consideră că ar putea aduce prejudicii securității juridice, legalității și intereselor generale ale societății. Pentru a se evita astfel de situații legiuitorul trebuie să recurgă la concepte strict determinate, determinate sau determinabile, care nu lasă la îndemâna judecătorului extinderea înțelesului normei juridice dincolo de limitele stabilite de legiuitor. Asemenea concepte sunt reclamate de specificul dreptului penal, de principiile *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege*, precum și de alte situații care reclamă precizie în aprecierea drepturilor și obligațiilor persoanei, precum și în stabilirea unor sancțiuni care afectează statutul juridic al acesteia [136, p. 55].

În context, este important de precizat că exigențele sporite înaintate față de limbajul legii penale sunt justificate și de pericolul lezării grave a drepturilor și libertăților omului în contextul aplicării acesteia [213, p. 69].

Metodologia structurării legii penale, la rândul său, cuprinde un set de mijloace, procedee și reguli utilizate la construirea internă a legii penale (structura actului normativ). Semnificația acestor componente ale tehnicii legislative a fost accentuată la vremea sa și de I. Bentam (citată de П.И. Люблинский [276, p. 6]), potrivit căruia: „Structurarea codului în anumite părți este binevenită din câteva considerente: facilitatea operării trimiterilor, modificărilor și completărilor, precum și facilitatea vizualizării de către cetățeni. Cu cât mai multe compartimente și secțiuni are codul, cu atât mai mult acesta convine persoanei, fiind mai clar și accesibil pentru fiecare cetățean.”

Paralel cu structurarea legii penale are loc și plasarea în compartimentele legii a reglementărilor juridico-penale. Acestea se consideră a fi două procese distincte cu o logică proprie, chiar dacă sunt strâns legate între ele. Totalitatea mijloacelor, procedeele și regulile utilizate în acest caz sunt concentrate într-o metodologie distinctă – *metodologia plasării materiei juridico-penale* [213, p. 49].

În context, vom atrage atenția asupra faptului că în doctrină a fost atestată existența unor principii pe care se bazează tehnica structurării legislației penale [181, p. 12] (numite și *principii ale tehnicii codificării legislației penale* [316, p. 76; 230, p. 57-59; 272, p. 35-36]), care stau la baza elaborării legii penale [348, p. 45]. Aceste principii prin esența lor se deosebesc de asemenea categorii ca „principii de conținut ale legislației penale” [196, p. 12] (care într-o anumită măsură coincid cu principiile dreptului penal [28, p. 28]) și „principiile acțiunii legii penale” [66, p. 75].

Prezintă importanță în acest sens ideile cercetătoarei Т.В. Кленова, care trasează o distincție clară dintre principiile dreptului penal și principiile codificării normelor juridico-penale. În viziune

nea sa ambele categorii de principii se adresează legiuitorului, însă dacă principiile dreptului penal (fiind vorba în acest caz de principiile de conținut ale legislației penale – e.n.) prezintă un reper orientativ pentru determinarea conținutului normelor legii penale, atunci principiile codificării sunt ideile pe care se bazează procesul de exprimare a instituțiilor și normelor juridico-penale în legea codificată și structurarea lor într-un anumit sistem (elaborarea tehnică a legii). În baza principiilor codificării sunt stabilite și regulile procesului legislativ [229, p. 8].

Succint, precizăm că din categoria acestora face parte *principiul unității părții generale și a părții speciale a Codului penal*. Potrivit acestui principiu structural al legislației penale nici o normă a părții speciale din Codul penal nu poate fi aplicată fără a fi luate în considerație și normele din partea generală a codului [28, p. 29].

Evident, principiile de creare a Părții generale și a Părții speciale a Codului penal diferă. La baza structurii părții generale stă principiul instituționalității, astfel că denumirile compartimentelor Părții generale a Codului penal reflectă conținutul unor mari instituții juridice, precum: legea penală, infracțiunea, pedeapsa penală, liberarea de răspunderea penală etc. Partea specială este structurată însă în baza unui alt principiu – asemănarea dintre caracterul și semnificația socială a obiectului atentării, protejat de o categorie dată de norme [229, p. 9]. Respectiv, capitolele Părții speciale a Codului penal sunt structurate în funcție de obiectul protejat de normele juridico-penale (la care se atentează prin comiterea infracțiunii), de ex.: infracțiuni contra păcii și securității omnilor, infracțiuni de război, infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei etc.

Din alt punct de vedere, trebuie menționat că capitolele Părții speciale a Codului penal sunt amplasate într-o anumită ordine care reflectă ierarhia valorilor sociale (relațiilor sociale), recunoscute în statul democratic: persoana, societatea, statul [28, p. 29].

În același timp, distincția dintre Partea generală și cea specială a Codului penal este accentuată și de structura normelor juridice din cadrul acestora. Dacă articolele părții speciale dispun de dispoziție și sancțiune, normele din partea generală nu au o asemenea structură. Mai mult, articolele din partea specială conțin nu doar o normă, dar câteva norme, ceea ce nu este caracteristic pentru articolele părții generale. Normele atât din partea generală, cât și din cea specială sunt amplasate în diferite părți și puncte ale articolelor. Normele din articolele Părții speciale sunt amplasate într-o anumită consecutivitate, ce reflectă într-o ordine ascendentă pericolul social al infracțiunii și, respectiv, severitatea pedepsei pentru comiterea acesteia. De aici derivă rolul deosebit al *principiului formării sistemice a normelor legislației penale* și coraportul acestora în interiorul Codului penal [196, p. 12].

Așadar, din cele expuse devine evident atât rolul mijloacelor, procedeele, cât și a regulilor

(principiilor) de tehnică legislativă în elaborarea externă a legii penale.

Generalizând subiectul, considerăm important a sublinia că elaborarea legii penale constituie un segment destul de important și complicat al activității legislative a legiuitorului în perioada actuală, date fiind complexitatea relațiilor sociale și ritmul accelerat de dezvoltare a acestora. Pentru a face față acestei situații este absolut indispensabilă tehnica legislativă penală, a cărei menire (în condițiile în care este aplicată profesionist) rezidă în oferirea de mijloace necesare pentru asigurarea calității optime a legii penale. Dar pe cât de profesionist trebuie să fie legiuitorul în aplicarea tehnicii legislative penale, pe atât de dezvoltată trebuie să fie ea însăși [29, p. 53]. În acest sens, un rol deosebit îi revine doctrinei, chemată să fundamenteze științific metodologia tehnicii legislative (condiție importantă pentru asigurarea calității tehnicii legislative) și în mod special, regulile de tehnică legislativă, transpuse ulterior în acte normative de către legiuitor în vederea înzestrării lor cu forță juridică pentru a se asigura în acest mod aplicabilitatea lor în procesul legislativ.

Respectiv, o preocupare majoră a doctrinei juridice autohtone în prezent trebuie să constea în dezvoltarea teoriei tehnicii juridice (cu precădere a tehnicii legislative), în general, și a teoriei juridico-penale, în special pe segmentul tehnicii legislative penale. Cele expuse în prezentul compartiment denotă clar existența unui spectru destul de larg de aspecte și probleme în domeniu care necesită a fi studiate mai detaliat, semnificația lor decisivă pentru activitatea legiuitorului reclamând o fundamentare științifică pe măsură.

3.3. Legiferarea penală: proces și tehnică

Elaborarea normelor juridice este un proces complex. După unele teorii, procesul elaborării normelor juridice cuprinde două faze: prima – de formulare teoretică a normelor juridice (faza elaborării științifice) și a doua – de exprimare a acestor norme, denumită faza tehnică. Acest proces complex de elaborare a normelor juridice este denumit și „elaborarea dreptului” [112, p. 98] și care cuprinde două etape importante: una de *creare teoretică* a normelor juridice și alta, de *exprimare a normelor juridice*, denumită în literatura de specialitate tehnica elaborării dreptului sau a normelor juridice [113, p. 101].

În general, activitatea de creare a dreptului (legiferarea) constituie o premisă importantă a reglementării juridice. Tradițional, reglementarea juridică este privită ca un sistem, care cuprinde patru elemente de bază: normele juridice, raporturile juridice, actele de realizare a dreptului (elemente obligatorii) și prescripțiile individuale de aplicare a dreptului (element facultativ).

Elaborarea (crearea) dreptului se realizează prin activitatea normativă a organelor statului materializată în adoptarea actelor normative. Această activitate are loc, în primul rând, prin elabo-

rarea de acte normative de către organele statului (în cazul statelor democratice, prin activitatea normativă a Parlamentului și Guvernului desfășurată în conformitate cu atribuțiile și competențele legal stabilite) și cu respectarea unor proceduri, metode și principii care să corespundă cerințelor unei reglementări clare, coerente și precise [110, p. 169].

Cercetătorul M. Djuvara consideră că a legifera înseamnă a transforma o regulă, așa cum este ea concepută la un moment dat vis-à-vis de o situație de fapt concretă, existentă în societate, într-o regulă de drept pozitiv. Deci, legiferarea presupune operațiunea prin care regulile preexistente se transformă în reguli de drept pozitiv [59, p. 370].

Transferul de la social la normativ în drept, se realizează cu ajutorul tehnicii juridice, în special a tehnicii legislative. Activitatea normativă desemnează una din modalitățile fundamentale prin care se realizează activitatea statală de creare a dreptului potrivit imperativelor dictate de evoluția societății, iar procedura, principiile și metodele folosite în procesul elaborării actelor normative și sistematizării dreptului sunt cunoscute sub denumirea de tehnică juridică [110, p. 169] (tehnică legislativă).

Prin urmare, legiferarea reprezintă o acțiune conștientă a legiuitorului care receptând comandamentele sociale, hotărăște soluțiile de reglementare juridică [110, p. 170]. De aici, în sens larg, legiferarea este apreciată ca un proces de cunoaștere și evaluare a necesităților juridice ale societății și statului, de elaborare și adoptare a actelor normative de către subiecții competenți potrivit procedurilor corespunzătoare [297, p. 157]. În concret, legiferarea este orientată spre crearea normelor juridice, forma de exprimare a cărora este actul normativ [26, p. 256].

În ansamblul său, activitatea de elaborare a actelor normative este una complicată. Din punctul de vedere al *conținutului* ea presupune cunoașterea și aprecierea realității sociale prin prisma reglementării juridice, sintetizarea esenței deciziei (juridice) legislative, conceptualizarea și transpunerea acesteia în norma juridică. Sub aspect *formal*, această activitate este una organizată, implicând câteva proceduri obligatorii (de exemplu, crearea legii cuprinde etapa inițiativei legislative, dezbaterea proiectului de lege, adoptarea legii și publicarea acesteia) [205, p. 6].

În sfera dreptului penal sarcina legiferării constă în crearea normelor juridico-penale (normelor penale) și a altor prescripții juridico-penale (numite în literatură norme netipice, nestandarde). Marea majoritate a acestor norme sunt consacrate infracțiunilor și pedepselor aplicabile pentru comiterea acestora. De aceea, se consideră că principala sarcină a legiferării penale constă în recunoașterea ca infracțiuni a faptelor ce prezintă pericol pentru individ, societate și stat și stabilirea pedepselor și a altor măsuri cu caracter penal pentru comiterea acestora. În doctrina dreptului penal procesele de recunoaștere a faptelor ca infracțiuni și stabilirea pedepselor corespunzătoare au fost denumite: *criminalizare (incriminare)* și *penalizare*, iar procesele opuse:

decriminalizare (dezincriminarea) și depenalizare. Prin urmare, din punctul de vedere al conținutului, cele mai importante direcții ale legiferării penale sunt *criminalizarea (decriminalizarea)* și *penalizarea (depenalizarea)* [205, p. 6-7].

Incriminarea și dezincriminarea anumitor conduite sociale sunt văzute ca modalități prin care puterea legislativă realizează politica legislativă penală. În concret, *incriminarea* este operațiunea prin care un comportament social periculos este calificat drept infracțiune, prin promulgarea unei legi care definește conținutul infracțiunii și stabilește sancțiunea aplicabilă în caz de săvârșire a acesteia. *Dezincriminarea* este operațiunea prin care o faptă considerată până la acea dată infracțiune este scoasă din sfera ilicitului penal, devenind fie o faptă ilegală, fie o formă de ilicit de un pericol social mai redus care nu necesită aplicarea unei pedepse penale (ex., contravenționalizarea unor fapte) [105, p. 9].

Dezincriminarea se realizează, de regulă, prin abrogarea expresă a textului de incriminare. În același timp, nu se poate pune semnul egalității între abrogarea expresă a unei norme de incriminare și dezincriminarea unei fapte. Astfel, nu întotdeauna abrogarea unei norme de incriminare înseamnă dezincriminarea faptei. Pentru a stabili dacă o faptă a fost într-adevăr dezincriminată, trebuie constatat că aceasta nu are sub nici-o formă corespondent în legea nouă. Respectiv, nu suntem în prezența unei dezincriminări atunci când se modifică condițiile de tragere la răspundere, când se schimbă modalitatea de săvârșire a unei infracțiuni sau limitele de pedeapsă ori circumstanțele de agravare. În urma dezincriminării fapta poate ieși complet din sfera ilicitului juridic sau poate atrage sancțiuni de altă natură, cel mai adesea contravențională [134, p. 26].

În linii generale, criminalizarea și decriminalizarea ca metode de formare a legislației penale și de realizare a politicii penale a statului, sunt văzute drept unele din cele mai importante și complicate probleme ale dreptului penal.

Transformarea legislației penale contemporane, orientată spre optimizarea reglementării juridico-penale, este strâns legată de criminalizare și penalizare, precum și de ridicarea nivelului tehnicii juridice a legii penale. Realizarea acestor procese, după O.P. Афанасьева, nu poate să se desfășoare întâmplător, inconsecvent și nejustificat, ea trebuie să se bazeze pe realizări teoretice fundamentale ținându-se cont de prioritățile politicii penale contemporane [162, p. 33-43].

În pofida acestui fapt, în cadrul științei dreptului penal al Republicii Moldova, cu regret, este slab dezvoltată teoria criminalizării, care să stabilească pe criterii științifice sistemul principiilor, criteriilor și temeiurilor criminalizării și decriminalizării, ale penalizării și depenalizării, necesare atât pentru teoria dreptului penal și criminologie, cât și pentru activitatea legislativă și de aplicare practică a legii penale. Acest fapt influențează destul de negativ, pe de o parte, calitatea legii penale, iar, pe de altă parte, eficiența politicii penale în general [26, p. 257]. Prin urmare, conside-

răm oportună cercetarea științifică a acestor categorii în vederea argumentării necesității unei teorii dezvoltate a criminalizării și decriminalizării în activitatea legiuitorului pentru asigurarea calității și eficienței legii penale.

După cum se știe, procesul atribuirii de către legiuitor a unor fapte la categoria infracțiunilor sau excluderea unor fapte din această categorie este unul continuu și permanent. Codul penal este modificat concomitent cu transformările ce au loc în societate și stat [299, p. 28]. Drept cauze ale acestor modificări în legislație, criminologii numesc: a) sporirea pericolului social al unor fapte; b) necesitatea înlăturării lacunelor din legislație; c) apariția unor noi relații sociale ce necesită protecție juridico-penală [169, p. 81]. Dar pentru ca legea să fie eficientă în lupta cu faptele social-periculoase, este necesar ca interdicția (prohibiția) juridico-penală să fie predeterminată social și criminologic [259, p. 13]. De aceea, este obligatorie analiza prealabilă a oportunității și corectitudinii criminalizării faptelor, pe care legiuitorul intenționează să le consacre ca infracțiuni [299, p. 13].

Acțiunile de criminalizare nefondate pe o cunoaștere criminologică adecvată a fenomenelor criminale poate provoca chiar o reacție inversă: în loc să ordoneze mai bine viața socială, ele amplifică ilegalitățile, ceea ce bulversează societatea, prin faptul că zdruncină încrederea populației în necesitatea, raționalitatea și echitatea normelor sociale, precum și în imperativitatea respectării lor stricte. Pentru evitarea unor astfel de efecte sociale perverse se cere efectuarea obligatorie a expertizei criminologice a proiectelor de incriminare [134, p. 25], precum și fundamentarea științifică a întregului proces de criminalizare (prin dezvoltarea teoriei criminalizării) [26, p. 259].

În literatura juridică pot fi atestate două abordări în definirea esenței criminalizării. Conform primei abordări, criminalizarea presupune doar atribuirea de către legiuitor a faptei la categoria infracțiunilor [241, p. 58]. În acest sens, Н.И. Загородников sublinia la vremea sa că criminalizarea, ca element principal al politicii penale, presupune „declararea faptelor social periculoase ca infracțiuni” [199, p. 48]. Cercetătorul А.Ю. Епихин este de părerea că criminalizarea este recunoașterea faptei ca sancționabilă penal și calificarea sa drept social periculoasă cu amenințarea aplicării pedepsei penale [194, p. 142]. Potrivit lui А.В. Наймов, criminalizarea reprezintă consacrarea legislativă a anumitor fapte ca infracțiuni fiind pasibile de pedeapsă, adică stabilirea pentru comiterea lor a răspunderii penale [290, p. 161]. Potrivit cercetătoarei Н.А. Лопашенко, criminalizarea presupune „atribuirea unei sau alte fapte social periculoase la categoria infracțiuni cu stabilirea răspunderii penale” [270, p. 110; 273, p. 179-180]. А.И. Копобеев determină criminalizarea ca un proces de identificare a formelor social periculoase de conduită individuală, recunoașterea admisibilității, posibilității și oportunității desfășurării unei lupte juridico-penale cu acestea și fixarea lor în lege în calitate de infracțiuni pasibile de pedeapsă penală [241, p. 59; 309, p. 100].

Potrivit celei de-a doua abordări științifice, prin criminalizarea faptelor se înțelege nu doar consacrarea în lege a semnelor unor noi componente de infracțiune, dar și ridicarea sau micșorarea limitelor sancțiunilor componentelor de infracțiune deja existente (componente calificate, circumstanțe agravante), stabilirea temeiurilor și a anumitor limite în aplicarea instituției liberării de pedeapsă penală, construirea normelor ce prevăd survenirea unor alte consecințe cu caracter penal decât pedeapsa penală [187, p. 40].

Din câte se poate observa, autorii care susțin o asemenea poziție extind noțiunea de criminalizare, cuprinzând în ea și elemente ale penalizării, înțeles ca proces de determinare a caracterului pedepsibil al faptei (penalizarea legislativă), precum și procesul aplicării pedepsei penale în practica judiciară (penalizarea practică). Depenalizarea este considerată a fi atenuarea sancțiunii penale, neaplicarea pedepsei pentru faptele deja încriminate, precum și stabilirea în lege și aplicarea în practică a diferitor tipuri de liberări de răspundere și pedeapsă penală [161, p. 13-30; 241, p. 137; 255, p. 326-327].

O asemenea abordare extensivă este criticată destul de justificat de către Т.Р. Сабитов, care susține că așa numita penalizarea practică, ca și depenalizarea practică nu pot fi considerate ca tipuri separate. Dat fiind faptul că criminalizarea și penalizarea țin doar de procesul legislativ, autorul definește depenalizarea ca fiind stabilirea în lege a diferitor tipuri de liberări de răspundere penală și pedeapsă penală [318, p. 136-137].

O definiție interesantă în acest sens propune А.А. Мизяков, care concretizează că penalizarea constă în stabilirea principiilor și criteriilor de aplicare a celei mai severe măsuri de constrângere statală față de faptele recunoscute ca criminale, în formularea scopului pedepsei penale, în determinarea categoriilor și limitelor acestora; în propunerea altor măsuri cu caracter juridico-penal, necesare și suficiente pentru a influența persoanele ce au comis fapte social periculoase. Prin urmare, penalizarea este o latură cantitativă a criminalizării, un indiciu, o măsură a acesteia [282, p. 116].

În același timp, А.М. Николаев subliniază că penalizarea faptelor, marcată de o anumită originalitate, constituie o parte integrantă a criminalizării, fiind determinată, pe de o parte, de semnele calificate ale componentei de infracțiune, iar pe de altă parte, de temeiurile de liberare de răspundere penală și (sau) pedeapsă penală [295, p. 40].

În baza acestor raționamente, cercetătorul conchide că cea de-a doua abordare în definirea criminalizării este justificată. Mai mult, el consideră că evoluția în continuare a ambelor abordări, care nu atât se contrazic, cât se completează reciproc, este în măsură să condiționeze o dezvoltare substanțială a ideilor despre criminalizarea faptelor și să determine crearea unei teorii complete și dezvoltate a criminalizării. În acest fel, teoria poate să pretindă la statutul de știință care ar putea

să transforme legislația penală, să o dezvolte și să o ridice la un nivel care va permite pentru început să oprească valul criminalității care a inundat societatea, după care să determine o reducere a acesteia. În viziunea sa, se vor deschide astfel noi perspective de optimizare a legislației penale [295, p. 247].

Susținând o asemenea poziție, precizăm că prin criminalizare trebuie înțeles atât procesul, cât și rezultatul atribuirii unor tipuri de fapte la categoria infracțiunilor pasibile de pedeapsă penală [26, p. 260]. În procesul criminalizării sunt studiate scopul, temeiurile și posibilitatea stabilirii răspunderii penale pentru anumite fapte. Acest proces implică adoptarea de legi penale care consacra juridic decizia legiuitorului. Rezultatul criminalizării se materializează astfel într-o totalitate de norme de drept penal care conțin o expunere a infracțiunilor și a pedepselor aplicate pentru comiterea acestora, precum și a temeiurilor și condițiilor tragerii la răspundere penală a persoanelor vinovate și de liberare de aceasta [253, p. 197]. Sub acest aspect, criminalizarea este privită atât în dinamică (ca proces), cât și static (ca rezultat al acestui proces) [241, p. 61].

În context, este important a preciza că la stabilirea unei interdicții penale prin amenințarea cu pedeapsa (deci la incriminarea unei fapte) se iau în considerație mai mulți factori, inclusiv, ideologici, politici, economici, sociali, istorici etc. (după unii cercetători, procesul incriminării este influențat și de normele moralei, opinia publică, stereotipurile și prejudecățile sociale [250, p. 46]). O importanță distinctă la această etapă revine respectării anumitor condiții și principii indispensabile unei incriminări oportune, necesare și eficiente. Ne vom opri succint la unele din ele.

O problemă distinctă în context ține de criteriile după care un comportament social trebuie incriminat sau dezincriminat. În studiile de specialitate se menționează că nu există o grilă de criterii tehnico-juridice care să ofere un răspuns concret acestei probleme, soluțiile fiind „esențialmente pragmatice și conjuncturale” [150, p. 19-20], dictate de oportunitățile politice ale momentului istoric dat. În același timp, trebuie să recunoaștem că, în prezent, tot mai mult incriminarea sau dezincriminarea unor fapte constituie o consecință a obligațiilor internaționale asu-mate de către stat prin ratificarea unor convenții sau tratate internaționale [105, p. 10; 134, p. 26].

Majoritatea cercetătorilor ruși susțin însă că pentru criminalizarea unei fapte este suficient ca aceasta să prezinte un real pericol social [271, p. 285; 290, p. 282]. Cu toate acestea, sunt voci care dezvoltă substanțial temeiurile necesare unei incriminări. Bunăoară, И.М. Гальперин susținea că pentru criminalizarea unei fapte sunt necesare următoarele temeiuri (premise) [188, p. 58]:

- a) studierea gradului de răspândire a faptelor concrete și aprecierea caracterului tipic al acestora ca formă de manifestare a unei conduite antisociale;
- b) stabilirea dinamicii comiterii acestor fapte cu luarea în considerație a cauzelor și condiții-

lor ce le determină;

- c) aprecierea prejudiciului material și moral cauzat de asemenea fapte;
- d) evaluarea eficienței măsurilor aplicate la contracararea lor;
- e) identificarea trăsăturilor principale ale subiecților care le comit;
- f) cunoașterea opiniei grupurilor sociale referitoare la aceste fapte;
- g) identificarea posibilităților sistemului justiției penale în contracararea acestor conduite antisociale.

În aceeași ordine de idei, Л.М. Прокументов evidențiază următoarele condiții criminologice indispensabile criminalizării [312, p. 56]:

- răspândirea relativă a faptei;
- caracterul politico-juridic adecvat al interdicției penale;
- posibilitatea influențării conduitei social periculoase cu ajutorul interdicției juridico-penale, imposibilitatea influențării acesteia cu alte mijloace, nepenale;
- luarea în considerare a posibilităților justiției penale;
- luarea în considerare a coraportului dintre consecințele pozitive și negative ale criminalizării faptei;
- neinterzicerea incriminării de către normele dreptului internațional;
- caracterul social adecvat al criminalizării;
- admisibilitatea interdicției din punctul de vedere al principalelor caracteristici ale proceselor de dezvoltare a societății.

În legătură cu răspândirea relativă a faptei ca unul din criteriile principale ale criminalizării [160, p. 85], în literatura de specialitate se precizează că în realitate nu are sens a împovăra legislația cu componente de infracțiune complexe, care destul de rar se aplică în practică și nu se regăsesc în conștiința societății. Asemenea norme „moarte” nu ridică nici într-un fel prestigiul legiuitorului și a statului. În același timp, însă nimeni nu s-ar încumeta să decriminalizeze infracțiunile care atentează la bazele regimului constituțional și securitatea statului, împotriva păcii și a securității omenirii. Chiar dacă nu există cazuri în practica judiciară referitoare la genocid sau uzurparea puterii de stat este evident că obiectul acestor infracțiuni trebuie protejat prin cele mai aspre măsuri. Este altceva atunci când faptele pasibile de pedeapsă penală, necesitatea criminalizării cărora este evidentă pentru toți, se comit zilnic, iar normele care prevăd răspunderea pentru comiterea lor „nu funcționează”. Dar aceste probleme deja trebuie soluționate de politica procesual-penală a statului, mai ales prin optimizarea activității de cercetare a infracțiunilor, de identificare a persoanelor vinovate de comiterea acestora și atragerea lor la răspundere penală [170].

În context, cercetătorul А.И. Копобеев identifică trei grupe de temeiuri ale criminalizării:

juridico-criminologice, social-economice și social-psihologice [319, p. 106-107].

Drept temeiuri juridico-criminologice servesc:

- 1) gradul de pericol social al faptei;
- 2) nivelul relativ de răspândire a faptelor și caracterul tipic al acestora;
- 3) dinamica faptelor cu luarea în considerare a condițiilor ce le generează;
- 4) posibilitatea influențării acestora prin mijloace juridico-penale în condițiile imposibilității contracarării lor prin mijloace mai puțin represive;
- 5) posibilitățile sistemului justiției penale.

Din categoria temeiurilor social-economice fac parte:

- 1) prejudiciul material și moral cauzate de aceste fapte;
- 2) imposibilitatea survenirii unor efecte secundare ale prohibiției penale;
- 3) dispunerea de resurse materiale pentru realizarea prohibiției penale.

Temeiurile social-psihologice cuprind: nivelul conștiinței juridice sociale și tradițiile istorice [319, p. 106-107].

În viziunea cercetătorului citat, prin analiza și evaluarea temeiurilor criminalizării se finalizează acele etape ale procesului de criminalizare în care se decide asupra principalei probleme – admisibilitatea, posibilitatea și oportunitatea stabilirii prohibiției penale. La următoarele etape – în care este formulată norma juridico-penală – apare necesitatea de a lua în considerație un alt șir de factori numiți de către cercetător – criterii ale criminalizării. Aceste criterii presupun acele circumstanțe care caracterizează laturile obiective și subiective ale faptelor criminalizate și care urmează a fi luate în considerație în procesul legiferării cu scopul de a crea cele mai optimale modele de norme juridico-penale. Ele se referă la faptă, consecințe, situații, subiectul infracțiunii, latura subiectivă, victimă etc. [319, p. 107].

Expunându-se pe marginea acestor momente, A.B. Иванчин precizează că aceste criterii se transformă astfel fie în elemente ale componenței principale de infracțiune, fie în elemente ale componențelor calificate sau privilegiate. În acest ultim caz criteriile constituie mijloace de diferențiere a răspunderii [206, p. 9].

De rând cu cauzele și temeiurile criminalizării, unii cercetători accentuează existența și importanța unor principii ale criminalizării. Bunăoară, cercetătoarea H.A. Лопашенко identifică: principiul caracterului suficient al pericolului social al faptelor incriminate, nivelul relativ de răspândire a acestora; posibilitatea influențării pozitive a normei juridico-penale asupra conduitei social periculoase; predominanța consecințelor pozitive ale incriminării, oportunitatea incriminării [267, p. 280-298]. Alți cercetători evidențiază doar trei principii: oportunitatea interdicției juridico-penale și a răspunderii pentru încălcarea acesteia (principiul oportunității); economia represiu-

nii; diferențierea răspunderii [18 p. 138].

O regulă importantă în acest sens, ce nu trebuie ignorată, vizează necesitatea conștientizării faptului că „legea penală nu este un panaceu pentru toate maladiile vieții sociale” și uneori această metodă radicală de tratament contribuie doar la transformarea maladiilor în forme și mai periculoase [227, p. 128]. Prin urmare, în contextul criminalizării de fiecare dată trebuie ținut cont de faptul că „dacă este posibilitate de a soluționa problema cu alte mijloace, cu limitarea minimă a drepturilor și intereselor cetățenilor, măsurile mai severe nu trebuie aplicate” [237, p. 28], altfel spus chiar și cele mai importante și valoroase relații sociale trebuie protejate cu măsuri juridico-penale doar în cazul în care o asemenea protecție nu poate fi asigurată cu măsuri mai puțin repressive (administrative, civile, disciplinare etc.) [242, p. 37].

În viziunea unor cercetători incriminarea unor fapte trebuie să constituie *ultima ratio* pentru legiuitor, acesta intervenind prin mijloace penale numai în măsura în care aceleași obiective nu pot fi atinse prin aplicarea altor sancțiuni juridice. Aceasta deoarece o inflație de norme de incriminare poate fi calea prin care statul de drept se transformă într-un stat polițienesc, de tip autoritar sau chiar totalitar [147, p. 102-111; 129, p. 3-5]. Pe de altă parte, multiplicarea normelor de incriminare face să se vorbească tot mai mult de un „risc penal” [152, p. 44] pe care o anumită categorie socială trebuie să-l aibă în vedere la luarea deciziilor pe care le promovează.

Excesul de norme penale concurente, conferă redundanță sistemului juridic penal, fiind generator de confuzii în practica judiciară și constituind una din modalitățile de „poluare juridică” prin exces de incriminare [114, p. 150-152; 104, p. 29], motiv pentru care este dezirabilă evitarea unor asemenea situații, ea ducând, după cum spune un autor la „banalizarea justiției penale” [39; 37].

Referindu-ne nemijlocit la procesul criminalizării și decriminalizării realizat de către legiuitorul nostru, trebuie să recunoaștem că în ambele cazuri pot fi atestate anumite carențe. Bunăoară, cercetătorii S. Brînză și V. Stati aspru critică construirea componenței de infracțiune prevăzută la art. 2011 din CP al RM („Violența în familie”), calificând cazul ca un exces de incriminare, poziție pe care o susținem, și expunându-se pentru excluderea acestui articol, iar răspunderea pentru asemenea faptă să fie prevăzută ca o agravantă în componențele de infracțiune corespunzătoare [20, p. 11].

În același timp, în literatura de specialitate s-a manifestat dezacordul și în legătură cu dezincriminarea unor fapte penale, soluția scoaterii acestora de sub incidența legii penale fiind considerată ca una pripită și neadecvată gradului prejudiciabil ce le este aferent. Din categoria acestor fapte face parte vătămarea intenționată ușoară a sănătății sau a integrității corporale [47, p. 59]. În prezent, în urma dezincriminării această faptă este sancționată contravențional la art. 78 alin. (3)

din *Codul contravențional al RM*, putând fi pedepsită cu amendă de la 50 la 75 de u.c. sau cu arest contravențional de până la 15 zile [42]. Acest regim sancționator se consideră că nu corespunde pe deplin gravității faptei de vătămare intenționată ușoară a integrității corporale, deoarece o asemenea valoare socială, precum sănătatea persoanei nu poate fi sacrificată, în schimbul umanizării legii penale pe calea dezincriminării faptelor săvârșite prin violență. Într-un stat democratic, mai ales care promovează o politică liberală, scopul social pe care trebuie să fie axată politica penală îl constituie individul, astfel încât toate măsurile statale trebuie să fie subsumate realizării acestui scop, prin protecția drepturilor și libertăților omului [47, p. 60].

Prin urmare, se poate conchide că pentru realizarea criminalizării și decriminalizării ca parte a politicii penale este necesară o analiză atentă a realității sociale, care să permită o justificare criminologică suficientă a oricărei intervenții în legea penală [26, p. 263].

Din alt punct de vedere, trebuie precizat că criminalizarea presupune un proces gradat. Pentru a pătrunde în esența acestuia, trebuie inițial a menționa că în general, procesul creării dreptului (normei) reprezintă o tehnologie complexă, legată de prelucrarea obiectului legiferării – relațiile sociale – cu ajutorul mijloacelor și procedeele tehnicii legislative. Procesul pornește de la realitatea obiectivă (faptele și situațiile din viață) – spre gândire, de la gândire – spre voință, de la voință – spre cuvinte și fraze, altfel spus către mijloacele lingvistice. Exprimarea și reflectarea externă a acestei tehnologii creative de drept rezidă în organizarea și reglementarea procedurii legiferării [301, p. 62]. Important este că procesul legislativ începe doar când este inițiată activitatea organelor legislative de pregătire și adoptare a actelor normative, dar nu când este identificată necesitatea de a reglementa o anumită situație sau relație din viață. Deci, legiferarea doar finalizează procesul de creare a dreptului [301, p. 63].

Destul de explicit în acest sens este cercetătorul A.B. Иванчин, care privește legiferarea penală drept activitatea de elaborare, modificare și abrogare a actelor normative ce conțin dispoziții juridico-penale, care se desfășoară conform unei proceduri strict reglementate și se bazează pe cunoașterea și luarea în considerare a mai multor factori (politici, economici, criminologici, istorici etc.).

Sub aspectul conținutului, legiferarea penală este constituită în viziunea sa din trei componente delimitate convențional, care îi formează mecanismul [205, p. 35; 206, p. 19]:

- 1) formarea voinței legislative;
- 2) transferarea acesteia în conținutul și structura dreptului penal;
- 3) transpunerea voinței legiuitorului în forma externă a dreptului penal.

Astfel, mecanismul legiferării penale se realizează prin operațiuni de formare a voinței legiuitorului, operațiuni de transpunere a acesteia în structura și conținutul dreptului și activitatea de

conferire conținutului unei forme externe concrete. Este important de subliniat că toate aceste operațiuni pot fi identificate doar imaginar (prin analiză), în realitate ele sunt strâns legate între ele, iar formarea conținutului și conferirea acestuia unei forme exterioare se produce chiar concomitent.

Voința legiuitorului determină esența deciziei legislative, reprezintă o concepție a acestuia pe care dorește să o transpună în conținutul dreptului. Odată voința legiuitorului formată, urmează o prelucrare substanțială a conținutului și formei acesteia. Anume aceasta constituie etapa tehnică de transpunere a voinței legiuitorului în drept. La această etapă prohibiția penală capătă forma componentei de infracțiune, legiuitorul apelând la un anumit tip de construcție a acesteia, îi identifică elementele și le coordonează reciproc, determină logic și concret limitele componentei de bază și a celei calificate etc. [215, p. 66]. Aceste procedee tehnice corectează substanțial conținutul prohibiției penale, dar nu schimbă esența acesteia [205, p. 36].

În viziunea cercetătorilor autohtoni, incriminarea implică folosirea unor modalități specifice, a unor tehnici de elaborare proprii activității legislative și adecvate scopului urmărit. Modul de descriere în cuprinsul legii penale a faptei incriminate aparține tehnicii legislative, adică acelui ansamblu de procedee prin care legiuitorul își concretizează voința sub forma unei dispoziții legale determinate [35, p. 8-10].

Trasând o paralelă între criminalizare și legiferarea penală, A.B. Иванчин precizează că criminalizarea ca tip distinct de legiferare penală se deosebește de tehnica legislativă prin aceea că ea cuprinde atât luarea deciziei legislative, cât și elaborarea tehnică a acesteia. Altfel spus, criminalizarea începe cu ideea prohibiției penale și finalizează cu expunerea acesteia în legea penală, astfel fiind stabilite clar și concret limitele prohibiției. Evident, tehnica legislativă ține doar de acea parte a proceselor de criminalizare care constă în elaborarea tehnică a conținutului și formelor componentelor de infracțiune [205, p. 49].

În context, A.И. Копобеев evidențiază câteva modalități de realizare a criminalizării (și penalizării) la nivel legislativ, și anume [309, p. 104]: crearea în legea penală a noilor articole sau introducerea de noi aliniate în cele deja existente; reconstruirea dispozițiilor – includerea în componența de infracțiune a unor noi semne de calificare; reconstruirea sancțiunii, pe de o parte – extinderea posibilităților de individualizare a pedepsei prin includerea într-un articol a câteva categorii de pedepse sau înăsprirea pedepsei existente.

Evident, dincolo de modalitățile concrete de realizare a criminalizării, o importanță distinctă prezintă principiile criminalizării identificate de către A.M. Николаев, și anume: descrierea exactă a componentelor de infracțiune, lipsa lacunelor interne și externe în sistemul criminalizării faptelor (atât sub aspectul altor încălcări de lege și delictelor amorale, cât și sub aspectul faptelor mai

periculoase și combinate); exhaustivitatea sistemului criminalizării, atât în funcție de gradul („pe verticală”), cât și de caracterul („pe orizontală”) al pericolului social, lipsa dublărilor în acest sistem; renunțarea la construirea dispozițiilor simple; explicarea dispozițiilor de blanchetă în însăși legea penală; folosirea minimă a noțiunilor estimative la descrierea componentelor de infracțiune etc. [295, p. 251].

În ceea ce privește consacrarea nemijlocită în lege a infracțiunii, în studiile de specialitate se susține că aceasta trebuie să fie expusă complet și concret, cu respectarea unității terminologice [160, p. 82]. În același timp, toate componentele de infracțiune trebuie să fie clar delimitate unele de altele, pentru a preveni confuziile în procesul calificării faptelor [180, p. 29]. La determinarea caracterului infracțional al unei fapte este necesar a lua în considerație setul de trăsături care asigură respectarea principiilor dreptății, diferențierii și individualizării răspunderii, care să permită gradarea conduitei grave și mai puțin grave în cadrul uneia și aceleiași componente de infracțiune. Cu alte cuvinte, criminalizarea trebuie să fie nu numai necesară, inevitabilă, dar și suficientă.

În același timp, determinând gradul de pericol social al faptei, necesar pentru criminalizarea acesteia, trebuie să se tindă spre evitarea admiterii de lacune în legislație, pentru ca astfel să se prevină recurgerea în practică la analogia legii, cât și surplusul de criminalizare, atunci când Codul penal abundă în semne calificate și chiar componente calificate, existența cărora nu este justificată din punctul de vedere al necesităților social-economice ale societății și a intereselor statului. Aceasta nu este mai puțin periculos decât lacunele din legislație, întrucât este vădit încălcat principiul economiei de represiune (atragera la răspundere penală în acest caz nu va corespunde caracterului real și gradului de pericol social al faptei) și inevitabilității răspunderii, deoarece dacă interdicția penală nu este necesară ea nu va fi nici aplicată în practică. Respectiv, va interveni necesitatea obiectivă de decriminalizare a acesteia [239, p. 13].

În concluzie subliniem că calitatea și aplicarea eficientă a normei juridice penale depinde în cea mai mare parte de tehnica legislativă, de iscusința cu care a fost elaborat conținutul normei și forma de exprimare a acesteia. În pofida acestui fapt, trebuie să recunoaștem că eficiența normelor este în mare parte determinată și de esența lor, de măsura în care voința legiuitorului corespunde realității sociale și o reflectă adecvat, în caz contrar aceste norme devin norme moarte. Deci, se poate elabora o lege perfectă din punctul de vedere al tehnicii legislative, doar că în practică ea poate să nu funcționeze. Sub acest aspect este evident că chiar dacă normele juridice din Codul penal vor fi cizelate la nesfârșit și li se va conferi o perfecțiune tehnică conținutului și formei acestora, totuși aceasta nu va determina acțiunea eficientă a lor, deoarece din perspectiva tehnicii legislative este important doar ca conținutul legislației (chiar dacă este inechitabil, injust) să fie logic, sistemic, necontradictoriu, iar normele să fie expuse prin noțiuni, definiții clasificări și con-

strucții legislative optimale [207, p. 125; 205, p. 37]. Prin urmare, putem conchide că calitatea legii penale practic depinde în egală măsură atât de politica penală a statului care, în esență, reflectă interesele deținătorilor puterii, cât și de iscusința cu care sunt utilizate mijloacele, procedeele și regulile tehnicii legislative penale în procesul legiferării penale.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

În urma studierii tehnicii legislative penale în contextul general al tehnicii juridice și al legiferării penale pot fi deduse următoarele concluzii importante:

1. *Tehnica legislativă penală* (tehnica juridico-penală în sens îngust) reprezintă sistemul mijloacelor, procedeele și regulilor utilizate de legiuitor în vederea exprimării optimale a voinței sale în legea penală.

2. Pornind de la teoria tehnicii juridice și ținând cont de specificul și complexitatea dreptului penal, considerăm că structura tehnicii juridico-penale cuprinde: *tehnica legislativă penală (tehnica elaborării legii penale)*, *tehnica interpretării legii penale* și *tehnica aplicării legii penale* (ultimele două formând *tehnica realizării dreptului penal*). Prin urmare, tehnica juridico-penală este constituită din tehnica legislativă penală (tehnica juridico-penală *stricto sensu*) și tehnica realizării dreptului penal.

3. Particularitățile legii penale determină existența unor procedee, mijloace și reguli proprii doar tehnicii legislative penale. Ignorarea și nerespectarea acestora în procesul legiferării penale condiționează admiterea în legislația penală a erorilor tehnico-juridice (afectându-i astfel calitatea), care la rândul lor determină interpretarea și aplicarea eronată a acesteia.

4. Specificul legii penale a determinat structura complexă a tehnicii legislative penale, care astfel este chemată să creeze atât structura și conținutul legii penale (forma internă), cât și forma externă a acesteia. Pentru crearea *formei interne a legii penale* tehnica legislativă penală pune la dispoziție o serie de procedee, metode și reguli concentrate în metodologii precum: *metodologia construirii sistemice a dreptului penal* (care cuprinde asemenea procedee precum: procedeele construirii legii penale după modelul normei penale, procedeele construirii legii penale după modelul instituției juridico-penale), *metodologia construirii componenței de infracțiune* și *metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale* etc. Crearea *formei externe a legii penale* este posibilă prin următoarele componente ale tehnice legislative penale: *metodologia formării lingvistice a normelor juridico-penale*, *metodologia structurării legii penale* și *metodologia plasării materiei juridico-penale*.

5. Legiferarea penală reprezintă o activitate complexă care implică următoarea consecutivitate logică de acțiuni: formarea voinței legislative (referitoare la criminalizare, decriminalizare,

penalizare, depenalizare etc.); transferarea voinței legiuitorului în structura și conținutul dreptului penal; transpunerea acestei voințe în forma externă a dreptului penal – legea penală. Formarea voinței legislative este determinată de politica penală a statului, coerența și raționalitatea căreia condiționează calitatea dreptului penal în esența sa. Transpunerea voinței legiuitorului în structura, conținutul și forma externă a dreptului penal (în legea penală) se desfășoară sub imperiul tehnicii legislative penale.

6. Calitatea legiferării penale ca proces complex depinde de două momente importante: fundamentarea teoretico-practică corespunzătoare a criminalizării și penalizării (respectiv, decriminalizării și depenalizării) și utilizarea adecvată a mijloacelor, procedeele și regulilor de tehnică legislativă penală.

7. Menirea tehnicii legislative penale (în condițiile în care este aplicată profesionist) constă în oferirea mijloacelor necesare pentru asigurarea calității optime a legii penale. În același timp, pe cât de profesionist trebuie să fie legiuitorul în aplicarea tehnicii legislative penale, pe atât de dezvoltată trebuie să fie ea însăși. Respectiv, o preocupare majoră a doctrinei juridice autohtone în prezent trebuie să vizeze dezvoltarea teoriei tehnicii juridice (cu precădere a tehnicii legislative), în general, și a teoriei legislative penale, în special.

8. Cele expuse în prezentul compartiment denotă clar existența unui spectru destul de larg de aspecte și probleme în domeniu care necesită a fi studiate mai detaliat, semnificația lor decisivă pentru activitatea legiuitorului reclamând o fundamentare științifică pe măsură.

4. PROCEDEE ȘI METODOLOGII TEHNICO-LEGISLATIVE DE CREARE A CONȚINUTULUI ȘI STRUCTURII LEGII PENALE

După cum a fost precizat anterior, spectrul componentelor primare (mijloace, procedee și reguli) ale tehnicii legislative penale interne este foarte larg, ceea ce face dificilă o enumerare exhaustivă a acestora. Cu toate acestea, cele mai importante elemente primare ale tehnicii legislative interne sunt considerate [205, p. 58; 206, p. 69]:

1. procedeele *construirii legii penale după modelul normei juridice penale* și
2. procedeele *construirii legii penale după modelul construcției juridico-penale*.

În ceea ce privește nivelul doi al componentelor tehnicii legislative interne (metodologiile), o enumerare limitativă a acestora este posibilă, principalele fiind [205, p. 55]:

1. *metodologia construirii componenței de infracțiune*,
2. *metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale* și
3. *metodologia elaborării sistemice a legii penale* (scopul căreia este de a elabora structura ramurii date de drept [207, p. 126]).

Evident, dezvoltarea tuturor acestor momente în prezenta lucrare excede limitelor prestabilite pentru astfel de investigații, de aceea în cele ce urmează ne vom referi doar la unele din ele, considerate relevante pentru demersul nostru științific.

4.1. Construirea legii penale după modelul normei juridice penale

După cum este general recunoscut, conținutul principal al dreptului penal este cuprins în normele penale, de aceea în procesul legiferării penale sunt elaborate mai întâi de toate normele penale, fiind astfel evidentă importanța procedeeului *construirii legii penale după modelul normei juridice penale* [24, p. 28; 22, p. 28].

Legea penală este alcătuită dintr-o totalitate de norme juridice care îi configurează conținutul normativ. În literatura de specialitate, norma de drept penal este definită ca o specie de norme juridice care se caracterizează prin conținut și structură specifică, prescriind reguli de drept penal, precum și sancțiuni aplicabile în cazul încălcării acestora [63, p. 55]. Într-o altă viziune, norma de drept penal reprezintă o regulă general obligatorie de conduită socială, stabilită de către stat, exprimată în legea penală și protejată de organul statului prin exercitarea controlului asupra respectării acesteia și aplicării pedepsei sau a altor măsuri de constrângere cu caracter juridico-penal pentru comiterea infracțiunilor [345, p. 13].

Normele de drept penal sunt cuprinse în articolele Codului penal al Republicii Moldova. Deci, articolul reprezintă o formă de exprimare scrisă a normei de drept penal [63, p. 57]. Totoda-

tă, aceste categorii nu trebuie considerate identice. Iată câteva variante de coraportare a normelor de drept penal la articolele legii [234, p. 30; 62, p. 53]:

1. norma de drept penal se regăsește într-un singur articol al legii penale (de exemplu, art. 149 din CP al RM conține o singură normă care reglementează lipsirea de viață din imprudență);
2. norma de drept penal poate fi regăsită în câteva articole din Codul penal (de ex., omorul intenționat este cuprins în patru articole: 145, 146, 147, 148 din CP al RM);
3. un singur articol din Codul penal conține două și mai multe norme de drept penal (drept exemple în acest sens ar servi articolele 182, 1852, 212, 218 etc. din CP al RM).

Referindu-ne nemijlocit la *procedeul tehnic de construire a legii penale după modelul normei juridice penale*, precizăm că acesta presupune că legiuitorul, elaborând legea penală și exprimându-și voința, inițial își conturează modelul normei juridico-penale, după care o transpune într-o anumită formă externă. O asemenea abordare își are avantajul său – crearea unei legislații sistemice lipsite de lacune [205, p. 71]. În pofida acestui fapt, în literatura de specialitate nu poate fi atestată o viziune unică, moment ce pare a fi justificat de însăși lipsa consensului asupra normei de drept la nivelul teoriei generale a dreptului. Principalele discuții, inclusiv în științele ramurale, sunt axate pe structura normei juridice [24, p. 29].

Este important de precizat în context că este vorba de norma de drept penal (adică conținutul dreptului penal) și nu de articolul din legea penală (forma dreptului penal). Distincția dintre aceste noțiuni este foarte clar enunțată de către cercetătoarea H.A. Лопашенко, care susține: „Dacă articolul este un element constitutiv al legii, atunci norma este un element constitutiv al dreptului penal, cuprinzând în sine o regulă de conduită obligatorie” [271, p. 121-122]. Astfel, normele juridice sunt norme de conduită, iar articolele din lege reprezintă doar forma de exprimare a acestora [205, p. 72].

Așadar, cea mai importantă întrebare ce vizează structura normei juridice, constă în cunoașterea schemei după care legiuitorul creează norma de drept. În baza mai multor opinii exprimate în doctrină, pot fi desprinse două formule, cele mai răspândite: „*dacă – atunci – altfel*” (dacă există anumite circumstanțe (ipoteza), atunci persoana este obligată să nu comită (să se abțină de la) anumite acțiuni (dispoziția), altfel vor surveni anumite consecințe negative (sanctiunea) [281, p. 162]) și „*dacă – atunci*” (prima parte a normei este ipoteza, iar cea de-a doua – fie dispoziția, fie sanctiunea) [206, p. 93].

Prima formulă este dominantă, deoarece majoritatea cercetătorilor susțin structura *trihotomică* a normei juridice (inclusiv a normei juridico-penale). Mai mult, este admis că doar o astfel de structură (ipoteza, dispoziția, sanctiunea) permite a vorbi despre caracterul de sine stătător al normei de drept [228, p. 161]. Este relevant în acest sens și următorul argument: „Fără dispoziție

norma juridică este de neconceput, fără ipoteză – nu are sens, fără sancțiune – este neputincioasă” [198, p. 44]. Această structură a normei de drept a fost denumită – *logico-juridică*.

Cu toate că ideea a fost general acceptată și recunoscută în doctrina juridică, totuși, unii cercetători susțin că în cazul dat lipsește ceea ce este mai important – logica. În context, este exemplificativă teza înaintată de către А.В. Иванчин și argumentele aduse pentru susținerea acesteia. În viziunea sa, realizarea normei juridice nu implică în mod obligatoriu actualizarea sancțiunii. Astfel, dacă cetățeanul respectă interdicția cuprinsă în dispoziția normei juridico-penale (regulativă) de a nu comite o anumită infracțiune, această normă este astfel realizată. O asemenea situație însă nu este logică, deoarece realizarea normei juridice trebuie să implice actualizarea tuturor elementelor sale, adică nu doar ipoteza și dispoziția, ci și sancțiunea, care după cum se știe nu „funcționează” întotdeauna. De aici, susține cercetătorul, se poate conchide că și primele două elemente ale normei de drept – ipoteza și dispoziția – formează în unitatea lor un regulator de sine stătător al conduitei umane [206, p. 94].

Pe de altă parte, cercetătorul încearcă să răspundă la întrebarea ce determină aplicarea sancțiunii. Adepții structurii trihotomice a normei juridice consideră că conținutul acesteia cuprinde prescripția ce prevede aplicarea pedepsei penale față de persoana care a încălcat interdicția de a comite infracțiunea [228, p. 170-171]. Pe cale de consecință, autorul deduce că temeiul aplicării sancțiunii constă într-un fapt juridic distinct nou – încălcarea interdicției (prohibiției). Este un temei *nou*, deoarece în ipoteza normei sunt cuprinse condițiile în prezența cărora individul se obligă la neîncălcarea (respectarea) interdicției. Mai mult ca atât, sancțiunea indică și unele drepturi și obligații noi, inclusiv obligația celui care a încălcat interdicția de a suporta constrângerea. Acestea sunt *noi*, deoarece dispoziția normei stabilește obligația de a respecta interdicția și prevede dreptul de a nu fi supus măsurilor de constrângere. Prin urmare, în viziunea cercetătorului, întrunirea tuturor acestor momente într-o singură normă nu este logică, contradicția putând fi soluționată prin recunoașterea faptului că sancțiunea nu constituie cel de-al treilea element obligatoriu al normei, deoarece cuprinde în sine o normă de conduită distinctă față de cea cuprinsă în dispoziția aceleiași norme [205, p. 73].

Astfel, un șir de cercetători privesc structura normei din alt punct de vedere, considerând că aceasta este dihotomică – cuprinzând *ipoteza* și *dispoziția*. Iar ceea ce se numește, de regulă, sancțiune, constituie dispoziția unui alt tip de normă juridică, a cărei ipoteză întotdeauna se referă la o încălcare de lege sau la circumstanțele ce împiedică realizarea drepturilor și obligațiilor primare (adică norma de protecție) [260, p.172-189; 172, p. 92].

Paralel, penalistul român G. Antoniu subliniază destul de tranșant în acest sens: „sancțiunea trebuie să fie menționată în normă pentru a da credibilitate și obligativitate preceptului; ea are un

rol complementar și nu poate fi transformată într-o normă penală distinctă cu o structură proprie fără pericolul de a denatura conceptul de normă penală ca instrument al modelării conduitei destinatarilor în raport cu valorile sociale ocrotite” [2, p. 28]. Cu toate acestea, în doctrina românească norma penală specială este numită *normă sancționatoare* [87, p. 57], fapt ce în esență coincide cu ideile cercetătorilor ruși.

Drept consecință a dezvoltării acestor idei, în doctrina rusă s-a demonstrat existența în sistemul dreptului a două tipuri de norme – *regulative* și *de protecție* (precizându-se în același timp că ambele prin esență sunt regulatori ai conduitei umane, doar că în primul caz – este reglementată conduita licită, iar în al doilea caz – conduita ce implică încălcarea legii [205, p. 74]). Respectiv, *norme regulative* sunt considerate normele în conținutul cărora este cuprins faptul juridic corelat cu acordarea (recunoașterea) de drepturi subiecților și impunerea de obligații în scopul asigurării organizării normale a relațiilor sociale, iar *norme de protecție* sunt normele care stabilesc consecințele juridice ale încălcărilor de lege sau ale altor circumstanțe ce creează obstacole pentru realizarea normelor regulative [260, p. 186].

În doctrină se accentuează în acest sens doar că normele de drept penal realizează o funcție regulatoare prin prevederea tuturor faptelor periculoase pentru valorile sociale care formează obiectul dreptului penal și prin interzicerea lor sub sancțiune penală. Prin această interdicție se stabilește conduita participanților la relațiile sociale de apărare, iar prin sancționarea ei cu pedeapsa se exprimă caracterul obligatoriu al conduitei prescrise [36, p. 77]. Respectiv, cercetătorii, operând mai mult cu clasificarea normelor penale în *generale* (care formulează principiile dreptului penal, temeiul și condițiile răspunderii penale, individualizarea pedepselor penale, liberarea de răspundere și pedeapsă penală [345, p. 12]) și *speciale* (concentrate în Partea specială a Codului penal și în diferite legi penale speciale), consideră că doar cele speciale realizează o funcție regulatoare și de apărare a relațiilor sociale. În viziunea noastră, o asemenea abordare practic diminuează valoarea regulativă a normelor juridico-penale generale, fapt inacceptabil, deoarece, după cum vom vedea ceva mai jos acestea au un rol distinct în formarea construcțiilor juridico-penale [24, p. 30].

Referitor la structura normei penale, în doctrina penală românească [36, p. 78; 60, p. 8] și cea autohtonă [61, p. 54], structura dihotomică este recunoscută atât *normelor penale generale* (ipoteză și dispoziție), în virtutea rolului lor de a fi călăuzitoare pentru celelalte norme, cât și *normelor penale speciale* (dispoziția și sancțiunea), fiind admisă ideea că norma penală incriminătoare poate face abstracție de ipoteză [2, p. 24]. În cazul acestora, dispoziția constă din interzicerea unei anumite fapte (acțiune sau inacțiune), calificând-o drept infracțiune, iar sancțiunea derivă din categoria și cuantumul pedepsei ce urmează să se aplice în cazul nerespectării dispoziției. Aceste două elemente sunt considerate necesare și suficiente pentru structura normei penale de incrimina-

re: dispoziția pentru a disciplina conduita membrilor societății și sancțiunea pentru a disciplina reacția față de încălcarea dispoziției [102, p. 28].

Potrivit cercetătoarei L. Barac, norma penală este constituită din *ipoteză* și *sancțiune* [7, p. 115]. Dat fiind faptul că autoarea nu specifică categoria din care face parte – adică dacă este o normă generală sau o normă specială, se poate deduce că o asemenea structură autoarea recunoaște tuturor normelor penale (ceea ce în viziunea noastră nu este corect deoarece nu se poate vorbi despre sancțiune în cazul normei penale generale).

O atenție distinctă la această problemă a atras C. Bulai [37, p. 221-234], în a cărei viziune descrierea faptei și a condițiilor în care aceasta este considerată infracțiune nu reprezintă o ipoteză în care intervine obligația de a respecta regula de conduită, ci este modul în care legiuitorul descrie ilicitul, permițând deducerea preceptului. Deci, preceptul sau regula de conduită cerută destinatarilor legii penale nu este altceva, decât dispoziția normei și ea nu ar putea fi exprimată altfel decât prin descrierea acțiunii sau inacțiunii incriminate. Săvârșirea faptei interzise nu reprezintă ipoteza în care intervine dispoziția legi, ci însăși înfrângerea dispoziției exprimate într-un mod specific [102, p. 28].

Completând cele expuse, ținem să menționăm că dacă pe marginea structurii normei penale speciale au loc anumite discuții în literatura de specialitate și practic majoritatea cercetătorilor recunosc caracterul dihotomic al acestora, atunci situația normelor penale generale, nu este prea discutată, cu toate că în acest caz este cu mult mai evidentă lipsa celui de-al treilea element – sancțiunea [24, p. 31]. În acest sens unii cercetători evaziv menționează că deși în conținutul acestor norme nu se găsesc toate elementele constitutive, aceasta nu exclude structura completă a normei generale. Fiind norme principale, norme călăuzitoare pentru normele penale speciale, normele generale își pot regăsi ipoteza și sancțiunea fie în alte norme din aceeași lege, fie în norme ce sunt înscrise în alte legi [41, p. 332; 16, p. 39].

Prin urmare, din cele menționate s-a format convingerea că normelor penale atât generale, cât și speciale, le este proprie o structură dihotomică, întrucât în ambele cazuri lipsește unul din elementele principale ale structurii trihotomice [24, p. 31] – ipoteză pe care o vom dezvolta și în continuare. Din acest punct de vedere, aderăm la poziția autorilor, care argumentând structura dihotomică a normei juridico-penale (ca și a oricărei alte norme de drept), susțin că la proiectarea legii penale legiuitorul trebuie să se orienteze după formula „*dacă – atunci*” [205, p. 75].

Paralel, în literatura de specialitate a fost lansată ideea că o particularitate distinctă a dreptului penal rezidă în faptul că este o ramură de drept constituită din norme care prevăd în ipoteză infracțiunea, datorită cărui fapt ele sunt toate *norme de protecție* [267, p. 35], prin aceasta recunoscându-se implicit că *normele regulative* fac parte din conținutul altor ramuri de drept.

Expunându-se pe marginea acestei afirmații A.B. Иванчин precizează că astfel este pusă sub semnul întrebării existența în conținutul dreptului penal a *interdicției (prohibiției)* de a comite (săvârși) infracțiuni. În viziunea sa, fiecare normă juridico-penală de protecție (care prevede în ipoteză infracțiunea) corespunde unei alte norme juridico-penale – regulative, care interzice comiterea infracțiunii respective (sau care obligă la săvârșirea unei anumite acțiuni). În vederea argumentării poziției sale, cercetătorul invocă ideea că nici o altă ramură de drept nu interzice anticipat faptele incriminate în legea penală (de exemplu, nici o altă ramură de drept, cu excepția dreptului penal: nu interzice crearea condițiilor pentru comiterea infracțiunii (pregătirea de infracțiune); nu obligă persoana să acorde ajutor unei alte persoane, dacă ea însăși a lăsat-o cu bună-știință într-o stare periculoasă pentru viață etc.). Astfel, de aici este evident că dreptul penal conține norme regulative, a căror respectare este asigurată de normele de protecție [205, p. 75-76]. Un alt argument, în viziunea noastră, poate servi existența a două categorii de raporturi juridice penale: *de conformare* și *de conflict*, fapt recunoscut de majoritatea cercetătorilor, inclusiv autohtoni [62, p. 116].

În mare parte, confuzia în situația dată este generată de faptul că legea penală în partea sa specială conține doar formula normei juridico-penale de protecție, ceea ce face dificilă sesizarea prezenței normei regulative. În pofida acestui fapt, procedeul este binevenit și considerat chiar mai eficient [24, p. 32].

Astfel, în procesul elaborării legii penale, stabilind interdicția comiterii anumitor fapte și consolidând-o prin indicarea pedepsei aplicabile, legiuitorul expune în articolul părții speciale ipoteza și dispoziția *normei juridico-penale de protecție* (sanctiunea). În cuprinsul ipotezei este indicată informația referitoare la componența de infracțiune, iar în sancțiune – informația ce vizează tipul și mărimea pedepsei. Aceste momente sunt suficiente pentru ca destinatarul normei juridico-penale să înțeleagă că legea penală nu doar pedepsește comiterea infracțiunilor, dar și le interzice. O asemenea modalitate de expunere a normei juridico-penale a fost denumită în doctrină procedeul exprimării trunchiate [206, p. 100].

Sub acest aspect și cercetătorii români subliniază că specificul normei penale este faptul că nu exprimă dispoziția, ordinul, regula de conduită într-o formă directă ca în preceptele biblice (să nu furi, să nu ucizi etc.), ci într-o formă indirectă, folosindu-se de descrierea faptei interzise sau impuse [2, p. 25].

Desigur, în legea penală ar putea fi expuse detaliat atât normele de protecție, cât și normele regulative. Spre exemplu, norma regulativă care interzice lipsirea de viață a unei persoane, adică omorul (*omorul, adică cauzarea morții unei alte persoane, este interzisă*) și norma care asigură protecția vieții persoanei (*omorul se pedepsește ...*). Evident, o asemenea expunere a normelor

juridico-penale ar face Codul penal extrem de voluminos și dificil în aplicare. Un astfel de procedeu nu este binevenit nici din punctul de vedere al tehnicii legislative, întrucât nu permite aplicarea principiului economiei materiei normative. Sub aspect tehnic, este mai convenabilă expunerea aceluiași conținut printr-o altă modalitate: expunerea directă în Partea specială a Codului penal a normelor de protecție și consacrarea în Partea generală a prescripției ce interzice infracțiunile, de exemplu în articolele ce cuprind sarcinile (scopul) legii penale, noțiunea de infracțiune etc. Aceste articole sunt prin esența lor de trimitere (referire), adică ele trebuie să indice că legea penală **interzice** faptele prescrise în Partea specială [205, p. 77; 206, p. 100].

La o analiză atentă însă a articolelor din Partea generală a Codului penal al RM, observăm că în mod expres infracțiunile nu sunt interzise [24, p. 32]. Nici chiar art. 14, în care este consacrată noțiunea infracțiunii nu face referire la acest moment: „Infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, *prevăzută* (e.n.) de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală” [45]. În pofida faptului, că unii cercetători autohtoni interpretează sintagma *prevăzută de legea penală* ca sinonimă noțiunii *interzisă* [88, p. 70], iar alții o privesc ca o reflectare a principiului *nullum crimen sine lege* [62, p. 108; 90, p. 108], totuși considerăm necesară indicarea expresă în art. 14 din CP al RM a faptului că infracțiunea nu este doar fapta prevăzută de lege, ci *interzisă* de aceasta, întrucât astfel se contribuie la îndeplinirea funcției preventive a dreptului penal. Pe de altă parte, acest moment ar accentua și procedeul tehnic de formulare trunchiată a normei regulative de drept penal. Conținutul articolului *Noțiunea de infracțiune* (art. 14, alin. (1) din CP al RM) îl vedem în următoarea redacție: *Infracțiunea este fapta social periculoasă, interzisă de Partea specială a prezentului cod sub amenințarea unei pedepse*. Remarcăm că noi optăm pentru sintagma de faptă social periculoasă în locul celei de faptă prejudiciabilă.]. În această ordine de idei propunem și o posibilă redacție a art. 1 alin. (2) din CP al RM ar fi: *Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, prevede care fapte social periculoase constituie infracțiuni, pedepsele ce urmează să fie aplicate persoanelor vinovate în săvârșirea infracțiunilor*.

În continuare, este important să precizăm, că conținutul dreptului penal nu este constituit doar din norme juridice regulative și norme juridice de protecție. Sistemul normelor penale este completat și de un set de norme care prevăd și anumite prerogative în materie (adresate instanței de judecată), precum și norme care reglementează asemenea instituții precum liberarea de răspundere și pedeapsa penală, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical sau educativ, regulile de stabilire a pedepsei, de stingere a antecedentelor penale etc. [303, p. 295].

În cadrul acestui sistem, cercetătorii au identificat o categorie distinctă de norme, denumite *norme stimulative* (care reglementează de exemplu, relațiile ce țin de liberarea de răspundere pe-

nală a infractorului în legătură cu conduita sa pozitivă postcriminală, relațiile ce apar în contextul realizării dreptului la legitima apărare sau a reținerii infractorului). În ipoteza acestora este indicată conduita pozitivă postcriminală a infractorului, circumstanțele care generează dreptul la legitimă apărare și reținere a infractorului și alte date, iar în dispoziție este cuprins dreptul subiectului la liberarea de răspundere penală sau dreptul de a cauza un prejudiciu (cu garanția că nu va fi atras la răspundere penală) sau alte măsuri de stimulare. Aceste dispoziții mai sunt denumite și „sanctiuni de stimulare” [278, p. 49].

În același timp, unele relații sunt reglementate de norme ce doar seamănă cu cele stimulative. Acestea sunt de exemplu, normele care prevăd cauzele ce înlătură caracterul penal al infracțiunii (precum este constrângerea fizică), sau liberarea de răspundere penală în legătură cu expirarea termenului prescripției tragerii la răspundere etc. Cu toate că la baza elaborării acestor norme stă o altă motivație ce nu ține de stimularea vreunei conduite, cercetătorii identifică o trăsătură comună pentru aceste norme și cele stimulative – ele au un caracter *excepțional*. În acest sens, regula generală este aplicarea răspunderii penale (a pedepselor) sau a altor măsuri de constrângere (de exemplu, cu caracter medical sau patrimonial), moment ce justifică aprecierea dreptului penal ca fiind o ramură de drept represivă. Evident, dreptul penal a fost creat pentru a pedepsi infractorii, sub acest aspect, toate celelalte măsuri (precum, liberarea de pedeapsă penală etc.) au un caracter excepțional. De aici, se conchide asupra existenței a trei tipuri de norme juridico-penale: norme regulative, norme de protecție și norme excepționale (numite astfel convențional) [205, p. 79].

În concluzie, aderând la poziția expusă de cercetătorul A.B. Иванчин, subliniem că toate normele de drept penal (regulative, de protecție și excepționale) au o structură dihotomică și se construiesc după formula „dacă – atunci”. În legea penală sunt expuse direct doar ultimele două categorii de norme, deoarece construirea normei de protecție și indicarea în Partea generală a Codului penal a interzicerii conduitei expuse în conținutul acesteia, creează practic (cu ajutorul tehnicii legislative) o normă regulativă corelativă celei de protecție.

4.2. Procedeele blanchetei, clasificării și a semnelor estimative

Procedeul construirii normelor juridice penale de blanchetă. O atenție distinctă în contextul construirii normei juridico-penale considerăm că trebuie acordată normelor de blanchetă sau de referire, deoarece în acest caz legiuitorul face uz de un procedeu distinct de expunere a materiei juridice, privit ca un mijloc de economisire a materiei normative, utilizat la crearea formei externe a acesteia [220, p. 66].

După cum se știe, analiza fiecărui element constitutiv al normei juridice penale în parte (dis-

poziția și sancțiunea) permite diferențierea unor forme speciale de descriere a acestora în legea penală. Astfel, din punctul de vedere al tehnicii legislative sunt cunoscute următoarele tipuri de dispoziții [306, p. 597; 62, p. 54]:

a. *dispoziție simplă* – numește doar fapta infracțională cu un termen unanim acceptat, dar nu dezvoltă semnele ei (de ex. art. 145, 164 din CP al RM);

b. *dispoziție descriptivă* – conține o descriere generalizată a semnelor esențiale ale infracțiunii (de ex. art. 186, 187, 188 din CP al RM);

c. *dispoziție de blanchetă* – face trimitere la alte legi și acte normative (de ex. art. 231, 239, 178 din CP al RM);

d. *dispoziție de trimitere* – face trimitere la dispozițiile altor norme penale (de ex. art. 1373, 138, 152, 168 din CP al RM).

Vorbind despre ultimele două tipuri de dispoziții precizăm că în literatura de specialitate, normele juridico-penale în care acestea se regăsesc sunt numite norme de trimitere sau de referire [62, p. 57].

În concret, procedeul normelor de trimitere presupune o referire la același act normativ (în cazul nostru Codul penal), în timp ce procedeul formării normelor de blanchetă – o referire la un alt act normativ [205, p. 59]. Aplicarea acestui procedeu poate fi sesizată în toate cazurile în care în articolele Codului penal fie se face referire la actele normative concrete (art. 121 din CP al RM), fie se conțin asemenea formule precum: „cu încălcarea legislației” (art. 178 alin. (1) din CP al RM), „încălcarea ... tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli...” (art. 183 alin. (1) din CP al RM), „încălcarea cerințelor securității ecologice ...” (art. 223 din CP al RM) etc.

Procedeul de construire a normelor de blanchetă este apreciat de către cercetători ca deosebit de necesar legislației penale, deoarece îi permite acestuia de a-și menține stabilitatea în condițiile în care obiectul pe care îl apără se află în permanentă dinamică sub aspect juridic. Prin urmare, avantajul acestui procedeu se rezumă la lipsa necesității de a modifica legea penală în funcție de modificarea regulilor speciale în domeniu [307, p. 390]. Cu toate acestea, aplicarea procedurii în cauză reclamă și o anumită abilitate, competență și prudență, legiuitorul trebuind să fie foarte atent la specificul legislației ramurale la care face trimitere.

Analizând destul de detaliat procedeul în cauză, cercetătorii Н.И. Пикуров și Н.В. Иванов evidențiază câteva pericole pe care le prezintă acesta. În special, ei atrag atenția asupra faptului că procedeul este uneori privit ca un indice al coruptibilității actului normativ, sub acest aspect constituind un obiect distinct al expertizei anticorupție. Pe de altă parte, în esență, norma dreptului penal, cât și componența de infracțiune nu trebuie să poarte un caracter de blanchetă (necomplete), în caz contrar, fiind încălcat grav principiul legalității [306, p. 598]. Din aceste considerente, teo-

reticienii și practicienii se expun tot mai frecvent pentru reducerea numărului normelor de blanchetă din conținutul legii penale.

În încercarea de a clarifica situația dată, autorii citați precizează că dispozițiile de blanchetă reprezintă doar o formă cu ajutorul căreia legea penală este absolvită de obligația de a descrie detaliat semnele componenței de infracțiune, care sunt deja formulate în normele altor ramuri ale dreptului. Din categoria acestor semne fac parte de exemplu, încălcarea normelor regulamentului circulației rutiere, a normelor sanitare, a dispozițiilor altor reguli de securitate etc. Semnele indicate nemijlocit în articolul Codului penal sunt astfel semne ale componenței de infracțiune. Toate celelalte semne, derivate de la cele menționate, pot fi detaliate cu ajutorul altor acte normative cu diferită apartenență ramurală, ceea ce în principiu nu afectează nici într-un fel conținutul normei juridico-penale.

Respectiv, caracterul de blanchetă al normelor juridice este apreciat ca un fenomen juridic derivat care reflectă legătura obiectivă dintre ramurile de drept. Sarcina subiectului ce aplică legea este de a constata existența sau inexistența unei asemenea legături și în dependență de rezultatul obținut să aplice norma juridico-penală în volumul semnelor pe care le conține și să facă trimitere la normele de detaliere din alte ramuri ale dreptului. Această concluzie, susțin cercetătorii, nu subminează principiul legalității, deoarece caracterul infracțional al faptei, precum și pedeapsa ce urmează a fi aplicată sunt determinate doar de Codul penal. Dacă legea penală determină semnele faptei pasibile de pedeapsă penală prin referire la actele normative ale altor ramuri de drept, caracterul infracțional al acesteia se stabilește cu luarea în considerare a acestor acte doar în limitele prevăzute de Codul penal [306, p. 601].

Prin urmare, procedeul blanchetei este unul inevitabil, fiind cerut mai ales de structura complicată a faptului juridic imprimat în componența de infracțiune (precum și de necesitatea de a asigura caracterul compact al Codului penal și stabilitatea acestuia [288, p. 7-8]).

Totodată, cercetătorii susțin necesitatea recunoașterii distincției dintre dispoziția de blanchetă și semnele de blanchetă. În primul caz, se utilizează o prescripție normativă „străină” cu toate atributele acesteia (de ex. referirea la încălcarea anumitor reguli etc.), în cel de-al doilea – sunt folosite anumite elemente sau semne ale acestor prescripții normative (termini „străini”, de ex., titluri de valoare, valori imobiliare etc.). Astfel, dispozițiile de blanchetă și semnele de blanchetă permit menținerea echilibrului necesar între stabilitatea legii penale și dinamica sistemului social pe care îl protejează [306, p. 603].

Una din garanțiile respectării principiilor dreptului penal la folosirea dispozițiilor normative ale altor ramuri ale dreptului constă în indicarea nemijlocit în legea penală (și doar în legea penală) a semnelor principale ale celor patru elemente ale componenței de infracțiune. Dacă cel puțin

unul din aceste elemente va fi stabilit în afara legii penale, nu se va putea vorbi despre existența normei juridico-penale.

Referindu-ne nemijlocit la formularea dispozițiilor de blanchetă în Codul penal al Republicii Moldova, trebuie să recunoaștem că și în acest caz sunt de nelipsit carențele de ordin tehnico-legislativ. Un exemplu relevant în acest sens, enunță cercetătorul S. Brînză, în urma analizei comparative a art. 165 („Traficul de ființe umane”) și 206 („Traficul de copii”) din Codul penal al RM și *Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane* [83] (în continuare *Legea TFU*). În viziunea autorului, dat fiind faptul că *Legea TFU* este un instrument complementar pentru Codul penal, în mod normal, între prevederile Codului și cele ale Legii nu ar trebui să existe contradicții. Și totuși, acestea există. În primul rând, ele privesc chiar aparatul noțional al mecanismului de prevenire și combatere a traficului de persoane [19, p. 43].

Astfel, conform art. 2 din *Legea TUF*, prin „trafic de ființe umane” se înțelege „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare cu forța sau prin folosirea forței ori a unor alte mijloace de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de putere sau de situație de vulnerabilitate ori prin darea sau primirea de bani ori de beneficii de orice gen pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, în scopul exploatării acesteia”.

Pentru comparație, potrivit art. 165 alin. (1) din CP al RM [45], prin „trafic de ființe umane” se are în vedere „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane, cu sau fără consimțământul acesteia, în scop de exploatare sexuală comercială sau necomercială, prin muncă sau servicii forțate, pentru cerșetorie, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, de folosire în conflicte armate sau în activități criminale, de prelevare a organelor, țesuturilor și (sau) celulelor, precum și de folosire a femeii în calitate de mamă-surogat, săvârșită prin: a) amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei, inclusiv prin răpire, prin confiscare a documentelor și prin servitute, în scopul întoarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil, precum și prin amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice; b) înșelăciune; c) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare sau primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane.”

O descriere similară poate fi observată și în cazul definirii legislative a noțiunii „traficul de copii”. În acest plan, în conformitate cu art. 2 al Legii TFU, prin „trafic de copii” se înțelege „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scop de exploatare, chiar dacă aceste acțiuni nu se realizează cu aplicarea vreunuia din mijloacele specificate la pct.1)” (se

au în vedere modalitățile normative ale acțiunii adiacente din cadrul traficului de ființe umane, enumerate în definiția noțiunii „traficul de ființe umane” din art. 2 al Legii TFU).

În același timp, conform art. 206 alin. (1) din CP al RM, prin „trafic de copii” se are în vedere „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, în scopul: a) exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică; b) exploatării prin muncă sau servicii forțate; b1) practicării cerșetoriei sau în alte scopuri josnice; c) exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale; d) folosirii în conflicte armate; e) folosirii în activitate criminală; f) prelevării organelor, țesuturilor și (sau) celulelor umane; h) vânzării sau cumpărării,

Confruntând definițiile noțiunilor „traficul de ființe umane” și „traficul de copii” din Legea TFU cu definițiile corespunzătoare din legea penală, savantul S. Brînză remarcă următoarele neajunsuri esențiale [19, p. 44]:

1) tratarea diferită de către legiuitor a conținutului modalităților normative ale acțiunii principale și acțiunii adiacente din cadrul traficului de ființe umane și al traficului de copii, precum și a conținutului scopului urmărit de către făptuitor la săvârșirea traficului de ființe umane și traficului de copii;

2) formularea prea voluminoasă, într-o manieră barocă și confuză, a noțiunilor „traficul de ființe umane” și „traficul de copii” în cadrul legii penale.

Aceste neajunsuri, consideră Sergiu Brînză, trebuie înlăturate de urgență, întrucât vin în discordanță cu unele principii ale legiferării consacrate la art. 4 din *Legea privind actele legislative* [80], potrivit cărora actul legislativ trebuie să fie în concordanță cu cadrul juridic existent, cu sistemul de codificare și unificare a legislației; la elaborarea, adoptarea și aplicarea actului legislativ se respectă principiile coerenței, consecvenței și echilibrului între reglementările concurente.

Desigur, răspunderea penală pentru traficul de ființe umane și traficul de copii poate fi aplicată numai conform art. 165 și, respectiv, 206 din CP al RM, deoarece Codul penal este unica lege penală a Republicii Moldova. Și totuși este anormal să existe abordări legislative diferite ale noțiunii „traficul de ființe umane” și „traficul de copii”. Aceasta doar sporește ambiguitatea și starea de neorganizare ce caracterizează la ora actuală prevenirea și combaterea traficului de persoane în Republica Moldova [19, p. 44].

Împărtășim această opinie deoarece lipsa coerenței și consecvenței între reglementările concurente face dificilă aplicarea practică a legii, generând interpretări și abordări diferite și aplicarea neuniformă a legii.

Pe cale de consecință, se poate conchide că procedeul creării normelor de blanchetă, frec-

vent utilizat, necesită o prudență distinctă din partea legiuitorului, atât sub aspectul respectării principiilor legiferării ce vizează coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente, cât și în ceea ce privește determinarea clară a semnelor principale ale componenței de infracțiune nemijlocit în legea penală, prin aceasta asigurând caracterul complet al normei juridice penale și realizarea principiului legalității incriminării.

Procedeul clasificării. Un alt procedeu important al tehnicii legislative interne, asupra căruia ne vom reține atenția în continuare este *clasificarea*. Una din primele clasificări operate în conținutul legii penale a fost sistematizarea infracțiunilor în funcție de obiectul atentării. Rezultatul acestui procedeu poate fi astfel considerat însăși structura Părții Speciale a Codului penal.

Un alt rezultat al procedurii în discuție este și clasificarea infracțiunilor expusă în art. 16 din CP al RM. În acest caz însă se impun câteva obiecții. La alin. (1) legiuitorul stabilește expres două criterii ale clasificării: *caracterul și gradul prejudiciabil al faptei*, Respectiv, în funcție de acestea:

1. infracțiuni ușoare sunt faptele pedepsite cu închisoare de până la 2 ani inclusiv;
2. infracțiuni mai puțin grave sunt faptele pedepsite cu închisoare de până la 5 ani inclusiv;
3. infracțiuni grave sunt faptele pedepsite cu închisoare de până la 12 ani inclusiv;
4. infracțiuni deosebit de grave sunt infracțiunile săvârșite cu intenție pedepsite cu închisoarea pe un termen ce depășește 12 ani;
5. infracțiuni excepțional de grave sunt infracțiunile săvârșite cu intenție pedepsite cu detențiunea pe viață.

Din câte se poate observa, legiuitorul, intenționat sau nu, a lăsat în afara clasificării date componentele de infracțiune din Partea specială a Codului penal care se sancționează cu alte categorii de pedepse, mai blânde în raport cu pedeapsa închisorii. Soluția propusă de unii cercetători este că prin interpretarea extensivă a legii penale se poate conchide că în categoria infracțiunilor ușoare se includ nu numai faptele sancționate cu pedeapsa închisorii de până la 2 ani inclusiv, ci și acele fapte care se pedepsesc cu o altă categorie de pedeapsă, mai blândă [62, p. 111]. Chiar dacă o asemenea argumentare o considerăm logică, totuși precizăm că legiuitorul trebuie să concretizeze expres acest moment în art. 16 alin. (2) din Codul penal. Sub aspectul tehnicii legislative aceasta presupune asigurarea caracterului logic și complet al criteriului ce stă la baza clasificării date, adică nu doar mărimea pedepsei, dar și tipul acesteia.

Pe de altă parte, precizăm că unii cercetători, atrag atenția asupra faptului că în condițiile în care principalul criteriu de clasificare a infracțiunilor este „gradul prejudiciabil al faptei în raport cu pedeapsa închisorii aplicate persoanei fizice”, rămâne a fi incertă evaluarea gravității faptelor comise de persoanele juridice, pentru care singura pedeapsă principală este amenda. Respectiv,

este dificilă și aprecierea circumstanței atenuante pentru persoana juridică „săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave” în cazul când legiuitorul nu a dispus clasificarea infracțiunilor după gradul prejudiciabil al faptei pentru persoana juridică, sau în cazul circumstanțelor agravante [69, p. 136].

Un alt moment ce trebuie evidențiat, de asemenea, se referă la criteriile clasificării infracțiunilor, mai exact *limita maximă a pedepsei închisorii* (sanctiunea) și *forma vinovăției* (în cazul ultimelor două categorii de infracțiuni). În acest sens, cercetătorii [205, p. 62] recunosc, pe bună dreptate, inadmisibilă utilizarea dublă a formei vinovăției, deoarece aceasta este luată în considerație de către legiuitor la construirea sancțiunilor. După cum se știe sancțiunea este o reflectare a gradului prejudiciabil al faptei, al pericolului social al acesteia, ceea ce implică nemijlocit și forma vinovăției. Prin urmare, în cazul analizat, legiuitorul a neglijat regula logică a unității criteriilor de clasificare, de aceea se propune utilizarea doar a unui singur criteriu – *limita maximă a pedepsei* cuprinsă în sancțiune (idee pe care o susținem).

Consecințele încălcării acestei reguli sunt evidente. Exemplificând precizăm că potrivit art. 151 alin. (1) din CP al RM vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani (deci este o infracțiune *gravă*). În același timp, alte infracțiuni, însoțite sau soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale (sau chiar decesul persoanei) din imprudență, constituie atât infracțiuni *grave* (art. 166 alin. (3) „Privațiunea ilegală de libertate”), infracțiuni *deosebit de grave* (de ex., art. 164 alin. (3) lit. b) „Răpirea persoanei”, art. 166 alin. (4) lit. (c) „Tortura, tratamentul inuman și degradant”), cât și infracțiuni *excepțional de grave* (art. 171 alin. (3) lit. d) „Violul”; art. 172 alin. (3) lit. c) „Acțiuni violente cu caracter sexual”). Este cel puțin neclară în aceste cazuri indicarea de către legiuitor a unei asemenea forme de vinovăție și totodată atribuirea faptelor la categoria celor mai grave infracțiuni (în opinia noastră cauza unor asemenea situații rezidă în erorile admise la construirea componentelor de infracțiune, moment ce urmează a fi dezvoltat în următoarea secțiune).

Pe de altă parte, în lumina celor expuse mai sus, precizăm că într-un alt șir de componente de infracțiune agravate, legiuitorul nu specifică survenirea din imprudență a unor asemenea consecințe și le atribuie pe majoritatea la categoria *infracțiunilor deosebit de grave*. Sunt exemplificative în acest sens: art. 158 alin. (4) lit. b) „Traficul de organe, țesuturi și celule umane”; art. 165 alin. (3) lit. b) „Traficul de ființe umane”; art. 168 alin. (3) lit. b) „Munca forțată”; art. 201 alin. (3) lit. a) „Violența în familie”; art. 206 alin. (3) lit. e) „Traficul de copii”; art. 278 alin. (2) lit. d) „Actul terorist”; art. 278 alin. (2) lit. a) „Livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal”; art. 280 alin. (3) lit. c) „Luarea de ostateci” etc. Prin urmare, este evident că aspectele invocate necesită unele remedieri de natură să

asigure logica necesară clasificării infracțiunilor, expunerii corecte a componentelor agravate și atribuirea corespunzătoare la o categorie sau alta de infracțiuni.

Procedul semnelor estimative. Un ultim aspect la care ne vom reține atenția în această secțiune, ține de utilizarea semnelor estimative, considerată drept un procedeu distinct al tehnicii legislative de formare a normelor juridico-penale [75, p. 51]. Acest fapt este explicat prin următoarele raționamente. În primul rând, însuși utilizarea semnelor estimative ca un act formal de executare a deciziei legislative nu poate fi privită în calitate de regulă a tehnicii legislative, deoarece ea reprezintă doar modul de descriere a normei și nu este o reflectare în lege a anumitor recomandări sau principii elaborate de știință. Însă utilizarea legislativă a acestui mod întotdeauna trebuie să fie efectuată cu respectarea strictă a unui ansamblu de principii – principii de formare a normelor juridico-penale, care conțin semne estimative, ceea ce și va fi o garanție de realizare corectă a acestuia. În al doilea rând, utilizarea legislativă a semnelor estimative conține un astfel de volum de proprietăți specifice, neordinare, care permit să-l distingem de modul abstract de descriere a dispozițiilor normelor juridico-penale și să vorbim despre statutul lui de sine stătător. În baza celor expuse, se apreciază că utilizarea semnelor estimative reprezintă un procedeu de sine stătător al tehnicii legislative de drept penal, legat de reprezentarea a uneia sau mai multor statuări ale normei juridico-penale prin semne estimative și care acordă, astfel, subiectului concret ce aplică norma penală dreptul de a stabili conținutul acesteia [75, p. 51].

Academicianul B.H. Кудрявцев a desemnat semnele estimative sau de evaluare ca fiind acele situații juridice la baza constatării cărora stă conștiința juristului ce aplică legea penală, prin luarea în considerație a prevederilor Codului penal și a împrejurărilor de fapt ce caracterizează cauza penală concretă [252, p.134]. De pe aceleași poziții penalistul A. Borodac afirma că existența noțiunilor definitorii în legea penală se explică prin aceea că ele permit a lua în considerație schimbarea condițiilor social-politice și economice, circumstanțele specifice ale cauzei penale, dat fiind faptul că acestea nu întotdeauna pot fi exprimate și consfințite în lege [15, p. 63]. Într-o altă lucrare, autorul susține că semnele de evaluare se stabilesc în interpretările efectuate de însuși legiuitorul, de Hotărârile Plenului CSJ, de practica judiciară, de conștiința juristului [14, p.69].

Semnele estimative nu dispun astfel de o structură strict fixată a conținutului și se prezintă drept formule legislative abstracte. Bunăoară, legiuitorul Republicii Moldova, la descrierea unor categorii de infracțiuni face uz adeseori de expresii și sintagme cu caracter estimativ, prin care sunt prestabilite anumite semne obiective și subiective ale componentei de infracțiune, de exemplu: *daune în proporții considerabile* (art. 176 lit. a), art.186 alin. (2) lit. d), 187 alin. (2) lit. f), art. 188 alin. (2) lit. f) din CP al RM etc.), *alte urmări grave* (art. 171 alin. (3) lit. f), art.172 alin. (2) lit. e), art. 307 alin. (2) lit. c) din CP al RM etc.), *obraznicie sau cinism excepțional* (art. 287 alin.

(1) din CP al RM) etc.

Referitor la rolul și semnificația acestor semne estimative pentru reglementarea juridico-penală, în literatura de specialitate au fost expuse argumente atât pro, cât și contra.

De pe poziția acceptării unui asemenea procedeu se recunoaște rolul important al funcției compromisorii realizată de către semnele estimative. Astfel, în teorie de regulă se evidențiază două tehnici tradiționale de construcție a reglementărilor juridice: cazuistică și abstractă de expunere a materialului juridico-penal. Prima modalitate este legată de enumerarea exhaustivă a tuturor cazurilor, care cad sub incidența unei norme juridico-penale, când „legiuitorul tinde să înglobeze în dispoziția normei un număr finit de situații concrete.” Cea de-a doua modalitate, invers, presupune utilizarea formulelor generale, extrem de elastice, „generalizarea la maxim a semnelor, cu ajutorul cărora este formulată reglementarea juridico-penală” [291, p. 21]. Însă, după cum menționează mai mulți autori, într-o formă pură nu există nici una din modalități.

Actualmente, potrivit unor cercetători sistemul juridic al Republicii Moldova în linii generale se caracterizează prin combinarea optimă a celor două modalități menționate, iar în textul legii penale se regăsesc atât elemente ale cazuisticii, cât și cele ale abstracției. Pe de o parte, legislația penală autohtonă dă dovadă de maturitatea sistemului juridic al statului nostru, deoarece modalitatea de expunere a materialului juridic asigură sfera largă de activitate a normelor juridice penale și întruchiparea politicii penale în cadrul acestora. Pe de altă parte, dreptul penal reprezintă o ramură juridică legată de aplicarea măsurilor de constrângere severe și, respectiv, legea penală trebuie să fie guvernată de principiul legalității, reglementările juridice urmând să aibă un caracter strict determinat și să conțină prevederi exhaustive (pe cât aceasta este posibil). Aceste cerințe pot fi îndeplinite doar prin intermediul unei expuneri cazuistice a materialului juridico-penal și a unor astfel de procedee precum enumerarea exhaustivă, stabilirea precisă a mărimii proporțiilor, utilizarea conceptelor juridice strict-determinate etc. [75, p. 52].

În același timp, drept consecință a abordării cazuistice apare reglementarea extrem de individuală a relațiilor sociale, neclaritatea scopurilor finale ale legiuitorului, precum și caracterul formal determinat al reglementărilor juridico-penale [303, p. 298-299].

Pentru a „suplini” această strictețe, univocitate, imperativitate, ținând cont că problemele calificării nu pot fi soluționate prin analogie în dreptul penal, legiuitorul realizează un procedeu de abstragere – utilizarea semnelor estimative. În acest mod, luând drept exemplu art. 278 din CP al RM (actul terorist) putem vedea că lista faptelor care formează latura obiectivă (*provocarea unei explozii, a unui incendiu*) se finisează cu semnul estimativ „*săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave*”.

Prin urmare, semnele estimative îndeplinesc o importantă funcție compromisorie. Dacă conceptele formalizate, strict-determinate, fiind manifestări ale cazuisticii, asigură precizia, strictețea, exactitatea reglementării juridico-penale, atunci conceptele relativ-determinate (și îndeosebi cele estimative – ca un mijloc de atingere a celui mai înalt nivel de abstracție) – asigură flexibilitatea și dinamismul [75, p. 53-54] normelor juridico-penale.

Pe de o parte, recunoscând rolul pozitiv al semnelor estimative, tot mai mult cercetătorii atestă și laturile negative ale semnelor estimative. În acest sens se susține că organele de drept în fiecare caz în parte, în baza unei evaluări minuțioase a stării de fapt, trebuie să constate dacă fapta prejudiciabilă întrunește sau nu condiția de gravitate cerută de lege, prin estimarea semnelor estimative [47, p. 61], fapt ce desigur implică și o serie de dificultăți. Pe de altă parte, exigențele care decurg din gradul înalt de evoluție a standardelor justiției penale denotă faptul că norma penală trebuie să fie formulată cu precizie și claritate maximă, astfel încât, pe de o parte, din conținutul acesteia să derive comportamentul criminal concret ce se pretinde a fi pedepsit, iar pe de altă parte, să nu lase loc de interpretări abuzive din partea autorităților. Prin urmare, tot mai mult se insistă ca legiuitorul național să facă un efort în plus în ceea ce privește fie reformularea, fie dezincriminarea infracțiunilor descrise prin intermediul semnelor estimative sau definitorii [47, p. 63], moment sugerat de altfel și de către experții Codului penal al Republicii Moldova desemnați de către Consiliul Europei.

4.3. Construcția juridico-penală și metodologia construirii componentei de infracțiune

În general, construcția juridică este apreciată ca una dintre principalele mijloace ale tehnicii legislative, utilizată la ordonarea materiei juridice, construirea textului normativ și asigurarea caracterului sistemic al legislației [168, p. 36]. Ea reprezintă un model, o abstracție care caracterizează un grup unitar de norme, cuprinzând în sine elemente, categorii și trăsături ce conțin o anumită informație despre conținutul prescripțiilor juridice [351, p. 29].

Potrivit lui Д.А. Керимов construcția este cea mai înaltă abstracție juridică, care cuprinde o serie de noțiuni de nivel inferior, din care pot fi logic deduse noțiuni noi, iar întreaga construcție determină formarea instituției juridice [224, p. 51-52].

În viziunea cercetătorilor Л.Л. Кругликов și О.Е. Спиридонова, construcția juridică în calitate sa de mijloc al tehnicii legislative reprezintă o abstracție, o variantă de model normativ (care reflectă construcția complicată a fenomenului pe care îl reprezintă), chemată să-i confere dreptului o anumită formă și structură interioară. Acesta este un „element arhitectonic” al legiferării, un model care ajută la construirea dreptului într-un mod logic și finisat [249, p. 65].

Construcțiile sunt foarte mult legate de conținut, dar nu se confundă cu acesta. Dacă conți-

nutul determină *ce* anume trebuie exprimat în lege, atunci construcțiile juridice permit a răspunde la întrebarea *cum* trebuie totul expus în lege [249, p. 64].

Teoreticianul C.C. Алексеев, subliniind importanța deosebită a construcțiilor juridice, consideră că acestea presupun o *construire specială a materiei normative*, ce corespunde unui anumit tip de relații sociale, fapte juridice și legături dintre ele. Construcțiile juridice reprezintă astfel „modele”, „scheme” în care este transpusă materia normativă. Folosirea acestora face mai ușoară formularea normelor juridice, conferă reglementării normative exactitatea și certitudinea necesară [157, p. 145-146].

Referindu-ne la construcțiile juridico-penale, precizăm că acestea sunt construcțiile juridice utilizate ca mijloace tehnice la elaborarea legii penale [205, p. 79]. Totodată, cercetătorii precizează că folosirea oricărui mijloc tehnic reprezintă în sine o modalitate de construire a materiei normative. Sub acest aspect, utilizarea construcțiilor juridice poate fi privită ca un procedeu tehnico-legislativ distinct. Drept exemplu poate servi în acest sens folosirea construcției juridico-penale a infracțiunii la construirea în legea penală a componentelor de infracțiune de tip material, formal sau formal-material (acestea și sunt procedee tehnice) [205, p. 84]. De asemenea, în acest context, trebuie specificat că termenul „construcție” este unul polisemantic, deoarece este utilizat atât pentru desemnarea mijlocului tehnico-legislativ concret, cât și pentru rezultatul obținut la aplicarea acestuia. Pentru a se evita confuzia, se propune utilizarea termenului „construcție juridică” (construcție juridico-penală) exclusiv în sens de mijloc tehnico-legislativ, iar pentru rezultatele obținute în urma aplicării acestui mijloc – noțiunile „construcție legislativă” sau „construcție normativă” [206, p. 109; 213, p. 8].

Prin urmare, construcțiile juridico-penale trebuie delimitate de construcțiile normative, legislative, ultimele fiind un produs al legiferării, iar primele – un mijloc al acesteia. Potrivit cercetătorilor, toate construcțiile normative din legea penală pot fi grupate în două categorii: a) cele construite în baza construcțiilor juridico-penale și b) cele construite fără aplicarea acestora. La prima categorie sunt atribuite componentele de infracțiune (furtul, excesul de putere etc.), construcțiile pedepselor (amenda, munca neremunerată în folosul comunității, închisoarea etc.), construcțiile formelor de liberare de răspundere penală. Din cea de-a doua categorie fac parte normele juridico-penale, elementele structurale ale acestora (ipoteza și sancțiunea), construcțiile legislative ale formelor infracțiunii etc. [206, p. 117-118; 212, p. 262]

În rezultatul utilizării construcțiilor juridico-penale în procesul legiferării sunt obținute diferite componente de infracțiune, construcții legislative ale pedepselor și alte construcții normative. În general, în literatura de specialitate nu există unanimitate în ceea ce privește numărul construcțiilor juridico-penale, unii cercetători identificând un număr concret în acest sens (А.В. Иванчин

atestă cinci construcții juridico-penale: construcția infracțiunii, construcția pedepsei, construcția faptei comise în circumstanțe ce exclud caracterul ei infracțional; construcția liberării de răspundere penală; construcția liberării de pedeapsă penală [205, p. 91-92]), în timp ce alții menționează doar existența mai multor construcții [249, p. 66].

Cea mai importantă construcție juridico-penală este considerată *construcția infracțiunii* (după unii autori aceasta este prevăzută în articolul din Codul penal unde se definește infracțiunea [302, p. 174], deci în cazul nostru în art. 14 din CP al RM, care cuprinde în sine de regulă toate elementele tradițional studiate de știința dreptului penal. Fiind un mijloc tehnic de bază pentru tehnica legislativă penală, construcția infracțiunii este inclusă de către cercetători în *metodologia construirii componenței de infracțiune*, de aceea și noi o vom studia ceva mai jos.

O altă construcție juridico-penală importantă este considerată *construcția pedepsei*. În baza acestei construcții legiuitorul a reglementat categoriile de pedepse penale (art. 61-74 din CP al RM). Analiza sistemică a acestora permite identificarea următoarelor elemente ale construcției pedepsei: a) caracterul restrângerii sau limitării în drepturi; b) limitele pedepsei, adică minimul și maximul (termenului, mărimei); c) modalitatea de aplicare; d) infracțiunile pentru care se aplică pedepsele; e) subiectul căruia i se aplică pedeapsa; f) factorii luați în considerație la determinarea pedepsei; g) consecințele eschivării de la pedeapsă [205, p. 84-85].

Aceste elemente ale construcției pedepsei sunt fără conținut, doar în cazul reglementării tipului concret de pedeapsă legiuitorul selectează elementele necesare și le completează cu un anumit conținut informațional. De exemplu, la determinarea pedepsei *munca neremunerată în folosul comunității* (art. 67 din CP al RM), legiuitorul a utilizat asemenea elemente precum: „caracterul restrângerii sau limitării în drepturi”, „limitele pedepsei”, „subiecții cărora li se aplică pedeapsa”, „consecințele eschivării de pedeapsă”. În același mod, pot fi identificate și elementele utilizate în cazul celorlalte forme de pedeapsă. Este important de reținut că în funcție de setul de elemente utilizate și conținutul atribuit acestora se poate determina plenitudinea reglementării formei concrete de pedeapsă.

Sub aspect procesual, folosirea construcțiilor juridice implică două etape distincte (delimitate convențional, întrucât temporal acestea coincid): la o primă etapă legiuitorul selectează elementele necesare, iar la următoarea etapă – le completează cu conținutul necesar. Anumite erori pot fi admise la ambele etape [205, p. 87]. De exemplu, la prima etapă poate fi admis atât un surplus de elemente, cât și o insuficiență a acestora (bunăoară, în cazul pedepsei enunțate mai sus, legiuitorul nu stabilește categoriile de infracțiuni pentru care se aplică aceasta). Un alt exemplu poate servi pedeapsa – *privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate* (art. 65 din CP al RM), caz în care legiuitorul nu prevede consecințele eschivării cu rea-credință

de la executarea acestei pedepse (după cum stabilește în cazul *amenzii* sau a *muncii neremunerate în folosul comunității*).

Așadar, construcțiile juridico-penale, reprezentând scheme, modele în care este transpusă materia normativă, indubitabil facilitează formularea prescripțiilor legii penale. În lipsa acestora elaborarea legii penale ar fi haotică, nesistemică, moment destul de bine demonstrat de primele legi ale civilizației umane. Respectiv, cu ajutorul construcțiilor juridice se obține structurarea logică a dispozițiilor Codului penal, consecutivitatea și corelarea acestora.

În context, К.К. Панько menționează că anume construcțiilor juridice le revine rolul principal la formularea și crearea normelor juridice, întrucât ele permit legiuitorului să-și atingă mai eficient obiectivele, conferind reglementării normative un caracter determinat, exact și accesibil [302, p. 187].

Metodologia construirii componentei de infracțiune. Abordarea teoretică a acestei metodologii trebuie în viziunea noastră inițiată cu precizarea existenței unei distincții clare între asemenea categorii precum „infracțiunea” și „componenta de infracțiune”, distincție realizată de însăși legiuitor (infracțiunea este definită în art. 14 din CP, iar componenta de infracțiune – în art. 52 alin. (1) din CP al RM).

În baza prevederilor legii penale noțiunea de infracțiune, după structura sa, se caracterizează prin patru semne: caracterul prejudiciabil (anterior, pericolul social), caracterul ilegal (interzicerea acesteia de legea penală), vinovăția și posibilitatea de pedeapsă penală. Aceste elemente, potrivit cercetărilor formează construcția infracțiunii, care delimitează orice ilicit de licit, de alte încălcări de lege sau delict. Fiecare din semnele enumerate sunt proprii tuturor faptelor social periculoase fiind determinante pentru acestea. În construcția generală a infracțiunii nu se face vreo oarecare divizare între diferite componente de infracțiune. Această sarcină este realizată de o altă construcție – derivată față de infracțiune – precum este „componenta de infracțiune” [302, p. 177].

Legea penală în vigoare a Republicii Moldova, determină componenta infracțiunii ca totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept o infracțiune concretă (alin. (1) al art. 52 din CP al RM [45]). Respectiv, fapta prejudiciabilă săvârșită reprezintă o realitate obiectivă, iar componenta infracțiunii – o noțiune juridică despre aceasta ca infracțiune, conținută în dispoziția normei penale [62, p. 125].

Răspunderea penală apare numai pe baza faptei persoanei, faptă ce conține semnele componentei infracțiunii. Altfel spus, pentru ca o faptă să constituie o infracțiune, ea trebuie să îndeplinească toate condițiile și semnele prevăzute în dispoziția incriminatorie, adică să se săvârșească în asemenea împrejurări încât să satisfacă tiparul sau modelul legal abstract al infracțiunii, îndeplinind toate condițiile specificate în acest cadru, toate cerințele care determină conținutul incrimină-

rii [16, p. 103].

Potrivit lui N. Giurgiu, componența infracțiunii este echivalentă cu conținutul noțiunilor diferitelor infracțiuni și îndeplinește în procesul adoptării, interpretării și aplicării legii funcția generală de determinare, cunoaștere și identificare a oricărei infracțiuni, constituind singura bază de caracterizare juridico-penală a unei fapte, fie în etapa calificării ei juridice (în cursul procesului legislativ), fie în etapa încadrării juridice a unor fapte concrete [68, p. 125].

Alți cercetători susțin că componența de infracțiune are mai multe funcții, dintre care două sunt principale: a servi drept formă juridică pentru o anumită faptă (infracțiune), care este temei al răspunderii penale; a servi drept model informațional al prohibiției juridico-penale [306, p. 602].

Crearea componenței de infracțiune presupune declararea unei anumite fapte ca fiind criminală (infracțională). În esență, crearea componenței de infracțiune desemnează procesul criminalizării [210, p. 65].

Știința dreptului penal, alcătuiind modelul teoretic al componenței infracțiunii în scopul înlesnirii procesului de studiere a acestora, distinge asemenea noțiuni ca „semn” și „element” ale componenței infracțiunii.

Elementele componenței infracțiunii reprezintă părți componente ale unui sistem integral, ce include grupuri de semne care corespund diferitelor laturi ale faptelor prejudiciabile caracterizate de legea penală ca infracțiuni. Deosebim patru părți componente, care se numesc elementele componenței infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă [62, p. 129-130].

Semnele componenței infracțiunii reprezintă o caracteristică concretă, legislativă a celor mai importante trăsături ale infracțiunii. Semnele componenței infracțiunii sunt trăsăturile concrete, specifice, caracteristice elementelor. Deci, celor patru elemente ale componenței infracțiunii le corespund respectiv patru grupuri de semne ce caracterizează aceste elemente: grupul de semne care caracterizează obiectul infracțiunii, grupul ce se referă la subiectul infracțiunii, grupurile privind particularitățile laturii obiective (de ex., fapta, consecințele survenite, legătură de cauzalitate, locul, mijlocul etc.) și ale celei subiective (de ex., vinovăția, motivul, scopul, emoțiile etc.) [62, p. 129-130].

Fiecare componență de infracțiune descrisă în lege constituie astfel un ansamblu de semne caracteristice unei anumite infracțiuni. Când legea penală stabilește componența unei infracțiuni, ea nu face prin aceasta decât să descrie acea faptă, deci să determine care sunt elementele constitutive ale infracțiunii respective. Așadar, cu ajutorul particularităților fiecărei fapte, legea penală fixează în Partea specială a Codului penal componența fiecărei infracțiuni. Cu ajutorul elementelor și semnelor constitutive ale componenței infracțiunii se realizează practic încadrarea faptelor concrete și se ajunge la corecta lor calificare [62, p. 125].

În literatura de specialitate rusă se precizează că în condițiile în care se recunoaște structura dihotomică a normei penale, dispoziția articolului din Partea Specială a Codului penal constituie în esență ipoteza normei juridico-penale. Anume în ipoteză sunt cuprinse componentele de infracțiune. Respectiv, legiuitorul construiește nu pur și simplu dispoziția, dar componenta de infracțiune. În baza acestui fapt, se susține necesitatea identificării în structura tehnicii legislative nu „construirea dispoziției”, ci anume „metodologia construirii componentei de infracțiune” (ca parte componentă a tehnicii legislative interne, deoarece cu ajutorul ei se elaborează conținutul prohibiției penale) [205, p. 93].

La baza acestei metodologii stă componenta de infracțiune. Pentru a exclude orice confuzie, componenta de infracțiune, în calitatea sa de mijloc al tehnicii legislative mai este numită construcția juridico-penală a infracțiunii, care este formată din patru elemente (obiect, latură obiectivă, subiect, latură subiectivă), completate la rândul lor cu alte elemente (enunțate mai sus).

În contextul reglementării componentelor de infracțiune concrete, legiuitorul selectează mai întâi, elementele necesare construcției infracțiunii, după care le completează cu conținutul necesar. De exemplu, pentru incriminarea faptei de încălcare a regulilor de protecție a muncii soldată cu consecințe grave (art. 183 CP al RM), legiuitorul a selectat asemenea elemente precum: subiectul special, fapta, consecințele, legătura de cauzalitate etc. Completând aceste elemente cu un conținut concret, s-a reușit crearea următoarei componente de infracțiune: „Încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, dacă această încălcare a provocat accidente cu oamenii sau alte urmări grave, ...”.

După cum s-a enunțat ceva mai sus, procesul utilizării construcțiilor juridico-penale constă din două etape (delimitate convențional): într-o primă etapă are loc selectarea elementelor necesare, în cea de-a doua – completarea acestora cu un anumit conținut. Evident, în ambele etape este posibilă admiterea de erori (exprimate fie prin utilizarea unui surplus de elemente, fie printr-o insuficiență a acestora) [31, p. 89]. În continuare vom exemplifica câteva dintre erorile admise în procesul de construire a componentelor de infracțiune în Codul penal al Republicii Moldova.

Un *surplus* de elemente poate fi constatat astfel în cazul componentei de infracțiune prevăzute la art. 242 din CP al RM – *Pseudoactivitatea de întreprinzător*. În viziunea noastră indicarea semnului obligatoriu „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari”, practic duce la subestimarea scopului infracțiunii și la reducerea efectului preventiv al incriminării. Pe de altă parte, acest semn indică caracterul material al componentei de infracțiune, fapt ce presupune că pseudoactivitatea de întreprinzător soldată cu cauzarea unor daune ce nu depășesc 2500 u.c., nu întrunește semnele

componenței de infracțiune dată. Soluția în acest caz, sub aspect tehnic, ar fi includerea semnului dat în componența agravantă a acestei infracțiuni.

Referitor la *insuficiența* elementelor necesare construcției juridico-penale, aceasta presupune că legiuitorul nu a luat în considerație un anumit element al construcției, necesar pentru reglementarea prohibiției penale respective. Drept exemplu, poate fi invocată componența infracțiunii de *răpire a unei persoane* (art. 164 CP al RM), în care lipsește un asemenea semn, precum este *scoful*. Potrivit cercetărilor, acesta este un neajuns ce generează o serie de probleme în activitatea practică de calificare a infracțiunilor și de delimitare a răpirii de persoane de asemenea fapte precum: omorul, violul etc., însoțite de răpirea victimelor [205, p. 96; 206, p. 116; 61, p. 324]. O soluție în acest caz este văzută în completarea componenței de bază a infracțiunii cu sintagma: „în scopul reținerii persoanei” [31, p. 90].

Un moment ce necesită reiterat în contextul dat este că dacă eroarea este admisă la etapa formării voinței legiuitorului, atunci construcția infracțiunii nu este în măsură să remedieze situația. Astfel, unele articole din Codul penal, numite „moarte”, sunt destul de rar aplicate în practică din cauza erorii conceptuale admise de legiuitor. Din numărul acestora face parte și art. 176 din CP al RM, care prevede răspunderea pentru *încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor*. Eroarea în cazul dat constă în incriminarea practic a oricărei „deosebiri, excludere, restricție sau preferință în drepturi și în libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane ...” [31, p. 90]. Potrivit specialiștilor, infracțiunea dată poate fi, atât o infracțiune materială (în baza alin. (1) lit. b) al art. 177), cât și una formală [61, p. 449; 131, p. 642]. Prin urmare, în varianta sa formală, infracțiunea dată presupune limite extrem de largi ale prohibiției penale, moment ce pare a fi nejustificat criminologic. Desigur, unele discriminări pot atinge un anumit nivel de pericol social, caracteristic infracțiunilor, dar este evident că nu toate.

Vorbind despre construirea componenței de infracțiune, este important a cunoaște clar și concret care este „obiectul” acestei construcții. În literatura de specialitate sunt atestate în acest sens diferite opinii. De exemplu, componență de infracțiune se consideră tot ce se descrie într-un articol al părții speciale a Codului penal (bunăoară art. 186 din CP al RM – Furtul), fie orice variantă indicată în aliniatele și punctele articolului (adică orice variantă a furtului). Uneori drept componență distinctă se consideră fiecare aliniat în mod separat. Prin urmare, este evidentă necesitatea clarificării noțiunii de componență a infracțiunii.

În context, A.B. Иванчин susține că prin componență de infracțiune se înțelege un sistem de semne, care caracterizează fapta nu ca o infracțiune în general, dar ca o infracțiune, stabilită într-un articol concret (cu structură simplă) din Partea specială a Codului penal, fie într-un aliniat al acestuia. Prin urmare, o componență de infracțiune nu poate fi prevăzută de un articol al Părții

speciale a Codului penal dacă acesta este structurat în aliniate [211, p. 109].

Cercetătorii autohtoni notează în acest sens, componența infracțiunii este o noțiune juridică ce se conține în dispoziția unei norme concrete a Părții speciale a Codului penal și care caracterizează nu o infracțiune concretă, ci o infracțiune de un anumit tip sau gen prin intermediul descrierii semnelor principale ale acesteia [62, p. 141].

De cele mai dese ori componentele incluse în Partea specială a Codului penal se diferențiază în două, trei, patru modalități. Acest fapt contribuie la individualizarea maximă a gradului prejudiciabil al faptelor ce se aseamănă după caracter, după obiectul atentării, după formele vinovăției, asigurând astfel calificarea corectă a faptei și aplicarea ulterioară a unei pedepse echitabile. De pildă, în cazul omorului deosebit *componența de bază* în alin. (1) al art. 145 din CP al RM, *componența cu circumstanțe agravante* (calificată), în alin. (2), (3) ale art. 145 din CP al RM, *componența cu circumstanțe atenuante* (privilegiată) (în doctrina românească se mai numește componență mai puțin gravă [10, p. 204]) se conține în art. 146 din CP al RM (omorul săvârșit în stare de afect) [62, p. 143].

În baza acestor reflecții, conchidem că componența de infracțiune poate fi prevăzută de un articol al Părții Speciale, în cazul în care acesta are o structură simplă, fie de fiecare aliniat al acestuia care conține în mod obligatoriu o sancțiune distinctă.

Un procedeu distinct de construire a componentelor de infracțiune este considerat construirea acestora în funcție de specificul structurii componentelor [205, p. 98], adică: componență *materială*, *formală* sau *formal redusă* [62, p. 144].

Componențele materiale sunt considerate acele componente în al căror conținut legiuitorul a introdus în calitate de semne obligatorii nu numai fapta, dar și urmările infracționale. Aceste urmări pot fi indicate direct după caracter (de exemplu, vătămarea gravă a integrității corporale, paguba materială etc.), precum și după gravitatea faptei (daună considerabilă etc.). Astfel, latura obiectivă a infracțiunilor cu componența materială este caracterizată prin trei semne obligatorii: fapta infracțională (acțiune sau inacțiune), consecințele infracționale, precum și legătura de cauzalitate între fapta și consecințele prejudiciabile. Tipul dat de infracțiune este considerat consumat din momentul survenirii consecințelor indicate. De exemplu, infracțiunea de omor intenționat (alin. (1) art. 145 din CP al RM) este consumată din momentul survenirii morții victimei. Prin urmare, criteriul dat de clasificare a componentelor permite a face o delimitare între infracțiunea consumată și cea neconsumată [108, p. 43].

Componențele formale sunt componentele în al căror conținut legiuitorul descrie latura obiectivă a infracțiunii limitându-se la un singur semn principal al ei – fapta prejudiciabilă (art. 163 din CP al RM – lăsarea în primejdie, art. 371 din CP al RM – dezertarea etc.). Astfel de compo-

nențe de infracțiune se consumă din momentul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală, survenirea consecințelor nu este obligatorie pentru calificarea infracțiunii, iar dacă acestea s-au produs, ele pot fi luate în considerație de către instanța de judecată la stabilirea pedepsei penale.

Prin urmare, pentru a se considera infracțiunea formală comisă este suficientă doar săvârșirea acțiunii (sau inacțiunii). Consecințele social periculoase (cît și legătura cauzală) în construcția dată sunt lăsate în afara limitelor acesteia. Asemenea construcții sunt considerate ficțiuni juridice, care recunosc tentativa ca o infracțiune consumată. Este o construcție a unui pericol abstract (posibil) de cauzare a daunei, menită să protejeze de potențialele pericole [168, p. 41].

Componentele formal-reduse constituie o modalitate a componentelor formale [328, p. 6] și se caracterizează prin faptul că legiuitorul a inclus în latura obiectivă a acestora nu numai descrierea faptei prejudiciabile, ci și pericolul real de survenire a unor urmări prejudiciabile concrete, care, de fapt, nu constituie un semn obligatoriu al componentei respective (punerea intenționată a altei persoane în pericol de contaminare cu maladia SIDA, încălcarea regulilor de circulație a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice, dacă aceasta creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului, tâlhăria etc.) [62, p. 145]. Aceste componente de infracțiune sunt construite în așa fel, încât consumarea infracțiunii este transferată la o etapă preliminară. Spre exemplu, infracțiunea de tâlhărie (art. 188 CP al RM) se consideră consumată din momentul săvârșirii atacului în scopul sustragerii bunurilor unei persoane, adică la etapa de tentativă. Iar consumarea infracțiunii de banditism (art. 283 CP al RM) este transferată de către legiuitor la etapa pregătirii infracțiunii, deoarece latura obiectivă a acestei componente de infracțiune poate să rezide în organizarea unei bande armate. Astfel, infracțiunea cu o componentă formal redusă se consumă din momentul începerii comiterii acțiunii (inacțiunii) prejudiciabile care a creat pericolul real de survenire a consecințelor infracționale. Transferarea momentului consumării infracțiunii la o etapă preliminară a acțiunilor infracționale are loc în scopul înăsprii răspunderii penale, de regulă pentru faptele infracționale mai grave [108, p. 45].

Pe lângă construirea componentelor de infracțiune de tip formal sau material, cercetătorii mai identifică și construirea componentelor formal-materiale. Aceste construcții cuprind în sine concomitent două fapte social periculoase (una dintre ele fiind soldată cu consecințe prejudiciabile) și două momente diferite de consumare. Asemenea componente sunt recunoscute determinarea la sinucidere (art. 150), escrocheria (art. 190), vânatul ilegal (art. 233) etc. [168, p. 42].

Analiza Codului penal al RM indică că legiuitorul nu are o abordare sistemică a selectării tipului de componentă de infracțiune. Un șir de componente sunt create ca materiale, cu toate că ar fi mai preferabilă construcția formală a acestora (de exemplu, componenta infracțiunii de încălcare intenționată a legislației privind accesul la informație – art. 180 CP; practicarea ilegală a

medicinii sau a activității farmaceutice – art. 214 CP; practicarea ilegală a activității de întreprinzător – art. 241 CP). Considerăm, că acest moment necesită o atenție distinctă din partea legiuitorului.

Regulile construirii componentelor de infracțiune. Una dintre cele mai importante reguli ale procesului de construire a componentei de infracțiune este cerința *respectării caracterului sistemic*. Această regulă presupune luarea în considerare la construirea componentei a relațiilor acesteia pe trei nivele.

Primul nivel privește relațiile sistemice cu alte ramuri de drept, care sunt vizibile mai ales în cazul componentelor cu conținut de blanchetă. O semnificație distinctă în acest sens reprezintă coraportul elementelor și semnelor componentei de infracțiune cu elementele contravențiilor adiacente. După cum se știe, dreptul penal și dreptul contravențional interzic conduite umane cu grad diferit de pericol social. Încălcările asemănătoare prevăzute de ramuri diferite de drept sunt adiacente și de pe pozițiile tehnicii legislative trebuie să dispună de limite strict determinate. Exactitatea acestor limite dintre infracțiuni și contravenții trebuie asigurată, susțin cercetătorii, în cadrul formulării componentelor de infracțiune în Partea Specială a Codului penal și a contravențiilor în Codul contravențional [338, p. 9-10].

Exemplificativă în acest context este în general delimitarea infracțiunilor contra patrimoniului (art. 186, 187, 190, 191, 196, 197 din CP al RM) de contravențiile contra patrimoniului (art. 104, 105, 106 din Codul contravențional al RM [42]). În cele mai multe cazuri criteriul delimitării constă în proporțiile daunelor cauzate. Uneori însă, distincția este marcată și de semnele concrete ale ilicitului. Este cazul articolelor 196 alin. (1) din CP și art. 106 din CC al RM. Astfel, în art. 196 alin. (1) din CP al RM este stabilită pedeapsa penală pentru „Cauzarea de daune materiale în proporții mari proprietarului prin înșelăciune sau abuz de încredere, dacă fapta nu constituie o *însușire* (e.n.)”, în timp ce în art. 106 din CC al RM este prevăzută sancțiunea contravențională pentru: „Cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, în cazul în care fapta nu reprezintă o *sustragere* (e.n.) și nu întrunește elementele unei infracțiuni”. Din câte se poate observa, ilicitul prevăzut în Codul contravențional nici nu poate întruni semnele infracțiunii, întrucât se deosebește în principal prin modul comiterii și abia în secundar prin proporțiile daunelor cauzate.

Referitor la proporțiile daunelor cauzate ca criteriu de delimitare a contravențiilor de infracțiuni, considerăm că prezintă o importanță distinctă art. 105 din CC al RM, potrivit căruia „Sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie se sancționează cu amendă de la 50 la 100 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore, sau cu arest contravențional de până la

15 zile”. Potrivit art. 18 din CC al RM, de mici proporții este valoarea ce nu depășește 25 de unități convenționale (adică 500 de lei). Luând în considerație aceste momente, precum și faptul că normele penale nu stabilesc valoarea minimă a bunurilor sustrase prin infracțiuni, este de presupus că orice sustragere în proporții ce depășește 500 de lei, constituie deja infracțiune (cu excepția pungășiei – infracțiune prevăzută la art. 192 CP al RM, pentru care nu este valabilă limita inferioară de 25 unități convenționale).

Alte exemple în acest context, servesc art. 263 din CC al RM (Desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător) și art. 241 din CP al RM (Practicarea ilegală a activității de întreprinzător). Din conținutul acestor articole se poate constata că contravenția este formulată ca o componentă formală, în timp ce infracțiunea are o componentă materială. Obținerea profitului în proporții mari este principalul criteriu care delimitează ilicitul penal de cel contravențional. Acest fapt însă, simplu la o primă vedere, este destul de important în practică, deoarece fapta ilicită dată va constitui infracțiune doar în cazul în care profitul obținut va depăși 50 000 lei. Deci, în cazul în care venitul obținut va fi mai mic ca acesta, fapta urmează a fi calificată drept contravenție, pentru care Codul contravențional prevede o sancțiune de până la 75 u.c. (3000 lei). În viziunea noastră, acest decalaj reduce semnificativ din eficiența contracarării faptelor de practicare ilegală a activității de întreprinzător (cauzat în mare parte de neglijarea cerinței abordării sistemice interraturale în construirea componentelor de ilicit adiacente).

Prin urmare, putem conchide că la acest capitol legiuitorul trebuie să acorde o atenție distinctă la stabilirea limitelor ilicitului penal direct în legea penală, în caz contrar fiind evidentă încălcarea principiului legalității. Totodată, este evidentă necesitatea abordării sistemice a ilicitelor adiacente, pentru a se asigura o cât mai completă cuprindere a faptelor ilicite și o sancționare corespunzătoare pentru prejudiciile cauzate.

Al doilea nivel al abordării sistemice în construirea componentei de infracțiune presupune luarea în considerație a relațiilor sistemice cu alte dispoziții ale dreptului penal, adică a relațiilor intraturale. În primul rând, se are în vedere legătura componentei de infracțiune cu Partea generală a legii penale. După cum se știe un șir de elemente comune tuturor componentelor de infracțiune sunt expuse în partea generală (subiectul infracțiunii, formele vinovăției etc.), acesta fiind un procedeu tehnic ce permite expunerea mai simplificată și succintă a părții speciale a Codului penal.

O regulă importantă în contextul acestui nivel, recomandată de către cercetători, constă în tendința legiuitorului spre „izomorfism” (identitate de structură) la construirea componentelor asemănătoare de infracțiune. Altfel spus, în cazul faptelor penale asemănătoare, construcția componentelor acestora trebuie să coincidă [205, p. 106].

Nerespectarea acestei reguli este evidentă în cazul art. 241 (Practicarea ilegală a activității de întreprinzător) și 241¹ (Practicarea ilegală a activității financiare) din CP al RM, în primul caz componența de bază fiind una materială, în timp ce în al doilea – formală.

Izomorfismul trebuie să fie aplicat și în procesul construirii componentelor calificate. În acest sens, cercetătorii susțin că pentru înăsprirea răspunderii pentru infracțiunile asemănătoare este logic a folosi combinații stabile de semne agravante [205, p. 107]. Drept exemple de nerespectare a acestei condiții pot servi art. 164 (Răpirea unei persoane) și art. 166 (Privațiunea ilegală de libertate), a căror componente calificate se deosebesc printr-un singur semn calificat: în cazul răpirii de persoane fiind vorba de prezența „interesului material” (art. 164 alin. (2) lit. f), iar în cazul privațiunii ilegale de libertate de „aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei” (art. 166 alin. (2) lit. e).

Al treilea nivel al abordării sistemice a construirii componenței de infracțiune constă în respectarea caracterului sistemic al însăși componenței de infracțiune construite. După cum susțin cercetătorii, componența de infracțiune este o formațiune sistemică integră, deoarece întrunește toate criteriile unui sistem – constă din elemente reunite într-o structură. Acest fapt presupune necesitatea descrierii semnelor infracțiunii după cunoscuta schemă, ce cuprinde patru părți: obiect – latură obiectivă, subiect – latură subiectivă. Astfel, legiuitorul trebuie să abordeze consecutiv elementele părților indicate (faptă, consecință etc.) în vederea includerii acestora în componența concretă de infracțiune. În consecință, respectarea unei asemenea abordări sistemice reprezintă un mijloc important de asigurare a plenitudinii reglementării juridico-penale [205, p. 107]. Încălcarea cerinței caracterului sistemic la acest nivel generează efectul „insuficienței” sau „surplusului” de elemente în construcțiile legislative ale componentelor concrete de infracțiune (moment analizat ceva mai sus).

Continuând abordarea problemei regulilor de construire a componentelor de infracțiune, precizăm că o atenție distinctă merită în acest context mijloacele, procedeele și regulile logice. Astfel, regulile logice trebuie respectate la coordonarea semnelor componenței de bază cu semnele componentelor agravante ale infracțiunilor. Sub acest aspect, considerăm că au fost admise unele abateri de la regulile logice în cazul construirii componenței de infracțiune prevăzute la art. 278 din CP – „Atacul terorist”. Astfel, în pofida faptului că în componența de bază a acestei infracțiuni atacul terorist este determinat ca „provocare a unei explozii” (pasibilă de pedeapsa cu închisoare de la 6 la 12 ani – infracțiune gravă), totuși legiuitorul a prevăzut în alin. (2) lit. c) al articolului dat, ca semn agravant săvârșirea faptei „cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive” (fiind aplicabilă deja închisoarea de la 8 la 15 ani, ceea ce califică infracțiunea ca deosebit de gravă).

Este relevantă în acest context și componența de infracțiune cuprinsă de art. 2781 din CP – „Livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal ... *cu scopul de a cauza moartea ori vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății*” (e.n.), care are drept componență agravată „provocarea din imprudență a decesului unei persoane” (art. 2781 alin. (3)). Presupunem că în condițiile în care s-a urmărit scopul realizat, nu se mai poate vorbi despre realizarea acestuia din imprudență, și mai ales calificarea acesteia ca agravată. În același timp, considerăm că nu s-au respectat regulile logice nici la poziționarea agravantelor cuprinse în alin. (4) și (5) ale articolului în cauză.

Astfel, continuând ideea de mai sus, precizăm că odată realizat scopul urmărit – moartea unei persoane, este cel puțin incorectă calificarea acestui moment drept cea mai periculoasă agravantă a infracțiunii (pentru care este prevăzută pedeapsa cea mai aspră – închisoare de la 16 la 20 de ani sau detențiune pe viață – infracțiune excepțional de gravă), în timp ce săvârșirea infracțiunii de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală este determinată drept o agravantă mai puțin periculoasă (pedepsită cu închisoare de la 12 la 18 ani – infracțiune deosebit de gravă).

În continuare, de pe pozițiile logicii juridice, este discutabilă utilitatea divizării unei componente unitare de infracțiune în două componente distincte. Este cazul aliniatelor (1) și (11) ale art. 177 – „Încălcarea inviolabilității vieții personale”. Astfel, legiuitorul a considerat necesar să construiască o componență de infracțiune agravată doar în baza criteriului ce privește mijlocul de comitere a infracțiunii tip, este vorba de „mijloacele tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației”. În viziunea noastră, acest moment este înglobat de sintagma „culegerea ilegală a informațiilor” din componența de bază și nu sporește pericolul social al faptei date, cu atât mai mult că nu există nici o mare diferență între pedepsele prevăzute pentru ambele cazuri.

Din cele enunțate se poate conchide că procesul construirii componentelor de infracțiune este în unele cazuri deficient sub aspect tehnic, moment ce face tot mai simțită necesitatea fundamentării științifice a acestui proces.

O soluție inedită în acest sens a propus cercetătorul A.B. Иванчин, în opinia căruia este necesară dezvoltarea teoriei construirii componentelor de infracțiune, la baza căreia să fie pus un set de reguli care să asigure desfășurarea corectă a acestui proces [205, p. 110].

Reținându-ne atenția asupra acestor reguli, precizăm că acestea sunt clasificate în două categorii [205, p. 110]: *generale* și *speciale*.

Regulile generale sunt orientate spre construirea oricăror componente de infracțiune, iar cele speciale – privesc doar anumite componente distincte. Astfel, în funcție de momentul consumării infracțiunii pot fi evidențiate reguli de construire a componentelor formale, materiale, formal-

reduse și a componentelor de creare a pericolului. În baza rolului funcțional al consecințelor în cadrul componentei pot fi formulate reguli de construire a componentelor formale, materiale și material-formale. În funcție de structură se poate vorbi de reguli de construire a componentelor simple și a componentelor complexe [205, p. 110].

O regulă specială în acest sens are următorul conținut: dacă consecințele social periculoase sunt inevitabile în cazul comiterii infracțiunii, iar stabilirea concretă a acestora este dificilă, este binevenită construirea componentei de infracțiune după tipul celor formale [205, p. 110]. În aceste cazuri, consecințele prejudiciabile vor constitui un atribut al faptei incriminate. De exemplu, componentele de bază ale violului (art. 171 CP al RM) și ale acțiunilor violente cu caracter sexual (art. 172 CP al RM) sunt construite justificat după modelul componentelor formale. Aceste fapte desigur sunt soldate inevitabil cu consecințe negative și prejudiciabile, dar constatarea acestora în fiecare caz concret ar fi destul de dificilă.

Cu regret, această regulă nu întotdeauna este respectată. Un exemplu relevant în acest sens servește componenta de infracțiune stabilită în art. 180 din CP al RM – „Încălcarea intenționată a legislației privind accesul la informație”. Construirea acestei componente după tipul celor materiale nu este binevenită, întrucât practicianul în cazul comiterii acestei infracțiuni este nevoit nu numai să demonstreze încălcarea intenționată a legislației din domeniu, dar și să stabilească consecințele prejudiciabile în proporții considerabile aduse drepturilor și intereselor ocrotite de lege și legătura de cauzalitate dintre acestea, fapt ce în realitate este destul de dificil [205, p. 110]. Desigur, fapta cuprinsă în această componentă inevitabil este soldată cu anumite consecințe negative pentru drepturile omului. În fiecare caz concret, este încălcat dreptul fundamental al omului la informație (reglementat în art. 34 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova [48]). Paralel, nu este executată obligația autorităților publice de a asigura accesul cetățenilor la informație (art. 34 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova). Respectiv, caracterul prejudiciabil al acestor fapte este evident, ceea ce exclude necesitatea constatării suplimentare a consecințelor sub formă de daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege. În baza acestor momente, este justificată expunerea componentei date de infracțiune după tipul celor formale.

Referitor la regulile generale de construire a componentelor de infracțiune, А.В. Иванчин le grupează în cinci categorii [205, p. 111]: 1) reguli sistemice interraturale; 2) reguli sistemice intraturale; 3) reguli tehnico-inginerești; 4) reguli logice; 5) reguli lingvistice.

În cazul regulilor sistemice *interraturale* drept exemplu poate servi exigența respectării în procesul construirii componentelor de infracțiune a Constituției și a normelor de drept internațional, importanța cărora considerăm că este evidentă (cu regret, uneori și aceste reguli sunt neglijate de către legiuitor [8, p. 58-61]). Sunt valoroase de asemenea și regulile sistemice *intraturale*,

din categoria cărora fac parte de exemplu, regula corelării componenței construite cu alte dispoziții ale dreptului penal, moment analizat ceva mai sus.

O altă regulă privește neadmiterea excesului în componența de infracțiune [208, p. 67-73]. Asemenea componențe au fost denumite în literatura de specialitate *componențe exagerate* [300, p. 235-242; 271, p. 298], prin care se înțelege în general componențele excedente, dar nu semnele excedente din cadrul componenței, care de asemenea sunt destul de des întâlnite (de exemplu, semnul interesului personal). Caracterul exagerat al componenței poate fi generat atât de erorile admise la etapa formării voinței legiuitorului, cât și de cele admise la etapa construirii nemijlocite a componenței de infracțiune [205, p. 116].

Pot fi considerate exagerate unele componențe a căror sancțiune nu se deosebește sau se deosebește nesemnificativ de componențele de bază. Normele acestor componențe sunt de prisos întrucât ele nu îndeplinesc funcția de diferențiere a răspunderii penale. După cum susține cercetătorul В.Н. Кудрявцев, existența normelor speciale de rând cu cele generale are rost doar atunci când acestea soluționează într-un mod distinct problema răspunderii penale în raport cu norma generală (de exemplu, forma și mărimea pedepsei) [251, p. 228]. Exemplificative în acest sens sunt componențele de infracțiune prevăzute la art. 171 (Violul) și art. 172 (Acțiuni violente cu caracter sexual) din CP al RM. La o analiză atentă, se poate observa că atât unele elemente ale componenței de bază, toate componențele agravate ale acestor infracțiuni, cât și pedepsele prevăzute în conținutul acestora sunt identice. Prin urmare, nu este justificată existența concomitentă a ambelor componențe, care în esență reprezintă un caz de excedență, fiind necesară comasarea acestora într-un singur articol. Sugerăm o posibilă redacție a art. 171 din CP al RM (cu excluderea art. 172) cu denumirea marginală „Violul și alte atentate la libertatea și inviolabilitatea sexuală săvârșite prin violență”: *Raportul sexual sau alte relații cu caracter sexual prin constrângere fizică sau psihică sau profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința, se pedepsește...*

În literatura de specialitate [104, p. 29], fenomenul suprareglementării penale este apreciat ca fiind generator de confuzie în practica instanțelor judecătorești și, până la urmă, determină lipsa de eficiență a sistemului judiciar, cu efecte contrare celor urmărite de legiuitor.

Din categoria *regulilor tehnico-inginerești*, face parte de exemplu cerința care prevede că semnele incluse în componența de infracțiune, trebuie să reflecte gradul de pericol social (caracterul prejudiciabil) al conduitei interzise. Este important că fiecare semn luat în mod separat nu este în măsură să reflecte integral acest pericol, de aceea doar în ansamblul lor semnele caracterizează trăsătura prejudiciabilă a infracțiunii [205, p. 119].

Construirea componențelor de infracțiune trebuie să corespundă în mod necesar anumitor

reguli logice (moment analizat ceva mai sus) și lingvistice. Din categoria regulilor lingvistice se impun în atenție în special, regulile ce țin de caracterul oficial al expunerii elementelor componente de infracțiune, claritatea, simplitatea și exactitatea exprimării acestora, caracterul laconic și compact, consecutivitatea logică și gramaticală a expunerii, imparțialitatea textului, formalismul și stilul uniform [205, p. 120].

În același timp, pentru concizia textului unui articol, se recomandă ca acesta să nu fie format dintr-un număr prea mare de aliniate. Concizia nu admite surplusurile de detalieri, care complică înțelegerea materialului normativ, încalcă regulile de igienă a lecturii (este obositor), creează alte dificultăți de utilizare [20, p. 13].

După cum conchide pe bună dreptate autorul N. Giurgiu, însăși principiul legalității incriminării pretinde legiuitorului adoptarea unor texte cât mai complete pentru a acoperi toate ipotezele de bază ale incriminării și cât mai precise pentru a servi la stabilirea comodă și exactă a sensului unor termeni sau expresii și la determinarea faptei fără echivoc a limitelor reale ale câmpului incriminării [68, p. 27].

Așadar, principiul legalității incriminării impune legiuitorului exigențe importante în planul tehnicii legislative. Sub acest aspect, este relevantă cerința elaborării unor texte simple și clare, conținând formulări de o cât mai mare transparență și accesibilitate publică. În funcție de calitatea elaborării textului legii penale se află nu numai gradul de adresabilitate, dar și aptitudinea de a evita arbitrariul judiciar, favorizat întotdeauna de exprimările vagi și imprecise ale legii penale.

Sub aspectul clarității și exactității, o atenție distinctă merită unele frazeologisme sau îmbinări de cuvinte cu caracter constant, utilizate la construirea componentelor de infracțiune. Astfel, la expunerea formelor sau componentelor agravate în Codul penal adeseori se folosesc asemenea frazeologisme precum: „Aceeși acțiune ...”, „Aceleași acțiuni ...”, „Acțiunile prevăzute la alin. (1) și (2) ...” etc. Aceste modalități de expunere denotă aplicarea procedurii de referire (trimiteri), care permite evitarea repetărilor. Cu toate acestea însă, modalitățile date de expunere nu întotdeauna corespund cerințelor tehnicii legislative.

O critică argumentată și corectă în acest sens este adusă de cercetătorii S. Brînză și V. Stati cu referire la art. 2011 CP al RM (violența în familie), pe care îl consideră, pe de o parte, că suferă de o carență tehnico-legislativă, legată de utilizarea în alin. (2) și (3) a sintagmei „Aceeși acțiune ...”, nefiind clară semnificația ce o imprimă legiuitorul acestei sintagme [20, p. 11], iar, pe de altă parte, apreciază componenta dată de infracțiune ca una excedentă.

În primul caz, cercetătorii accentuează just că sub aspect tehnico-legislativ, art. 2011 CP al RM este de o calitate mediocră, lăsând loc pentru interpretări echivoce [20, p. 11], în pofida faptului că „pentru asigurarea securității juridice, legea penală trebuie să fie definită clar și interpretată

restrictiv” [9, p. 133].

Inepția în cauză este cu atât mai derutantă, dacă se iau în calcul și alte două aspecte [20, p. 14]:

1) în varianta în limba rusă a art. 2011 CP al RM, se folosește sintagma „То же деяние ...”, care în traducere exactă ar însemna „Aceeși faptă ...” nu „Aceeși acțiune ...” (sub aspect juridico-penal, diferența în cauză poate cântări enorm);

2) sintagma „Aceeși acțiune ...” este utilizată nu doar în art. 2011 CP al RM, dar și în multe alte articole din Partea Specială a Codului penal. Și doar în unele articole (de ex. art. 2891 – 2893 din CP al RM), legiuitorul utilizează sintagma „Aceeși faptă ...” sau „Aceleași fapte ...” (vom preciza în acest sens, că uneori legiuitorul utilizează corect și alte sintagme, bunăoară: în agravanta art. 145 – „Omorul”; în agravantele art. 171 – „Violul”; în agravantele art. 186, 187, 190 – corespunzător „Furtul”, „Jaful”, „Escrocheria” etc.). O asemenea situație poate fi interpretată doar în două variante, fie legiuitorul este inconsecvent în procesul de construire a componentelor agravate, fie nu are absolut nici o importanță care sintagmă este folosită.

Sub aspect tehnico-legislativ, situația poate fi interpretată doar ca o inconsecvență a legiuitorului, care desigur necesită remedieri corespunzătoare.

În cel de-al doilea caz, cercetătorii S. Brînză și V. Statii vin cu propunerea *de lege ferenda* de a exclude art. 2011 CP al RM și a completa art. 78 din Codul contravențional, precum și art. 145, 150, 151, 152 și 155 din CP al RM, astfel încât răspunderea să fie agravată în situația în care fapta este săvârșită asupra unui membru al familiei. În Codul penal al RM există premise pentru o asemenea remaniere legislativă. Astfel, art. 171 alin. (2) lit. b2) prevede răspunderea pentru violul săvârșit asupra unui membru de familie. De asemenea, art. 172 alin. (2) lit. b2) stabilește răspunderea pentru acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite asupra unui membru de familie. O asemenea abordare trebuie doar să fie extrapolată asupra faptelor prevăzute la art. 78 din Codul contravențional, precum și la art. 145, 150, 151, 152 și 155 din CP al RM, astfel încât să demonstreze consecvența legiuitorului în reglementarea răspunderii pentru violența în familie [20, p. 11].

Susținând această poziție, precizăm că în general în literatura de specialitate nu sunt agreate incriminările cazuistice a faptelor, adică care au la bază cazuri particulare, individuale. Împotriva unor asemenea abordări, s-a pronunțat destul de clar A.И. Копобеев, subliniind că: „Metoda cazuistică de descriere a semnelor unei infracțiuni ne readuce în epoca Regulamentelor militare ale lui Petru I, aglomerează Codul penal cu articole voluminoase, greu de înțeles, care se dublează unele pe altele, „dizolvându-se” în același timp în normele generale” [240].

P cale de consecință, în prezent tot mai mult trebuie să se pună accentul pe metoda abstractă de incriminare, pentru ca o componentă de infracțiune să fie aplicabilă la un număr cât mai mare

de fapte ce întrunesc semnele acesteia.

4.4. Metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale

Pentru început, considerăm necesar a preciza că actualmente în Republica Moldova nu avem conturată o teorie a sancțiunilor penale și nici nu se acordă practic atenție problemei fundamentării științifice a procesului de construire a acestora. Cu toate acestea, totuși unii cercetători recunosc rolul tehnicii legislative în acest proces. Astfel, se susține că chiar dacă stabilirea limitelor sancțiunilor pentru infracțiuni este o problemă de politică penală, iar soluționarea ei nu are legătură directă cu regulile tehnicii legislative, totuși pentru ca sancțiunile fixate în Codul penal să prezinte un sistem coordonat, fără contradicții esențiale, la stabilirea acestora e necesar a respecta cerințele tehnicii juridico-penale formulate în teorie și verificate de practică [35, p. 10].

Vorbind despre metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale, inițial, este important a preciza că în cazul dat se are în vedere „sancțiunea normei juridico-penale” (ca element structural ce prevede consecințele încălcării normei juridice și determină măsura răspunderii juridice aplicabile subiectului ce a încălcat-o [329, p. 361]) nu „sancțiunea articolului din Partea Specială a Codului penal” (ca izvor juridic al sancțiunii normei juridice penale [173, p. 122-126]), noțiune mai restrânsă comparativ cu prima.

Evident, nucleul sancțiunii normei juridico-penale este sancțiunea articolului (sau a aliniatului) din Partea Specială, dar pe lângă aceasta sancțiunea normei juridico-penale mai cuprinde și alte dispoziții reglementate în Partea Generală a Codului penal [205, p. 122], de exemplu, posibilitatea judecătorului:

1. ca „... în cazul în care condamnatul nu este în stare să plătească amenda stabilită ca pedeapsă principală sau complementară, să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității...” (art. 64 alin. (7) din CP al RM);

2. să dispună privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în cazurile când nu este prevăzută în calitate de pedeapsă pentru infracțiunile din Partea Specială a Codului penal (art. 65 alin. (2) din CP al RM) etc.

Sunt relevante în acest context și dispozițiile Părții Generale a Codului penal care interzic aplicarea unor pedepse față de anumite categorii de persoane. Astfel, în baza art. 67 alin. (4) din CP al RM: „Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor prin contract, femeilor gravide, femeilor care au copii în vârstă de până la 8 ani, persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani și persoanelor care au atins vârsta de pensionare”; or potrivit art. 71 alin. (3) din CP al RM „Detențiunea pe viață nu poate fi aplicată femeilor și minorilor”. Este clar că aceste dispoziții (cât și multe altele din Partea Genera-

lă a Codului penal) influențează posibilitățile judecătorului de individualizare și aplicare a sancțiunilor concrete din Partea Specială a Codului penal.

Pe de altă parte, însă, considerăm imperfectă dispoziția art. 64 alin. (5) din CP al RM (în varianta ultimelor modificări), potrivit căreia „În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la achitarea amenzii stabilite ca pedeapsă principală sau complementară, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu închisoare în limitele termenelor pedepsei maximele, prevăzute de articolul respectiv al Părții speciale a prezentului cod. Suma amenzii se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o lună de închisoare pentru 50 unități convenționale”. Problema constă în faptul că Partea Specială a Codului penal conține articole a căror sancțiune nu prevede pedeapsa cu închisoarea, de aceea nu este clar cum trebuie interpretată sintagma „în limitele termenelor pedepsei maximele, prevăzute de articolul respectiv”.

Bunăoară, infracțiunea de „Înșelare a clienților” prevăzută la art. 255 din CP este pasibilă de pedeapsa cu amendă în mărime de până la 300 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 100 la 240 ore, cu sau fără privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani. Or, infracțiunea de „Transportare, păstrare sau comercializare a mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz” prevăzută la art. 250 din CP, stabilește drept pedeapsă doar amenda pentru persoanele fizice (în mărime de la 500 la 1000 de u.c.) și juridice (în mărime de la 1000 la 3000 de u.c.). Prin urmare, este cel puțin neclar cum urmează să fie înlocuită pedeapsa în aceste cazuri. Este de presupus că, în baza art. 64 alin. (5) din CP al RM (atât în varianta precedentă, cât și în cea actuală) judecătorului i-au fost atribuite largi competențe discreționare, întrucât la libera discreție are posibilitatea înlocuirii amenzii cu pedeapsa închisorii (care de altfel este una dintre cele mai severe pedepse din categoria celor principale [91, p. 57]), fapt ce practic este inacceptabil, fiind evidentă încălcarea principiului legalității răspunderii penale.

Așadar, se poate susține că legiuitorul stabilește pedeapsa pentru infracțiuni nu numai în sancțiunea articolului concret, dar în general, în sancțiunea normei juridico-penale. După care elementele acesteia sunt repartizate între Partea Generală și Specială a Codului penal. În baza acestui fapt, cercetătorii evidențiază drept un compartiment distinct al tehnicii legislative penale *metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale* [205, p. 123] (nefiind vorba de o simplă stabilire a pedepsei în sancțiunea articolului).

Procesul construirii sancțiunii este recunoscut a fi unul dificil, ce se sprijină în cea mai mare parte pe datele criminologice. Aceasta deoarece sancțiunea presupune în esență o măsură, un indiciu al pericolului social prezentat de infracțiune. De aici, pentru stabilirea pedepsei este importantă evaluarea corectă a caracterului prejudiciabil al faptei incriminate. În acest sens, unul dintre

indicii perfecțiunii legii penale este considerat a fi caracterul echitabil al pedepsei penale [159, p. 34].

Cu toate că în prezent se pune un accent deosebit pe acest indiciu cu valoare de principiu, totuși nu putem afirma că el este respectat și asigurat întotdeauna. O gravă încălcare a acestuia considerăm că s-a admis la stabilirea sancțiunii pentru faptele prevăzute la art. 186 alin. (4) din CP și art. 197 alin. (1) din CP al RM. În concret, infracțiunea de furt comis în proporții mari „se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani” (art. 186 alin. (4) din CP), în timp ce distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat aceleași proporții mari, „se pedepsește cu amendă în mărime de până la 1000 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de 240 de ore”. Disproporția enormă în acest caz dintre sancțiuni ne determină să conchidem că, pe de o parte, legiuitorul nu a evaluat obiectiv pericolul social al infracțiunilor date (care fiind diferite au același caracter prejudiciabil) și, pe de altă parte, a ignorat cerința coerenței sancțiunilor aplicabile pentru infracțiuni asemănătoare.

În general, stabilirea pedepsei pentru infracțiune (crearea sancțiunii) este un proces ce ține în mare parte de formarea voinței legiuitorului. Această voință este desigur abstractă, de aceea tehnicii îi revine rolul ca prin procedee concrete să o transpună în conținutul sancțiunii. Respectiv, în cadrul tehnicii legislative (în special, la nivelul metodologiei construirii sancțiunii) trebuie elaborate diferite mijloace, procedee și reguli de construire a sancțiunii normei juridico-penale (și a nucleului acesteia – sancțiunea articolului) [205, p. 124].

Un procedeu distinct în acest sens ține de realizarea unor combinații de pedepse penale în conținutul sancțiunii. O tipologie a acestor combinații a fost realizată încă în perioada sovietică, rămânând actuală și în prezent. În concret, sancțiunile articolelor Părții speciale a Codului penal sunt grupate în [245, p. 66-67]:

- a) simple sau cumulative (criteriul delimitării – existența sau lipsa pedepselor suplimentare);
- b) unice sau alternative (criteriul – numărul pedepselor principale);
- c) relativ-determinate, absolut-determinate și mixte.

Alegerea combinației concrete de sancțiuni pentru fiecare componentă de infracțiune este apreciată ca un procedeu distinct al tehnicii legislative interne ce face parte din metodologia de construire a sancțiunii normei juridico-penale [205, p. 128].

Importante în context sunt regulile construirii sancțiunii normei penale. Unele reguli în domeniu au fost identificate în literatura de specialitate din perioada sovietică. Bunăoară, M.И. Ковалев distinge un grup distinct de reguli și principii în acest sens, precum [231, p. 202-205]:

1. corespunderea sancțiunii gradului de pericol social real al infracțiunii în toate modalitățile posibile;

2. sancțiunile trebuie să fie coordonate în interior;
3. pentru faptele comise din imprudență și pentru infracțiunile a căror consecințe pot fi variate, este necesar a prevedea sancțiuni alternative, cu posibilitatea substituirii acestora.

Evident că în timp, cerințele față de construirea sancțiunilor în articolele Părții Speciale a Codului penal au fost multiplicat și dezvoltate considerabil. În lumina celor menționate mai sus, putem susține că una din principalele cerințe actuale în acest sens rezidă în necesitatea corelării dispozițiilor Părții Generale a Codului penal cu cele ale Părții Speciale [205, p. 124].

Un alt moment important în acest sens ține de clarificarea faptului dacă este necesară suprapunerea sancțiunii componentei de bază cu cea a componentei calificate sau maximul primei sancțiuni trebuie să coincidă cu minimul celei de-a doua. În conținutul Codului penal pot fi întâlnite ambele variante (în majoritatea cazurilor). De exemplu, sancțiunea de la alin. (1) art. 1661 din CP al RM prevede pedeapsa cu închisoarea de la 2 la 6 ani, iar sancțiunea de la alin. (2) – închisoarea de la 3 la 8 ani, deci acestea se suprapun pe un interval de 3 ani. Un alt exemplu este art. 164, în care la alin. (1) este prevăzută sancțiunea cu închisoare de la 3 la 6 ani, la alin. (2) – închisoare de la 6 la 10 ani, alin. (3) – închisoare de la 10 la 13 ani. După cum se poate observa nu este nici o suprapunere.

Din punctul de vedere al tehnicii legislative primul model de stabilire a sancțiunii este mai corect și preferabil (adică suprapunerea sancțiunilor). Suprapunerea este necesară, deoarece semnul agravant al infracțiunii uneori poate avea o semnificație minoră (de exemplu, depășirea proporțiilor mari cu 100 sau 1000 de lei etc.), ceea ce nu justifică aplicarea unei sancțiuni cu mult prea aspre în raport cu sancțiunea infracțiunii-tip. Astfel, cercetătorii susțin că nu trebuie să existe limite de pedeapsă minime și maxime unice pentru modalitățile infracțiunilor, deoarece în aceste cazuri delimitarea componentei calificate își pierde sensul [218, p. 51]. Respectiv, sancțiunile art. 164 din CP al RM și ale multor asemănătoare, în care lipsește suprapunerea sancțiunilor, nu corespund cerințelor tehnicii legislative interne.

În același timp, sunt considerate inacceptabile situațiile în care există un decalaj între maximumul sancțiunii pentru componenta de bază și minimumul sancțiunii componentei calificate. De exemplu, la art. 166 „Privațiune ilegală de libertate”, alin. (1) prevede sancțiunea închisorii de până la 2 ani, în timp ce alin. (2) – închisoare de la 3 la 7 ani, deci lipsește 1 an. Alte exemple în acest sens sunt: art. 349 (alin. (1) – închisoare de până la 2 ani; alin. (11) – închisoare de până la 3 ani; alin. (2) – de la 4 la 8 ani); art. 362 (alin. (1) – închisoare de până la 2 ani, iar alin. (2) – închisoare de la 5 la 8 ani); art. 364 (alin. (1) – închisoare de până la 2 ani, alin. (2) – închisoare de până la 2 ani, alin. (2) – închisoare de la 5 la 10 ani); art. 379, art. 380, art. 388 etc. Prin urmare, asemenea decalaje sunt inadmisibile sub aspect tehnico legislativ, după cum nu este de preferat

nici decalajul mare între limita minimă și maximă a sancțiunii, întrucât este de natură să determine aplicarea discreționară a acestor sancțiuni.

Potrivit unor cercetători, intervalul dintre limita minimă și cea maximă a sancțiunii penale trebuie să constituie 3 ani, iar în unele cazuri 5 ani. Este un termen optimal ce poate limita puterea discreționară a judecătorului și să ofere destule premise pentru individualizarea pedepsei penale [183, p. 97]

În context H.A. Лопашенко subliniază că decalajul mare între minimul și maximul sancțiunii determină caracterul criminogen al normelor juridico-penale. În vederea minimizării acestui efect, cercetătoarea propune respectarea anumitor reguli de construire a sancțiunilor, și anume [268, p. 166-167]:

a) pedeapsa pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave trebuie să fie variată (multiplă), adică sancțiunea nu trebuie să prevadă doar o singură categorie de pedeapsă;

b) sancțiunea nu trebuie să cuprindă jumătate sau mai mult din numărul categoriilor de pedepse;

c) în sancțiunile multiple, cea mai severă pedeapsă nu trebuie cumulată cu o altă pedeapsă complementară, deoarece aceasta presupune înăsprirea dublă a celei mai severe pedepse;

d) limitele în care poate fi stabilită pedeapsa (mai ales în caz de amendă și închisoare) trebuie să fie previzibile, pentru a nu transforma puterea discreționară a judecătorului în putere arbitrară.

Anumite idei la acest capitol pot fi atestate și la cercetătorii autohtoni. Spre exemplu, V. Bujor și O. Vdovicenco, care rețin următoarele repere importante pentru construirea sancțiunii penale [35, p. 10]:

– la stabilirea tipului, caracterului și mărimii sancțiunilor pentru anumite infracțiuni, mai întâi de toate trebuie de ținut cont de: a) dauna cauzată obiectului atentatului; b) latura subiectivă a infracțiunii și mai ales a formei vinovăției; c) particularitățile subiectului infracțiunii (gradul său de pericol social, minoritatea, recidiva etc.);

– diferența dintre quantumul minim și maxim al sancțiunii penale nu poate fi stabilită arbitrar. Sancțiunea trebuie să fie direct proporțională gradului formalizării semnelor componenței de infracțiune. Cu cât mai mult acestea sunt formalizate cu atât mai restrânse trebuie să fie limitele sancțiunii;

– dacă norma juridico-penală este formulată astfel încât are diferite gradații a pericolului social (din cauza utilizării noțiunilor estimative sau a varietății de consecințe posibile), atunci, în cazul dat, între minimul și maximul sancțiunii urmează să fie stabilite limite mai largi;

– sancțiunile pentru infracțiuni cu gard de pericol social aproximativ asemănător, care aduc

atingere diferitor obiecte și sunt plasate în diferite capitole ale Codului penal trebuie să fie aproximativ aceleași;

– pentru faptele săvârșite din imprudență și pentru acele infracțiuni care sunt soldate cu consecințe dintre cele mai diverse, este necesară stipularea sancțiunilor de alternativă.

În încheiere, V. Bujor și O. Vdovenco subliniază că sancțiunea poate fi considerată optimă doar dacă conținutul și cuantumul ei în mod optim favorizează atingerea scopurilor pedepsei, doar atunci, când ea creează cele mai prielnice condiții pentru prevenirea generală și specială a infracțiunilor, iar mărimea sancțiunii e limitată de minimul necesar. Caracterul optim al sancțiunii penale presupune eficacitatea ei [35, p. 10], care poate fi apreciată mai ales în funcție de forța preventivă a acesteia.

Evident, în context, pot fi exemplificate și alte idei, la fel de relevante pentru elucidarea semnificației distincte a regulilor și principiilor în construirea sancțiunii penale. Mai mult, metodologia construirii sancțiunii norme penale implică și alte numeroase aspecte, care denotă în ansamblu nu numai complexitatea problematicii, dar și semnificația acesteia pentru construirea practică a sancțiunii norme juridico-penale. Noi însă ne vom limita la cele expuse, întrucât obiectivul urmărit vizează însăși atestarea existenței metodologiei construirii sancțiunii norme penale ca component distinct al tehnicii legislative penale, care, din câte s-a putut observa necesită o atenție specială din partea specialiștilor în vederea dezvoltării unui suport metodologico-științific util legiuitorului în dificila activitate de construire a sancțiunii norme juridico-penale (și nu numai).

4.5. Concluzii la capitolul 4

Ca rezultat al studierii succinte a unor elemente de tehnică legislativă penală internă putem formula câteva concluzii relevante.

1. *Procedeul construirii legii penale după modelul norme penale* are menirea de a asigura logica internă a legii penale. Existența tipurilor distincte de norme penale (de reglementare, de protecție și excepționale) este determinată atât de conținutul acestora, cât și de specificul dreptului penal. Construirea tehnică a acestor norme este diferită. În legea penală sunt expuse direct doar ultimele două categorii de norme, deoarece construirea norme de protecție în Partea Specială a Codului penal și indicarea în Partea generală a Codului penal a interzicerii infracțiunilor, creează practic (cu ajutorul procedeului tehnic de formulare trunchiată) norma penală regulativă, corelativă celei de protecție.

Pentru construirea normelor penale regulative în Codul penal al Republicii Moldova este necesară indicarea expresă în art. 14 a faptului că infracțiunea este interzisă de legea penală.

2. *Procedeul de construire a normelor juridico-penale de blanchetă* este unul deosebit de

necesar legislației penale, deoarece îi permite acesteia de a-și menține stabilitatea în condițiile în care obiectul pe care îl apără se află în permanentă dinamică sub aspect juridic. Avantajul acestui procedeu se rezumă la lipsa necesității de a modifica legea penală în funcție de modificarea regulilor speciale în domeniu.

Procedul creării normelor de blanchetă, fiind inevitabil, necesită o prudență distinctă din partea legiuitorului, atât sub aspectul respectării principiilor legiferării ce vizează coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente, cât și în ceea ce privește determinarea clară a semnelor principale ale componenței de infracțiune nemijlocit în legea penală, prin aceasta asigurând caracterul complet al normei juridice penale și realizarea principiului legalității incriminării.

3. Un alt procedeu important de construire a legii penale este *procedul clasificării*, care în general stă la baza sistematizării infracțiunilor și, respectiv, la structurarea Părții Speciale a Codului penal. Aplicarea acestui procedeu de către legiuitor este însă deficientă. Din punctul de vedere al tehnicii legislative penale nu este binevenită utilizarea a două criterii pentru una și aceeași clasificare (forma vinovăției și limita maximă a pedepsei), deoarece face dificilă aprecierea pericolului social al diferitor infracțiuni și stabilirea unor pedepse penale echitabile.

4. *Construcția juridico-penală* este una dintre principalele mijloace ale tehnicii legislative, utilizată la ordonarea materiei juridice, construirea textului normativ și asigurarea caracterului sistemic al legislației. Aceasta reprezintă scheme, modele în care este transpusă materia normativă, facilitând formularea logică și finisată a prescripțiilor legii penale. În lipsa construcțiilor juridico-penală elaborarea legii penale ar fi haotică și nesistemică.

5. *Construcția juridico-penală* este mijlocul tehnico-legislativ principal folosit la crearea componențelor de infracțiune (ca ansamblu de semne caracteristic unei anumite infracțiuni), pentru a-i asigura caracterul logic și coerent.

Procesul utilizării construcțiilor juridico-penale constă din două etape (delimitate convențional): într-o primă etapă are loc selectarea elementelor necesare, în cea de-a doua – completarea acestora cu un anumit conținut. În ambele etape este posibilă admiterea de erori (exprimate fie prin utilizarea unui surplus de elemente, fie printr-o insuficiență a acestora), care fac dificilă în practică calificarea infracțiunilor (în concret, delimitarea unei infracțiuni de alta).

Determinarea ansamblului de elemente necesare pentru construirea componenței de infracțiune depinde de tipul componenței, care poate fi: formală, materială sau formal-redusă. Analiza Codului penal indică că legiuitorul nu are o abordare sistemică a selectării tipului de componență de infracțiune. Un șir de componențe sunt create ca materiale, cu toate că ar fi mai preferabilă construcția formală a acestora (de exemplu, componența infracțiunii de încălcare intenționată a

legislației privind accesul la informație – art. 180 CP; practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice – art. 214 CP; practicarea ilegală a activității de întreprinzător – art. 241 CP), moment ce necesită o atenție distinctă din partea legiuitorului

În procesul construirii componenței de infracțiune este importantă luarea în considerație a relațiilor sistemice ale acesteia cu alte construcții din alte ramuri de drept (cum ar fi contravențiile), precum și cu alte dispoziții ale legii penale. În același timp, trebuie respectat caracterul sistemic al însăși componenței construite, astfel asigurându-se caracterul complet și finisat al acesteia.

O semnificație distinctă în construirea componenței de infracțiune revine regulilor logice și lingvistice, care au menirea de a asigura atât coerența interioară a conținutului componenței, cât și expunerea concisă, exactă și accesibilă a acesteia, contribuind la evitarea arbitrariului în practica aplicării, favorizat întotdeauna de exprimările vagi și imprecise ale legii penale.

6. Construirea sancțiunii din articolul legii penale necesită aplicarea unei metodologii care pune în principal accentul pe *construirea sancțiunii normei juridico-penale*, fapt ce implică existența unei strânse legături între sancțiunea din articolele Părții speciale a Codului penal și normele ce constituie instituția pedepsei din Partea generală. Metodologia cuprinde o serie de mijloace, procedee (combinarea pedepselor etc.) și reguli (bunăoară, coordonarea interioară, suprapunerea sancțiunilor etc.) indispensabile pentru o expunere fidelă a voinței legiuitorului și asigurarea identificării și aplicării (corecte și echitabile) a pedepsei penale persoanelor vinovate de comiterea infracțiunilor.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul cercetării complexe a unor aspecte importante ale tehnicii legislative penale, am soluționat ***o importantă problemă științifică***, care constă în fundamentarea științifică a teoriei tehnicii legislative penale ceea ce a contribuit la argumentarea rolului regulilor, mijloacelor și procedeele tehnicii legislative penale fapt care permite asigurarea calității și eficienței legii penale.

Urmărind pe parcursul lucrării realizarea obiectivelor prestabilite, am reușit să generalizăm în funcție de acestea o serie de **concluzii** generalizatoare.

1. *Obiectul tehnicii legislative penale* este Codul penal al RM (ca unica lege penală), lege care se distinge printr-o structură complexă din punct de vedere tehnico-legislativ și față de care sunt înaintate cerințe speciale, în vederea asigurării legalității aplicării acesteia (ca cel mai represiv mijloc de ordonare a conduitei umane).

2. *Calitatea legii penale* depinde de întrunirea anumitor criterii de *conținut* și de *formă*, cuprinse în sistemul tehnicii legislative. Respectarea regulilor de tehnică legislativă constituie principala condiție pentru asigurarea calității legii penale.

3. *Eficiența legii penale* este determinată în general de două procese importante: *procesul elaborării legii penale* și *procesul aplicării legii penale*. Rolul primordial în acest sens îi revine procesului de elaborare. În condițiile în care se va obține o lege penală de calitate, eficiența acesteia va depinde în totalitate de procesul aplicării sale practice.

4. *Politica penală a statului*, ca factor de configurare a legii penale, trebuie să dispună de trei nivele clar conturate și bine dezvoltate: *teoretic*, *normativ* și *practic*. Nivelul teoretic (o doctrină dezvoltată) și normativ (o concepție clară a politicii penale) sunt indispensabile pentru calitatea și stabilitatea legii penale.

5. *Tehnica legislativă penală* (sau tehnica juridico-penală în sens îngust) reprezintă sistemul mijloacelor, procedeele și regulilor utilizate de legiuitor în vederea exprimării optime a voinței sale în legea penală.

Pornind de la teoria tehnicii juridice și ținând cont de specificul și complexitatea dreptului penal, considerăm că structura tehnicii juridico-penale cuprinde: *tehnica legislativă penală* (*tehnică elaborării legii penale*), *tehnica interpretării legii penale* și *tehnica aplicării legii penale* (ultimele două formând *tehnica realizării dreptului penal*). Prin urmare, tehnica juridico-penală este constituită din tehnica legislativă penală (tehnica juridico-penală *stricto sensu*) și tehnica realizării dreptului penal.

6. Specificul legii penale a determinat structura complexă a tehnicii legislative penale, care

astfel este chemată să creeze atât structura și conținutul legii penale (forma internă), cât și forma externă a acesteia.

Pentru crearea *formei interne a legii penale* tehnica legislativă penală pune la dispoziție o serie de procedee, metode și reguli concentrate în metodologii precum: *metodologia construirii sistemice a dreptului penal* (care cuprinde: procedeul construirii legii penale după modelul normei penale, procedeul construirii legii penale după modelul instituției juridico-penale etc.), *metodologia construirii componenței de infracțiune* și *metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale*.

Crearea *formei externe a legii penale* este posibilă prin următoarele componente ale tehnici legislative penale: *metodologia formării lingvistice a normelor juridico-penale*, *metodologia structurării legii penale* și *metodologia plasării materiei juridico-penale*.

7. Legiferarea penală reprezintă o activitate complexă care implică următoarea consecutivitate logică de acțiuni: formarea voinței legislative (referitoare la criminalizare, decriminalizare, penalizare, depenalizare etc.); transferarea voinței legiuitorului în structura și conținutul dreptului penal; transpunerea acestei voințe în forma externă a dreptului penal – legea penală. Formarea voinței legislative este determinată de politica penală a statului, coerența și raționalitatea căreia condiționează calitatea dreptului penal în esența sa. Transpunerea voinței legiuitorului în structura, conținutul și forma externă a dreptului penal (în legea penală) se desfășoară sub imperiul tehnicii legislative penale.

Calitatea legiferării penale ca proces complex depinde de două momente importante: fundamentarea teoretico-practică corespunzătoare a criminalizării și penalizării (respectiv, decriminalizării și depenalizării) și utilizarea adecvată a mijloacelor, procedeele și regulile de tehnică legislativă penală.

8. Particularitățile legii penale și a relațiilor sociale pe care le reglementează aceasta, determină existența unor procedee, mijloace și reguli proprii doar tehnicii legislative penale. Ignorarea și nerespectarea acestora în procesul legiferării penale condiționează admiterea în legislația penală a erorilor tehnico-juridice (afectându-i astfel calitatea), care la rândul lor determină interpretarea și aplicarea eronată a acesteia în practică.

Menirea tehnicii legislative penale (în condițiile în care este aplicată profesionist) constă în oferirea mijloacelor necesare pentru asigurarea calității optime a legii penale. Respectiv, o preocupare majoră a doctrinei juridice autohtone în prezent trebuie să vizeze dezvoltarea teoriei juridico-penale, în special, pe segmentul *tehnicii legislative penale*.

9. *Procedeul construirii legii penale după modelul normei penale* are menirea de a asigura logica internă a legii penale. Existența tipurilor distincte de norme penale (*reglatorii, de protecție*

și *excepționale*) este determinată atât de conținutul acestora, cât și de specificul dreptului penal. Construirea tehnică a acestor norme este diferită. În legea penală sunt expuse direct doar ultimele două categorii de norme, deoarece construirea *normei de protecție* în Partea Specială a Codului penal și indicarea în Partea generală a Codului penal a interzicerii infracțiunilor, creează practic (cu ajutorul procedului tehnic de formulare trunchiată) *norma penală reglatorie*, corelativă celei de protecție.

10. *Procedul construirii normelor juridico-penale de blanchetă* este unul deosebit de necesar legislației penale, deoarece îi permite acesteia de a-și menține stabilitatea în condițiile în care obiectul pe care îl apără se află în permanentă dinamică sub aspect juridic. Avantajul acestui procedeu se rezumă la lipsa necesității de a modifica legea penală în funcție de modificarea normelor speciale în domeniu.

Procedul blanchetei este unul inevitabil însă necesită o prudență distinctă din partea legiuitorului, atât sub aspectul respectării principiilor legiferării ce vizează coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente, cât și în ceea ce privește determinarea clară a semnelor principale ale componenței de infracțiune nemijlocit în legea penală, prin aceasta asigurând caracterul complet al normei juridice penale și realizarea principiului legalității incriminării.

11. Un alt procedeu important de construire a legii penale este *procedul clasificării*, care în general stă la baza sistematizării infracțiunilor în funcție de obiectul atentării și, respectiv, la structurarea Părții Speciale a Codului penal. Aplicarea acestui procedeu de către legiuitor este însă deficientă, întrucât, nu se ține cont de logica și caracterul complet al criteriului pus la baza clasificării. Respectiv nu este potrivită utilizarea a două criterii pentru una și aceeași clasificare (forma vinovăției și limita maximă a pedepsei. Criteriul pus la baza unei clasificări trebuie în mod necesar să fie propriu tuturor infracțiunilor care se clasifică, în caz contrar, o bună parte din ele riscă să rămână în afara clasificării (este cazul infracțiunilor care nu se pedepsesc cu închisoarea).

12. *Construcția juridico-penală* este una dintre principalele mijloace ale tehnicii legislative, utilizată la ordonarea materiei juridice, construirea textului normativ și asigurarea caracterului sistemic al legislației. Aceasta reprezintă scheme, modele în care este transpusă materia normativă, facilitând formularea logică și finisată a prescripțiilor legii penale. Cele mai importante construcții juridico-penale sunt: construcția infracțiunii și construcția pedepsei.

În procesul construirii componenței de infracțiune este importantă luarea în considerație a relațiilor sistemice ale acesteia cu alte construcții din alte ramuri de drept (cum ar fi contravențiile), precum și cu alte dispoziții ale legii penale. În același timp, trebuie respectat caracterul sistemic al însăși componenței construite, astfel asigurându-se caracterul complet și finisat al acesteia. O semnificație distinctă în construirea componenței de infracțiune revine regulilor logice și lin-

gvistice, care au menirea de a asigura atît coerența interioară a conținutului componentei, cît și expunerea concisă, exactă și accesibilă a acesteia, contribuind la evitarea arbitrariului în practica aplicării, favorizat întotdeauna de exprimările vagi și imprecise ale legii penale.

Construirea sancțiunii din articolul legii penale necesită aplicarea unei metodologii care pune în principal accentul pe *construirea sancțiunii normei juridico-penale*, fapt ce implică existența unei strânse legături între sancțiunea din articolele Părții speciale a Codului penal și normele ce constituie instituția pedepsei din Partea generală. Metodologia cuprinde o serie de mijloace, procedee (combinarea pedepselor etc.) și reguli (bunăoară, coordonarea interioară, suprapunerea sancțiunilor etc.) indispensabile pentru o expunere fidelă a voinței legiuitorului și asigurarea identificării și aplicării (corecte și echitabile) a pedepsei penale persoanelor vinovate de comiterea infracțiunilor.

13. În urma analizei dispozițiilor Codului penal al Republicii Moldova prin prisma elementelor tehnicii legislative penale a fost constat faptul că în numeroase cazuri legiuitorul pe lângă promovarea unei politici penale inconsecvente și insuficient fundamentate științific, a neglijat și regulile de tehnică legislativă penală. Ignorarea practică a regulilor ce asigură folosirea corectă și echilibrată a mijloacelor și procedeele de tehnică legislativă în elaborarea legii penale duc inevitabil la obținerea unei calități precare a acesteia, interpretarea sa eronată și neuniformă în practică și la admiterea de abuzuri de către organele de drept și instanțele judecătorești în procesul de atragere la răspundere penală. O altă consecință nu mai puțin gravă constă în încălcarea sau sfidarea principiului legalității și a securității juridice a relațiilor sociale ca fundamente ale statului de drept. Majoritatea problemelor atestate de către cercetătorii autohtoni în contextul interpretării normelor și instituțiilor legii penale sunt determinate și pot fi explicate și soluționate doar cu ajutorul tehnicii legislative penale.

În rezultatul cercetării desfășurate în prezenta lucrare și a concluziilor formulate, venim cu următoarele **recomandări**:

1. În prezent este absolut necesară elaborarea unei *concepții a politicii penale* a Republicii Moldova, clare, consecvente și fundamentate științific, care să dezvolte (pe lângă multe alte momente necesare) trei nivele importante: *teoretic, normativ și practic*.

– Nivelul *teoretic* al politicii penale, urmează să pună accentul în mod deosebit pe necesitatea dezvoltării teoriei tehnicii juridico-penale și, în concret, a tehnicii legislative penale; pe susținerea de către stat a cercetărilor științifice din domeniu. În același context, ar fi necesară prevederea instituirii unui *Centru național de politici penale* care astfel să asigure fundamentarea științifică a politicii penale a statului, implicit a legii penale și a calității acesteia. Tot la acest nivel, este binevenită și consolidarea tehnicii legislative penale ca disciplină didactică în instituțiile de învățământ superior.

– Nivelul *normativ* al politicii penale trebuie să evidențieze rolul tehnicii legislative penale în elaborarea legii penale și să prevadă unele măsuri de consolidare a acesteia (și anume, prin, elaborarea unor metodologii de tehnică legislativă penală obligatorii în procesul elaborării și modificării legii penale; exercitarea expertizei obligatorii de către *Centrul de cercetare și analiză a politicii penale a statului* a tuturor proiectelor de lege în materie penală etc.).

– Printre măsurile și direcțiile indicate la nivelul *practic* din concepția politicii penale ar trebui să se regăsească și elaborarea unor analize statistice și rapoarte de practica judiciară asupra rezultatelor aplicării legii penale, cu indicarea gradului de eficiență a acesteia, factorilor negativi și pozitivi care au avut impact în procesul aplicării legii penale etc. (analize care la rândul lor pot servi ca repere empirice pentru fundamentarea în continuare a eventualei modificări, completări și perfecționări a legii penale și a politicii penale în ansamblu).

Cu siguranță, fiind astfel concepută și conturată, politica penală a statului va contribui în mod substanțial la asigurarea calității și eficienței legii penale și va consolida rolul tehnicii legislative penale în procesul legiferării penale, pentru ca în final să obțină și rezultate bune în prevenirea și contracararea criminalității.

2. Pornind de la carențele tehnico-legislative admise de legiuitor în textul legii penale (constatate în lucrare), propunem cu titlu de *lege ferenda*, revizuirea mai multor articole din Codul penal, în vederea racordării acestora la cerințele tehnicii legislative penale. În concret, recomandăm:

– reformularea noțiunii de infracțiune din art. 14 alin. (1) după cum urmează: *Infracțiunea este fapta social periculoasă, interzisă de Partea specială a prezentului cod sub amenințarea unei pedepse*. Amendamentul este necesar pentru crearea (cu ajutorul procedului tehnic de formulare trunchiată) a norme penale *reglatorii*, corelativă celei *de protecție* (din Partea Specială a CP), care să servească drept ipoteză pentru aceasta din urmă;

– reformularea art. 1 alin. (2) din CP al RM ar fi: *Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, prevede care fapte social periculoase constituie infracțiuni, pedepsele ce urmează să fie aplicate persoanelor vinovate în săvârșirea infracțiunilor*;

– revizuirea criteriilor de clasificare a infracțiunilor din art. 16. În acest sens, este necesară concretizarea situației categoriei de infracțiuni care nu se pedepsesc cu închisoarea, precum și asigurarea unității criteriilor de clasificare, în concret, utilizarea doar a unui singur criteriu (limita maximă a pedepsei cuprinsă în sancțiune);

– neadmiterea surplusului de elemente în componentele de infracțiune (de ex., din art. 242), cât și a insuficienței de elemente (în art. 164), momente ce provoacă deficiențe în practica

calificării infracțiunilor;

- abordarea sistemică în selectarea tipului de componentă de infracțiune. În legea penală un șir de componente sunt create ca materiale, în timp ce este preferabilă construcția formală a acestora (de ex., art. 180, 214, 241 din CP);

- respectarea caracterului sistemic al reglementării juridico-penale în raport cu alte ramuri de drept (în special Codul contravențional), adică abordarea sistemică a delictelor adiacente, moment necesar pentru a asigura o cât mai completă cuprindere a faptelor ilicite și o pedepsire corespunzătoare pentru prejudiciile cauzate (de ex., art. 196 alin. (1) din CP al RM și art. 106 din CC al RM; art. 263 din CC al RM și art. 241 din CP al RM);

- respectarea izomorfismului (identității de structură) la construirea componentelor de infracțiune asemănătoare (de ex., art. 241 și art. 2411 din CP al RM);

- respectarea regulilor logice la coordonarea semnelor componente de bază cu semnele componentelor agravante (art. 278, 2781 din CP al RM);

- neadmiterea componentelor exagerate (excedente), adică a componentelor speciale alături de cele de bază, dar care fiind asemănătoare nu îndeplinesc funcția de diferențiere a răspunderii penale. Iată de ce aceste componente speciale sunt de prisos (art. 172, 2011 din CP al RM);

- evitarea utilizării frazeologismelor sau a îmbinărilor de cuvinte cu caracter constant a căror semnificație nu este clară, de natură să determine interpretări echivoce (de ex., „Aceeși acțiune ...”, „Aceleși acțiuni ...” etc., combinații de cuvinte cu care încep de obicei agravantele);

- respectarea coerenței sancțiunilor aplicabile pentru infracțiuni asemănătoare (ex., în art. 186 alin. (4) și art. 197 alin. (1) din CP al RM);

- respectarea regulii de suprapunere a sancțiunilor (în art. 164 din CP al RM) și neadmiterea decalajului între maximul sancțiunii pentru componenta de bază și minimul sancțiunii componente calificate (în art. 166, 349, 362, 379, 380, 388 etc.).

În viziunea noastră, concluziile formulate *supra* vin să accentueze aportul autorului tezei de doctorat la fundamentarea științifică a teoriei tehnicii legislative penale, iar propunerile recomandate – la argumentarea rolului regulilor, mijloacelor și procedeele tehnicii legislative penale în asigurarea calității legii penale.

Finalizând, ținem să subliniem că cercetarea realizată în prezenta lucrare, în virtutea noutății și complexității subiectului său, reprezintă o modestă inițiere a dezbaterilor teoretice în mediul academic de la noi, și deci nu poate fi considerată epuizată (finalizată). Pe cale de consecință, rămânem în speranța că problematica abordată va suscita interesul doctrinarilor și va determina noi contribuții academice în materie. Cu titlu de sugestie, în planul cercetărilor de perspectivă în domeniul tehnicii legislative penale propunem:

1. Dezvoltarea teoriei tehnicii juridico-penale ca domeniu distinct al tehnicii juridice.
2. Dezvoltarea procedeeelor și metodologiilor tehnicii legislative penale interne și externe.
3. Realizarea studiilor în domeniul tehnicii interpretării teoretico-practice a legii penale.
4. Studiarea tehnicii de realizare a legii penale ca segment al tehnicii juridico-penale.
5. Elaborarea și fundamentarea aspectelor juridico-penale și criminologice vizând eficacitatea legii penale.
6. Realizarea studiilor în domeniul teoriei criminalizării.

BIBLIOGRAFIE

Surse în limba română:

1. Antoniu G. Implicațiile penale ale Constituției Europene. În: Revista de științe penale, Anul II, 2006, p. 5-20.
2. Antoniu G. Reflecții asupra normei penale. În: Revista de drept penal, 2004, nr. 3, p. 9-36.
3. Antoniu G., Volonciu N., Zaharia N. Dicționar de procedură penală. București: Editura științifică și enciclopedică, 1988. 286 p.
4. Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier Juridic, 2004. 656 p.
5. Avornic Gh. Tratat de teoria generală a statului și dreptului (în două volume). Vol. II. Chișinău: S.n., 2010. 580 p.
6. Baltag D., Guțu A. Teoria generală a dreptului: curs teoretic. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002. 335 p.
7. Barac L. Norma penală și raportul juridic în dreptul penal. În: Revista de drept penal, 1999, nr. 1, p. 115-120.
8. Barbăneagră Al. Perfecționarea legislației penale – imperativ al timpului. În: Criminalitatea regională: probleme și perspective de prevenire și combatere, Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 25-26 mai 2005. Ediția a III-a. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005, p. 58-61.
9. Bărcănescu D. Conținutul infracțiunii și principiul legalității. București: All Beck, 2005. 168 p.
10. Basarab M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Ed. a II-a. București: Lumina Lex, 1997. 480 p.
11. Bejan O. Conceptul de politică criminologică. În: Legea și Viața, 2008, nr. 8, p. 22-23.
12. Berliba V. Impactul legislației penale speciale asupra detenției. În: Noua legislație penală și procesul penal (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției) / Gh. Gladchi, Al. Mariț, V. Berliba ș.a. Chișinău: 2007, p. 85-141.
13. Bîrgău M., Ursu V. Impactul dreptului internațional asupra dreptului penal al Republicii Moldova. În: Dreptul național în contextul proceselor integraționiste, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 22 decembrie 2006. Chișinău: IRIM, 2007, p. 120-125.
14. Borodac A., Gherman M. Calificarea infracțiunilor. Chișinău. Tipografia Centrală, 2006. 263 p.
15. Borodac A. Drept penal. Calificarea infracțiunilor. Chișinău: Știința, 1996. 200 p.
16. Boroș Al. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a. București: All Beck, 2001. 360 p.
17. Boroș Al. Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2000. 352 p.
18. Brad I. Revocarea actelor administrative. București: Universul Juridic, 2009.
19. Brînză S. Soluții de perfecționare a cadrului legislativ de prevenire și combatere a traficului de persoane în Republica Moldova. În: Revista de Științe Penale, Anuar, Anul III, 2007, p. 41-48.
20. Brînză S., Stati V. Articolul 211 „Violența în familie” din Codul penal suferă de grave carențe tehnico-legislative. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 8, p. 10-14.
21. Buga L. Calitatea legii penale: criterii și particularități. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, 11 decembrie 2013. Chișinău: AAP, 2014, p. 340-341.
22. Buga L. *Construcția legii penale după modelul normei penale*. În: Интеграция Молдовы и Украины в Европейский Союз: правовой аспект, международная научно-практическая конференция, г. Кишинев, 6-7 ноября 2015 г. Chișinău: 2015, p. 171-175 (0,4 c.a.).
23. Buga L. Cu privire la tehnica legislativă și activitatea de legiferare. În: Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы, Международная научно-практическая конференция, 28-29 марта 2014 г. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipogr. „Cetatea de Sus”), p. 13-

- 15.
24. Buga L. Cu privire la construirea legii penale după modelul normei juridice penale. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 7, p. 28-33.
25. Buga L. Eficiența legii penale: concept, criterii și măsuri de asigurare. În: *Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională*, din 23 mai 2014. Chișinău: AAP, 2014, p. 294-297.
26. Buga L. Legiferarea penală: proces și tehnică. În: *Interferența dreptului intern și internațional în realizarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată zilei adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului*, din 10 decembrie 2014. Chișinău: AAP, 2015, p. 255-271.
27. Buga L. Reflecții asupra conceptului de politică penală. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 8/1, p. 8-13.
28. Buga L. Semnificația și corelația dintre principiile legislației penale și principiile dreptului penal. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 12, p. 25-29.
29. Buga L. Tehnica juridico-penală: concept și structură. În: *Закон и Жизнь*, 2015, nr. 2, p. 48-54.
30. Buga L. Unele aspecte privind tehnica juridică și crearea dreptului. În: *Legea și Viața*, 2012, nr. 5, p. 29-32.
31. Buga L., Bujor V. Construcția juridico-penală și metodologia construirii componentei de infracțiune. În: *Rolul instituțiilor democratice în protecția drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională din 11 decembrie 2015*. Chișinău: AAP, 2016, p. 83-93.
32. Bujor V., Buga L. Drept penal comparat: partea generală. Note de curs. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2003. 104 p.
33. Bujor V., Buga L. Tehnica legislativă și rolul ei în activitatea de legiferare. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2013, nr. 3, p. 4-10.
34. Bujor V., Buga L. Teoria generală a dreptului. Note de curs. Chișinău: S.n., 2014. 112 p.
35. Bujor V., Vdovicenco O. Unele aspecte vizând elaborarea normelor de drept penal. În: *Legea și Viața*, 2009, nr. 8, p. 8-10.
36. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. București: All Beck, 1997. 648 p.
37. Bulai C. Unele probleme teoretice privind cunoașterea legii penale ca mijloc de prevenire a infracțiunilor. În: *Studii și Cercetări Juridice*, 1978, nr. 3, p. 221-234.
38. Ciobanu I.A., Groza Iu. Politica penală – etape, obiective și direcții de acțiune. În: *Studia Universitas*, 2008, nr. 4 (14), p. 108-112.
39. Cioclei V. Editorial-Banalizarea justiției penale (I). În: *Curierul Judiciar*, 2008, nr.10, p. III-IV.
40. Cioclei V. Editorial-Banalizarea justiției penale (II). În: *Curierul Judiciar*, 2008, nr.11, p. III-IV.
41. Ceterchi I., Luburici M. Teoria generală a statului și dreptului. București, 1989.
42. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 3-6 din 16.01.2009.
43. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 104-110 din 07.06.2003.
44. Codul electoral al Republicii Moldova, nr. 1381 din 21.11.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 81 din 08.12.1997.
45. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 72-74 din 14.04.2009.
46. Codul vamal al Republicii Moldova, nr. 1149 din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 160 din 23.12.2000.
47. Cojocaru R. Politica penală a Republicii Moldova în domeniul criminalizării și decriminalizării: tendințe actuale și soluții de perspectivă. În: *Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și*

- combatere, Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 12-13 iunie 2012. Chișinău, 2012, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, p. 58-63.
48. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări până în 14.07.2006).
 49. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (Roma), ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului, nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr. 54-55/502.
 50. Copețchi S., Hadîrca I. Calificarea infracțiunilor. Note de curs. Chișinău: S.n., 2015 (Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 352 p.
 51. Costachi Gh., Gagi E. Reflecții asupra valorii legislației și a calității legii. În: Legea și Viața, 2013, nr. 10, p. 7-11.
 52. Craiovan I. Tratat elementar de teoria generală a dreptului. București: All Beck, 2001. 362 p.
 53. Cușnir V., Zosim Al. Principalele alternative ale detențiunii penitenciare în dreptul penal contemporan. Studiu monografic. Chișinău: Totex-Lux, 2007. 187 p.
 54. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. [resurs electronic]: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>. (accesat la: 05.05.2013).
 55. Deleanu I. Accesibilitatea și previzibilitatea legii în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale a României. În: Dreptul, 2011, nr. 8.
 56. Dicționar de criminologie / elaborat de O. Bejan. Chișinău: Ericon SRL, 2009. 104 p.
 57. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1194 p.
 58. Dima T. Drept penal: partea generală. Curs. Vol. I. București: Lumina Lex, 2001. 504 p.
 59. Djuvara M. Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv. București: All Beck, 1999. 608 p.
 60. Dongoroz V. Drept penal. București: Institutul de Arte Grafice “Tirajul”, 1939. 772 p.
 61. Drept penal. Partea specială / S. Brînză, V. Stati. Vol I. Chișinău: S.n., 2011. 1062 p.
 62. Drept penal. Partea generală. Vol. I. / S. Botnaru, A. Șavga, Vl. Grosu, M. Grama. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 624 p.
 63. Drept penal: Partea generală. Vol. I./M. Grama, S. Botnaru, A. Șavga. Chișinău:S.n., 2012. 328p.
 64. Duminică R. Criza legii contemporane. București: C.H. Beck, 2014.
 65. Flămânzeanu I. Elaborarea dreptului. Cu privire specială asupra legisticii formale. În: Studii de drept românesc, 2009, nr. 1, p. 25-39.
 66. Florean I. Aplicarea legii penale în timp. București: Lumina Lex, 2000. 216 p.
 67. Giurgiu N. Drept penal general: doctrină, legislație, jurisprudență. Ediția a II-a. Iași: Cantes, 2000. 678 p.
 68. Giurgiu N. Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară). Ediție revăzută și adăugită. Iași: GAMA, 1994. 400 p.
 69. Gladchi Gh., Nour V. Examen critic al regulilor generale de individualizare a pedepselor – persoana juridică. În: Criminalitatea regională: probleme și perspective de prevenire și combatere, Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 25-26 mai 2005. Ediția a III-a. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005, p. 131-138.
 70. Grigore M. Tehnica normativă. București: C.H. Beck, 2009. 472 p.
 71. Hanga Vl. Dreptul și tehnica juridică. București: Lumina Lex, 2000. 96 p.
 72. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității Art. II al Legii nr. 56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală) (Sesizarea nr. 27a/2014), nr. 14 din 27.05.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 364-365 din 09.12.2014.
 73. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul

- penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (*Sesizarea nr. 60a/2014*) nr. 6 din 16.04.2015. În: Monitorul Oficial Nr. 115-123 din 15.05.2015.
74. Hotărârea Guvernului cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația comunitară, nr. 1345 din 21.11.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 189-192 din 15.12.2006.
 75. Iacub I., Costachi Gh. Reflecții asupra securității juridice în statul de drept. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 5, p. 4-9.
 76. Lealin Iu. Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2011, nr. 3, p. 48-54.
 77. Legea cu privire la combaterea terorismului, nr. 539 din 12.10.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 147-149 din 06.12.2001.
 78. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, nr. 190 din 26.07.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 07.09.2007, nr. 141-145.
 79. Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, nr. 797 din 02.04.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 50 din 07.04.2007.
 80. Legea privind actele legislative, nr. 780 din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 36-38 din 14.03.2002.
 81. Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, nr. 317 din 18.07.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 208-210 din 03.10.2003.
 82. Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, nr. 173 din 06.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
 83. Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr. 241 din 20.10.2005. În: Monitorul Oficial Nr. 164-167 din 09.12.2005.
 84. Legea privind procedura publicării și republicării actelor normative și a rectificărilor operate în ele, Nr. 92 din 01.04.2004. În: Monitorul Oficial Nr. 64-66 din 23.04.2004.
 85. Legea privind protecția animalelor folosite în scopuri științifice și alte scopuri experimentale, nr. 265-XVI din 28.07.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.10.2006, nr. 168.
 86. Legea privind transparența în procesul decizional, nr. 239 din 13.11.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 215-217, din 05.12.2008.
 87. Luburici M. Teoria generală a dreptului. Ediția a II-a. București: Oscar Print, 2000. 230 p.
 88. Macari I. Drept penal al Republicii Moldova. Partea generală. Chișinău: CEP USM, 2002. 398 p.
 89. Manual de drept penal: Partea generală./ Al. Borodac, M. Gherman, N. Maldea ... Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005. 512 p.
 90. Mariș Al. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Chișinău: S.n., 2002. 354 p.
 91. Mariș Al. Impactul legislației penale generale asupra detenției în vechea și noua legislație penală a Republicii Moldova. În: *Noua legislație penală și procesul penal (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției)* / Gh. Gladchi, Al. Mariș, V. Berliba ș.a. Chișinău, 2007, p. 42-84.
 92. Metodologia dreptului: (Sinteze pentru seminar) / E. Aramă, R. Ciobanu; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. Chișinău: CEP USM, 2011, 166 p.
 93. Mihai M.-C. Abordări metodologice asupra problemei definirii politicii penale. În: *Revista de Științe Juridice*, 2009, nr. 4, p. 116-124.
 94. Moldovan A.T. Drept penal. Partea generală. Brașov: Lux Libris, 2009. 414 p.
 95. Montesquieu Ch. Despre spiritul legilor. Vol. I. (trad. A. Roșu). București: Editura Științifică, 1964. 298 p.
 96. Mrejeru I. Tehnica legislativă. București: Editura Academiei RSR, 1979. 222 p.
 97. Mutu-Strulea M. Coliziunile și carențele legii penale. În: *Studia Universitatis, Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova*, 2007, nr.6, p. 168-170.

98. Naschitz A.M. Teorie și tehnică în procesul de creare a dreptului în lumina filozofiei marxiste a dreptului și a practicii legislative a statului socialist român. București: Editura Academiei Române, 1969. 348 p.
99. Negru B., Cojocaru V. Tehnica legislativă. Chișinău, 1996. 112 p.
100. Negru B., Negru A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bons Offices, 2006. 518 p.
101. Nistoreanu Gh., Boroi Al. Drept penal. Partea generală. București: All Beck, 2002. 344 p.
102. Pascu I., Uzlău A.S. Drept penal. Partea generală. Ed. a 3-a. București: Hamangiu, 2013. 515 p.
103. Pașca V. Constituția și Codul penal. București: All Beck, 2002. 398 p.
104. Pașca V. Excesul de reglementare penală și consecințele sale. În: Analele UVT, 2010, nr. 2, p. 27-33.
105. Pașca V. Prolegomene în studiul dreptului penal. București: Lumina Lex, 2000. 216 p.
106. Paulopol E.A. Rolul și limitele tehnicii legislative și Consiliului Legislativ. Elemente pentru o teorie a legilor nedrepte. În: Revista de drept public, 1931, nr. 3-4, p. 5-8.
107. Păvăleanu V. Drept penal: partea generală. Legea penală și infracțiunea. București: Lumina Lex, 2003. 408 p.
108. Pelin V., Chirița V. Considerațiuni privind modalitățile componenței de infracțiune. În: Avocatul Poporului, 2007, nr. 3, p. 43-45.
109. Poenaru Iu. Problemele legislației penale: reglementări, critica legii, pentru o nouă concepție. București: Lumina Lex, 1999. 132 p.
110. Popa C. Teoria generală a dreptului. București: Lumina Lex, 2001. 319 p.
111. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: Actami, 2000. 336 p.
112. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: All Beck, 2002. 304 p.
113. Popescu A. Teoria dreptului. Ediția a IV-a. București: Editura Fundației "România de mâine", 2001. 232 p.
114. Popescu S. Statul de drept în debaterile contemporane. București: Ed. Academiei Române, 1998. 217 p.
115. Popescu S. Elaborarea dreptului – fundamentarea științifică – aspect principal. În: Dreptul Românesc în condițiile postaderării la Uniunea Europeană, vol. 5, 2007, p. 43-51.
116. Popescu S. Unele aspecte privind conceptualismul juridic. În: In honorem prof. univ. dr. Nicolae Popa. Culegere de studii juridice. Craiova: SITECH, 2010, p. 321-333.
117. Popescu S., Ciora C. Necesitatea realizării unei metodologii privind elaborarea unitară a actelor normative, ca fundament pentru un sistem legislativ de calitate și stabil. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, 2010, nr. 3, p. 41-60.
118. Popescu S., Ciora C., Țândăreanu V. Probleme curente privind folosirea limbajului juridic. În: Buletin de informare legislativă, 2007, nr. 3, p. 3-11.
119. Popescu S., Țândăreanu V. Securitatea juridică și complexitatea dreptului în atenția Consiliului de Stat francez. În: Buletin de informare legislativă, 2007, nr. 1, p. 3-6.
120. Postu I. Rolul și importanța tehnicii legislative în ascensiunea calității reglementării relațiilor sociale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2003. 158 p.
121. Proiectul Legii privind actele normative. [resurs electronic]. http://justice.gov.md/public/files/proiecte_spre_coordonare/2013.08.23_Proiect_Lege_actele_normative_ro.pdf. (accesat la 18.06.2014)
122. Predescu O. Convenția europeană a drepturilor omului și implicațiile ei asupra dreptului penal român. București: Lumina Lex, 1998. 216 p.
123. Predescu I., Safta M. Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale. În: Buletinul Curții Constituționale, 2009, nr. 1. [resurs electronic]: <http://193.226.121.81/publications/buletin/8/predescu.pdf>. (accesat la 20.03.2016).
124. Putinei M.C. Politica penală și libertatea individuală. Studiu comparativ în dreptul român și

- elvețian. București: C.H. Beck, 2014. 389 p.
125. Rotaru A. Probleme ale dezvoltării legislației ecologice a Republicii Moldova la etapa actuală. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012. 218 p.
 126. Rusu M.I. Instituții de drept penal. Partea generală. București: Hamangiu, 2007. 231 p.
 127. Simineanu D. Amnistia în dreptul penal. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013. 158 p.
 128. Tănăsescu I., Tănăsescu C., Tănăsescu G. Drept penal general. Buc.: All Beck, 2002. 754p.
 129. Tanoviceanu N.I. Noile orientări ale legislației noastre represive. În: Arhiva de drept public, 1940, nr. 1, p. 3-5.
 130. Tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa, adoptat prin consens de Convenția Europeană la 13 iunie și 10 iulie 2003. [resurs electronic]: http://www.europaindirect.ecosv.ro/download/ConstitutiaEU_RO.pdf. (accesat la 12.05.2014).
 131. Tratat de drept penal. Partea specială. S. Brînză, V. Stati. / Vol I. Chișinău: S.n., 2015. 1328 p.
 132. Trăilescu A.A. Predictibilitatea normelor și stabilitatea raporturilor juridice – componente ale legalității actelor administrative. În: Curentul Juridic, nr. 1/2011, p. 106-117.
 133. Udroi M. Dicționar de drept penal și de procedură penală. București: C.H. Beck, 2009. 437 p.
 134. Vasiloi Dj. Decriminalizarea și realitatea sub aspectul pericolului social al faptelor săvârșite. În: Legea și Viața, 2013, nr. 1, p. 25-29.
 135. Vida I. Manual de legistică formală: introducere în tehnica și procedura legislativă. București: Lumina Lex, 2000. 324 p.
 136. Vida I. Legistică formală: introducere în tehnica și procedura legislativă. Ediția a 5-a. București: Universul Juridic, 2012. 223 p.
 137. Voicu C. Teoria generală a dreptului. Ediția a II-a. București: Sylvi, 2000. 347 p.
 138. Vonica R.P. Introducere generală în drept. București: Lumina Lex, 2000. 600 p.
 139. Zlătescu V.D. Introducere în legistica formală. Tehnica legislativă. București: Oscar Print, 1996. 160 p.
 140. Zolyneak M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1994. 172 p.
 141. Zolyneak M., Michinici M.I. Drept penal. Partea generală. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1999. 518 p.
 142. Zosim Al. Aspecte ale prevenirii erorilor în procesul elaborării și realizării politicii penale. În: Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere, Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 12-13 iunie 2012. Chișinău, 2012, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, p. 177-181.

Surse în limbi străine:

143. Bentham J. Theory of Legislation. London, Trübner, 1864. 478 p.
144. Dabin J. La philosophie de l'ordre juridique positif: spécialement dans les rapports de droit privé. Paris: Sirey, 1963.
145. Delmas-Marty M. Les grandes systemes de politique criminelle. Paris: PUF, 1992.
146. Deroussin D. Politique criminelle et politique pénale. In: «Parquet et politique pénale depuis le XIXème siècle », Actes du Colloque du 19 et 20 septembre 2002 a l'Universite Jean Moulin. [resurs electronic]: http://www.afhj.fr/archives/parquet_politique_penale.htm#Actes. (accesat la: 05.05.2013).
147. Foucault M. Surveiller et punir. Naissance de la prison. Paris: Gallimard, 1975, p. 102-111.
148. Géný F. Science et technique en droit ptivé positif. 4 Vol. Paris: Recueil Sirey, 1913-1930.
149. Jhering von R. Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung. Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1852. 336 p.
150. Liszt F. Traite de droit penal allemand. Tome I. Paris: Giard & Brière, 1911. 417 p.

151. Piris J.-C. Union européenne: comment rédiger une législation de qualité dans 20 langues et pour 25 Etats membres. In: Revue du droit public, 2005, nr. 2.
152. Pradel J. Histoires des doctrines penales. Paris: PUF, 1983. 126 p.
153. Queloz N. Politique criminelle: entre raison scientifique, rationalité économique et irrationalité politicienne. În: Pandectele române, 2011, nr. 1, București, p. 51-58.
154. Savigny Fr. De la vocation de notre temps pour la législation et la science du droit (trad.: A. Dufour). Paris: Presses Universitaires de France, 2006. 218 p.
155. Weyembergh A. Le rapprochement des législations pénales au sein de l'Union Européenne; les difficultés et leurs conséquences. In: L'Espace pénal européen, enjeux et perspectives, l'Université de Bruxelles. Bruxelles, 2002.

Surse în limba rusă:

156. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. Том 2. Москва, 1982. 360 p.
157. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Курс лекций: В 2 т. Т.2. Свердловск, 1973. 400 p.
158. Алексеев С.С. Проблемы теории права: курс лекций. Т.1. Свердловск: СЮИ, 1972. 396p.
159. Алиев Н.Б. Теоретические основы советского уголовного правотворчества. Ростов: Издательство Ростовского университета, 1986. 132 p.
160. Антонов А.Д. Принципы криминализации общественно опасных деяний в уголовно-правовой науке. В: Вестник Московского Университета, Серия 11: Право, 2000, №4, p. 79-90.
161. Антонов И.М. Пенализация преступлений, причиняющих вред здоровью: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Хабаровск, 2004. 223 p.
162. Афанасьева О.Р. Социальные последствия преступности как основание криминализации общественно опасных деяний. В: Человек: преступление и наказание, 2013, № 2 (81), p. 33-36.
163. Бабаев В.К., Баранов В.М., Толстик В.А. Теория государства в схемах и определениях: Учебное пособие. Москва: 1999. 256 p.
164. Бабаев М.М. О соотношении уголовной и криминологической политики. В: Проблемы социологии уголовного права: сб. науч. тр. / отв. ред. А.М. Яковлев. Москва: Всесоюз. Ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1982, p. 5-16.
165. Бабаев М.М., Рахманова Е.Н. Права человека и криминологическая безопасность. Учебное пособие. Москва: Логос, 2003. 153 p.
166. Бадамшин И.Д., Черепашкин А.С. К вопросу о понятии и условиях эффективности уголовно-правовых норм. В: Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование, 2012, Том 5, №3, p. 101-105.
167. Баранов В.М. Поощрительные нормы советского социалистического права. Саратов, 1978. 147 p.
168. Безверхов А.Г. Об особенностях конструирования и классификации составов оконченного преступления. В: Вестник Самарской гуманитарной академии, Серия «Право», 2011, №1(9), p. 36-46.
169. Беляев Н.А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1986. 176 p.
170. Бентам И. Принцип законодательства. О влиянии условий и места на законодательство. / Пер. М.О. Гершензона. 2-е изд., репр. Москва: Книжный дом «Либроком», 2012. 144 p.
171. Беспалова М.В. Теоретические основы криминализации и декриминализации. [электронный ресурс]: http://www.test.plusgarantiya.ru/doc/konk_mol/bespalova.doc. (accesat la 12.09.2014).

172. Библик О.Н. Уголовная политика через призму культуры. В: Журнал российского права, 2007, №10, р. 28-34.
173. Битюцкая О.В. Принципы построения санкции нормы уголовного права. В: Уголовно-правовой запрет и его эффективность в борьбе с современной преступностью. Саратов, 2008, р. 122-126. [электронный ресурс]: [http://sartraccc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/bituckaya\(5-08-08\).htm#_ftnref3](http://sartraccc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/bituckaya(5-08-08).htm#_ftnref3). (accesat la 12.09.2014).
174. Благоев Е.В. Норма уголовного права: структурный аспект. В: Категориальный аппарат уголовного права и процесса: сб. науч. тр.: посвящ. памяти проф. Я.О. Мотовилова. Ярославль: Ярославский государственный университет, 1993, р. 91-98.
175. Бокова И.Н. Юридическая техника в уголовном законодательстве: Теоретико-прикладной анализ главы 22 УК РФ: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2002. 22 р.
176. Болдырев С.Н. Юридическая техника: теоретико-правовой анализ: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Ростов-на-Дону, 2014. 468 р.
177. Борсученко С.А. Понятие и содержание уголовной и уголовно-правовой политики. В: Вестник Российской Правовой Академии, 2009, № 2, р. 54-59.
178. Босхолов С.С. Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационные аспекты. Изд. 2-е. Москва: АО «ЦентрИнфоР», 2004. 303 р.
179. Брыжинский А.А., Лукьянов А.А. Технично-юридические критерии качества законодательного акта. В: Социально-политические науки, 2011, №1, р. 70-74.
180. Бужор В.Г., Буга Л.И. К вопросу об основаниях и принципах криминализации. В: Юридичні та соціолінгвістичні аспекти сучасності: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 жовтня 2013 р., Ізмаїльський інститут водного транспорту. Ізмаїл: ООО РІА «СМІЛ», 2013, р. 26-30.
181. Бужор В.Г., Гуцуляк В.И., Спыну И.А. Комментарий к уголовному кодексу Республики Молдова (общая часть). Кишинэу, 2010. 424 р.
182. Валентукевич А.В. Уголовная политика в системе политик государства. [электронный ресурс]: http://library.by/portalus/modules/belorussianlaw/readme.php?subaction=showfull&id=1235596865&archive=&s..tart_from=&ucat=7&category=7. (accesat la 07.05.2013)
183. Вейберт С.И. Проблемы построения санкций уголовно-правовых норм и практики назначения наказания за взяточничество. В: Вестник Челябинского государственного университета, 2007, №2, р. 93-100.
184. Веремеенко И.И., Попов Л.Л., Шергин А.П. Понятие и условие эффективности административных санкций. В: Правоведение, 1972, № 5, р. 31-38.
185. Волосюк П.В. Решения Европейского Суда по правам человека как источник уголовного права России. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2005. 24 р.
186. Воскресенский К.А. Юридическая техника: частные вопросы совершенствования уголовного закона. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2008. 209 р.
187. Галиакбаров Р.Р. Проблемы криминализации многосубъектных общественно опасных деяний. В: Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний. Омск, 1980, р. 40-51.
188. Гальперин И.М. Уголовная политика и уголовное законодательство. В: Основные направления борьбы с преступностью. Москва, 1975, р. 47-76.
189. Гатилова А.С. Качество законов как объект прогнозирования. В: Юридическая наука, 2012, №4, р. 4-7.
190. Герцензон А.А. Уголовная политика и социология (проблемы социологии уголовного

- права и уголовной политики). Москва: Юридическая литература, 1970. 286 р.
191. Давыдова М.Л. Юридическая техника: проблемы теории и методологии: Монография. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2009. 318 р.
 192. Дрейшев Б.В. Проблемы обеспечения качества закона. В: Правоведение, 1988, № 4, р. 31-39.
 193. Епифанова Е.В. Концепция уголовно-правовой политики России как средство управления процессом противодействия преступности. В: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Право», 2009, № 2 (6), р. 72-76.
 194. Епихин А.Ю. Основные направления уголовной политики России на современном этапе. В: Вестник Удмуртского Университета, Вып. 3, 2012, р. 140-145.
 195. Жариков Ю.С. Эффективность уголовно-правового регулирования как необходимая предпосылка повышения превентивного потенциала уголовного законодательства. В: Вестник Академии Генеральной прокуратуры РФ, 2010, №1(15), р. 39-44.
 196. Жевлаков Э.Н. Принципы уголовного законодательства Российской Федерации и уголовная политика. В: Вестник Академии Генеральной Прокуратуры РФ, 2007, №1, р.8-12.
 197. Жинкин С.А. Некоторые проблемы классификации видов эффективности норм права. В: Пробелы в российском законодательстве, 2008, № 1, р. 64-67.
 198. Жицинский Ю.С. Санкция нормы советского гражданского права. Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1968. 123 р.
 199. Загородников Н.И. Советская уголовная политика и деятельность органов внутренних дел: Учебно пособие. Москва: МВШМ МВД СССР, 1979. 100 р.
 200. Законодательная техника: Научно-практическое пособие. Под ред. Ю.А. Тихомирова. Москва: Городец, 2000. 272 р.
 201. Зинченко И.А., Трапицын А.Ю. Уголовная политика: понятие, проблемы и перспективы. В: Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта, 2011, Вып. 9, р. 86-92.
 202. Зубков А.И., Зубкова В.И. Проблемы реформирования уголовной (карательной) политики на современном этапе. В: Журнал российского права, 2002, № 5, р. 23-32.
 203. Зыков Д.А., Шеслер А. В. Основные тенденции современной уголовно-правовой политики. В: Вестник Владимирского юридического института, 2012, №3(24), р. 85-91.
 204. Зюков А.М. Юридическая техника уголовного закона в нормах о преступлениях экстремистского характера. В: Российский следователь, 2010, № 2, р. 14-17.
 205. Иванчин А.В. Внутренняя и внешняя законодательная техника в структуре уголовного правотворчества: монография. Рязань: Издательство «Коцепция», 2014. 184 р.
 206. Иванчин А.В. Законодательная техника в механизме уголовного правотворчества: Учебное пособие. Ярославль: ЯрГУ, 2009. 188 р.
 207. Иванчин А.В. Законодательная техника в уголовном правотворчестве (понятие и структура). В: Юридическая техника, 2008, №2, р. 123-127.
 208. Иванчин А.В. Неизбыточность уголовно-правового запрета как правило конструирования состава преступления. В: Вестник ЯрГУ. Серия «Гуманитарные науки», 2013, №3, р. 37-73.
 209. Иванчин А.В. О взаимосвязи законодательной и интерпретационной техники в уголовном праве. В: Актуальные вопросы дифференциации ответственности и законодательной техники в уголовном праве и процессе. Ярославль, 2004, р. 84-91.
 210. Иванчин А.В. О роли законодательной техники в создании состава преступления. В: Вестник ЯрГУ. Серия Гуманитарные науки, 2011, № 1 (15), р. 65-70.
 211. Иванчин А.В. Рамки состава преступления в особенной части УК РФ и вопросы его конструирования. В: Юридическая наука, 2014, № 2, р. 103-110.
 212. Иванчин А.В. Сущность юридических конструкций (на примере уголовного и иного отраслевого правотворчества). В: Юридическая техника, 2013, №7, (ч. 2), р. 258-265.

213. Иванчин А.В. Уголовно-правовые конструкции и их роль в построении уголовного законодательства. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 206 р.
214. Игнатенко В.В. Правовое качество законов об административных правонарушениях. Иркутск, 1998. 312 р.
215. Ильин И.К., Миронов Н.В. О форме и стиле правовых актов (некоторые вопросы законодательной техники). В: Советское государство и право, 1960, №12, р. 65-73.
216. Исмаилов И.А. Преступность и уголовная политика (актуальные проблемы борьбы с преступностью). Под ред. и с предисл.: Г.М. Миньковский. Баку: Азернешр, 1990. 306 р.
217. Ищенко Е.П. К вопросу о российской уголовной политике. В: Пробелы в российском законодательстве, 2009, № 4, р. 254-256.
218. Каплин М.Н. Дифференциация уголовной ответственности за преступления против жизни и здоровья: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ярославль, 2002. 187 р.
219. Карпец И.И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы. Москва: Юридическая литература, 1973. 228 р.
220. Карташов В.Н. Введение в общую теорию правовой системы общества. Ч.2. В: Правотворческая практика, система и структура права: текст лекций. Ярославль, 1996. 100 р.
221. Карташов В.Н. Юридическая техника, тактика, стратегия и технология (к вопросу о соотношении). В: Проблемы юридической техники. Сборник статей. Н. Новгород, 2000, р. 16-23.
222. Кауфман М. Уголовное право и уголовный закон (вопросы теории). В: Уголовное право, 2001, №4, р. 33-36.
223. Кашанина Т.В. Юридическая техника: учебник. 2-е изд., пересмотр. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2011. 496 р.
224. Керимов Д.А. Законодательная техника: научно-методическое пособие. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1998. 127 р.
225. Керимов Д.А. Кодификация и законодательная техника. М.: Госюриздат, 1962. 104 р.
226. Клейменов М.П. Введение в этнокриминологию: Монография. Омск: Омская академия МВД России, 2004. 244 р.
227. Клейменов М.П. Прогнозирование и приоритеты уголовной политики. В: Проблемы уголовной политики: советский и зарубежный опыт: сборник научных статей / сост. А.В. Усс. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1989, р. 127-137.
228. Кленова Т.В. Основы теории кодификации уголовно-правовых норм: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Самара, 2001. 388 р.
229. Кленова Т.В. Основы теории кодификации уголовно-правовых норм: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2001. 36 р.
230. Кленова Т.В. Принципы уголовного права и принципы кодификации в уголовном праве. В: Государство и право, 1997, №1, р. 54-59.
231. Ковалев М.И. Советское уголовное право. Советский уголовный закон. Вып. 2. Свердловск: Изд-во Свердловского юридического института, 1974. 226 р.
232. Ковалев М.И., Воронин Ю.А. Криминология и уголовная политика: Учебное пособие. Свердловск: Изд-во Свердловского юридического института, 1980. 58 р.
233. Кожевина М.А. Понятие уголовно-правовой политики в контексте исторического опыта отечественной юридической науки. В: Научный вестник Омской академии МВД России, 2012, № 2 (45), р. 89-95.
234. Козаченко И.Я., Незнамова З.А. Уголовное право. Общая часть. Москва: Инфра-М, 1997. 516 р.
235. Козлов А.В. О критериях качества уголовного законодательства. В: Уголовно-

- правовой запрет и его эффективность в борьбе с современной преступностью. Саратов, 2008, р. 85-91.
236. Козлов В.А. Вопросы теории эффективности правовой нормы: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1972. 26 р.
237. Кондратов П.Е. О пределах уголовно-правового регулирования общественных отношений. В: Проблемы уголовной политики: советский и зарубежный опыт: сборник научных статей / сост. А.В. Усс. Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1989, р. 21-33.
238. Коняхин В.П. Теоретические основы построения Общей Части российского уголовного права: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Краснодар, 2002. 386 р.
239. Коробеев А.И. Криминализация и пенализация деяний как основное содержание советской уголовно-правовой политики. В: Вопросы совершенствования уголовно-правового регулирования: межвузовский сборник научных трудов. Свердловск: Уральский рабочий, 1988, р. 10-13.
240. Коробеев А.И. Лоскутное одеяло Уголовного кодекса. В: НГ–Политика, 05.02.2013. [электронный ресурс]: http://www.ng.ru/ng_politics/2013-02-05/14_uk.html. (accessed la 16.11.2014).
241. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации: Монография. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 1987. 267 р.
242. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы развития. В: Проблемы уголовной политики: советский и зарубежный опыт: сборник научных статей /сост. А.В. Усс. Красноярск: Изд-во Красноярского унив., 1989, р. 35-53.
243. Коробеев А.И., Усс А.В., Голик Ю.В. Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы. Красноярск, 1991. 240 р.
244. Кримінальний Кодекс України (Кодекс набирає чинності з 1 вересня 2001 року, див. п.1 розділу I "Прикінцеві та перехідні положення"). Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26. [электронный ресурс]: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (accessed la 20.05.2014).
245. Кругликов Л.Л. Квалификация уголовно-правовых санкций. В: Советское государство и право, 1983, №5, р. 66-67.
246. Кругликов Л.Л. О системе уголовного законодательства и Особенной Части УК РФ. В: Юридические записки ЯрГУ им. П.Г. Демидова. Вып. 3. Ярославль, 1999, р. 171-182.
247. Кругликов Л.Л. О средствах законодательной техники в уголовном праве. В: Проблемы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве: Сб. научных статей. Ярославль: Изд-во Ярославского университета, 1996, р. 3-14.
248. Кругликов Л.Л. Проблемы теории уголовного права. Ярославль, 1999. 200 р.
249. Кругликов Л.Л., Спиридонова О.Е. Юридические конструкции и символы в уголовном праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. 336 р.
250. Кудрявцев В.Н. Криминология и проблемы криминализации. В: Журнал российского права, 2004, №12, р. 46-50.
251. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е издание. Москва: Юристъ, 2004. 304 р.
252. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. Москва: Юридическая литература, 1972. 352 р.
253. Кудрявцев В.Н. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация. Москва: Наука, 1982. 304 р.
254. Кудрявцев В.Н., Никитинский В.И., Самощенко И.С. Эффективность правовых норм.

- Москва: Юридическая литература, 1980. 280 р.
255. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Декриминализация (социально-правовой аспект). В: LEX RUSSICA, Научные труды МГЮА, 2005, №2, р. 326-331.
256. Кузнецов А.П., Бокова И.Н. Методологические основы юридической техники в современном Российском уголовном праве. В: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского: Власть и право. Нижний Новгород: Изд-во ННГУ, 2003, Вып. 2 (7), р. 294-308.
257. Кузнецова Н.Ф. О законодательной технике в уголовном праве. В: Вестник Московского Университета, 2004, №4, р. 41-53.
258. Кузнецова Н.Ф. Проблемы изучения эффективности уголовно-правовых норм и институтов. В: Эффективность применения уголовного закона. Москва: Юридическая литература, 1973, р. 27-52.
259. Курс уголовного права. Общая часть: Учебник для вузов / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: ЗЕРЦАЛО, 1999. 592 р.
260. Курьлев С.В. О структуре юридической нормы. В: Труды Иркутского государственного университета. Иркутск, 1958, Т. XXVII: вып. 4, р. 172-189.
261. Курьева В.Н. Эффективность уголовно – правовых норм. В: Бизнес в законе, 2007, №2, р. 114-117.
262. Лапшин В.Ф. Юридическая и законодательная техника: вопросы соотношения и применение в уголовном праве. В: Человек: преступление и наказание, 2009, № 1, р. 89-91.
263. Лариошин А.С. Законодательная техника уголовно-правовых норм (ст.ст. 158-162 УК РФ). В: Власть и управление на востоке России, 2010, № 1, р. 194-198.
264. Лебедев М.П. Об эффективности воздействия социалистического права на общественные отношения. В: Советское государство и право, 1963, № 1, р. 22-31.
265. Лесников Г.Ю. К вопросу о понятии уголовной политики. В: Российский Следователь, 2005, № 6, р. 25-29.
266. Лист Ф. Задачи уголовной политики. Преступление как социально-патологическое явление. Состав. и предисл. В.С. Овчинского. Москва: ИНФРА-М, 2004. 110 р.
267. Лопашенко Н. А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2004. 340 р.
268. Лопашенко Н. А. Уголовная политика. Москва: Волтерс Клувер, 2009. 608 р.
269. Лопашенко Н.А. Введение в уголовное право: Учебное пособие. Москва: Волтерс Клувер, 2009. 224 р.
270. Лопашенко Н.А. Концептуальные основы уголовной политики: взгляд на проблему. В: Правовая политика и правовая жизнь. Материалы "круглого стола", состоявшегося 12-13 сентября 2000 года в ПГТУ: Научные труды / под ред. В.А. Казначеева. Пенза: Технологический университет, 2001, №1, р. 108-116.
271. Лопашенко Н.А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. СПб., 2004. 339 р.
272. Лопашенко Н.А. Принципы кодификации уголовно-правовых норм. Саратов, 1989. 239р.
273. Лопашенко Н.А. Уголовная политика: понятие, содержание, методы и формы реализации. В: Уголовное право в XXI веке: материалы Междунар. науч. конф. (Москва, 31 мая – 1 июня 2001 г.). Москва: ЛексЭст, 2002, р. 177-181.
274. Лунеев В.В. Эпоха глобализации и преступность. Москва: Норма, 2007. 272 р.
275. Лустова О.С. Понятие, критерии и условия эффективности правовых норм. В: Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск: Изд-во ЧелГУ, 2004, № 1, р. 22-29.
276. Люблинский П.И. Техника, толкование и казуистика уголовного кодекса. Пг.: Типо-

- Лит Руманова, 1917. Москва: Издательство "Зерцало", 2004. 248 р.
277. Малеева Ю.Р., Базаров П.Р. Соотношение понятий уголовного права и уголовного закона. В: Академический Вестник, 2008, №1, р. 81-84.
278. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве: теоретико-информационный аспект / под ред. Н.И. Матузова. Саратов: Изд-во СГУ, 1994. 184 р.
279. Мамедов Э.Ф. Правовые термины, дефинитивные нормы и эффективность правового регулирования. В: Вестник Нижегородской Академии МВД России, 2011, №3, р.297-301.
280. Марат Ж.П. План уголовного законодательства. Москва: Иностранная литература, 1951. 152 р. [электронный ресурс]: http://istmat.info/files/uploads/28661/marat_plan-legislation-criminelle.pdf. (accesat la 18.12.2014).
281. Марчук В.В. Структура уголовно-правовой нормы. В: Право и демократия: сб. науч. тр. Вып. 17 / редкол.: В.Н. Бибило (гл. ред.) [и др.]. Минск: БГУ, 2006, р. 162-175.
282. Мизяков А.А. Криминализация и декриминализация в уголовном праве. В: Бизнес в законе, 2009, № 5, р. 165 -167.
283. Милюков С.Ф. О некоторых параметрах современной уголовно-правовой политики. В: Вестник Нижегородского Университета Им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право, 2001, пг. 2, р. 190-196.
284. Миньковский Г.М. Политология борьбы с преступностью (вместо предисловия). В: Исмаилов И.А. Преступность и уголовная политика (актуальные проблемы борьбы с преступностью). Под ред. и с предисл.: Г.М. Миньковский. Баку: Азернешр, 1990.
285. Миренский Б.А. Законодательная техника и проблемы уголовного права. В: Советское государство и право, 1986, №12, р. 106-109.
286. Москалькова Т.Н., Черников В.В. Нормотворчество: научно-практическое пособие. Москва: Проспект, 2011. 384 р.
287. Мотовиловкер Е.Я. Норма, отношение и ответственность в уголовном праве. В: Уголовная ответственность: проблемы содержания, установления, реализации. Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1989, р. 34-45.
288. Наумов А.В. Понятие и особенности техники уголовного закона. В: Вестник Дальневосточного юридического института МВД РФ, 2012, №1(22), р. 4-9.
289. Наумов А.В. Применение уголовно-правовых норм (по материалам следственной и прокурорско-судебной практики). Учебное пособие. Волгоград: Изд-во ВСШ МВД СССР, 1973. 176 р.
290. Наумов А.В. Российское уголовное право: курс лекций: в 3 т. Т.1: Общая часть. 4-е изд. Москва, 2008. 496 р.
291. Наумов А.В. Форма уголовного закона и ее социальная обусловленность. В: Проблемы совершенствования уголовного закона. / Институт государства и права Академии наук СССР; отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва, 1984, р. 18-27.
292. Незнамова З.А. Коллизии в уголовном праве. Екатеринбург, 1994. 284 р.
293. Никитин В.Б., Орехов В.В., Спиридонов Л.И. О возможном подходе к исследованию эффективности правовой нормы. В: Проблемы социологии права, Вып. 1. Вильнюс, 1970, р. 91-94.
294. Николаев А.М. Законодательная техника криминализации деяний на нижнем уровне их общественной опасности в свете системных принципов законотворчества и дидактики уголовного права. В: Юридическая техника, 2009, №3, р. 484-498.
295. Николаев А.М. Истоки и перспективы формирования общей теории криминализации деяний с учетом пределов их общественной опасности. В: Актуальные проблемы российского права. Москва: Изд-во МГЮА, 2010, № 3 (16), р. 244-251.
296. Нормография: теория и методология нормотворчества: научно-методическое и Учебное пособие. Под ред. д-ра юрид. наук Ю.Г. Арзамасова. Москва: Академический Проект, 2007. 480 р.

297. Общая теория государства и права: Академический курс в 2-х томах. / под ред. М.Н. Марченко. Т. 2: Теория права. Москва: Издательство "Зерцало", 1998. 622 р.
298. Общая теория права: Учебник для вузов / Под ред. А.С. Пиголкина. Москва: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1998. 384 р.
299. Орлеан А.М. Теоретические основы исследования оснований и принципов криминализации конкретного деяния. В: Вектор науки ТГУ. Серия: Юридические науки, 2013, №3 (14), р. 28-31.
300. Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация. / отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. Москва, 1982, р. 235-242.
301. Панько К.К. Методология и теория законодательной техники уголовного права России: Монография. Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 2004. 272 р.
302. Панько К.К. Основы законодательной техники в уголовном праве России: теория и законодательная практика: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Воронеж: 2007. 437 р.
303. Панько К.К. Правила и приемы российского уголовного законодательства. В: Lex Russica, Научные труды МГЮА, 2014, пр. 3, р. 294-304.
304. Пашков А.С., Явич Л.С. Эффективность действия правовой системы. В: Советское государство и право, 1970, № 3, р. 41-44.
305. Пиголкин А.С. Подготовка проектов нормативных актов: организация и методика. Москва, 1968, 166 р.
306. Пикурнов Н.И., Иванов Н.В. Бланкетная форма конструирования в уголовном праве. В: Юридическая техника, 2013, №7 (ч. 2), р. 597-603.
307. Пикуров Н.И. Место уголовного права в системе российского права. В: Энциклопедия уголовного права. Т.1. СПб: Издание проф. Малинина, 2005, р. 347-541.
308. Поленина С.В. Качество закона и эффективность законодательства. Москва: Издательство ИГиП РАН, 1993. 56 р.
309. Полный курс уголовного права / под ред. А.И. Коробеева. Т.1: Преступление и наказание. СПб.: Юридический центр Пресс, 2008. 1132 р.
310. Проблемы теории государства и права / под ред. С.С. Алексеева. Москва: Юридическая литература, 1987. 446 р.
311. Прозоров В.Ф. Качество и эффективность хозяйственного законодательства в условиях рынка. Москва, 1991. 141 р.
312. Прокументов Л.М. Криминологические условия криминализации и декриминализации деяний. В: Вестник Томского Государственного Университета, Право, 2012, №4(6), р. 56-62.
313. Прохоров В.С., Кропачев Н.М., Тарбагаев А.Н., Механизм уголовно-правового регулирования. Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1989. 208 р.
314. Пудовочкин Ю.Е. Понятие и критерии качества уголовного закона. В: Противодействие современной преступности: оценка эффективности уголовной политики и качества уголовного закона / Сборник научных трудов под ред. проф. Н.А. Лопашенко. Саратов: Саратовский Центр по исследованию проблем организованной преступности и коррупции: Сателлит, 2010, р. 119-125.
315. Пудовочкин Ю.Е. Учение об основах уголовного права. Москва: Юрлитинформ, 2012. 240 р.
316. Пудовочкин Ю.Е., Пирвагидов С.С. Понятие, принципы и источники уголовного права: сравнительно-правовой анализ законодательства России и стран Содружества Независимых Государств. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2003. 297 р.
317. Русецкий А.Е. Понятие и структура уголовного закона. 1999. [электронный ресурс] <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1137267> (accesat la 05.06.2014).
318. Сабитов Т.Р. Принципы криминализации и пенализации общественно опасных дея-

- ний. В: Вестник НГУ, Серия: Право, 2011, Том 7, выпуск 1, р. 135-142.
319. Савельева Е.М. Проблемы и методы организации и экспертного обеспечения законодательной деятельности Государственной Думы: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1999. 137 р.
320. Семенов И.А. О понятии законодательной техники в советском уголовном праве. В: Проблемы совершенствования законодательства по укреплению правопорядка и усиление борьбы с правонарушениями. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск: Издательство Свердловского юридического института, 1982, р. 140-145.
321. Семенов Я.И. Законодательная техника в уголовном праве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2007. 24 р.
322. Семенов Я.И. Законодательная техника в уголовном праве: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2007. 167 р.
323. Сизова В.Н. Эффективность российского уголовного законодательства: теоретико-прикладной анализ: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Н. Новгород, 2012. 27 р.
324. Соловьев О.Г. Интерпретационная техника в уголовном праве: значение, истоки, соотношение с другими видами юридической практики. В: Юридическая наука, 2014, № 2, р. 127-131.
325. Соловьев О.Г. К вопросу о юридической технике в теории права: понятие, виды, значение. В: Дифференциация ответственности и проблемы юридической техники в уголовном праве и процессе: Сб. науч. статей / Под ред. профессора Л.Л. Кругликова / Яросл. гос. ун-т. Ярославль, 2002, р. 17-32.
326. Сомин В.М. Понятие «криминологическая политика»: Определение, методологические функции. В: Актуальные вопросы борьбы с преступностью. Томск, 1990, р. 16-22.
327. Сырых Е.В. Критерии качества закона. В: Законодательная техника: научно-практическое пособие / под ред. Ю.А. Тихомирова. Москва, 2000, р. 42-58.
328. Тенчов Э.С., Драченев А.С. Оконченное преступление с точки зрения законодательной техники. В: Вопросы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве. Сборник научных статей. Ярославль: Издательство Ярославского университета, 1997, р. 3-11.
329. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2003. 776 р.
330. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и фак. / Под ред. В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. Москва, 2002. 616 р.
331. Тихомиров Ю. А. Законодательная техника: понятие и элементы. В: Законодательная техника: Научно-практическое пособие. Москва: Городец, 2000, р. 5-25.
332. Тихомиров Ю.А. Законодательная техника как фактор эффективности законодательной и правоприменительной деятельности. В: Проблемы юридической техники: Сб. статей. / Под ред. В.М. Баранова. Нижний Новгород, 2000, р. 38-49.
333. Тихомиров Ю.А. Зарубежный опыт законодательной техники. В: Законодательная техника: Научно-практическое пособие. Москва: Городец, 2000, р. 250-258.
334. Тихомиров Ю.А. Теория закона. Москва: Наука, 1982. 255 р.
335. Трощенко Р.А. Уголовная и уголовно-правовая политика – соотношение понятий. В: Бизнес в законе, 2008, №1, р. 109-111.
336. Тюнин В.И. Уголовно-правовая политика в современный период: основные тенденции и направления. В: Уголовная политика России в XXI столетии: Сб. науч. статей / Под ред. доктора юрид. наук, проф. В.И. Тюнина. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010, р. 5-13.
337. Уголовное право. Общая часть / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: Норма, Инфра-М, 1998. 516 р.

338. Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования. / отв. ред. В.Н. Кудрявцев, С.Г. Келина. Москва, 1987. 276 р.
339. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, Утвержден Законом Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. № 787-IQ, вступил в силу с 1 сентября 2000 года согласно Закону Азербайджанской Республики от 26 мая 2000 г. № 886-IQ. [электронный ресурс]: <http://www.az.spinform.ru/>. (accesat la 20.05.2014).
340. Уголовный Кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ (принят ГД ФС РФ 24.05.1996). [электронный ресурс]: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/> (accesat la 15.10.2013).
341. Устинов В.С. О концепции уголовной политики как научно-учебной дисциплины. В: Вестник Нижегородского Университета Им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, №2, р. 393-397.
342. Федоров Г. Правотворчество и язык закона. В: Закон и Жизнь, 2007, №9, р. 4-9.
343. Федоров Г. Правотворчество и законодательная техника. В: Закон и Жизнь, 2008, №8, р. 8-10.
344. Федоров Г. Правовые презумпции. Юридические фикции. Преюдиции. В: Закон и жизнь, 2008, № 5, р. 13-24.
345. Филимонов В.Д. Норма уголовного права. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. 281р.
346. Фролов Е.А. Стабильность закона и соотношение формально определенных и оценочных понятий в уголовном праве. В: Проблемы советского уголовного права и криминологии. Свердловск, 1973, Выпуск 28, р. 33-47.
347. Худойкина Т.В., Лукьянов А.А. Качество закона: коррупциогенные факторы. В: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2013, №4(30), р. 193-196.
348. Чередниченко Е.Е. Принципы уголовного законодательства: понятие, система, проблемы законодательной регламентации. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 192 р.
349. Чубинский М.П. Очерки уголовной политики. Понятие, история и основные проблемы уголовной политики, как составного элемента науки уголовного права. Харьков, 1905. 539 р.
350. Чухвичев Д.В. Законодательная техника. Москва: Юнити-Дана: Закон и Право, 2006. 239 р.
351. Шакуров Р.Р. Социальная обусловленность и сущность уголовно-правового поощрения позитивного поведения. Учебное пособие. Ташкент: Академия МВД Кусрублики Узбекистан, 2006. 56 р.
352. Шикин Е.П. Основные условия эффективности применения права: Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. юридических наук. Свердловск, 1971. 18 р.
353. Ярославская юридическая школа: прошлое, настоящее, будущее / под ред. С.А. Егорова, А.М. Лушников, Н.Н. Тарусиной. Ярославль, 2009, р. 762-790.

Tabelul 2.1.

Formele de manifestare a legii, parametrii calității și modalitățile de apreciere a calității

Formele de manifestare a legii	Parametrii calității	Modalitatea de apreciere a calității
<i>Legea ca text</i>	Corespunderea textului regulilor ortografice	Interpretarea gramaticală, analiza lingvistică
<i>Legea ca sistem logico-formal</i>	Consecutivitatea, claritatea legii, lipsa contradicțiilor	Analiza logico-formală
<i>Legea ca element al sistemului legislației</i>	Ordinea ramurală și concordanța interramurală a legii, corespunderea cu principiile dreptului	Analiza juridico-sistemică
<i>Legea ca reflectare a relațiilor din societate</i>	Exhaustivitatea legii și lipsa exceselor	Expertiza criminologică, umanitară
<i>Legea ca model de dezvoltare viitoare a societății</i>	Contribuția la dezvoltarea societății, oportunitatea și previzibilitatea legii	Analiza futurologică
<i>Legea ca instrument de conducere a proceselor sociale</i>	Caracterul executabil al legii, capacitatea acesteia de a ordona relațiile sociale și a fi aplicabilă în situații concrete	Expertiza sociologică, analiza activității de aplicare a legii

Sursa: Пудовочкин Ю.Е. *Понятие и критерии качества уголовного закона*. В: Противодействие современной преступности: оценка эффективности уголовной политики и качества уголовного закона / Сборник научных трудов под ред. проф. Н.А. Лопашенко. Саратов, Саратовский Центр по исследованию проблем организованной преступности и коррупции: Сателлит, 2010, p. 176.

**DECLARAȚIA
PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII**

Subsemnata, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Totodată, conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Larisa Buga

Data: _____

CURRICULUM VITAE

Numele, prenumele: Buga Larisa
Anul, ziua și luna nașterii: 02.02.1979
Locul nașterii: satul Bîrnova, raionul Ocnița
Naționalitatea: moldoveancă
Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

1996-2000 – Facultatea Drept, Universitatea de Stat „Alec Russo”
2000-2001 – masterat, Universitatea de Criminologie, mun. Chișinău
2011-2015 – doctorat, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Domeniile de interes științific: drept penal, drept execuțional penal, tehnica legislativă

Activitatea profesională:

2000-2003 – asistent-universitar, cercetător științific inferior la Centrul de cercetări științifice din cadrul Universității de Criminologie
2003-2008 – specialist principal în secția juridică a Direcției municipale de gestionare a fondului municipal nelocativ a Consiliului municipal Chișinău
2008-2009 – șeful serviciului personal al SC „Steaua Roșie FT” SRL; Jurist, șeful serviciului personal al SA „Camelia”
2009-2010 – jurist la „Prolegis Group” SRL
2010-2011 – șef al departamentului juridic și relații cu publicul în cadrul IP Centrul de Instruire și Cercetare; Avocat-stagiar în cadrul Baroului Avocaților din Republica Moldova
2011-prezent – lector superior universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate la tema tezei:

Materiale didactice:

1. Bujor V., Buga L. *Drept penal comparat: partea generală*. Note de curs. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2003. 104 p.
2. Bujor V., Buga L. *Teoria generală a dreptului*. Note de curs. Chișinău: S.n., 2014. 112 p.

Articole științifice:

3. Buga L. *Reflecții asupra conceptului de politică penală*. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 8/1, p. 8-13 (0,98 c.a.)
4. Buga L. *Semnificația și corelația dintre principiile legislației penale și principiile dreptului penal*. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 12, p. 25-29 (0,95 c.a.)
5. Buga L. *Tehnica juridico-penală: concept și structură*. În: *Закон и жизнь*, 2015, nr. 2, p. 48-54 (0,68 c.a.)
6. Buga L. *Unele aspecte privind tehnica juridică și crearea dreptului*. În: *Legea și Viața*, 2012, nr. 5, p. 29-32 (0,40 c.a.)
7. Bujor V., Buga L. *Tehnica legislativă și rolul ei în activitatea de legiferare*. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2013, nr. 3, p. 4-10 (0,95 c.a.)
8. Buga L. *Cu privire la construirea legii penale după modelul normei penale*. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 7, p. 28-33 (0,40 c.a.)

Comunicări la foruri științifice:

9. Бужор В.Г., Буга Л.И. *К вопросу об основаниях и принципах криминализации*. В: Юридичні та соціолінгвістичні аспекти сучасності: Збірник матеріалів Міжнародної

- науково-практичної конференції, 25-26 жовтня 2013 р., Измаїлський інститут водного транспорту. Измаїл: ООО РІА «СМІЛ», 2013, р. 26-30 (0,25 с.а.).
10. Buga L. *Calitatea legii penale: criterii și particularități*. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, 11 decembrie 2013. Chișinău: AAP, 2014, p. 340-341 (0,74 с.а.)
 11. Buga L. *Cu privire la tehnica legislativă și activitatea de legiferare*. În: Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы, Международная научно-практическая конференция, 28-29 марта 2014 г. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipografia „Cetatea de Sus”), p. 13-15 (0,29 с.а.).
 12. Buga L. *Eficiența legii penale: concept, criterii și măsuri de asigurare*. În: Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională, din 23 mai 2014. Chișinău: AAP, 2014, p. 294-297 (0,48 с.а.)
 13. Buga L. *Legiferarea penală: proces și tehnică*. În: Interferența dreptului intern și internațional în realizarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată zilei adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului, din 10 decembrie 2014. Chișinău: AAP, 2015, p. 255-271 (0,84 с.а.).
 14. Buga L. *Construcția legii penale după modelul normei penale*. În: Интеграция Молдовы и Украины в Европейский Союз: правовой аспект, международная научно-практическая конференция, г. Кишинев, 6-7 ноября 2015 г. Chișinău: 2015, p. 171-175 (0,4 с.а.).
 15. Buga L., Bujor V. *Construcția juridico-penală și metodologia construirii componenței de infracțiune*. În: Rolul instituțiilor democratice în protecția drepturilor omului, materialele mesei rotunde cu participare internațională din 11 decembrie 2015. Chișinău: AAP, 2016, p. 83-93 (0,62 с.а.).

Cunoașterea limbilor: româna (excelent), rusa (foarte bine),
franceza (nivel elementar),
engleza (nivel elementar)

Date de contact: 069968994; e-mail: olea7200@gmail.com.